ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ: Σ.Δ.Ο.
ΤΜΗΜΑ: Δ.Μ.Υ.Π.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:
«Κοινωνική Διαστρωμάτωση των Γυναικών. Περίπτωση Νομός Μεσσηνίας»

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΠΙΤΣΑΝΗ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΔΗΜΑΤΑΤΗ ΕΥΗ
ΑΔΑΜΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 1998

Τ.Ε.Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΤΜΗΜΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Αφιερώνεται στους ***γονείς μας*** *& στον* ***Κατσιρέα Γιώργο*** *για την πολύτιμη βοήθεια του.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ 5

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 7

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ 8

ΓΕΝΙΚΑ 8

1.1. Ιστορική αναδρομή 8

1.1.1. Γενικά 8

1.1.2. 1832 - 1922 9

1.1.3. 1922-1940 12

1.1.4. 1940-1950 14

1.1.5. 1950-1975 15

1.1.6. 1975-1985 17

1.1.7 1986 - 1994 19

1.3. Ισότητα ανδρών – γυναικών. Κοινωνική θέση της γυναίκας 23

1.3.1. Ορισμοί 23

1.3.2. Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με συμβάσεις διεθνών οργανισμών, νομοθεσία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο της Ευρώπης 24

1.3.3. Νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των γυναικών, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας 25

1.3.4. Ισχύουσα νομοθεσία κατά τομείς 27

Α. Γάμος - Οικογένεια 27

Β. Μητρότητα και εργασία 28

Γ. Απασχόληση - Επαγγελματική κατάρτιση 33

Δ. Αγροτικός τομέας 37

Ε. Υγεία Κοινωνική Ασφάλιση 38

ΣΤ. Βία – Εγκληματικότητα 40

1.3.5. Νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπερ των γυναικών και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσιας 41

1.3.6. Μέτρα για τη βελτίωση της νομοθεσιας 42

1.4. Κοινωνική θέση της γυναίκας 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ 47

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 47

2.1. Γυναίκες και πολιτική 47

2.1.1. Διερεύνηση της πολιτικής των γυναικών 47

2.1.2. Γυναικεία παρουσία εκφρασμένη σε στατιστικά νούμερα 50

2.2. Γυναίκα και εκπαίδευση 60

2.2.1. Εισαγωγή 60

2.2.2. Εκπαίδευση και ισοτητα ευκαιριων 63

2.2.3. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση 67

2.2.4. Γυναικείες σχολές, γυναικείες σπουδές 70

2.2.5. Συμπεράσματα και προτάσεις 74

2.3. Γυναίκα και Υγεία 76

2.3.1. Εισαγωγή 76
2.3.2. Γυναίκες και Υγεία 80
2.3.2.1. Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού 82
2.3.2.2. Αντισύλληψη 84
2.3.2.3. Αμβλώσεις 85
2.3.2.4. Γυναίκες και AIDS 86

2.4. Γυναίκα και τρίτη ηλικία 90
2.4.1. Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.) 92
2.4.2. Γυναίκες με ειδικές ανάγκες 93
2.4.3. Υγεία και Ασφάλιση 95
2.4.4. Συμπεράσματα 98

2.5. Γυναίκα και ψυχαγωγία 102
2.5.1. Εισαγωγή 102
2.5.2. Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία 102
2.5.2.1. Γυναίκα και πολιτισμός 105
2.5.2.2. Γυναίκα και Αθλητισμός 107
2.5.3. Στατιστική απεικόνιση του ελεύθερου χρόνου των γυναικών 109

2.6. Γυναίκα και κακοποίηση 117
2.6.1. Εισαγωγή 117
2.6.2. Βία κατά των γυναικών 119
2.6.2.1. Κοινά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών 120
2.6.2.2. Κοινά χαρακτηριστικά των ανδρών που κακοποιούν τις γυναίκες τους 121
2.6.3. Παρενόχληση στους χώρους εργασίας 122
2.6.4. Νομοθετικό πλαίσιο 124
2.6.5. Δικαστική προσέγγιση 127
2.6.6. Μέτρα πρόληψης 128
2.6.6.1. Πρωτοβάθμια πρόληψη 129
2.6.6.2. Δευτεροβάθμια παρέμβαση 130
2.6.6.3. Τριτοβάθμια παρέμβαση 131
2.6.6.4. Υπηρεσίες παροχής βοήθειας στις γυναίκες θύματα βίας 131
2.6.7. Μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών 134

2.7. Γυναίκα και εργασία 136
2.7.1. Εισαγωγή 136
2.7.2. Το πεδίο εφαρμογής 138
2.7.3. Γυναίκα και αγορά εργασίας 139
2.7.3.1. Οι διακρίσεις των γυναικών στην αγορά εργασίας ως αντικείμενο της οικονομικής έρευνας 141
2.7.3.2. Οι θέσεις εργασίας και οι μισθοί έχουν φύλο 143
2.7.3.3. Η άνιση θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας και στην οικονομία 146
2.7.3.4. Βασικά χαρακτηριστικά της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας 148
2.7.3.5. Ηλικιακή σύνθεση του εργατικού δυναμικού 150
2.7.3.6. Μεταβολές στην κατάσταση της απασχόλησης των γυναικών 151
2.7.3.7. Απασχόληση κατά οικογενειακή κατάσταση 154
2.7.3.8. Γυναίκες εργαζόμενες και νοικοκυρές 154
2.7.3.10. Σχέση αμοιβών γυναικών και ανδρών. 154
2.7.3.11. Απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα 155
2.7.4. Συμπεράσματα 157
2.7.4.1. Βελτίωση της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας για τις γυναίκες 159
2.7.5. Η συμμετοχη των γυναικων στις συνδικαλιστικες οργανωσεις 161
2.7.6. Προτάσεις για τη βελτίωση της γυναίκας στις εργασιακές σχέσεις 163

2.8. Η ανεργία των γυναικών 166
2.8.1. Εισαγωγή 166
2.8.2. Η ανεργία των γυναικών 1986 –1991 168
2.8.3. Χαρακτηριστικά της ανεργίας των γυναικών 174

2.9. Γυναίκα – Οικογένεια – Μητρότητα – Παιδί 176
2.9.1 Γενικά 176
2.9.2 Η εικόνα και ο ρόλος της γυναίκας 178

2.9.3 Ο θεσμός της οικογένειας και τα μέτρα προστασίας της από το κράτος 180
2.9.4. Η αλλαγή της μορφής της οικογένειας 182
2.9.5. Γυναίκες αρχηγοί οικογενειών 184
2.9.6. Μητρότητα 184
2.9.7. Υγεία και μητρότητα 187

2.10. Διεκδικήσεις των γυναικείων οργανώσεων 190
2.10.1. Γενικά 190
2.10.2. Διεκδικήσεις για τη Μητρότητα 193
2.10.3. Διεκδικήσεις για Κοινωνική Ασφάλιση και Κράτος Πρόνοιας 196
2.10.4. Διεκδικήσεις στην εργασία 199

2.11. Προβολή των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε. 201
2.11.1. Γενικά 201
2.11.2 Νομοθετική προστασία των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε. 202
2.11.3 Η εικόνα των γυναικών στα Μ.Μ.Ε. 203
2.11.4. Διαπιστώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προβολή των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε. 204
2.11.5. Προτάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προώθηση των γυναικών στα Μ.Μ.Ε. 205
2.11.6. Συμπεράσματα και Προτάσεις 208

2.12. Ευρωπαϊκά προγράμματα υποστήριξης των γυναικών 212
2.12.1. Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Επιμόρφωσης 212
2.12.2. Υλοποίηση προγραμμάτων κατά τη χρονική περίοδο 1982 – 1985 213
2.12.3. Υλοποίηση Προγραμμάτων από τα τέλη του 1986 έως το 1990 216
2.12.4. Αναφορά στην Κοινοτική Πρωτοβουλία «NOW» 217
2.12.4.1. Στόχοι και μέτρα του «N.O.W.» 220
2.12.5. Τοπική Αυτοδιοίκηση και Γυναικεία Απασχόληση 222
2.12.6. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» 223
2.12.7. Απασχόληση N.O.W. 224
2.12.8. Η εφαρμογή του «N.O.W.» στο Νομό Μεσσηνίας 225
2.12.9. Περιγραφή των αξόνων – μέτρα – ενέργειες – δράσεις της πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – N O W. 227

2.13. Συμπεράσματα 229

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ 231

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ 231

3.1. Δημογραφικό προφίλ του Ν. Μεσσηνίας 231
3.1.1. Εισαγωγή 231
3.1.2. Πληθυσμός κατά περιοχή 232
3.1.3. Πληθυσμός κατά φύλο αγροτικών περιοχών 234
3.1.4. Οικογενειακή κατάσταση κατά φύλο 236
3.1.5. Επίπεδο εκπαίδευσης 238
3.1.6. Θέση στο επάγγελμα 240
3.1.7. Απασχολούμενοι κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων 242
3.1.8. Απασχολούμενοι και άνεργοι κατά φύλο 244

3.2. Έρευνα από το ερωτηματολόγιο 246
3.2.1. Αντικείμενο της έρευνας – Στόχοι 246
3.2.2. Υλικό – Μέθοδος 246
3.2.3. Αναλυτική παρουσίαση του δείγματος 247
1. Τι ηλικία έχετε; 248
2. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; 250
3.α. Έχετε παιδιά; 252

3.β. Αν ΝΑΙ πόσα; 254
4. Ποιος είναι ο τόπος διαμονής σας; 256
5. Για ποιο λόγο έχετε εγκατασταθεί εδώ; 258
6. Είστε ευχαριστημένη από τις Κρατικές Παροχές; 260
7. Αν ΟΧΙ τι θα θέλατε να σας παρέχεται; 262
8. Είστε ικανοποιημένοι από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών; 264
9. Αν ΟΧΙ τι θα θέλατε να σας υπάρχει; 266
10. Έχετε σκεφτεί να φύγετε από τον τόπο σας; 268
11. Ποιοι είναι οι λόγοι τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής σας; 270
12. Τι είδους μόρφωση έχετε; 272
13. Ποιοι είναι οι λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσής σας; 274
14. Από ποιον λαμβάνονται οι οικογενειακές αποφάσεις; 276
15. Έχετε ακίνητη περιουσία στο όνομά σας; 278
16. Εάν έχετε πως τα αποκτήσατε; 280
17. Έχετε τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά σας με ποσό άνω του 1.000.000 δρχ.; 282
18. Ποια είναι η επαγγελματική δραστηριότητά σας; 284
20. Πως περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας; 286
21. Ασχολείστε με κοινωνικές δραστηριότητες; 288
22. Είστε ασφαλισμένοι; 290
23. Αν ΝΑΙ που; 292
24. Νομίζετε ότι οι κοινωνικές παροχές (Υγεία, Παιδεία, ασφάλιση): 294
25. Έχετε κάποιο πρόβλημα υγείας; 296
26. Αν ΝΑΙ είναι: 298
27. Νομίζετε ότι η ανεργία σχετικά με τις γυναίκες στη χώρα μας: 300
28. Είστε ενημερωμένοι για τα κοινωνικά προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας; 302
29. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα; 304
30. Έχετε συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα Κατάρτισης – Απασχόλησης Ανέργων Γυναικών; 306
30. Αν ΝΑΙ σε ποια; 308
32. Είστε ενημερωμένοι για τα προγράμματα πρόληψης σε θέματα Δημόσιας Υγείας; 310
33. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα; 312
34. Υπάρχει συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Νοσοκομείου για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων σας; 314
35. Υπάρχει Γραφείο Ισότητας; 316
36. Τι γνωρίζετε ότι σας έχει προσφέρει; 318
37. Γνωρίζετε ότι υπάρχουν γυναικείοι σύλλογοι στην περιοχή σας; 320
38. Αν ΝΑΙ κρίνετε τη δράση τους: 322
39. Ποια προβλήματα από τα παρακάτω αξιολογείτε ως τα σοβαρότερα που έχετε ν' αντιμετωπίσετε; 324
40. Τι νομίζετε ότι πρέπει να γίνει από μεριάς πολιτείας για την υποστήριξη των γυναικών σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο; 326

3.3. Συμπεράσματα 328

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 332

4.1. Γενικά συμπεράσματα 332

4.2. Προτάσεις 333

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 337

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Ι.	=	*Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*
Α.Ε.Π.	=	*Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν*
A.I.D.S.	=	*Acquired Immune Deficiency Syndrome (Σύνδρομο Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας)*
Γ.Γ.Ι.	=	*Γενική Γραμματεία Ισότητας*
Γ.Σ.Ε.Ε.	=	*Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας*
Δ.Ε.Κ.Ο.	=	*Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας*
Δ.Σ.	=	*Διεθνής Σύμβαση*
Δ.Σ.	=	*Διοικητικό Συμβούλιο*
Ε.Ε.	=	*Ευρωπαϊκή Ένωση*
ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.	=	*Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας*
Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.	=	*Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων*
Ε.Ο.Π.	=	*Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας*
Ε.Ο.Τ.	=	*Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού*
Ε.Σ.Σ.Ε.	=	*Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας*
Ε.Σ.Υ.	=	*Εθνικό Σύστημα Υγείας*
Ε.Σ.Υ.Ε.	=	*Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας*
Η.Π.Α.	=	*Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής*
Ι.Ε.Κ.	=	*Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης*
Ι.Κ.Α.	=	*Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων*
Κ.Α.	=	*Κοινωνική Ασφάλιση*
Κ.Α.Π.Η.	=	*Κέντρα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων*
ΚΕ.Θ.Ε.Α.	=	*Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων*
Κ.Ε.Θ.Ι.	=	*Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας*
Κ.Ε.Ε.Λ.	=	*Κέντρο Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων*
Κ.Π.	=	*Κοινωνική Πολιτική*
ΚΕ.Φ.Ο.	=	*Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας*
MECU	=	*Συνολικό Κόστος Ενεργειών Διακρατικών Εταίρων*

Μ.Ε.Ε.	=	*Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*
Ν.	=	*Νόμος*
Ν.Ε.Ι.	=	*Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας*
Ν.Ο.W.	=	*New Opportunities for Women (Νέες Ευκαιρίες για τις Γυναίκες)*
Ν.Π.Δ.Δ.	=	*Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου*
Ν.Π.Ι.Δ.	=	*Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου*
Ο.Α.Ε.Δ.	=	*Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού*
Ο.Γ.Α.	=	*Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων*
Ο.Γ.Ε.	=	*Οργανισμός Γυναικών Ελλάδας*
Ο.Η.Ε.	=	*Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών*
Ο.Σ.Ε.	=	*Οργανισμός Συγκοινωνιών Ελλάδας*
Ο.Τ.Ε.	=	*Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας*
Π.Δ.	=	*Προεδρικό Διάταγμα*
Π.Ι.Κ.Π.Α.	=	*Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης*
Τ.Α.	=	*Τοπική Αυτοδιοίκηση*
Τ.Ε.Ι.	=	*Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*
TEST PAP	=	*Τεστ Παπανικολάου*
Υ.Υ.Π.Κ.Α.	=	*Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων*
Φ.Π.Α.	=	*Φόρος Προστιθέμενης Αξίας*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός της εργασίας αφορά την κοινωνική διαστρωμάτωση της γυναίκας στο Νομό Μεσσηνίας. Η δομή της εργασίας εξασφαλίζει την ανεξαρτησία του κάθε μέρους, ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να τα διαβάζει αυτοτελώς, χωρις να χρειάζεται να ανατρεχει σε προηγουμενα η επόμενα κεφάλαια. Η εργασία είναι αποτέλεσμα της έρευνας δύο σπουδαστριών, της Μαρίνας Αδάμη και της Εύης Δηματάτη. Η ύλη της εργασίας ταξινομήθηκε σε δύο μέρη και τέσσερα κεφάλαια.

Το **Πρώτο Μέρος** είναι θεωρητικό, ενώ το **Δεύτερο Μέρος** καλύπτει έρευνα, που διεξήχθη από τις δύο σπουδάστριες.

Το **Πρώτο Μέρος** και το **Πρώτο Κεφάλαιο** είναι γενικά. Εξετάζεται η θέση της γυναίκας ιστορικά, η ισότητα ανδρών – γυναικών και η κοινωνική θέση της γυναίκας.

Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο** εξετάζεται η θέση της γυναίκας στο σύστημα της κοινωνικής πολιτικής, όπως πολιτική, εκπαίδευση, υγεία, ψυχαγωγία, κακοποίηση, εργασία, ανεργία, μητρότητα, διεκδικήσεις των γυναικών, μέσα μαζικής ενημέρωσης και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Στο **Δεύτερο Μέρος** και **Τρίτο Κεφάλαιο** παρουσιάζεται το δημογραφικό προφίλ του νομού και αναλύεται η έρευνα από το ερωτηματολόγιο.

Στο **Τέταρτο** και τελευταίο Κεφάλαιο διατυπώνονται τα τελικά συμπεράσματα και προτάσεις για την κοινωνική διαστρωμάτωση της γυναίκας του Νομού Μεσσηνίας.

Μόνο ο αναγνώστης μπορεί να κρίνει, αν ο σκοπός της εργασίας ολοκληρώθηκε. Σίγουρα, υπάρχουν ατέλειες, ελπίζουμε οι αναγνώστες να έχουν την ευγενή καλοσύνη να κατανοήσουν αυτές τις ατέλειες Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κ. Ευγενία Μπιτσάνη και τους δυο εξεταστές, οι οποίοι θα έχουν την καλοσύνη να διαβάσουν και να σχολιάσουν όλη την εργασία.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΑ[1]

1.1. Ιστορική αναδρομή

1.1.1. Γενικά

Η θέση της γυναίκας μέσα στην ελληνική κοινωνία είναι πάντα βασισμένη στη διπλή της ιδιότητα της «*συζύγου και μητέρας*». Ενός ανθρώπου δηλαδή, που η ύπαρξη του είναι σχετική και δεμένη με την ύπαρξη άλλων προσώπων, αλλιώς θεωρείται ανολοκλήρωτη σαν προσωπικότητα.

Η αντιμετώπιση της γυναίκας από το κοινωνικό σύνολο είναι πάντοτε όμοια και τόσο σταθερή, που η θέση της αυτή πολύ λίγο, δεν αλλάζει, παρ' όλες τις εξελίξεις του κοινωνικού μας συστήματος από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Φυσικά και η ίδια η Ελληνίδα, πεισμένη βαθιά πως μόνο αυτή είναι η σωστή της θέση και πως μόνο σαν σύζυγος και μητέρα βρίσκει την ολοκλήρωσή της, ποτέ δε διαμαρτύρεται γι' αυτή την τοποθέτηση και προσπαθεί πάντα ν αποδείξει πως μπορεί πλήρως, να αντεπεξέλθει σ' αυτά τα δύο πρωταρχικά της καθήκοντα. Οποιαδήποτε άλλη απασχόληση είναι γι' αυτήν δευτερεύουσα και ποτέ δεν την υπερασπίζεται με σθένος .

Η δημιουργία του Ελληνικού Κράτους μετά τη μακρόχρονη περίοδο της Τουρκοκρατίας θα μπορούσε να είναι και για την ελληνίδα η

απαρχή για τη βελτίωση της θέσης της, μέσα σε μια κοινωνία, για την οποία αγωνίστηκε όσο κι ο άντρας, όχι μόνο συμπαραστέκοντάς τον, αλλά και αναλαμβάνοντας πολλές φορές αποφασιστική δράση και πρωτοβουλία.

Εξετάζοντας όμως την εξέλιξη της επαγγελματικά εργαζόμενης ελληνίδας από τότε μεχρι σημερα, εύκολα συμπεραίνουμε πως στον αγώνα της για την καλυτέρευση της θέσης της βρέθηκε, τις περισσότερες φορές μόνη της, χωρίς σημαντική συμπαράσταση.

1.1.2. 1832 - 1922

Μέχρι τις αρχές του αιώνα μας, η κύρια απασχόληση της γυναίκας., έξω από το σπίτι ήταν μόνο οι αγροτικές εργασίες,. που όμως τις θεωρούσε σαν προέκταση των σπιτικών της ασχολιών.

Από τις στατιστικές του 1870 προκύπτει, πως ενώ οι εργάτες ήταν 28.40Ο- μόνο 5 735 απ' αυτούς ήταν γυναίκες Εκτός απ' τις εργάτριες , στην ίδια στατιστική, η μόνη κατηγορία, όπου αναφέρονται γυναίκες, ήταν οι υπηρέτες («*μπακαλόπαιδα*», δούλες, παραγιοί κ.λ.π 28.5ΟΟ), αλλά και οι δούλες, μαζί με τις παραδουλεύτρες, που δούλευαν στα σπίτια με μεροκάματο-δεν αναγνωρίστηκαν επίσημα σαν εργαζόμενες, που δούλευαν επαγγελματικά, αλλά πως δούλευαν σε άλλο σπίτι (ξενοδούλευαν). Έτσι, δεν ασφαλίζονται και ούτε πρωταρχικό καθήκον του εργοδότη θεωρείται η καταβολή μισθού, κυρίως στο «*δουλικό*».

Το επάγγελμα και η επαγγελματική σταδιοδρομία δεν είναι για τη γυναίκα σκοπός και επιδίωξή της, μέσα στη ζωή. Εξάλλου, ούτε δημόσιοι υπάλληλοι μπορούν να γίνουν οι γυναίκες, αφού στη θέση του γραφείου μόνο διορίζονται, μετά από νόμο, το 1912 και για να εμπορευτούν χρειάζονται την άδεια του ανδρός. Σ την εξέλιξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, η γυναίκα δεν έπαιξε αξιόλογο ρόλο για να καλυτερέψουν

---

[1] **Ίρις Αυδή – Καλκάνη**. «*Επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα*», Αθήνα 1978, σελ. 15-46

οι συνθήκες της γυναικείας δουλειάς, ενώ αγωνίστηκε πολλές φορές δίπλα στον άντρα εργάτη για να καλυτερέψουν οι συνθήκες δουλειάς των εργατών γενικά. Έτσι, στην απεργία των καπνεργατών της Θεσσαλονίκης του 1914, σημαντική ήταν και η συμμετοχή των καπνεργατριών.

Σε πολλές εργατικές εκδηλώσεις, επίσης, μετείχαν γυναίκες. Είναι πάντα τα συμπαρισταμένα μέλη της οικογένειας του εργατη, που ποτέ δε διεκδικούν και δεν αναφέρουν τα δικά τους επαγγελματικά αιτήματα. Τα προβλήματα των εργατριών δεν αντιμετωπίζονται ποτέ σαν ιδιαίτερα προβλήματα και κανείς δεν ενδιαφέρεται, ούτε για να τα θέσει, ούτε για να τα λύσει. Οι διακρίσεις στη δουλειά θεωρούνται φυσικές και αποδίδονται πάντοτε στη «*φύση των γυναικών*». Ο μόχθος των γυναικών για την αντιμετώπιση των πολλών καθηκόντων τους, πάντα θεωρείται αναπόφευκτος.

Η Ελληνίδα πάντως, συνεχίζει να παίρνει όλο και μεγαλύτερο μέρος στην οικονομία του τόπου, δουλεύοντας σε πολλούς κλάδους της μόλις αναπτυσσόμενης βιομηχανίας μας, χωρίς καμιά πρόνοια από μέρους του κράτους. Θεωρείται απλώς μια φτηνή εργατική δύναμη, που μετέχει στην παραγωγή, ανάλογα με τις ανάγκες της τελευταίας. Στη διάρκεια και μετά από κάθε πόλεμο, οι γυναίκες δουλεύουν έξω από το σπίτι, γιατί λείπουν τα ανδρικά εργατικά χέρια. Ο πόλεμος του 1897, με την ανάγκη ανασυγκρότησης των ελληνικών πόλεων της Θεσσαλίας κι αργότερα ο πόλεμος του 1912 είχαν σημαντικά αποτελέσματα πάνω στη συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή. Η γενική επιστράτευση, που κηρύχθηκε το 1912 ήταν αφορμή για να δουλέψουν στα εργοστάσια πολλές γυναίκες και παιδιά. Χωρίς καμιά προστασία, χωρίς καμιά προετοιμασία. Και φυσικά οι νέες αυτές εργατικές δυνάμεις δεν θεωρούνται «*ικανές για ν' αντικαταστήσουν ολοσχερώς τους έμπειρους εργάτες*».

Οι αληθινοί λόγοι που εμποδίζουν τη γυναίκα να αποδώσει σαν εργάτρια, οι ευθύνες δηλαδή της ανατροφής των παιδιών και του νοικοκυριού, ποτέ δεν αναφέρονται σαν αιτιολογία για τις δυσκολίες, που αντιμετωπίζει η γυναίκα στη δουλειά της. Ποτέ δεν λαμβάνοντας μέτρα

για να διευκολυνθεί στον τριπλό της ρόλο της μητέρας, νοικοκυράς και εργαζόμενης. Όλες οι αδυναμίες της αποδίδονται πάντα στην «*φύσιν του ασθενούς φύλου*».

Η εργατική νομοθεσία, από την αρχή αγνοεί τελειως τα προβλήματα των εργατριών. Αντιμετωπίζονται οι εργάτριες πάντοτε μόνο σαν άνθρωποι με μειωμένες πνευματικές και σωματικές ικανοτητες. Ακριβώς όπως οι ανήλικοι. Αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται η νοοτροπία για μικρή αντοχή τους, για ανικανότητα, για επιπολαιότητα στη δουλειά. Η αντιμετώπιση αυτή, ταυτισμένη τελείως με το «*συμφέρον του εργοδότου*», έχει την πρακτική συνέπεια να κρατιούνται χαμηλά τα γυναικεία μεροκάματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της εποχής, ενώ το 1914 ο υφαντής παίρνει ημερομίσθιο 200 δραχμές, η υφάντρια φτάνει το πολύ τις 65 δραχμές.

Η εργαζόμενη γυναίκα την εποχή αυτή είναι όχι μόνο απλώς αμόρφωτη, αλλά αγράμματη, αφού ούτε η στοιχειώδης εκπαίδευση δεν είναι υποχρεωτική και τα πρώτα σχολεία για κορίτσια είναι έργο ιδιωτικής πρωτοβουλίας και όχι του κράτους (το πρώτο Παρθεναγωγείο ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1835, από Αμερικάνους φιλέλληνες). Δεν έχει συνεπώς, την ικανότητα, χωρίς καμία καθοδήγηση, να αντιμετωπίσει σωστά τα προβλήματα της και η πλήρης εξάντληση μέσα κι έξω από το σπίτι της φαίνεται φυσική και απαραίτητη θυσία, αφού έτσι βοηθάει τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Έτσι, οι γυναίκες που τολμούν, αλλά και που έχουν τη δυνατότητα να διαμαρτυρηθούν είναι οι πρώτες μορφωμένες αστές γυναίκες, που όμως σχεδόν ποτέ δεν είναι εργαζόμενες, αφού ακόμα η γυναικεία δουλειά θεωρείται υποτιμητική για όλη την οικογένεια και δουλεύουν έξω από το σπίτι μόνο οι αστές, που έχουν άμεση οικονομική ανάγκη.

Η Καλλιρρόη Παρρέν ήταν η πρώτη ελληνίδα συνειδητή φεμινίστρια, πλούσια και μορφωμένη αστή. Όμως κι αυτή, όπως κι άλλες αστές φεμινίστριες δεν μπόρεσαν να δράσουν ουσιαστικά, γιατί αντιδρούσε το κοινωνικό σύνολο, που θεωρούσε όχι μόνο περιττή, αλλά

και πολλές φορές ανήθικη την άσκηση επαγγέλματος από γυναίκα. Όλες τους οι προσπάθειες για την ισότητα των γυναικών εκφυλίστηκαν σε φιλανθρωπικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως η ίδρυση του Λυκείου Ελληνίδων (1911) κ.α.

Αντίθετα, οι εργαζόμενες εξαντλούνται εντελώς μέσα στη δουλειά και κάθε άλλη συζήτηση για ευρύτερο κίνημα και επιδιώξεις, εκτός από τις ουσιώδεις διευκολύνσεις, που θα τους επιτρέψουν να αντεπεξέλθουν στα τελείως εξαντλητικά καθήκοντα της γυναίκας. Γι' αυτές η επαγγελματική καριέρα, η ισότητα μέσα στην οικογένεια, η ανεξαρτησία, η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, είναι πολυτέλεια. Δέχονται με ανακούφιση κάθε μέτρο προστατευτικό, που θα καλυτερέψει τις απάνθρωπες συνθήκες δουλειάς, ή κάθε μέτρο, που θα τους επιτρέψει να σταματήσουν τη δουλειά ή να μην την αρχίσουν.

Και η κατεύθυνση της «*προστασίας*» του «*ασθενούς φύλου*» συνεχίζεται και εξελίσσεται με κεντρική ιδέα, ότι η επαγγελματική απασχόληση είναι δυστύχημα για τη γυναίκα, ενώ για τον άντρα είναι κάτι αυτονόητο, είναι ένδειξη ωρίμανσης: μπορεί πια να συντηρείται με δικά του έξοδα. Μια κατεύθυνση, που κάνει κάθε άντρα να νιώθει αποτυχημένος αν δεν μπορεί να συντηρεί ολόκληρη οικογένεια, να αποκαταστήσει αδελφή, να προικίσει κόρη και κάθε γυναίκα να νιώθει ντροπή που δουλεύει.

1.1.3. 1922-1940

Σημαντικός σταθμός στην πρόοδο της θέσης της γυναίκας είναι ο ερχομός στην Ελλάδα του γυναικείου προσφυγικού πληθυσμού της Μ. Ασίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών αυτών προερχόταν από τα αστικά κέντρα της Πόλης και της Σμύρνης. Οι γυναίκες αυτές, με μεγαλύτερες γνώσεις στην εργασία, μπαίνουν ευκολότερα στην παραγωγή και στα διάφορα επαγγέλματα. Περισσότερο εξελιγμένες, δίνουν ώθηση

και στις ντόπιες να πιστέψουν στον εαυτό τους. Εργαζόμενες πια στην εποχή αυτή δεν είναι μόνο οι γυναίκες, που προέρχονται από την εργατική τάξη, αλλά όλο και περισσότερες αστές. Γυναίκες, που επιδιώκουν κάποια υποτυπώδη ανεξαρτησία από την ανδρική κυριαρχία. Σ' αυτή την εποχή, αρχίζουν οι γυναίκες της αστικής να της εργατικής τάξης να έχουν κοινά συμφέροντα, σχετικά με τη δουλειά, αντιμετωπίζουν τις ίδιες διακρίσεις στο επάγγελμα, στη μόρφωση, στην οικογένεια, στη δημόσια ζωή. Έτσι, ο αριθμός των γυναικών, που αγωνίζονται, γίνεται όλο και μεγαλύτερος

Η στατιστική του 1928 ανεβάζει τις εργαζόμενες γυναίκες στις πόλεις και χωριά σε 633.435, από τις οποίες στη βιομηχανία 99.712, στη γεωργία 434.623 και οι υπόλοιπες 99.100 στις δημόσιες υπηρεσίες, υπηρέτριες κ.λ.π. Στην επαγγελματική σταδιοδρομία τους, από την αρχή οι γυναίκες αγωνίζονται μόνες τους, μέσα σε μια κοινωνία, όχι μόνο αδιάφορη, αλλά και εχθρική .

Από κείμενα της εποχής, φαίνεται καθαρά, πως οι γυναίκες επιδιώκουν μια συνειδητά μια διαφορετική τοποθέτηση μέσα στην κοινωνία. Αλλά και η θέση της κοινωνίας απέναντι στις γυναίκες φαίνεται καθαρά από κείμενα σύγχρονα, με την αρχή της γυναικείας επαγγελματικής επιδίωξης και την ανάπτυξη του φεμινισμού στην Ελλάδα.

Ένα από τα κύρια αίτια του αντιφεμινισμού είναι ο φόβος των ανδρών, μην υποσκελιστούν επαγγελματικά.

Λίγο πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η στατιστική υπηρεσία του Ι.Κ.Α ανεβάζει τις ασφαλισμένες γυναίκες, εργαζόμενες στη βιομηχανία και τα γραφεία σε 142.000. Σ' αυτές δεν περιλαμβάνονται όσες δουλεύουν στις δημόσιες υπηρεσίες, οι υπηρέτριες και οι αγρότισσες.

Οι γυναίκες, παρά την αντίθεση της κοινωνίας, συνεχίζουν ν' αγωνίζονται, να μορφώνονται, να δουλεύουν, προσπαθώντας να είναι συγχρόνως καλές σύζυγοι, καλές μητέρες.

1.1.4. 1940-1950

Αμέσως μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η μάλλον, εξ αιτίας του, άρχισε πια συστηματικά η αστή γυναίκα να βγαίνει από το σπίτι και να δουλεύει, αναζητώντας στο επάγγελμα το βιοπορισμό της, σπρωγμένη όμως, κυρίως από την ανάγκη για συνεισφορά στο οικογενειακό εισόδημα της οικογένειας του πατέρα ή του συζύγου. Η τόλμη, που απόκτησε μέσα στις συνθήκες του πολέμου, όταν αναγκάστηκε να αναπληρώσει το σύζυγο – στρατιώτη στην υποχρέωσή του για συντήρηση της οικογένειας, όταν πήρε πρωτοβουλίες για την κάλυψη την αναγκών, που δημιούργησε ο πόλεμος, αλλά και η συχνότερη πια επαφή με το άλλο φύλο, χωρίς τον κίνδυνο να δημιουργηθούν δυσάρεστα σχόλια εις βάρος της, ήταν οι κυριότεροι λόγοι, που έδωσαν δύναμη στη γυναίκα να δουλέψει σαν επαγγελματίας. Αλλά και η ευκολία της επικοινωνίας με τις άλλες χώρες, τις πιο προηγμένες κοινωνικά, όπου η γυναίκα ήδη δούλευε έξω από το σπίτι και μετείχε πιο ενεργά στη κοινωνική ζωή σαν εργαζόμενος άνθρωπος, ήταν μια ώθηση για την Ελληνίδα να νικήσει την ντροπή, που μέχρι τότε έφερνε η γυναικεία δουλειά έξω από το σπίτι.

Η νοοτροπία όμως, πως η δουλειά δεν είναι απαραίτητη για την ολοκλήρωσή της σαν ανθρώπου ανεξάρτητου, αλλά μόνο αναγκαία, είναι βαθιά ριζωμένη. Έτσι, ελάχιστες γυναίκες δουλεύουν, χωρίς να χρειάζεται. Όταν δεν είναι υποχρεωμένες να συνεισφέρουν στα οικογενειακά έξοδα, αν είναι ανύπαντρες, δημιουργούν με το περίσσευμα της δουλειάς την προίκα, που είναι συνήθως ένα μικρό κεφάλαιο ή ρουχισμός.

Αν είναι παντρεμένη, η γυναίκα εργάζεται μόνο αν χωρίς τη δική της συνεισφορά θα διαλυθεί η οικογένεια. Σχεδόν πάντα όμως, οι γυναίκες σταματούν να δουλεύουν μόλις αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί. Στην αντιμετώπιση αυτή, έχουν κύριο αρωγό τον άνδρα, που ντρέπεται αν η αδελφή ή η γυναίκα του δουλεύει. «*Έχει τη γυναίκα του να δουλεύει*», λένε κατακριτικά οι φίλοι του ζευγαριού και οι συγγενείς.

Τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, χάρη στους αγώνες των προηγούμενων γυναικών, δεν είναι πια κλειστά για τη γυναίκα, που όμως, όχι μόνο εμποδίζεται από την κακόπιστη στάση του κοινωνικού συνόλου να σπουδάσει, αλλά και από μόνη της δεν τολμάει, γιατί δεν πιστεύει καθόλου ότι μπορεί, με τις πνευματικές της ικανότητες να γίνει επιστήμονας.

Η πατρική οικογένεια, από την άλλη πλευρά, πιέζει τη γυναίκα – κόρη να παντρευτεί σε πολύ μικρή ηλικία. Έτσι, οι γονείς ξενοιάζουν. Κύριος σκοπός της κόρης είναι ο γάμος, η δημιουργία δικής της οικογένειας . Κι αφού η γυναίκα δουλεύει μόνο σε κατώτερες δουλειές και μόνο όταν έχει ανάγκη, χαίρεται όταν, μόλις παντρευτεί, μπορεί και σταματάει να εργάζεται, γιατί αλλιώς αποδεικνύει έμπρακτα, πως ο άντρας της «*δεν μπορεί να τη ζήσει*».

Κι έπειτα, ασυνήθιστη όπως είναι και αυτή, αλλά και η κοινή γνώμη, να τη βλέπει να ζει ελεύθερα, σε περιβάλλον εργασίας, μαζί με άνδρες, εύκολα δημιουργεί κακή φήμη σε βάρος της ηθικής της. Η δακτυλογράφος ήταν, την εποχή αυτή, ταυτόχρονα, κατά γενική αντίληψη και ερωμένη του προϊστάμενου. Πράγμα, που συχνά ήταν αλήθεια, γιατί ο προϊστάμενος εκμεταλλεύεται συνήθως τη μεγάλη ανάγκη της υπαλλήλου του. Η υπηρέτρια ακόμη, χρησιμοποιείται συχνά για τη διευκόλυνση της πρώτης σεξουαλικής επαφής του γιου της οικογένειας.

Το συμπέρασμα είναι ότι, ο δρόμος της ζωής για τα φτωχά κορίτσια είναι άσχημος και δύσκολος, μέχρι να βρεθεί ο άντρας, που θα σηκώσει πια κάθε βάρος.

1.1.5. 1950-1975

Η επιστημονική και τεχνολογική επανάσταση, που αρχίζει αυτή την εποχή, δημιουργεί πια την έννοια της εργαζόμενης γυναίκας στις περισσότερες χώρες. Στη χώρα μας, με την ανάπτυξη της βιομηχανίας,

γίνεται όλο και πιο εύκολα αποδεκτή η δουλειά της γυναίκας, γιατί τα γυναικεία εργατικά χέρια εξακολουθούν να είναι φτηνά. Ο αυτοματισμός στην παραγωγή προσφέρει ένα μεγαλύτερο πλαίσιο δουλειάς στις γυναίκες και γίνεται σπουδαίος παράγοντας για την προώθησή τους και την πλήρη ένταξή τους στην οικονομική ζωή του τόπου. Όλο και περισσότερες γυναίκες απορροφούνται στη βιομηχανία, όλο και περισσότερες αγρότισσες γίνονται ανειδίκευτες εργάτριες στα εργοστάσια.

Η αντιμετώπιση όμως της γυναίκας, μέσα στην κοινωνία παραμένει πάντα η ίδια. Η πολιτική εξακολουθεί να απασχολεί μόνο τους άντρες και έτσι, η γυναίκα καθόλου δεν μπορεί να επηρεάσει τα κοινά. Το 1956 κατεβαίνουν στον πολιτικό στίβο 16 γυναίκες υποψήφιες βουλευτές, από τις οποίες εκλέγονται μόνο δύο (2). Ενώ οι γυναίκες ψηφοφόροι ψήφισαν σε μεγάλο ποσοστό τις γυναίκες υποψήφιες, το κοινωνικό σύνολο δεν έχει ακόμα πεισθεί πως η γυναίκα είναι ώριμη για πολιτικά αξιώματα.

Όμως, ο αγώνας, που κάθε μια διεξάγει μόνη της αρχίζει να έχει τα σημαντικά του αποτελέσματα. Όλο και περισσότερες γυναίκες μορφώνονται και με τις δικές τους προσπάθειες, όλο και περισσότερα επαγγέλματα ανοίγουν γι' αυτές.

Μόνες τους οι γυναίκες δημιουργούν του απαραίτητη υποδομή, που χρειάζεται για ν' αποδειχθεί, τουλάχιστον η πνευματική τους ισοτιμία με την άνδρα. Η δήλωση της άσκησης ενός επαγγέλματος, κάνει τη γυναίκα να νοιώθει πιο αξιοπρεπής, «*πιο ίση*» και η γυναίκα, που ασχολείται με τα «*οικιακά*» νοιώθει να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Η διαφορά αυτή υπάρχει και φαίνεται μόνο στις 2 ή 3 μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, που έχουν απορροφήσει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, ενώ στα χωριά και στις επαρχιακές μικρές πόλεις, ελάχιστα πράγματα αλλάζουν για τη γυναίκα.

Τώρα, που οι γυναίκες δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο για το νοικοκυριό, κάθε τι που απλοποιεί τις δουλειές του σπιτιού έχει μεγάλη ζήτηση. Τα ευκολόπλυτα μαγειρικά σκεύη, τα ηλεκτρικά πλυντήρια κ.τ.λ.

βοηθάνε πολύ στην απλούστευση αυτή. Δημιουργείται, εξάλλου, ένα διεθνές κλίμα, που βοηθάει και τονώνει τις γυναίκες να εργάζονται, αφού πια τα «*φτηνά εργατικά τους χέρια*» είναι αναγκαίος παράγοντας για την ανάπτυξη της βιομηχανίας κάθε χώρας. Έτσι, αλλάζει ακόμη και η δομή της ελληνικής κοινωνίας.

Όπως πάντα, οι γυναικες αγωνίζονται, χωρίς καμια κοινωνικη συμπαράσταση και παίρνουν ουσιαστικά μέτρα μόνες τους, για ν' αντεπεξέλθουν στον τετραπλό πια ρόλο τους της νοικοκυράς, της καλής συντρόφου για τον άντρα, της μητέρας και του εργαζόμενου ανθρώπου.

Μειώνεται αισθητά ο αριθμός των γεννήσεων, γιατί πια οι γυναίκες θέλουν να έχουν λιγότερα παιδιά, σωστά μεγαλωμένα.

Οι γυναίκες απλοποιούν το ντύσιμό τους και για πρώτη φορά η μόδα επηρεάζεται από τις γυναίκες και όχι η γυναίκα από τη μόδα.

Στην ύπαιθρο όμως, επικρατούν ακόμη, σχετικά με τη γυναίκα, φεουδαρχικές αντιλήψεις. Η αγρότισσα, που δουλεύει σκληρά, πολύ συχνά σκληρότερα από την άντρα, όχι μόνο δεν έχει καμιά οικονομική ανεξαρτησία, αλλά είναι και πλήρως υποταγμένη στο σύζυγο. Αναλφάβητη, όπως εξακολουθεί να είναι, σε μεγάλο ποσοστό, μένει πολύ συντηρητική. Μόνο, που πια, έχοντας πλήρη συνείδηση της μεγάλης καταπίεσης, σαν μόνη διέξοδο για να τη μειώσει, βρίσκει την εγκατάλειψη της αγροτικής ζωής.

Ξέρει δηλαδή πάντα, η εργαζόμενη γυναίκα στην Ελλάδα, πως κανείς δεν μετέχει στην αγωνία της για την εκπλήρωση όλων των καθηκόντων της και πως η υπερκόπωσή της θα λείψει μόνο αν η ίδια φροντίσει να μειώσει τις πολλές της ευθύνες.

1.1.6. 1975-1985

Η αρχή της ισότητας των δύο φύλων καθιερώθηκε στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1975 να θεμελιώθηκε, κατά την περίοδο 1981 - 1989 με

νόμους, που στόχευαν στην εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής του τόπου. Στο θεσμικό τομέα η νομοθεσία περιείχε πολλές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Γι' αυτό το λόγο ο θεσμικός τομέας ήταν ο πρώτος, στον οποίο έγιναν σημαντικές αλλαγές, προς την κατεύθυνση της ισότητας.

Στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και παροχών: Η έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών και παροχών, κρατάει στο περιθώριο μεγάλο μέρος του γυναικείου δυναμικού της χώρας, ενώ σε συνδυασμό με τις κοινωνικές προκαταλήψεις, φορτώνει με διπλό ωράριο δουλειάς την εργαζόμενη γυναίκα.

Στις κοινωνικές προκαταλήψεις: Προορισμός της γυναίκας θεωρείται ο ρόλος της συζύγου και μητέρας. Η αντίληψη αυτή έχει επηρεάσει γενικά την κοινωνική θέση των γυναικών και ιδιαίτερα τη θέση τους στους τομείς της εργασίας και της εκπαίδευσης .

Μέχρι τον Οκτώβρη του 1981, δεν υπήρχε κρατικός φορέας, αρμόδιος για την προώθηση του θέματος της ισότητας των δύο φύλων. Το γυναικείο ζήτημα βάραινε αποκλειστικά στους ώμους του γυναικείου κινήματος.

Μετά τις εκλογές του 1981, δημιουργήθηκαν οι ακόλουθοι μηχανισμοί:

α) Γραφείο ειδικής συμβούλου του πρωθυπουργού, για το γυναικείο ζήτημα (*Νοέμβρης 1981*)

β) Το Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων, που ήταν το πρώτο κυβερνητικό όργανο για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων (*Απρίλης 1983*).

γ) Γενική Γραμματεία Ισότητας. Συστάθηκε τον *Ιούλιο του 1985* (Νόμος 1558/85).

δ) Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας, (Ν.Ε.Ι.) *Ιούλιος 1983*.

ε) Νομαρχιακά Γραφεία Ισότητας (*Φθινόπωρο 1983*).

Από το 1981 και μετά σημειώθηκαν σημαντικές θεσμικές αλλαγές. Έτσι, με το Νόμο 1329/83 του Υπ. Δικαιοσύνης καταργήθηκαν:

1. Η έννοια της πατριαρχικής οικογένειας, στην οποία ο άνδρας ήταν η κεφαλή και ο αρχηγός της οικογένειας και αποφάσιζε για το κάθε τι, που αφορούσε το συζυγικό βίο και αντικαταστάθηκε με την οικογένεια της ισότητας, στην οποία ο άνδρας και η γυναίκα αποφασίζουν για όλα τα θέματα της συζυγικής και οικογενειακης τους ζωής.
2. Ο άνδρας έπαυσε να φέρει τα «*βάρη του γάμου*», όπως οριζόταν με το παλιό δίκαιο και ορίστηκε ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται ο καθένας, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, να συμβάλλουν για την αντιμετώπιση των αναγκων της οικογένειας.
3. Η υποχρέωση της γυναίκας να αλλάξει με το γάμο το επίθετό της αλλάζει κι έτσι η γυναίκα, με το γάμο, δεν θα αλλάζει πλέον το επώνυμό της.
4. Το επώνυμο των παιδιών μπορεί να είναι, είτε το επώνυμο του ενός των συζύγων, είτε και των δύο.
5. Καταργήθηκε το 21^{ο} έτος της ηλικίας σαν χρόνος ενηλικίωσης των νέων και ορίστηκε το 18^{ο} έτος της ηλικίας, σαν χρόνος ενηλικίωσης των νέων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ακολούθησαν κι άλλες σημαντικές αλλαγές, οι οποίες βοήθησαν σημαντικά το γυναικείο πληθυσμό.

1.1.7 1986 - 1994[2]

Στα πλαίσια εφαρμογής Διεθνών Συμβάσεων, η Ελληνικη Κυβέρνηση προώθησε στη Βουλή και ,ψήφισε νόμους, που επέφεραν βαθιές μεταβολές στη θέση της Ελληνίδας. Σημαντικές πρόοδοι σημειώθηκαν σε πολλά επίπεδα και με τη λήψη συνοδευτικών θετικών μέτρων.

---

[2] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 7-10

Όσον αφορά το χρονικό διάστημα 1986 - 1994 ψηφίστηκαν σημαντικοί νόμοι, που αφορούν την οικογένεια, την ισότητα, τις εργασιακές σχέσεις και την κοινωνική ασφάλιση, όπως:

- Νομοθετικές διατάξεις, με τις οποίες προστατεύονται και διευκολύνονται οι εργαζόμενοι, με οικογενειακές υποχρεώσεις, τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα.
- Διατάξεις νόμων, με τις οποίες προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των ατόμων, που αμείβονται με το κομμάτι, καθώς και των εργαζόμενων σε οικογενειακές επιχειρήσεις, που είναι στην πλειοψηφία τους γυναίκες.
- Νομοθετικές διατάξεις και κύρωση Διεθνών Συμβάσεων, καθώς και Εθνικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, με τις οποίες προστατεύεται η μητρότητα, καθιερώνεται η γονική άδεια ανατροφής και χορηγούνται επιδόματα σε μειονεκτούσες ομάδες, όπως πολύτεκνες, άγαμες, διαζευγμένες μητέρες κ.λ.π.
- Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Υγείας και νομιμοποίηση της τεχνητής διακοπής της εγκυμοσύνης.

Επίσης, υιοθετήθηκαν μέτρα για την προώθηση των ίσων ευκαιριών και προγραμματίστηκαν θετικές δράσεις για την ευαισθητοποίηση των φορέων, προκειμένου να πραχθούν στην πράξη οι νέες αντιλήψεις για την ισότητα.

Παράλληλα, στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας στην πράξη, συνέβαλαν αποτελεσματικά:

- Η δημιουργία υποδομών, όπως το Κέντρο Έρευνας για θέματα ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).
- Η δημιουργία Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών.
- Η δημιουργία Κέντρου Υποδοχής και Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών στην Αθήνα και τον Πειραιά.
- Η αξιοποίηση του Β΄ (1986 - 1990) και του Γ΄ (1990 – 1995) μεσοπρόθεσμου προγράμματος δράσης υπέρ των γυναικών της

Ε.Ο.Κ. και των κοινοτικών πρωτοβουλιών κατά της ανεργίας των γυναικών.

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρήθηκε αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός του μηχανισμού χάραξης και άσκησης πολιτικής για τις ίσες ευκαιρίες μεταξύ γυναικών και ανδρών και επενδύθηκαν σημαντικοί πόροι, για τη δημιουργία κεντρικης υποστηρικτικής δομής της απασχόλησης να της επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών, όπως η Μονάδα Τεκμηρίωσης και η Μονάδα Πληροφόρησης για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση των Γυναικών.

Στη σφαίρα της οικονομικής ζωής, παρόλο που παρατηρείται ποσοτική αύξηση των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και ποσοτική άνοδος των τυπικών προσόντων των εργαζόμενων γυναικών, η συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων παραμένει χαμηλή.

Η άνιση συμμετοχή στην πολιτική και γενικά στα κέντρα λήψης αποφάσεων, συνδέεται με το γενικότερο αποκλεισμό των γυναικών από τις δομές λήψης την αποφάσεων και δεν αναιρείται αυτόματα από κάποιες γυναικείες παρουσίες στις δομές αυτές.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας συμμετέχει σε όλες της διαδικασίες για την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και τη στήριξη των γυναικείων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, με ιδιαίτερα κίνητρα από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι πολιτικές, που εφαρμόστηκαν για την ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, στον τομέα της απασχόλησης, έθεταν ως προτεραιότητες τον περιορισμό της υψηλής ανεργίας των γυναικών, τη διαφοροποίηση των επαγγελματικά παραδοσιακών επιλογών την κοριτσιών, τη συμμετοχή τους σε όλα τα νέα επαγγέλματα και την πληροφόρηση – ενημέρωση, για την ανάγκη της από κοινού συμμετοχής των συζύγων στις οικογενειακές ευθύνες.

Το πρόγραμμα δράσης της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για την Ισότητα των Ευκαιριών 1994 – 1997, δίνοντας προτεραιότητα στην αλλαγή της αντίληψης για τους ρόλους των δύο φύλων στην εργασία, την

οικογένεια, την πολιτική, την κοινωνική ζωή, περιλαμβάνει μέτρα και στρατηγικές, που θα συμβάλλουν στην άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά και στην εξάλειψη την αιτιών, που τις προκαλούν.

Η αρχή της Ισότητας Ευκαιριών, μεταξύ γυναικών και ανδρών, συνιστά μέτρο της δημοκρατικότητας του πολιτεύματος. Αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο της πολιτικής της ισότητας την δύο φύλων και βασίζεται στη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων, για την καταπολέμηση κάθε μορφής κοινωνικού αποκλεισμού στην ανάπτυξη και την απασχόληση.

1.3. Ισότητα ανδρών – γυναικών. Κοινωνική θέση της γυναίκας

1.3.1. Ορισμοί [3]

- **Φεμινισμός**: (Λατινικός όρος, που επικράτησε και στα ελληνικά). Έννοια πολιτική, σημαίνει ένα κίνημα, που έχει στόχο να καταργήσει τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, που σημειώνονται στην οικογένεια, εργασία, κοινωνική ζωή. Έχει στόχο να επιβάλλει την «*αρχή της ισότητας των δύο φύλων*» στην κοινωνία.
- **Γυναικείο ζήτημα**: Είναι ένα κίνημα, που έχει στόχο να καταργήσει την εξάρτηση και καταπίεση των γυναικών, μέσα και έξω από το σπίτι. Αποβλέπει στην ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, τόσο στην οικογενειακή, όσο και στην επαγγελματική τους ζωή. Επιθυμεί να καταργήσει την παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας (αντικείμενο, χωρίς οντότητα κ.τ.λ.).
- **Σεξισμός** : Λατινικός όρος, που δηλώνει τη μεροληπτική μεταχείριση και αντιμετώπιση του ενός φύλου, την κοινωνική ανισότητα σε βάρος του ενός φύλου.
- **Ισότητα**: Αρχή της ισότητας των δύο φύλων. Δηλώνει την ίση πιθανότητα, που προσφέρεται προς όλα τα άτομα, να αναπτύξουν εξ ολοκλήρου τις ικανότητές τους, να ενεργοποιηθούν αποτελεσματικά στην κοινωνική ζωή.
- **Απελευθέρωση** : Αφορά την κατάργηση των προκαταλήψεων, διακρίσεων, σε βάρος των γυναικών, που αφορούν τον ιδιωτικό βίο, πιο συγκεκριμένα τις διαπροσωπικές σχέσεις.

---

[3] **Τέσσα Δουκλέρη**. «*Ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις*», Αθήνα 1994, σελ. 15-16

- **Χειραφέτηση**: Αφορά την κατάργηση των διακρίσεων και προκαταλήψεων σε θέματα δημόσιας ζωής.
- **Θηλυκότητα**: Είναι μια έννοια, που στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Η θηλυκότητα είναι για ορισμένους ένας μύθος, που προσπαθούν να δικαιολογήσουν και να διαιωνίσουν για την κοινωνική και ψυχολογική κατάσταση της γυναίκας. Η σεξουαλική διαφοροποίηση των δύο φύλων, οι σωματικές και βιολογικές ανομοιότητές τους, φαίνεται να προσφέρουν βάσιμα επιχειρήματα γι' αυτή τη διάκριση ανάμεσα στο θηλυκό και αρσενικό. Έτσι, εννοείται το μυστήριο του αιώνιου θηλυκού και όχι του αιώνιου αρσενικού. Πάντως, στη γλώσσα μας με την έννοια *«θηλυκό»* δηλώνουμε ένα άτομο πονηρό, τριφερό, χαριτωμένο, τσαχπίνικο.

1.3.2. Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με συμβάσεις διεθνών οργανισμών, νομοθεσία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο της Ευρώπης[4]

Η διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης, κατά των γυναικών, που υπογράφτηκε από την Ελλάδα στις 2 Μαρτίου 1982, κυρώθηκε νομοθετικά από τη Βουλή, χωρίς καμία επιφύλαξη και έγινε νόμος του Κράτους στις 30 Απριλίου 1983 (Ν. 1392/83). Ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης (Συμβούλιο της Ευρώπης), με τον οποίο διασφαλίζονται, χωρίς διάκριση φύλου όλα τα κοινωνικά δικαιώματα (εργασία, προστασία μητρότητας, δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό και επαγγελματική εκπαίδευση, προστασία της υγείας, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση κ.τ.λ.) κυρώθηκε στην Ελλάδα, με το *Ν. 1426/84*.

---

[4] *«Εθνική Έκθεση της Ελλάδας»*, Αθήνα 1995, σελ. 24

Με το *Νόμο 1423/84* επικυρώνεται η 122η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, για την πολιτική της απασχόλησης, σύμφωνα με την οποία λαμβάνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το επιθυμούν, ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία.

Με το *Νόμο 1424/84* επικυρώθηκε η 11η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, για τη διάκριση στην απασχόληση και στο επάγγελμα, η οποία απαγορεύει κάθε διάκριση, που βασίζεται στη φυλή, στο φύλο, στη θρησκεία κ.τ.λ.

Με το *Νόμο 1302/83* επικυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση 103, που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας.

Με το *Νόμο 1576/85* επικυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156/85, για την ισότητα των ευκαιριών και την ίση μεταχείριση των εργαζομένων και των δύο φύλων, που αφορά ειδικότερα τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις.

1.3.3. Νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των γυναικών, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας [5]

Η συνθήκη της Ρώμης, περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (άρθρο 119), αναφέρει ότι: «*κάθε κράτος - μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών, για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών*». (Προσαρμογή στην ελληνική Νομοθεσία, με το Ν. 1414/84).

Οδηγία 75/117 του 1975, με την οποία τα κράτη – μέλη της κοινότητας υποχρεώνονται να εφαρμόσουν την αρχή της ίσης αμοιβής για ίση εργασία, μεταξύ ανδρών και γυναικών (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, με το Ν. 1414/84).

---

[5] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθηνα 1995, σελ. 24-25

Οδηγία 76/207 του 1976, με την οποία εξασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1414/84, 1483/84, Π.Δ. 193/88, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988, 1993 κ.τ.λ.).

Οδηγία 79/7 του 1978, με την οποία προβλέπεται η προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών, σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους Ν. 1469/84, Ν. 1902/90, Ν. 2084/92, Ν. 1296/84, Ν. 1759/88 κ.τ.λ.).

Οδηγία 86/378 του 1986, με την οποία προβλέπεται ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Οδηγία 86/613 του 1986, με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της γεωργικής, καθώς και την προστασία την μητρότητας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1541/85, 1759/88, 1790/88 κ.τ.λ.).

Οδηγία 92/85 του 1992, με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή μέτρων, που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας των γυναικών, που εργάζονται κατά τη διάρκεια εγκυμοσύνης, λοχείας, γαλουχίας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους Ν. 1568/85, Ν. 1483/84, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας 1993 κ.τ.λ.).

1.3.4. Ισχύουσα νομοθεσία κατά τομείς[6]

Α. Γάμος - Οικογένεια

Με το *Νόμο 1250/82* καθιερώθηκε ο πολιτικός γάμος ως ισότιμος με το θρησκευτικό.

Με το *Νόμο 1329/83* το Οικογενειακό Δίκαιο εκσυγχρονίστηκε και προσαρμόστηκε στη συνταγματική επιταγή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων.

Έτσι, καταργήθηκαν:

- Η έννοια της πατριαρχικής οικογένειας και αντικαταστάθηκε με την οικογένεια της ισότητας.
- Ο θεσμός της προίκας και ορίστηκε ότι οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται να συμβάλλουν, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, στην αντιμετώπιση των αναγκών ης οικογένειας.

Ορίστηκε ότι:

- Η γυναίκα διατηρεί το οικογενειακό της επώνυμο και μετά το γάμο υποχρεωτικά.
- Οι μελλόνυμφοι έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν πριν από το γάμο τους το επώνυμο των παιδιών τους, που μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του ενός των συζύγων, είτε και των δύο.

---

[6] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 19958, σελ. 27-34

- Το 18° έτος ως χρόνος ενηλικίωσης των νέων και κατώτατο όρια για την τέλεση γάμου και για τα δύο φύλα.
- Η ανατροφή και η εκπαίδευση των παιδιών πρέπει να γίνεται χωρίς διάκριση φύλου.
- Η δυνατότητα «*αξίωσης συμμετοχής*» του καθένα από τους συζύγους στην περιουσία, που αποκτήθηκε κατα τη διάρκεια του γάμου.
- Η επιλογή συστήματος κοινοκτημοσύνης.
- Ο εκσυγχρονισμός των διατάξεων του διαζυγίου και η θεσμοθέτηση του συναινετικού διαζυγίου.
- Η απόλυτη εξομοίωση των δικαιωμάτων των παιδιών, που γεννήθηκαν «*χωρίς γάμο*» των γονέων τους, με τα δικαιώματα των παιδιών, που γεννήθηκαν «*μέσα στο γάμο*» και η νομική ενίσχυση της θέσης της ανύπαντρης μητέρας.

Με το *Νόμο 1649/86* παρέχεται η δυνατότητα στις γυναίκες, που παντρεύτηκαν πριν από την τροποποίηση του Οικογενειακού Δικαίου, με το *Νόμο 1329/83* να επανακτήσουν το πατρικό τους επώνυμο, εφόσον το επιθυμούν.

Β. Μητρότητα και εργασία [7]

Χωρίς αμφιβολία, η μητρότητα αποτελεί ιδιαίτερη στιγμή έκφρασης της βιολογικής ιδιαιτερότητας της γυναίκας. Αποτελεί όμως συνάμα, και αιτία των κοινωνικών και επαγγελματικών διακρίσεων σε βάρος της. Η εργασία και η μητρότητα παρουσιάζονται ως ασυμβίβαστες. Ασυμβίβαστες, όχι από βιολογική άποψη, αλλά από λόγους κοινωνικούς, επαγγελματικούς, λόγω δηλαδή των διαφόρων προβλημάτων, που παρουσιάζονται, όπως π.χ η φύλαξη των παιδιών. Έτσι, δεν υπήρχαν διατάξεις, που να προβλέπουν «*ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών*» την

[7] **Τέσσα Δουλκέρη**, «*Ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις*», Αθήνα 1994, σελ. 19-30

πρόσβαση εργασίας, στην άσκηση δηλαδή, όλων των επαγγελμάτων από τις γυναίκες, ούτε και διατάξεις, που να προβλέπουν τη γονική άδεια.

Το πνεύμα του νομοθέτη ήταν χαρακτηριστικό, τόσο στις εθνικές νομοθεσίες των διαφόρων χωρών, όσο και στους Διεθνείς Οργανισμούς, που ρυθμίζουν θέματα εργασίας. Το πνεύμα αυτό, ήταν φυσικό να επικρατεί, εφόσον η εργασία των γυναικών ήταν κάτι το δευτερεύον, το βοηθητικό, η επαγγελματική καριέρα της γυναίκας ερχόταν σε δεύτερη μοίρα, ενώ κύριος προορισμός της γυναίκας ήταν η μητρότητα.

Ένα από τα βασικά θέματα, που απασχόλησαν το Νομοθέτη του Εργατικού Δικαίου ήταν η άδεια μητρότητας των εργαζομένων γυναικών. Ήδη από το 1912, ο έλληνας νομοθέτης προέβλεπε άδεια μητρότητας οκτώ εβδομάδων, από τις οποίες τέσσερις τουλάχιστον, μετά Τον τοκετό. Το 1919 ψηφίστηκε η υπ' αριθμό 3 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, για την προστασία της μητρότητας, που κυρώθηκε στη χώρα μας με το Ν. 2274/20. Η εργασία των γυναικών έξω από το σπίτι, δεν έπρεπε να εμποδίζει τις γυναίκες να εκπληρώσουν τον παραδοσιακό προορισμό τους, να γίνονται μητέρες. Γι' αυτό το λόγο και έπρεπε να προβλεφθούν ειδικές διατάξεις που να θεσπίζουν άδειες τοκετού και λοχείας. Ακόμη και το Σύνταγμα, στο άρθρο 21 ορίζει ότι: «*Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντηρήσεως και της προαγωγής του έθνους, όπως και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους*».

1. Η *Διεθνής Σύμβαση 3*, που αναφέρθηκε προηγουμένως, αναθεωρήθηκε από τη Δ.Σ. 103/1952. Η τελευταία επικυρώθηκε από τη χώρα μας, το Ν 1302/1982 και άρχισε να ισχύει από την 1 - 1 - 1983. Η Διεθνής Σύμβαση 103 εφαρμόζεται σ' όλες τις γυναίκες, που ασχολούνται σε βιομηχανικές επιχειρήσεις, αλλά

και στις γυναίκες που εργάζονται «*κατ᾽ οίκον*» με μισθό. Το χρονικό διάστημα της, άδειας μητρότητας, σύμφωνα με τη σύμβαση ήταν έξι εβδομάδες, πριν από την πιθανή ημερομηνία του τοκετού και έξι εβδομάδες μετά τον τοκετό.

2. Με το *Ν. 1539/1985* η άδεια μητρότητας αυξήθηκε σε δέκα τέσσερις εβδομάδες και με το Ν. 1848/1989 (Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του έτους 1989) αυξήθηκε σε δέκα πέντε εβδομάδες για τις εργαζόμενες με σχέση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου, από τις οποίες 52 μέρες λαμβάνονται υποχρεωτικά πριν από την πιθανή ημερομηνία τοκετού και οι υπόλοιπες 53 μετά τον τοκετό. Με την Εθνική Γενική Σύμβαση Εργασίας του έτους 1993 η συνολική διάρκεια έφθασε στις 16 εβδομάδες. Οκτώ εβδομάδες θα χορηγηθούν υποχρεωτικά πριν από την πιθανή ημερομηνία τοκετού και οι υπόλοιπες οκτώ μετά τον τοκετό.
3. Οι γυναίκες δημόσιοι υπάλληλοι (μόνιμοι) δικαιούνται άδεια δέκα έξι εβδομάδων, από τις οποίες οι οκτώ εβδομάδες παίρνονται πριν από τον τοκετό και οι υπόλοιπες με τον τοκετό.
4. Το πρώτο χρονικό διάστημα μετά τον τοκετό η γυναίκα δικαιούται άδεια θηλασμού, για ν' ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες του παιδιού. Έτσι προβλέπεται, σύμφωνα με τον *Ν. 1302/1982* ότι η γυναίκα, ένα χρόνο μετά τον τοκετό μπορεί, είτε να διακόπτει την εργασία της για μια ώρα την ημέρα, είτε να πηγαίνει αργότερα ή να φεύγει νωρίτερα από τη δουλειά της μια ώρα. Ο χρόνος αυτός θεωρείται ότι αμείβεται σαν χρόνος εργασίας. Με την ΕΘνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1993, οι μητέρες εργαζόμενες δικαιούνται άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιού για χρονικό διάστημα δύο ετών από τον τοκετό, είτε να διακόπτουν την εργασία τους, για μια ώρα κάθε μέρα, είτε να προσέρχονται αργότερα, είτε να αποχωρούν νωρίτερα κατά μία ώρα κάθε μέρα. Ύστερα από συμφωνία των

η μερών. η μείωση του χρόνου εργασίας, μπορεί να ορίζεται σε δύο ώρες επί ένα χρόνο μετά τον τοκετό.

Την άδεια απουσίας για λόγους φροντίδας του παιδιού μπορεί εναλλακτικά να ζητήσει ο άνδρας, εφόσον δεν κάνει χρήση αυτής η εργαζόμενη μητέρα. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να προσκομίσει ο άνδρας στην επιχείρηση, που ασχολείται βεβαίωση από τον εργοδότη της συζύγου του ότι η ίδια δεν λαμβάνει την άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιών. Στις εργαζόμενες γυναίκες στο Δημόσιο Τομέα (Υπουργεία – Τράπεζες κ.α.), εφαρμόζεται ειδικό ωράριο μειωμένο, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού. Η μείωση είναι δύο ώρες κάθε μέρα, για δύο χρόνια και μια ώρα κάθε μέρα για άλλα δύο χρόνια.

Οι εργαζόμενες στον Ιδιωτικό τομέα αμείβονται από τον Ασφαλιστικό τους φορέα και τον εργοδότη τους και συμπληρωματικά από τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (*Π.Δ. 776/77*), ενώ οι εργαζόμενες στο Δημόσιο Τομέα από το Δημόσιο (*Π.Δ. 611/77*). Σύμφωνα με το Ν. 2085/1992, άρθρο 15, προβλέπεται ότι σε κυοφορούσες υπαλλήλους του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ., που έχουν ανάγκες ειδικής κατ' οίκον θεραπείας, πέραν του ορίου αναρρωτικής άδειας με αποδοχές, σύμφωνα με το άρθρο 108 και 112 του Υπαλληλικού Κώδικα χορηγείται κανονική άδεια κυοφορίας, με μισές αποδοχές μετά από βεβαίωση θεράποντος ιατρού και διευθυντή γυναικολογικής ή μαιευτικής κλινικής ή τμήματος δημοσίου νοσηλευτικού ιδρύματος . Η § 2 του άρθρου 105 του Υπαλληλικού Κώδικα αντικαθίστανται ως εξής: Η άδεια αυτή παρατείνεται επί δύο μήνες μετά τον τοκετό.

Ρητά απαγορεύεται από το νόμο η απόλυση γυναίκας για λόγους εγκυμοσύνης, όπως και η μη πρόσληψη εγκύου γυναίκας. Σχετικά με την προστασία του δικαιώματος στην εργασία εγκύων γυναικών, ψηφίστηκε συγκεκριμένα το 1984 ο *Ν. 1414*, για την. «*Εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις*», ο οποίος απαγορεύει την άρνηση πρόσληψης εξ αιτίας εγκυμοσύνης, ενώ ο εργοδότης πρέπει να αποδείξει ότι η μη πρόσληψη οφείλεται σε λόγους αντικειμενικούς, που δεν έχουν

καμία άμεση ή έμμεση σχέση με την εγκυμοσύνη. Θα ήταν ασφαλώς προτιμότερο, η γυναίκα απλώς ν' αποδείκνυε τα γεγονότα της μη πρόσληψης και της εγκυμοσύνης. Στην περίπτωση που η εγκυμοσύνη βρίσκεται στα πρώτα βήματα, η γυναίκα δεν είναι υποχρεωμένη να το αναφέρει. Επίσης, δίνεται το δικαίωμα στη γυναίκα, όταν ζητείται η προσκόμιση ιατρικής βεβαίωσης για την πρόσληψή της σε μια ορισμένη εργασία, να την προσκομίσει μετά τη λήξη της λοχείας, εφόσον οι απαιτούμενες εξετάσεις είναι επικίνδυνες για την ίδια και το έμβρυο Απαγορεύεται, επίσης, η απασχόληση της εγκύου σ' επικίνδυνες, για την υγείας της, εργασίες. Επίσης, απαγορεύεται ρητά από το νόμο η απόλυση γυναίκας λόγω της εγκυμοσύνης της. Σε περίπτωση, που η εγκυμοσύνη μιας εργαζόμενης γυναίκας είτε γίνει γνωστή μ' οποιονδήποτε τρόπο στον / την εργοδότη / τρια, απαγορευόταν και είναι άκυρη η καταγγελία της σύμβασης, σύμφωνα με το *Ν. 1082/80*.

Σύμφωνα με το *Ν. 1302/82* απαγορεύεται η καταγγελία της σύμβασης εργασίας, κατά τη διάρκεια των αδειών μητρότητας, όπως και η γνωστοποίηση στη γυναίκα απόλυσής της, κατά τη διάρκεια της απουσίας της. Ο *Ν. 1483/84* αυξάνει το χρόνο κατά τον οποίο απαγορεύεται η απόλυση της γυναίκας πριν και μετά από τον τοκετό.

Απαγορεύεται και είναι απόλυτα άκυρη η καταγγελία της σχέσης εργασίας εργαζόμενης γυναίκας από τον εργοδότη της, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, όσο και για χρονικό διάστημα ενός έτους μετά τον τοκετό ή κατά την απουσία της για μεγαλύτερο χρόνο, λόγω ασθενείας, που οφείλεται στην κύηση ή τον τοκετό, εκτός αν υπάρχει σπουδαίος λόγος για καταγγελία. Ως σπουδαίος λόγος, βέβαια δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ενδεχόμενη μείωση της απόδοσης της εργασίας της εγκύου, που οφείλεται στην εγκυμοσύνη.

Γ. Απασχόληση - Επαγγελματική κατάρτιση [8]

Σύμφωνα με το Δημοσιοϋπαλληλικό Κώδικα *Π.Δ. 611/77*, που αποτελεί την κατ' εξοχήν νομοθεσία για την πρόσβαση στην απασχόληση στο δημόσιο τομέα, καθώς επίσης και το Νόμο 1320/83, δεν υπάρχουν διακρίσεις για το διορισμό σε θέσεις στη δημόσια διοίκηση. Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα (άρθρο 288), ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να μεταχειρίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όλους τους εργαζόμενους, εκτός εάν η διαφορετική μεταχείριση προβλέπεται από το νόμο. Με το *Νόμο 1414/84* για την εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων στον τομέα των εργασιακών σχέσεων και σε εναρμόνιση με τις *75/117* και *76/207 Οδηγίες* της Ε.Ο.Κ. προβλέπονται:

- Η εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης, άμεση ή έμμεση στις εργασιακές σχέσεις, που βασίζονται στο φύλο.
- Η δυνατότητα πρόσβασης στην απασχόληση με ίδιες προϋποθέσεις για άνδρες και γυναίκες.
- Η ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία.
- Ίδιος επαγγελματικός προσανατολισμός για αγόρια και κορίτσια.
- Η απαγόρευση καταγγελίας της σχέσης εργασίας, για λόγους που αναφέρονται στο φύλο.

Με τον ίδιο νόμο ιδρύεται Γραφείο Ισότητας κάθε επιθεώρηση εργασίας.

- Επίσης ρυθμίζεται το όριο ηλικίας εισόδου στο επάγγελμα ενιαία και για τα δύο φύλα.

Με το Νόμο 1423/84 επικυρώνεται η 122η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για την πολιτική της απασχόλησης, σύμφωνα με την οποία παίρνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το

[8] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήβνα 1995, σελ. 27-34

επιθυμούν και ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος, ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία.

Με το *Νόμο 1424/84* επικυρώθηκε η 111η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για τη διάκριση στην απασχόληση και στο επάγγελμα, η οποία απαγορεύει κάθε διάκριση, αποκλεισμό ή προτίμηση, που βασίζεται σε φυλή, φύλο, θρήσκευμα, πολιτικά φρονήματα, εθνική καταγωγή, κοινωνική προέλευση και έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση ή τη διαφοροποίηση της ισότητας ευκαιριών και της μεταχείρισης, που αφορά στην απασχόληση ή το επάγγελμα.

Με το *Νόμο 1426/84* κυρώθηκε ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χαρτης, με τον οποίο εξασφαλίζεται η χωρίς διάκριση φύλου απόλαυση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα στην εργασία.

Με το *Νόμο 1483/84* προστατεύονται και διευκολύνονται οι εργαζόμενοι με οικογενειακές υποχρεώσεις, στον οποίο προβλέπονται μεταξύ άλλων:

- Χορήγηση *«γονικής άδειας»* άνευ αποδοχών, για ανατροφή παιδιού έως και τρεις μήνες για κάθε γονέα, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας, μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία δυόμισι ετών. Η άγαμη μητέρα δικαιούται γονική άδεια μέχρι έξι μήνες, αντίστοιχα.
- Σε περίπτωση ασθενείας παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας, χορήγηση άδειας άνευ αποδοχών μέχρι έξι εργάσιμες μέρες το χρόνο.
- Χορήγηση άδειας με αποδοχές, για παρακολούθηση σχολικής επίδοσης παιδιών, στη στοιχειώδη ή μέση εκπαίδευση, μέχρι τέσσερις ημέρες το χρόνο.
- Για υπηρεσίες του Δημοσίου και βιομηχανικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, που απασχολούν περισσότερα από 500 άτομα, σε περίπτωση ανέγερσης κτιρίου για τη στέγαση των υπηρεσιών τους, υποχρεούνται να προβλέψουν χώρο για τη λειτουργία βρεφονηπιακού σταθμού, που θα καλύπτει τις ανάγκες του προσωπικού.

Με το *Νόμο 1541/85* χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχείας στις αγρότισσες, που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α.

Με την *2396/85 Απόφαση* του Υπουργείου Εργασίας, τροποποιούνται και συμπληρώνονται διατάξεις του κανονισμού Ασφάλισης του Ι.Κ.Α., ώστε να μπορούν πλέον να ασφαλίζονται και εργαζόμενες, όπως παραδουλεύτρες, οι μπέιμπι - σίτερς κ.τ.λ., οι οποίες πριν δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα.

Με το *Νόμο 1576/85* κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156 για την ισότητα ευκαιριών και μεταχείρισης των εργαζομένων και των δύο φύλων, ειδικότερα εκείνων με οικογενειακές υποχρεώσεις.

Με το *Νόμο 1654//86* προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των ατόμων, που αμείβονται με το κομμάτι (φασόν) και εργάζονται για λογαριασμό μιας ή περισσοτέρων επιχειρήσεων.

Με το *Νόμο 1759/88* προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των εργαζόμενων σε οικογενειακές επιχειρήσεις (συμβοηβούντα και μη αμειβόμενα μέλη), που στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες. Με τον ίδιο Νόμο (άρθρο 30) ο ανασφάλιστος σύζυγος, οι γονείς και αδελφοί αποκτούν δικαιώματα ασφάλισης σε Ταμεία ή σε κλάδο Ασθενείας της ασφαλισμένης ή συνταξιούχου των Οργανισμών αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Με το *Προεδρικό Διάταγμα 193/88* επεκτείνονται οι διατάξεις του Νόμου 1483 και παρέχονται διευκολύνσεις στους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και στους Ο.Τ.Α., όπως γονική άδεια ανατροφής, άδεια απουσίας για ασθένεια ή αναπηρία εξαρτημένων μελών, μειωμένο ωράριο κ.τ.λ.

Με την *Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1998*, ρυθμίζεται το θέμα της καταβολής του επιδόματος γάμου σε όλες τις έγγαμες εργαζόμενες γυναίκες, χωρίς προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις διατάξεις του *Νόμου 1414/84*.

Με το *Νόμο 1892/90* καθιερώνεται η μερική απασχόληση και ρυθμίζονται τα θέματα, που αφορούν την κατοχύρωση των δικαιωμάτων

των μερικώς απασχολούμενων στα ελάχιστα όρια αποδοχών, στις ετήσιες άδειες με αποδοχές, στην κοινωνική ασφάλιση και γενικά στην εφαρμογή όλων των διατάξεων της Εργατικής Νομοθεσίας.

Σύμφωνα με το *Νόμο 1892/90* (άρθρο 63) χορηγείται επίδομα επί τριετία στη μητέρα, που αποκτά τρίτο παιδί. Στη μητέρα, που θεωρείται πολύτεκνη καταβάλλεται μηνιαίο επίδομα, ίσο προς ενάμισι ημερομίσθιο ανειδίκευτου εργάτη, πολλαπλασιαζόμενο με τον αριθμό των άγαμων παιδιών της, μέχρι ηλικίας 25 ετών. Το επίδομα αυτό καταβάλλεται έως ότου παύσει η πολύτεκνη να έχει άγαμα παιδιά ηλικίας μέχρι 25 ετών. Επίσης, στη μητέρα, που δεν δικαιούται πλέον το παραπάνω επίδομα, χορηγείται ισόβια σύνταξη, ίση προς το τετραπλάσιο του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη. Τα παραπάνω επιδόματα καταβάλλονται στη μητέρα, ανεξάρτητα από κάθε άλλο επίδομα, μισθό, σύνταξη, αμοιβή κ.τ.λ.

Με το Νόμο 2085/92 για τη Δημόσια Διοίκηση προβλέπεται σε κάθε υπηρεσιακό συμβούλιο, για τη νομική συγκρότησή του, η συμμετοχή μιας τουλάχιστον γυναίκας, που να διαθέτει τα απαραίτητα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα. Η ρύθμιση αυτή έχει καταργηθεί.

Με το *Νόμο 2085/92* χορηγείται στις μητέρες υπαλλήλους του δημοσίου τομέα και των Ν.Π.Δ.Δ., με παιδιά κάτω των έξι ετών, άδεια άνευ αποδοχών, μέχρι δύο χρόνια συνολικά και μέχρι ένα χρόνο για κάθε επιπλέον παιδί. Ο χρόνος αυτής της άδειας δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας.

Επίσης, χορηγείται άδεια κυοφορίας, με μισές αποδοχές, σε υπαλλήλους του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ., που έχουν ανάγκη ειδικής κατ' οίκον θεραπείας.

Στην Ε.Σ.Σ.Ε του 1993 έχουν συμπεριληφθεί διατάξεις, που αφορούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, την ισότητα αμοιβών για ίδια εργασία, τη γονική άδεια ανατροφής, που μπορεί να φθάσει μέχρι 3,5 μήνες για κάθε γονέα, συνολική άδεια μητρότητας δεκαέξι (16) εβδομάδων, άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιών, την οποία μπορεί

εναλλακτικά να ζητήσει και ο ανδρας, εφόσον δεν κάνει χρήση η εργαζόμενη μητέρα., τη ρύθμιση θεμάτων, που αφορούν τη νυκτερινή εργασία εγκύων γυναικών, σύμφωνα με τη νέα Διεθνή Σύμβαση Εργασίας αριθμός 171. Επίσης, υπάρχει και σχετική αναφορά για τη μέριμνα, που αφορά την αξιοπρεπή μεταχείριση και συμπεριφορά στους χώρους εργασίας, σε ζητηματα, που συνδέονται με το φύλο.

Δ. Αγροτικός τομέας

Σύμφωνα με το *Νόμο 1257/82*, για τις συνεταιριστικές οργανώσεις δόθηκε η δυνατότητα να γίνουν μέλη αγροτικών συνεταιρισμών, εκτός από έγγαμες, διαζευγμένες ή χήρες γυναίκες, που έχουν δική τους αγροτική περιουσία και οι έγγαμες γυναίκες σύζυγοι συνεταίρων, εφόσον έχουν κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα τη γεωργία.

Με το *Νόμο 1287/82* οι αγρότισσες δικαιούνται αυτοτελή σύνταξη, ίση με τους ίδιους όρους με τους αγρότες.

Με το *Νόμο 1329/83*, ύστερα από την καθιέρωση της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων, η αγρότισσα αντιμετωπίζεται από την Αγροτική Τράπεζα πιστωτικά, όπως ακριβώς και ο αγρότης.

Με το *Νόμο 1361/83*, για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, προβλέπεται η συμμετοχή των γυναικών στις αγροτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις και συλλόγους, χωρίς προϋποθέσεις και καταργείται κάθε διάκριση σε βάρος των αγροτισσών.

Με το *Νόμο 1541/85* χορηγήθηκε επίδομα τοκετού και λοχείας σε αγρότισσες, που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α.

Με την *283169/86 Απόφαση* του Υπουργού Γεωργίας, που καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού 797/85 της Ε.Ο.Κ., προσδιορίζεται σαφέστατα ότι ουδεμία διαφορά υφίσταται μεταξύ των δύο συζύγων, ως προς την αρχηγία της γεωργικής εκμετάλλευσης, η οποία είναι ενιαία στα πλαίσια της οικογένειας.

Με το *Νόμο 1745/87*, καθιερώνεται η πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών. Πρόκειται για επιπλέον σύνταξη των αγροτών – αγροτισσών, που στηρίζεται στις εισροές των ίδιων, επιπρόσθετη της σύνταξης του Ο.Γ.Α.

Με το *Νόμο 1759/88*, που προβλέπει την ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις, καλύπτονται ασφαλιστικά οι αγρότισσες, που εργάζονται σε οικογενειακές, γεωργικές εκμεταλλεύσεις (συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη).

Με το *Νόμο 1790/88* αποκαθίστανται η διάκριση στο άρθρο 24 του Αγροτικού Κώδικα, που εξαιρούσε τις άγαμες, ενήλικες γυναίκες από την γεωργική αποκατάσταση κατά τη διανομή των γαιών του Δημοσίου.

Ε. Υγεία Κοινωνική Ασφάλιση

Με το *Νόμο 1296/82* χορηγείται κάθε μήνα από ειδικό λογαριασμό του Ο.Γ.Α. σύνταξη και παρέχεται υγειονομική περίθαλψη σε κάθε Έλληνα ή Ελληνίδα, που έχει συμπληρώσει τα 70 χρόνια και δεν έχει σύνταξη ή οποιοδήποτε άλλο εισόδημα από άλλη πηγή.

Με το *Νόμο 1397/83* καθιερώνεται το Εθνικό Σύστημα Υγείας και το κράτος αναλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών υγείας ισότιμα σε κάθε πολίτη.

Με το *Νόμο 1469/84* ο/η ανασφάλιστος/η διαζευγμένος/η έχει δικαίωμα για νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σαν άμεσα ασφαλισμένος/η στον ασφαλιστικό φορέα, που ήταν ανασφάλιστος/η ο άλλος σύζυγος κατά το χρόνο λύσης του γάμου τους. Το ασφαλιστικό αυτό δικαίωμα ασκείται εντός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης έκδοσης της απόφασης του διαζυγίου.

Με το *Νόμο 1568/85* για την Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων, που έχει εφαρμογή σε όλες τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα προβλέπεται:

- Η σύσταση επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας των επιχειρήσεων, που απασχολούν περισσότερα από είκοσι άτομα.
- Η υποχρέωση απασχόλησης τεχνικού ασφαλείας και γιατρού εργασίας στις επιχειρήσεις με περισσότερους από πενήντα εργαζόμενους.
- Ειδική πληροφόρηση, ιατρικός έλεγχος και μέτρα προστασίας των εργαζομένων, που εκτίθενται σε φυσικούς, χημικούς και βιολογικούς παράγοντες.
- Μέτρα προστασίας ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, όπως εγκύων ή γυναικών που θηλάζουν.

Με το *Νόμο 1609/86* νομιμοποιήθηκε η τεχνική διακοπή της εγκυμοσύνης, πριν από τη συμπλήρωση δώδεκα εβδομάδων κύησης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις, όπου η επέμβαση μπορεί να γίνει και μετά τη δωδέκατη εβδομάδα (περίπτωση βιασμού, αιμομιξίας, γενετικής ανωμαλίας του εμβρύου κ.τ.λ.). Οι δαπάνες νοσηλείας, βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα) της εγκύου, εφόσον η άμβλωση γίνει σε κρατικό νοσοκομείο.

Με το *Νόμο 1813/88* τροποποιούνται διατάξεις του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων και δικαιούνται δεκαπενταετή συντάξιμη υπηρεσία και οι άγαμες με ανήλικα παιδιά.

Με το *Νόμο 1902/90* επέρχεται η σταδιακή εξομοίωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης γυναικών και ανδρών.

Με το Νόμο 2071/92 εκσυγχρονίζεται το Σύστημα Υγείας και το Κράτος εξασφαλίζει το δικαίωμα και τη δυνατότητα στον πολίτη να αντιμετωπίσει προληπτικά ή θεραπευτικά το πρόβλημα της υγείας του, μέσα από διαδικασίες, που θα του διασφαλίσουν στο ακέραιο την ελεύθερη επιλογή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης, με τον ίδιο Νόμο ρυθμίζεται η σύσταση και λειτουργία μονάδων τεχνητής γονιμοποίησης υποχρεωτικά, σε ειδικώς οργανωμένα νοσοκομεία Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. ή ιδιωτικώς οργανωμένες ιδιωτικές κλινικές. Οι

δαπάνες νοσηλείας, μέχρι του ποσού των 120,000 δρχ., βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα).

Με το *Νόμο 2082/92* ρυθμίζονται θέματα κοινωνικής πρόνοιας και καθιερώνονται νέοι θεσμοί κοινωνικής προστασίας, όπως η κατ' οίκον κοινωνική προστασία, η ημερήσια δημιουργική απασχόληση νηπίων και βρεφών κ.τ.λ.

Με το *Νόμο 2084/92* καταργείται σταδιακά η δεκαπενταετία των γυναικών και εξασφαλίζεται η ισότητα στην κοινωνική ασφάλιση.

ΣΤ. Βία – Εγκληματικότητα

Με το *Νόμο 1419/84* καθιερώνεται η αυτεπάγγελτη δίωξη για εγκλήματα βιασμού. Επίσης, προβλέπεται και τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα η πράξη εκείνου, που προσβάλλει με άσεμνες χειρονομίες και προτάσεις την αξιοπρέπεια του άλλου (άρθρα 336, 337). Η ισότητα στη μεταχείριση των κρατουμένων έχει ρυθμιστεί με το *Νόμο 1851/89*, με τον οποίο εξασφαλίζονται τα δικαιώματα των κρατουμένων γυναικών.

Αναλυτικά, προβλέπεται ότι:

- Η κράτηση των γυναικών γίνεται σε καταστήματα γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων,
- Κατά τη διαδικασία εισαγωγής στο κατάστημα κράτησης, η σωματική έρευνα, στην οποία υποβάλλεται ο κρατούμενος διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο.
- Στα καταστήματα κράτησης γυναικών υπηρετεί και γυναικολόγος.
- Οι μητέρες, που έχουν μαζί τα βρέφη τους, κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά, χωρητικότητας τουλάχιστον 40 μ., κατάλληλα διαρρυθμισμένα.

- Οι κρατούμενες μητέρες, που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέσα στο κατάστημα και οι έγκυες, όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα, που προβλέπονται από τη νομοθεσία, που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες.

1.3.5. Νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των γυναικών και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας[9]

Η Συνθήκη της Ρώμης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (άρθρο 19), αναφέρει ότι: «*κάθε κράτος – μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχή της ισότητας των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών*». (Προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία με το Ν. 1414/84).

Οδηγία 75/117 του 1975, με την οποία τα κράτη – μέλη της Κοινότητας υποχρεώνονται να εφαρμόσουν την αρχή της ίσης αμοιβής για ίση εργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με το Νόμο 1414/84).

Οδηγία 76/207 του 1976, με την οποία εξασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, όσον αφορά στην πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, με τους Νόμους 1414/84, 1483/84, Π.Δ. 193/88, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988, 1993 κ.τ.λ.).

Οδηγία 79/7 του 1978, με την οποία προβλέπονται η προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1469/84, 1902/90, 2084/92, 1296/82, 1759/88 κ.τ.λ.).

---

[9] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 31-32

Οδηγία 83/378 του 1996, με την οποία προβλέπεται ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Οδηγία 86/613 του 1986, με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριοτητα, συμπεριλαμβανομενης της γεωργικής, καθώς και η προστασία της μητρότητας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, με τους Νόμους 1541/85, 1759/88, 1790/88 κ.τ.λ.).

Οδηγία 92/85 του 1992, με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή μέτρων, που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της, ασφάλειας ~ων γυναικών, που εργάζονται κατά τη διάρκεια εγκυμοσύνης, λοχείας γαλουχίας (Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, με τους Νόμους 1568/85, 1483/84, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας 1993 κ.τ.λ.).

1.3.6. Μέτρα για τη βελτίωση της νομοθεσίας

Οι γυναικείες οργανώσεις διεκδικούν όμως καλύτερες νομοθετικές ρυθμίσεις, που να εξασφαλίζουν τη βελτίωση της θέσης των γυναικών. Συνοπτικά τα αιτούμενα μέτρα είναι τα ακόλουθα:

- Βελτίωση των διατάξεων, που αφορούν την προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις (γονικές άδειες με αποδοχές, βρεφονηπιακοί σταθμοί κ.τ.λ.).
- Προώθηση νομοθετικής ρύθμισης ή συμπλήρωση νόμων, που αφορούν.
  α) Τη σωματική και σεξουαλική βία κατά των γυναικών, με τη συμμετοχή των γυναικείων οργανώσεων ως εναγουσών.
  β) Την προστασία της αξιοπρέπειας, ανδρών και γυναικών, κατά την εργασία.
- Επικύρωση της Δ.Σ.Ε. 171, για την προστασία και βελτίωση των συνθηκών εργασίας όλων των εργαζομένων, κατά τη νύχτα

και ειδικότερα των γυναικών, κατά την εγκυμοσύνη και μετά τον τοκετό.

- Αναμόρφωση της κοινωνικής , ασφάλισης.
- Προώθηση νομοθετικής ρύθμισης για τον έλεγχο των διαφημίσεων.

Επίσης, είναι αλήθεια, ότι η δημιουργία παιδικών σταθμών, η προσαρμογή των ωρών λειτουργίας των νηπιαγωγείων στα ωράρια των εργαζομένων κ.α. εξυπηρετούν κυρίως τις εργαζόμενες μητέρες, αφού αυτές επιφορτίζονται με τη φροντίδα των παιδιών, σχεδόν ολοκληρωτικά, στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας. Και είναι μεγάλη η έλλειψή τους, αφού τα νηπιαγωγεία καλύπτουν μόνο το 1/3 του πληθυσμού 3 ½ - 5 ½ χρονών και οι βρεφονηπιακοί σταθμοί μόλις το 5% του πληθυσμού 0 - 5 ½ χρονών. Ωστόσο, ξαναγυρίζοντας στην παιδαγωγική λειτουργία των νόμων, όταν με τον πολλαπλασιασμό νηπιαγωγείων και παιδικών σταθμών, τα σχετικά μέτρα κοινωνικής πολιτικής διαφημίζονται ως παροχές προς τη γυναίκα, και όχι ως εκπλήρωση υποχρεώσεων του κράτους προς το παιδί ή έστω, ως παροχές προς τους γονείς, νομιμοποιούν την αντίληψη ότι η φροντίδα των παιδιών ανήκει αποκλειστικά στη γυναίκα, αναπαράγοντας στο όνομα της ισότητας την ανισότητα και συμβάλλοντας στην παγίωση μιας αντίληψης για τη γυναικεία εργασία, βαθύτατα σεξιστική. Έτσι, ενώ η ανάπτυξη κοινωνικής πολιτικής, που να αφορά την προσχολική ηλικία, όπως και την τρίτη ηλικία, αποτελεί εύλογα διεκδίκηση των γυναικών.

Η ανάπτυξη, όπως και αντίστοιχα η υποανάπτυξη, του Κράτους Πρόνοιας και συγκεκριμένα των παροχών και των υπηρεσιών της, αφορά σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες γενικά και όχι μόνο τις εργαζόμενες, αφού συνδέεται στενά με τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης, που παραδοσιακά συντελείται στο πλαίσιο της οικογένειας, τα βάρη της οποίας φέρουν κυρίως αυτές. Η εξάπλωση του κρατικού συστήματος υγείας και εκπαίδευσης, η ισότητα των ευκαιριών στην παιδεία, η ανάληψη ευθύνης από το κράτος για την προσχολική ηλικία και

οι παροχές προς την τρίτη ηλικία, το υποχρεωτικό, γενικευμένο σύστημα ασφάλισης, η νομοθεσία για την εργασία, η κρατική επιχορήγηση για την κατοικία, αφορούν όλες τις γυναίκες. Ωστόσο, ακόμα περισσότερο αφορούν τις εργαζόμενες, αφού αυτές, σύμφωνα με τη διάχυτη κοινωνική αντίληψη σχετικά με τη μειωμένη βαρύτητα της γυναικείας εργασίας, αναλαμβάνουν ρόλους στο «*δημόσιο*» χώρο, εξακολουθώντας να έχουν την αποκλειστικότητα της φροντίδας των άλλων στον «*ιδιωτικό*».

Η υπανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα δεν ευνοεί την ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης στη χώρα αυτή, κατά δύο τρόπους:

Αφενός ως τομέας απασχόλησης, που στελεχώνεται μαζικά από εργαζόμενους γυναικείου φύλου, με αποτέλεσμα οι αργοί ρυθμοί ανάπτυξής του να μην συμβάλλουν δραστικά στην ανάπτυξη της απασχόλησης των γυναικών και στην καταπολέμιση της γυναικείας ανεργίας.

Αφετέρου, λειτουργικά, αφού η έλλειψη κοινωνικών παροχών, στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας και με βάση την παραδοσιακή ανδροκρατική κατανομή των ρόλων επιβαρύνει κυρίως τις γυναίκες, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, καθιστά αδύνατη τη γυναικεία επαγγελματική απασχόληση, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις για τη φύλαξη και φροντίδα μικρών παιδιών, ηλικιωμένων, αναπήρων, κ.α.

Επιπλέον, στον τομέα αυτό φαίνεται καθαρά ο τρόπος, με τον οποίο η κοινωνική / ταξική ανισότητα και η ανισότητα, ανάλογα με το φύλο, χωρίς να ανάγονται η μία στην άλλη, ωστόσο εντείνουν η μία την άλλη Είναι γενικά αποδεκτό ότι υπάρχει συσχέτιση, μεταξύ ποσοστού αγαμίας των γυναικών και κοινωνικής θέσης, όπως και μεταξύ εισοδήματος, μορφωτικού επιπέδου και αριθμού παιδιών, αφού τόσο η κοινωνική πίεση για σύναψη γάμου, όσο και η δυνατότητα δημιουργίας μικρής οικογένειας, μέσω αποτελεσματικού προγραμματισμού των συλλήψεων, παρουσιάζονται έντονες κοινωνικές διαφοροποιήσεις.

Έτσι, είναι οι γυναίκες, που κατέχουν τις χαμηλότερες θέσεις στην κοινωνική ιεραρχία, που χρειάζονται κυρίως τις παροχές του Κράτους

Πρόνοιας και ιδιαίτερα οι εργαζόμενες με οικογενειακές υποχρεώσεις, οι οποίες καταπιέζονται διπλά: Λόγω της κοινωνικής τους θέσης και λόγω του φύλου τους. Συγχρόνως, γι' αυτές η ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας συνεπάγεται πολύ λιγότερο νέες θέσεις εργασίας, αφού όπως είδαμε, αυτή αφορά κυρίως γυναίκες από μεσαία κοινωνικά στρώματα και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

Στις δεδομένες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας και της ελληνικής κοινωνίας, η ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας, είναι φανερό ότι συμβάλλει και θα συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών ζωής των γυναικών, άρα νομιμοποιείται απόλυτα ως γυναικείο / φεμινιστικό αίτημα. Ωστόσο, δε νομιμοποιούνται καθόλου οι αναμονές από την ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα, ως αναγκαία και ικανή συνθήκη για την υλοποίηση της αρχής της ισότητας, αναμονές, που εκφράζονται, τόσο στο χώρο της πολιτικής, όσο και σ' αυτόν των επιστημονικών αναλύσεων.

1.4. Κοινωνική θέση της γυναίκας

Όπως στις γυναίκες, ως κοινωνική κατηγορία, μπορούμε να διακρίνουμε συγκεκριμένη πολιτική οπτική, η οποία παρά την εσωτερική ανομοιογένειά της συνδέεται με τη θέση τους στο σύστημα των σχέσεων των δύο φύλων, από την οποία απορρέει και ο μακροχρόνιος αποκλεισμός της από το χώρο της πολιτικής, έτσι και η πολιτική χαρακτηρίζονται από μια συγκεκριμένη οπτική για τις γυναίκες ως φορείς κοινωνικής δράσης. Ενώ η κυρίαρχη πρόσληψη του πολιτικού αποκλείει τις γυναίκες, ως «*γυναίκες*», δηλαδή ως άτομα με συγκεκριμένους κοινωνικούς ρόλους, παράλληλα η πολιτική πρακτική, με πολλούς τρόπους αποδεικνύει ότι τους προσλαμβάνει ως δεδομένους.

Έμπρακτα μάλιστα, συμβάλλει στην περαιτέρω νομιμοποίηση της υπάρχουσας κατανομής των ρόλων ανάμεσα στα δύο φύλα, η οποία, αναμφίβολα, περιορίζει, τόσο δομικά, όσο και ιδεολογικά τη

δραστηριοποίηση των γυναικών στο «*δημόσιο χώρο*». Η παρουσία κάποιων επίλεκτων γυναικών στο πολιτικό προσκήνιο και στο πλαίσιο του ελληνικού πολιτικού συστήματος δεν αναιρεί, όπως ήδη είπαμε την παραπάνω υπόθεση. Αντίθετα, οι αρμοδιότητες και ο ιδιαίτερο τρόπος προβολής των «*γυναικών πολιτικών*» είναι συνήθως ενδεικτικός μιας εκσυγχρονιστικής επίφασης, η οποία, όμως, καθόλου δεν συγκρούεται με την κυρίαρχη πρόσληψη των γυναικών, ως κατεξοχήν μη πολιτικά άτομα.

Η βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών γίνεται έτσι αποδεκτή, ως αίτημα, που νομιμοποιείται στις κυρίαρχες αντιλήψεις, προς όφελος όλων, χωρίς όμως ποτέ να αμφισβητείται η βασική κοινωνική κατανομή των ρόλων, ανάλογα με το φύλο, η οποία αποτελεί έκφραση της γυναικείας καταπίεσης και η οποία καθορίζει και τη μειωμένη παρουσία των γυναικών στο «*δημόσιο*» χώρο. Η κυρίαρχη πολιτική πρόσληψη και ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος, που θέλει να φαίνεται «*σύγχρονος*», πρεσβεύουν ίσα πολιτικά δικαιώματα στο δημόσιο χώρο κάποιες γυναικείες προσβάσεις σε δευτερεύουσες, συνήθως, θέσεις στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων. διευκόλυνση των γυναικών για την άσκηση των παραδοσιακών τους ρόλων. Ωστόσο, αποδέχονται ότι τα παραπάνω εξακολουθούν να βασίζονται σε σχέσεις ανισότητας στον «*ιδιωτικό*» χώρο.

Θα μπορούσαμε, επομένως, να συμπεραίνουμε ότι εγγενές στοιχείο της κυριαρχικής πολιτικής πρόσληψης είναι ο χαρακτήρας της κοινωνικής κατανομής των ρόλων, μεταξύ των φύλων, από την οποία απορρέουν οι αντικειμενικοί και υποκειμενικοί περιορισμοί της πολιτικής δραστηριοποίησης των γυναικών. Αυτό όμως, που εντυπωσιάζει, είναι ότι και στο επίπεδο της πολιτικολογικής ανάλυσης, (στην οποία δεν λαμβάνεται υπόψη η μεταβλητή του φύλου), δεν αντιμετωπίζεται ως προβληματική η συγκεκριμένη κατανομή των ρόλων, ούτε από τη σκοπιά της εύρυθμης λειτουργίας του πολιτικού συστήματος ούτε, κυρίως, από τη σκοπιά της θεωρίας της δημοκρατίας, από την οποία για άλλου τύπου κοινωνικές ανισότητες έχουν αναπτυχθεί πολύ ουσιαστικές κριτικές προσεγγίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

2.1. Γυναίκες και πολιτική [10]

2.1.1. Διερεύνηση της πολιτικής των γυναικών

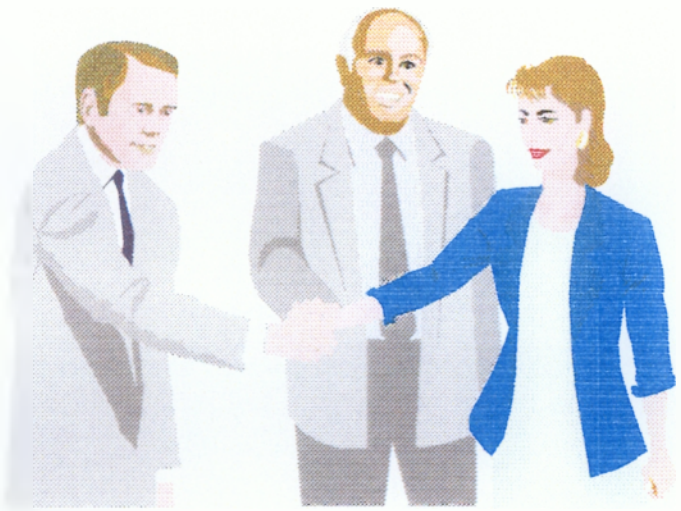
Το Κράτος Πρόνοιας συνδέεται άμεσα με τις γυναίκες. Αυτό οφείλεται, όχι μόνο στο ότι χάρις στο Κράτος Πρόνοιας, πολλοί παιδικοί σταθμοί μπορούν και κρατούν τα παιδιά, ώστε οι μητέρες να εργάζονται. Οχι μόνο διότι καλύπτονται ασφαλιστικά μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, που μέχρις πρότινος ήταν ανασφάλιστα. Εξυπακούεται ότι οι γυναίκες αποτελούν τη μεγαλύτερη μερίδα των ανασφάλιστων.

Η σχέση ανάμεσα στο ρόλο του Κράτους Πρόνοιας και των γυναικών εντοπίζεται, τόσο στην ίδια τη φύση των γυναικών, όσο και στη φύση του άνδρα. Με τον όρο φύση, εννοούνται διάφορα κοινωνικά πρότυπα, που συνεχώς επιβάλλονται. Οι γυναίκες εντάσσονται στην κοινωνία, μέσα από το διπλό ρόλο, που τους έχει επιφυλάξει. Εντάσσονται ως εργαζόμενες σε κάποιο τομέα της οικονομίας. Ο άλλος ρόλος των γυναικών είναι η αναπαραγωγή. Η γυναίκα εργάζεται, τόσο ως μισθωτή / μη μισθωτή (αμειβόμενη ή και ως συμβοηθούν μέλος της οικογένειας) στην παραγωγή και ως μη μισθωτή στη σφαίρα της αναπαραγωγής. Η

[10] **Μάρω Παντελίδου – Μαλούτα**, «*Γυναικείο ζήτημα και κράτος πρόνοιας*», Αθήνα 1992, σελ. 183-216

γυναίκα εργάζεται αμισθί μέσα στην οικογένεια, χώρο της αναπαραγωγής και συνδράμει, τόσο στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης της δικιάς της , όσο και των άλλων μελών της οικογένειας.

Παράλληλα, ο τομέας απασχόλησης του Κράτους Πρόνοιας αφορά σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες, αφού στελεχώνεται σε μεγάλο ποσοστό από εργαζόμενους γυναικείου φύλου. Ο χώρος της κοινωνικής εργασίας (κοινωνικοί λειτουργοί, ιατρικοί επισκέπτες κ.α.), αλλά και της υγείας και της εκπαίδευσης στις κατώτερες βέβαια βαθμίδες - γυναικοκρατείται στις χώρες, όπου η ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας εξελίχθηκε σύμφωνα με το κλασικό αντίστοιχο πρότυπο, αλλά ακόμα και σε χώρες με υποανάπτυκτο Κράτος Πρόνοιας, όπως η Ελλάδα.

Η επέκταση του Κράτους Πρόνοιας συμπίπτει με την επέκταση της μισθωτής απασχόλησης της γυναίκας και τη χειραφέτησή της . Η σχέση ανάμεσα στο Κράτος Πρόνοιας και τη γυναίκα είναι περίπλοκη. Το Κράτος Πρόνοιας, μέσα από μια σειρά παροχών, όπως βρεφονηπιακοί σταθμοί, νηπιαγωγεία κ.τ.λ. διευκόλυνε την εργαζόμενη μητέρα. Συνεπώς, το Κράτος Πρόνοιας συνδέεται άμεσα με τις γυναίκες. Το κύριο όμως δεν είναι η σχέση ανάμεσα στην αύξηση των κοινωνικών παροχών και το ρόλο της γυναίκας μέσα στην κοινωνία. Το σημαντικότερο βρίσκεται στην ίδια τη φύση του Κράτους Πρόνοιας.

Η ανάπτυξη των παιδικών σταθμών και των λοιπών κοινωνικών παροχών δεν εκφράζουν την «*ανάγκη*» του κράτους να βοηθήσει τη γυναίκα, αλλά την επιθυμία του να εφαρμόσει ένα νέο «*κοινωνικό*» συμβόλαιο. Το ότι το κράτος ανέλαβε ορισμένες κοινωνικές λειτουργίες της αναπαραγωγής του ατόμου, δεν σημαίνει ότι ο ρόλος της γυναίκας στην αναπαραγωγή μειώνεται. Αυτό συμβαίνει επειδή η αναπαραγωγή του ατόμου και της εργατικής του δύναμης δεν συνίσταται μόνο στην κατανάλωση κάποιων αγαθών και υπηρεσιών, αλλά είναι διαδικασία πολύ πιο πολύπλοκη, που εμπλέκει μέσα της και τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας (ιδιαίτερα ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα).

Είναι αναμφίβολο ότι, σε χώρες όπου το Κράτος Πρόνοιας παρουσιάζει υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, οι γυναίκες από λαϊκά στρώματα, ιδιαίτερα οι ηλικιωμένες, ή αυτές που μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους, ή οι άνεργες, προσβλέπουν στις παροχές του Κράτους Πρόνοιας για την επιβίωσή τους. Κι αυτό, ανεξάρτητα βέβαια από τις οικονομικές συνθήκες, που καθόρισαν την ανάπτυξή του και τις πολιτικές σκοπιμότητες, που επέβαλαν τη θεσμοθέτησή του.

Οι γυναίκες στελεχώνουν, σε μεγάλο βαθμό, τις υπηρεσίες του Κράτους Πρόνοιας. Η γυναικεία απασχόληση βρήκε, δηλαδή, μια διέξοδο για την ανάπτυξή της. Όμως οι γυναίκες εκπροσωπούνται μαζικά στις κατώτερες επαγγελματικές βαθμίδες και αμείβονται με αντίστοιχους μισθούς, ενώ παράλληλα η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της εργασίας τους, ως στελεχών του Κράτους Πρόνοιας τις παγιδεύει γι' άλλη μια φορά σε ρόλους, που σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη «*ταιριάζουν στο φύλο τους*».

Στον Τομέα της υγείας, για παράδειγμα, οι γυναίκες γίνονται μαζικά νοσοκόμες και ιατρικοί επισκέπτες – όχι όμως γιατροί – αναπαράγοντας το στερεότυπο της γυναίκας, που φροντίζει τους άλλους. Σε άλλους τομείς μάλιστα της κοινωνικής εργασίας, η ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης φέρνει στη μνήμη την πρακτική της φιλανθρωπίας και των σχετικών γυναικείων οργανώσεων παλαιότερων

εποχών. Αν το Κράτος Πρόνοιας συνέβαλε λοιπόν στην ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης, η ανάπτυξη αυτή, σε τίποτε δεν ήρθε σε σύγκρουση με το παραδοσιακό πρότυπο της, «*συμπληρωματικής*» για το οικογενειακό εισόδημα γυναικείας απασχόλησης, σε χαμηλές βαθμίδες στην επαγγελματική ιεραρχία και άσχημα αμειβόμενης, ενώ παράλληλα, οι τομείς της σχετικής ανάπτυξης συνέβαλαν στη νομιμοποίηση της εικόνας της γυναίκας που, τόσο στο σπίτι, όσο και έξω από αυτό, επικεντρώνει τη δραστηριότητά της στη φροντίδα των άλλων.

Εξάλλου, ως αποδέκτης των παροχών του Κράτους Πρόνοιας, και όχι πια ως εργαζόμενη, η γυναίκα αντιμετωπίζεται, κυρίως, σύμφωνα με τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τις ανάγκες της και τους κοινωνικούς ρόλους, που αυτή οφείλει να αναλαμβάνει.

Η αντιμετώπιση της μητρότητας και όλων όσων σχετίζονται με αυτή, κάνει φανερό ότι οι υπηρεσίες του Κράτους Πρόνοιας βασίζονται στην προϊδέαση ότι η γυναίκα, εάν έχει παιδιά ή επιθυμεί να τεκνοποιήσει πρέπει να ανταποκρίνεται στον ιδεατό τύπο της ετεροφυλικής, έγγαμης, νέας γυναίκας, που ζει στο πλαίσιο μιας οικογένειας, όπως αυτή ορίζεται σύμφωνα με το κυρίαρχο πρότυπο. Σε άλλη περίπτωση, αν για παράδειγμα πρόκειται για ανύπαντρη και άπορη μητέρα, οι παροχές του Κράτους Πρόνοιας, εκτός από διευκόλυνση στην επιβίωση, επιφέρουν συχνά και την αίσθηση της αλλοτρίωσης στο μέτρο, που συνοδεύονται από στενή παρακολούθηση έλεγχο και συμβουλές από την κοινωνική λειτουργό που συνήθως έχει ως σημείο αναφοράς άλλο πολιτισμικό περιβάλλον.

2.1.2. Γυναικεία παρουσία εκφρασμένη σε στατιστικά νούμερα [11]

Είδαμε προηγουμένως ότι ο ανδροκεντρικός χαρακτήρας της πολιτικής διαδικασίας γίνεται μαζικά αντιληπτός, όπως και η κατωτερότητα στη γενική κοινωνική θέση των γυναικών, ενώ, συγχρόνως

---

[11] **Μάρω Παντελίδου – Μαλουτά**, «*Γυναίκες και Πολιτική*», Αθήνα 1992, 116-119

μικρή μόνο μειοψηφία δηλώνει απερίφραστα, ότι θεωρεί θεμιτή την ανδρική πολιτική πρωτοκαθεδρία, σε συνδυασμό με την αντίληψη περί ελλείψεως ικανοτήτων από την πλευρά των γυναικών.

Για να διερευνήσουμε το πώς αντιμετωπίζουν άνδρες και γυναίκες την παρουσία γυναικών στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων, είναι χρήσιμο να δούμε πρώτα το που αποδίδουν τη μειωμένη παρουσία τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.

Αιτιολόγηση της μειωμένης γυναικείας παρουσίας στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων

«Είναι γνωστό ότι στη Βουλή και την Κυβέρνηση συμμετέχουν πολύ λίγες γυναίκες. Που κυρίως οφείλεται αυτό κατά τη γνώμη σας;»

	Γυναίκες %	**Άνδρες %**
Οι γυναίκες δεν έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες και να αναδειχθούν	65,0	57,4
Οι γυναίκες δεν ενδιαφέρονται για την πολιτική	21,0	27,5
Οι γυναίκες δεν έχουν τις αναγκαίες ικανότητες	14,0	15,1
Σύνολο	**100,0**	**100,0**

*Πηγή: (**ΔΓ/ΔΑ**: γυναίκες 8.9%, άνδρες 5.3%)*

Η πλειοψηφούσα σχετική αντίληψη σε γυναίκες και άνδρες είναι, όπως βλέπουμε στον Πίνακα 1.1. αυτή, που αποδίδει τη μειωμένη γυναικεία παρουσία στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων στην έλλειψη ισότητας ευκαιριών. Είναι μάλιστα εντυπωσιακά τα ποσοστά που συγκεντρώνει η άποψη αυτή, με βάση τα γενικότερα δεδομένα της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας και της ελληνικής κοινωνίας, ενώ

παράλληλα είναι ενδεικτικά πολιτισμικών μετεξελίξεων, η βαρύτητα των οποίων δεν έχει ακόμα εκτιμηθεί. Η «*διαφορετικότητα*» των γυναικών, αντιθέτως, με σημείο αναφοράς το πολιτικό ενδιαφέρον, συγκεντρώνει γύρω στον ένα στους τέσσερις, τόσο στις γυναίκες, όσο και στους άνδρες, ενώ η «*κατωτερότητα*» των γυναικών, ως αιτιολόγηση, που νομιμοποιεί τη μειωμένη παρουσία τους στο πολιτικό προσκήνιο είναι μειοψηφούσα και στα δύο φύλα. Η διάδοση της αντίληψης, που αφορά την έλλειψη ισότητας ευκαιριών είναι αντιστρόφως ανάλογη της ηλικίας, ενώ σ' όλες τις κατηγορίες ηλικιών εμφανίζεται ενισχυμένη στις γυναίκες, έναντι των ανδρών (Πίνακας 1.2.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

Αιτιολόγηση της μειωμένης γυναικείας παρουσίας στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων

(Κατά ομάδες ηλικιών)

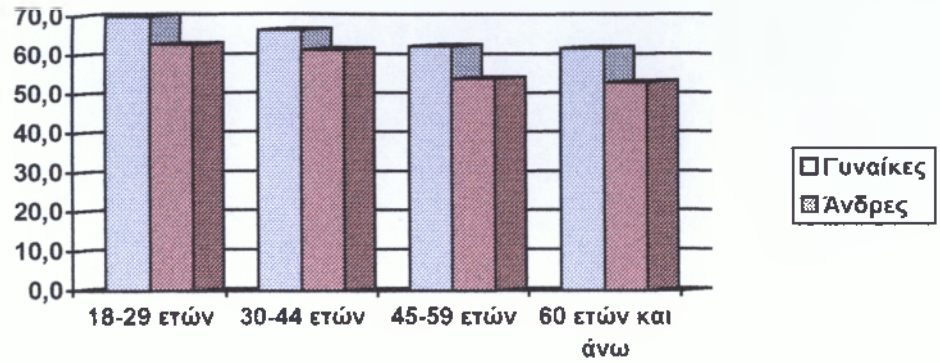
	Έλλειψη ισότητας ευκαιριών		**Έλλειψη αναγκαίων ικανοτήτων εκ μέρους γυναικών**	
	Γυναίκες %	**Άνδρες %**	**Γυναίκες %**	**Άνδρες %**
18 – 29 ετών	3,7	87,2	5,2	78,7
30 – 44 ετών	8,5	75,6	5,7	79,1
45 – 59 ετών	19,3	56,9	13,3	65,0
60 ετών και άνω	28,2	43,4	15,3	58,6
Σύνολο	**15,0**	**65,7**	**10,0**	**70,1**

*Πηγή: **ΔΓ/ΔΑ***

Οι ηλικιακές διακυμάνσεις της διάδοσης της σχετικής αντίληψης είναι σχετικά μικρές, ενώ η πτωτική τάση της καμπύλης γυναικών και ανδρών είναι παραπλήσια. Είναι, μάλιστα, αξιοσημείωτο ότι σαφώς πάνω από τις μισές γυναίκες της τρίτης ηλικίας αποδίδουν στη σχετική αιτίαση τη μειωμένη παρουσία εκπροσώπων του φύλου τους στις δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων, παρότι, παράλληλα, σχεδόν μία στις τέσσερις (και

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.5.1.

Απόδοση της μειωμένης πολιτικής παρουσίας των γυναικών στην έλλειψη ικανοτήτων τους

Το ποσοστό διάδοσης της αντίληψης, που αφορά την έλλειψη ικανοτήτων των γυναικών υπερτετραπλασιάζεται, όπως βλέπουμε στις γυναίκες από τα 18 – 29 έως την τρίτη ηλικία, ενώ αντίστοιχα, από το χαμηλότερο στο υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης κυμαίνεται από 27,4% (αναλφάβητες) σε 2,1% (πτυχιούχοι Πανεπιστημίου). Η τεράστια αυτή απόσταση δεν εμφανίζεται στους άνδρες, κυρίως διότι οι άνδρες πτυχιούχοι σε ποσοστό υψηλότερο από τις αντίστοιχες γυναίκες εμφορούνται από την αντίληψη της έλλειψης αναγκαίων ικανοτήτων των γυναικών (45,9%), ενώ τόσο στους άνδρες, όσο και στις γυναίκες, οι διακυμάνσεις στη μαζικότητα της διάδοσης της αντίληψης σχετικά με την έλλειψη ισότητας ευκαιριών, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης, είναι πολύ λιγότερο έντονες.

Παράλληλα, με σημείο αναφοράς την απασχόληση, ενώ οι φοιτήτριες εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό στη διάδοση της παραπάνω αντίληψης (72,5%), η οποία όμως και πάλι δεν εμφανίζει στις γυναίκες μεγάλες διακυμάνσεις, οι συνταξιούχοι υπερτερούν σαφώς όλων των άλλων στη διάδοση της αντίληψης περί ελλείψεως αναγκαίων ικανοτήτων από την πλευρά των γυναικών (23,1%). Ακολουθούν οι γυναίκες, που

Παράλληλα, με σημείο αναφοράς την απασχόληση, ενώ οι φοιτήτριες εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό στη διάδοση της παραπάνω αντίληψης (72,5%), η οποία όμως και πάλι δεν εμφανίζει στις γυναίκες μεγάλες διακυμάνσεις, οι συνταξιούχοι υπερτερούν σαφώς όλων των άλλων στη διάδοση της αντίληψης περί ελλείψεως αναγκαίων ικανοτήτων από την πλευρά των γυναικών (23,1%). Ακολουθούν οι γυναίκες, που κατατάσσονται στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη οικογενειακών επιχειρήσεων (16%) και οι νοικοκυρές (15,6%). Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή η ύπαρξη επαγγελματικής απασχόλησης αποτελεί λιγότερο σημαντικό παράγοντα διαφοροποίησης στις αντιλήψεις των γυναικών, απ' ότι η ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης, στο μέτρο, που ενώ οι νοικοκυρές αναφέρονται κατά 15,6% στην έλλειψη ικανοτήτων των γυναικών, οι επαγγελματικά εργαζόμενες εμφανίζουν ποσοστό της τάξης του 11%.

Γίνεται φανερό, από τα παραπάνω, ότι η διάδοση της πλειοψηφούσας αντίληψης, η οποία αποδίδει τη μειωμένη παρουσία των γυναικών στο πολιτικό προσκήνιο στην έλλειψη ισότητας ευκαιριών, παρουσιάζει σημαντική κοινωνική ομοιογένεια, αλλά και αρκετά σημαντική ηλικιακή ισοκατανομή. Κι αυτό σε αντίθεση, βέβαια, με τη μειοψηφούσα αντίληψη περί ελλείψεως αναγκαίων ικανοτήτων, η οποία συγκεντρώνεται στις μεγάλες ηλικίες, στο χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και στους πιο παραδοσιακούς τομείς απασχόλησης των γυναικών, οι οποίες βιώνουν εντονότερα την καταπίεσή τους.

Στο μέτρο, που η μικρή γυναικεία παρουσία αποδίδεται κυρίως στο ότι «οι γυναίκες δεν έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες να αναδειχθούν», ενδιαφέρει να διερευνήσουμε αν η μαζικότερη γυναικεία παρουσία στη Βουλή, για παράδειγμα, θεωρείται και από ποιους, ως επιθυμητή, όσον αφορά τη γενική πολιτική κατάσταση. «*Αν υπήρχαν περισσότερες γυναίκες στη Βουλή, τα πράγματα θα ήταν καλύτερα*», δηλώνουν κατά 58,4% οι γυναίκες, εκφράζοντας μαζικότερα θετικές αναμονές από τους άνδρες, οι οποίοι συμφωνούν κατά 45,4%. Τα ποσοστά αυτά αυξάνουν ελαφρώς,

όταν σημείο αναφοράς δεν είναι η Βουλή, αλλά τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια και φτάνουν στο 63,7% και 50,6% αντίστοιχα. Αναμενόμενη η αύξηση αυτή, είναι ενδεικτική, τόσο της αξιολόγησης των πολιτικών ικανοτήτων των γυναικών, όσο και της σημασίας της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία συχνά προσλαμβάνεται ως αυτή, που αφορά ένα «*διευρυμένο νοικοκυριό*», στο οποίο, βέβαια, οι γυναίκες θεωρούνται πάντα πολύ χρήσιμες.

Είναι αναμενόμενο ότι η αξιολόγηση των πολιτικών ικανοτήτων των γυναικών από τις ίδιες, θα είναι αντιστρόφως ανάλογη της ηλικίας τους και εν μέρει του εκπαιδευτικού τους επιπέδου. Στον Πίνακα 1.3. παρουσιάζονται, ανά ηλικιακή κατηγορία, τα ποσοστά των ατόμων, που θεωρούν ότι μαζικότερη γυναικεία παρουσία στη Βουλή θα αποτελούσε θετική μεταβολή στο πολιτικό σύστημα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.

Θετική αξιολόγηση της μαζικότερης γυναικείας παρουσίας στη Βουλή

(Κατά ομάδες ηλικιών)

	Γυναίκες %	**Άνδρες %**
18 – 29 ετών	61,7	39,4
30 – 44 ετών	61,3	41,7
45 – 59 ετών	57,4	47,6
60 ετών και άνω	52,9	52,0
Σύνολο	**58,4**	**45,4**

Πηγή: ΔΓ/ΔΑ

Παρατηρούμε ότι τα ποσοστά, που εμφανίζουν οι γυναίκες είναι σ' όλες τις περιπτώσεις μεγαλύτερα από αυτά των αντιστοίχων ανδρών. Στη νεώτερη κατηγορία ηλικιών, μάλιστα, η διαφορά φτάνει τις 22,3 εκατοστιαίες μονάδες. Αν όμως, τα ποσοστά, που αφορούν τις γυναίκες διαφορετικών ηλικιών, μοιάζουν απόλυτα λογικά, τα αντίστοιχα των ανδρών δημιουργούν ερωτηματικά, τα οποία για να απαντηθούν

επιβάλλουν την αναφορά σε ένα πρόσθετο στοιχείο: Οι νεώτεροι άνδρες εμφανίζουν μικρότερο ποσοστό από τους ηλικιωμένους στη διάδοση της αντίληψης σχετικά με το θετικό χαρακτήρα της μαζικότερης γυναικείας παρουσίας στη Βουλή, όχι γιατί τη θεωρούν αρνητική (αντίθετα, μάλιστα κατά 10,8% μόνο, έναντι 24,5% για τους άνδρες άνω των 60 θεωρούν ότι θα ήταν «*χειρότερα*»), αλλά γιατί σαφώς μαζικότερα δηλώνουν ότι «*δεν θα υπήρχε διαφορά*». Οι μισοί νέοι άνδρες (49,8%), έναντι 23,6% για τους ηλικιωμένους, επισημαίνουν στην απάντησή τους ότι το φύλο της / του πολιτικού δεν αποτελεί αναγκαστικά ειδοποιό διαφορά για την πολιτική, που θα ακολουθήσει, άρα ούτε αξιολογικό στοιχείο για την ενδεχόμενη εισφορά της / του στην πολιτική διαδικασία και αυτό το σημείο υπογραμμίζουν στην απάντησή τους. Το ίδιο σημείο επισημαίνουν μαζικότερα και οι νέες από τις ηλικιωμένες (34,2% έναντι 20,1%), αλλά γι' αυτές βαρύνει περισσότερο, όπως φαίνεται, η υπογράμμιση της θετικότητας της γυναικείας παρουσίας αυτής καθεαυτής, στο μέτρο, που ενδεχομένως, ενοχλούνται από τη μειωμένη εκπροσώπησή τους από γυναίκες πολιτικούς, με τις οποίες μπορούν ευκολότερα να ταυτιστούν απ' ότι οι γυναίκες τρίτης ηλικίας. Παράλληλα, ένα στα τέσσερα ηλικιωμένα άτομα, γυναίκες και άνδρες (27% και 24,5% αντίστοιχα) έχουν την αντίληψη ότι θα ήταν «*χειρότερα*» αν υπήρχαν περισσότερες γυναίκες στη Βουλή, στοιχείο, που μας προϊδεάζει για τη συσχέτιση της διάδοσης της αντίληψης αυτής με το εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πράγματι, ενώ οι αναλφάβητες και όσες έχουν φοιτήσει σε μερικές τάξεις του δημοτικού θεωρούν κατά 1/3 (32,2) ότι θα ήταν χειρότερα αν υπήρχαν περισσότερες γυναίκες στη Βουλή, το ποσοστό ελαχιστοποιείται στις γυναίκες πτυχιούχους: 2,2%. Τα αντίστοιχα ποσοστά στους άνδρες ανέρχονται σε 28,2% και 8,9%, δηλαδή στην ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα, οι άνδρες σαφώς μαζικότερα από τις αντίστοιχες γυναίκες έχουν αρνητική σχετική αντίληψη.

Ενδιαφέρον όμως, παρουσιάζει η ανάλυση της συσχέτισης του επιπέδου εκπαίδευσης, με τη διάδοση της σχετικής αντίληψης για τη

μαζικότερη γυναικεία παρουσία στη Βουλή, γιατί, κι εδώ διαφαίνεται η αναγκαιότητα της παρέμβασης της διάδοσης της αντίληψης περί μειωμένης βαρύτητας του φύλου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

Θετική αξιολόγηση της μαζικότερης γυναικείας παρουσίας στη Βουλή

(Κατά επίπεδο εκπαίδευσης)

	Γυναίκες %	**Άνδρες %**
Αναλφάβητοι (ες) / μερικές τάξεις δημοτικού	49,6	54,1
Δημοτικό	56,5	43,5
Μερική μέση εκπαίδευση	57,2	46,9
Πλήρης μέση εκπαίδευση	63,8	44,6
Ανώτερη σχολή (πτυχ.)	71,6	40,8
Ανώτατη σχολή (πτυχ.)	66,7	44,4
Σύνολο	**58,4**	**45,4**

Πηγή: ΔΓ/ΔΑ

Όπως βλέπουμε στον Πίνακα 1.4., εκτός από την κατηγορία αναλφάβητων γυναικών, σ' όλες τις άλλες κατηγορίες οι γυναίκες υπερτερούν κατά πολύ των ανδρών, αξιοσημείωτο είναι το επίπεδο των πτυχιούχων ανώτερης εκπαίδευσης των γυναικών είναι πολύ υψηλότερο, σε σχέση με το αντίστοιχο επίπεδο των ανδρών. Και τα δύο αυτά στοιχεία ερμηνεύονται αν αναφερθούμε στη διάδοση της αντίληψης ότι δεν «*θα υπήρχε διαφορά*», λόγω της μαζικότερης παρουσίας γυναικών στη Βουλή. Μια αντίληψη, την οποία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως «*πολιτικότερη*» των άλλων, στο μέτρο, που θα μπορούμε θεμιτά να υποθέσουμε ότι το φύλο της / του πολιτικού, πράγματι δεν καθορίζει αναγκαστικά και το χαρακτήρα της πολιτικής. Αν η αντίληψη εκφράζει το 18% των γυναικών στην κατώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα, εκφράζει παράλληλα το 25,7% των γυναικών με ανώτερη, αλλά το 31,2% ανώτατη μόρφωση. Στους άνδρες δε, η αύξηση αυτή είναι σαφώς πιο εντυπωσιακή,

αφού από 17,6% στην κατώτερη βαθμίδα φτάνει στο 46,7 στην ανώτερη.

Με σημείο αναφοράς την απασχόληση, παρουσιάζει ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι ο άνεργες γυναίκες υπερέχουν σε μαζικότητα στη θετική αξιολόγηση της γυναικείας παρουσίας στη Βουλή (76,7%), ενώ υστερούν οι συνταξιούχοι (54,8%), όσες κατατάσσονται στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη (55%), οι νοικοκυρές (55,5%) και οι φοιτήτριες (56,5%). Η διάκριση επαγγελματικά εργαζόμενη / νοικοκυρά και πάλι φαίνεται να επιδρά λιγότερο σημαντικά από την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης, στη διαμόρφωση της σχετικής αντίληψης, στο βαθμό, που αν οι νοικοκυρές εμφανίζουν ποσοστό, που ανέρχεται σε 55,5%, οι επαγγελματικά εργαζόμενες διαφοροποιούνται μεν, αλλά όχι ιδιαίτερα σημαντικά: 61,7%.

Γενικότερα, φαίνεται από τα παραπάνω στοιχεία ότι η μαζικότερη γυναικεία παρουσία στη Βουλή, αξιολογείται σε σημαντικό ποσοστό ως θετική, τόσο από γυναίκες, όσο και από άνδρες, ενώ όταν δεν χαρακτηρίζεται ως τέτοια, σε πολλές περιπτώσεις είναι γιατί ο ερωτώμενος με την απάντησή του επιδιώκει να μειώσει τη σημασία του διαφορετικού φύλου, ως παράγοντα του πολιτικού παιχνιδιού, και να επισημάνει τη βαρύτητα της σημασίας των πολιτικών επιλογών. Γυναίκες και άνδρες μπορούν να ασκούν πολιτική επιβαρυντική για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, για παράδειγμα, ή μη αναπτυξιακή, ή εθνικά επιζήμια, όπως γυναίκες και άνδρες μπορούν να ασκούν ανδροκεντρική πολιτική, ιδιαίτερα μάλιστα με τα σημερινά δεδομένα και με τους όρους της καθιερωμένης πολιτικής διαδικασίας.

Ωστόσο, και στο σημείο αυτό, όπως και στις αντιλήψεις που μας απασχόλησαν πιο πάνω, σε σχέση με άλλες πλευρές της πολιτικής διαδικασίας και το ρόλο των γυναικών στο πλαίσιο της, παρατηρείται σχετική διαφοροποίηση στις αντιλήψεις των ατόμων, ανάλογα με το φύλο. Ενώ, όμως, όπως είδαμε, η ηλικία ασκεί στις περισσότερες περιπτώσεις διαφοροποιημένη επίδραση στα δύο φύλα κατά τρόπο, ώστε νέες και νέοι

να «*μοιάζουν*» σε σημαντικό βαθμό, ως φορείς αντιλήψεων για την πολιτική διαδικασία, σαφώς περισσότερο απ' ότι νέες και ηλικιωμένες, στην περίπτωση της αξιολόγησης της γυναικείας παρουσίας στη Βουλή, δεν συμβαίνει το ίδιο. Είναι φανερό ότι σημαντικά πιο διαδεδομένη Θετική αξιολόγηση των νέων γυναικών, απ' ότι νέων ανδρών αποτελεί συγχρόνως και στοιχεία διαμαρτυρίας για την υποαντιπροσώπευση μιας κοινωνικής κατηγορίας (γυναίκες) σ' όλες τις δομές λήψεως αποφάσεων, η οποία διατυπώνεται κυρίως από το κομμάτι εκείνο της κοινωνικής αυτής κατηγορίας (νέες γυναίκες), που διαθέτει τα πολιτισμικά εφόδια να αμφισβητήσει το θεμιτό του πολιτικού αποκλεισμού του φύλου της. Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να διατυπώσουμε την υπόθεση ότι ο τρόπος με τον οποίο το φύλα διαφοροποιεί την πρόσληψη της βαρύτητας της μαζικότερης γυναικείας παρουσίας στη Βουλή, είναι ενδεικτικός και του τύπου της γυναικείας αμφισβήτησης, που είναι κυρίαρχη στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας. Προφεμινιστική ή πρωτόλεια «*φεμινιστική*», μοιάζει να επικεντρώνεται κυρίως στη σημασία του φύλου των πολιτικών, αποσιωπώντας ή παραβλέποντας τη σημασία του φύλου «*φύλου της πολιτικής*».

2.2. Γυναίκα και εκπαίδευση

2.2.1. Εισαγωγή

Η καθολική εκπαίδευση ως ιστορικό γεγονός είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη βιομηχανική επανάσταση και την ανάγκη για εκπαιδευμένους και ειδικευμένους εργάτες. Στο ιδεολογικό επίπεδο, το κίνημα του Διαφωτισμού, και στο πολιτικό οι αστικές επαναστάσεις και τα αστικά κινήματα του 18ου και 19ου αιώνα, Θα κατοχυρώσουν νομοθετικά την υποχρεωτική βασική εκπαίδευση.

Η γυναίκα, με τη συμμετοχή της στο 19ο αιώνα στη βιομηχανική παραγωγή, ξανακερδίζει την οικονομική και κοινωνική της ισχύ, που είχε χάσει μετά την προϊστορική περίοδο.

Από την εποχή αυτή, ανοίγονται οι προοπτικές για την αναγνώριση του κοινωνικού της ρόλου και για τον κοινωνικό της επαναπροσδιορισμό. Αυτός είναι ακριβώς και ο λόγος, που από το 19ο αιώνα τίθεται σε ευρωπαϊκή κλίμακα και το πρόβλημα της γυναικείας εκπαίδευσης και αρχίζουν τα πρώτα, αβέβαια οπωσδήποτε, βήματα για την προώθησή του.

Αυτές οι κοινωνικές αντιλήψεις επηρέασαν σημαντικά, όχι μόνο την επίσημη - κρατική νομοθεσία, αλλά και τις παιδαγωγικές απόψεις, σχετικά με την εκπαίδευση των δύο φύλων.

Στον ελλαδικό χώρο, με την κήρυξη της Επανάστασης, η εκπαίδευση της νεολαίας κρίθηκε απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη ζωή του έθνους. Το αίτημα για εξάπλωση της δωρεάν εκπαίδευσης και στα δύο φύλα αποτυπώνεται θαυμάσια στα κείμενα της Πελοποννησιακής Γερουσίας και της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδος.

Η ανάθεση της εκπαίδευσης των θηλέων εξ ολοκλήρου στους Δήμους, χωρίς την ενίσχυση της Πολιτείας και η απαγόρευση της μικτής φοίτησης (1852), χωρίς να έχουν παρθεί μέτρα για την ίδρυση

ιδιαίτερων σχολείων για τα κορίτσια, περιόρισε αισθητά τα περιθώρια της φοίτησης του γυναικείου πληθυσμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Τη σχολική χρονιά 1855 -56 τα αγόρια, που φοιτούν στα δημόσια σχολεία είναι περίπου οκταπλάσια από τα κορίτσια. Το ποσοστό φοίτησης των μαθητριών θα παραμείνει εξαιρετικά χαμηλό ως το τέλος τον 19ου αιώνα. Σύμφωνα με την απογραφή του 1879, το 93% των γυναικών και το 69% των ανδρών ήταν αναλφάβητοι.

Για Δευτεροβάθμια εκπαίδευση θηλέων δεν μπορεί να γίνει λόγος. Το Β.Δ. του 1836 – 37 για τη Μέση Εκπαίδευση περιλαμβάνει δύο επάλληλους κύκλους σπουδών, τριτάξιο Ελληνικό και τετρατάξιο Γυμνάσιο, και αναφέρεται αποκλειστικά στα αγόρια. Έτσι φαλκιδεύεται το κατοχυρωμένο νομοθετικό δικαίωμα, που είχαν τα κορίτσια να φοιτούν στο Διδασκαλείο αρρένων, που λειτουργεί στην Αθήνα, αφού σύμφωνα με το Ν. του 1834 εγγράφονταν σε αυτό απόφοιτοι της Β' τάξης του Ελληνικού Σχολείου.

Είναι πρόδηλο ότι, εκτός από το Κράτος και οι γονείς αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο την εκπαίδευση των δύο φύλων. Το γεγονός συναρτάται με τις διαφορετικές λειτουργίες, που εξυπηρετούσε η εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών. Για τους άνδρες, αποτελούσε το μέσο για την πρόσβαση στη δημοσιοϋπαλληλία και τις υπηρεσίες του δημοσίου χώρου, ενώ για τις γυναίκες δεν μπορούσε παρά να έχει διακοσμητικό χαρακτήρα, αφού εκτός από το επάγγελμα της δασκάλας, όλα τα άλλα ήταν κλειστά γι' αυτές.

Το κενό από την έλλειψη του κρατικού ενδιαφέροντος θα προσπαθήσει να το καλύψει η ιδιωτική πρωτοβουλία, ξένοι ιεραπόστολοι, έλληνες επιχειρηματίες, αλλά κυρίως η Φιλεκπαιδευτική Εταιρία θα αναλάβουν τη «*μέση γυναικεία εκπαίδευση*» στην Ελλάδα. Η ίδρυση Ανώτερων Παρθεναγωγείων και Διδασκαλείων θηλέων από την ιδιωτική πρωτοβουλία, θα οδηγήσει τη γυναικεία εκπαίδευση στην περιθωριοποίηση, την ποιοτική υποβάθμιση και σε μια νόθα και ασαφή

εκπαιδευτική βαθμίδα, που προσφέρει ένα σαθρό ιδεώδες ψευδοανθρωπιστικής εκπαίδευσης, εμποτισμένο με ξενόφερτα πρότυπα.

Ειδικότερα, από τη δεκαετία του 1850 και μετά, με την αύξηση των ιδιωτικών σχολείων αρχίζει και η έξαρση της διακοσμητικής εκπαίδευσης. Παιδαγωγοί, γονείς, επιχειρηματίες,. αρθρογράφοι, προτρέπουν τα κορίτσια να μάθουν, πέρα από τις απαραίτητες για το φύλο τους γνώσεις, τραγούδι, πιάνο, ξένες γλώσσες «*σαν προσωπικόν θέλγητρον*», σαν «*προσθήκη κοσμήματος*».

Έτσι, η διακοσμητική εκπαίδευση εισχωρεί και διαβρώνει τις εύπορες οικογένειες και στη συνέχεια τις τάξεις των δημοσίων υπαλλήλων. Η επένδυση για τη γυναικεία εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένου και του διδασκαλικού διπλώματος, θεωρείται συμπλήρωμα της προίκας. Εκτός όμως από τις κόρες των εύπορων τάξεων, στα ιδιωτικά παρθεναγωγεία φοιτούν και κορίτσια λαϊκών στρωμάτων, ως υπότροφες των Δήμων, για να μπορέσουν να εργαστούν ως δασκάλες ή οικοδιδασκάλισσες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Οι αυξανόμενες κοινωνικές ανάγκες υποτάσσουν την «*Μ.Ε.*» θηλέων στον επαγγελματισμό. Επειδή το Ανώτερο Παρθεναγωγείο λειτούργησε ως προπαρασκευαστικό σχολείο για το Διδασκαλείο, το κράτος αναγκάζεται να δημοσιεύσει το Β.Δ. της 13 Οκτωβρίου 1861, με το οποίο αναγνωρίζεται το Διδασκαλείο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας ως επίσημο Διδασκαλείο θηλέων του Κράτους. Έτσι, το επάγγελμα της δασκάλας, αρχικά κοινωνικά προσδιορισμένο ως προέκταση της «*γυναικείας φύσης*», μεταβάλλεται από τις ίδιες τις γυναίκες σε βασικό μοχλό για τη μελλοντική άλωση του δημοσίου χώρου.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα ξεκινούν τη δεκαετία του 1860 συζητήσεις και πρωτοβουλίες για την αναμόρφωση της γυναικείας εκπαίδευσης. Με κοινή αφετηρία τη θεωρία της βιολογικής διαφοράς των δύο φύλων, δυνάμεις με διαφορετικό ιδεολογικό προσανατολισμό, διαγράφουν και επιβάλλουν, μέσα από ένα πλέγμα συμβούλων, παρατηρήσεων και κριτικής, ένα κοινό πλαίσιο με μικρές αποκλίσεις στην εκπαίδευση των

θηλέων. Η μητρότητα προάγεται σε κοινωνική αποστολή. Η εξιδανίκευση της μητρότητας και η ευθύνη, που αντιτίθεται στη γυναίκα να μεταμορφώσει το σπίτι σε «*λυτρωτικό αντιστάθμισμα*» του δημοσίου χώρου συμπληρώνουν το οικιακό ιδεώδες, προάγουν τις γυναίκες σε ειδικούς στυλοβάτες του σπιτιού, της οικογένειας και του Έθνους, αξιολογούνται δηλαδή, κοινωνικά και ηθικά. Η άνθιση της Μεγάλης Ιδέας και τα οράματα ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της χώρας, που τη συνοδεύουν, ενισχύουν το οικιακό και μητρικό ιδεώδες και δημιουργούν νέα κοινωνικά αιτήματα, που επιδρούν στη ζωή των γυναικών των μεσαίων στρωμάτων.

2.2.2. Εκπαίδευση και ισότητα ευκαιριών

Εκπαίδευση είναι, σύμφωνα με τους απλούστερους ορισμούς, η θεσμοποιημένη μορφή της παιδείας, το εκπαιδευτικό σύστημα. Πριν μερικές δεκαετίες, ένας τέτοιος ορισμός θα μας ικανοποιούσε πλήρως. Σήμερα όμως, διαπιστώνουμε ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα πολιορκούνται και εμβολίζονται από άλλα συστήματα, ότι συστέλλονται και διαστέλλονται κατά περίπτωση, μέσα στις κοινωνίες, ότι τα όριά τους δεν διαγράφονται πιο καθαρά, ότι οι κοινωνικές λειτουργίες, που επιτελούσαν έχουν αλλάξει.

Όλο και πιο πολλές από τις γνώσεις, που προσλαμβάνουν τα παιδιά και οι νέοι, τις αποκτούν έξω από τις τάξεις και τα αμφιθέατρα, η κοινωνικοποίησή τους επιτελείται όλο και περισσότερο σε έξω από το σχολείο και την οικογένεια χώρους (στις παρέες, στα γήπεδα, στα κέντρα διασκέδασης), η προετοιμασία για τη μελλοντική τους επαγγελματική ζωή αναβάλλεται ή μετακομίζει από τα παραδοσιακά εκπαιδευτικά συστήματα. Και πολλαπλασιάζονται έξω από τα σχολεία και τα Πανεπιστήμια, οι μορφές επαγγελματικής κατάρτισης, ταχύρρυθμης ή μη, τα συστήματα

επιμόρφωσης, τα προγράμματα επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, ή προσφορά συνεχιζόμενης σε όλη τη ζωή εκπαίδευσης.

Όσο για την έννοια των εκπαιδευτικών ευκαιριών, ήταν πάντα μια έννοια θολή, που για να προσδιοριστεί χρειάζεται να αποκρυπτογραφούνται, κάθε φορά, οι στόχοι στους οποίους παραπέμπει η αναφορά της

Το ότι η προσφορά του εκπαιδευτικού συστήματος είναι πολυδιάστατη, είναι δυνατό, γιατί σε ένα διάλογο για τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες, οι συνομιλητές να ιεραρχούν διαφορετικά τις συνισταμένες αυτής της προσφοράς. Έτσι, οι κυβερνήσεις ή η διοίκηση μπορεί να υποστηρίξουν ότι προσφέρουν ισότητα ευκαιριών, μέσα στην οικογένεια της παρεχόμενης εκπαίδευσης και του συστήματος των εξετάσεων, ενώ είναι πιο κοινός τόπος ότι αν και η πρόσβαση στην εκπαίδευση παραμένει με αυτόν τον τρόπο ανοιχτή για όλους, ένα τέτοιο σύστημα πριμοδοτεί τους ήδη κοινωνικά ευνοημένους.

Είναι επίσης φανερό, ότι από την πλευρά των χρηστών η επαγγελματική αποκατάσταση επιζητείται ανεξάρτητα από την επαγγελματική κατάρτιση και ότι οι φιλοδοξίες της κοινωνικής ανόδου επικαλύπτουν συχνά το στόχο της επαγγελματικής αποκατάστασης. Σήμερα, το άγχος της ανεργίας ενοφθαλμίζει τις «*εκπαιδευτικές ευκαιρίες*» και την αναμονή της μαζικής προστασίας από την απειλή αυτή.

Η δυσκολία του προσδιορισμού της έννοιας «*εκπαιδευτικές ευκαιρίες*» έγκειται, κυρίως, στο ότι η εκπαίδευση αποτελεί συγχρόνως και κατανάλωση εκπαιδευτικών υπηρεσιών και επένδυση, τόσο στο ατομικό, όσο και στο κρατικό επίπεδο. Και στο ότι εάν η εκπαίδευση, ως καταναλωτικό πολιτισμικό αγαθό, είναι δικαίωμα όλων, η εξασφάλιση ή η διεκδίκηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση δε συνεπάγεται και εξασφάλιση της απόδοσης οποιασδήποτε επενδυτικής δαπάνης και μάλιστα όταν έχουν δημιουργηθεί ισχυρές μη ρεαλιστικές προσδοκίες.

Την «*ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών*» επικαλείται η διοίκηση για να επιβάλλει όλο και ισχυρότερο συγκεντρωτισμό, όλο και

μεγαλύτερη ομοιομορφία, όλο και περισσότερα στοιχεία επανάληψης στην ελληνική εκπαίδευση. Όλο και περισσότερο συγκεντρωτισμό, ομοιομορφία και επανάληψη ζητούν συνήθως οι διεκδικώντες «*ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών*».

Το εκπαιδευτικό σύστημα, στόχος και μαζί χώρος κοινωνικών αγώνων, εκφράζει κάποιο, προσωρινό πάντα, συσχετισμό δυνάμεων και μετατρέπει σε εκπαιδευτικές πραγματικότητες τα αποτελέσματα της στρατηγικής, που επιλέγουν για τη χρησιμοποίησή του οι διάφορες κοινωνικές ομάδες.

Γι' αυτό χρειάζεται μελέτη των συγκεκριμένων κάθε φορά καταστάσεων, ώστε να μη διαστρέφεται σε πλασματική προσφορά ή διεκδίκηση η «*ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών*». Και αυτό ισχύει, βέβαια, και για ότι αφορά την κοινωνική κατηγορία των γυναικών.

Και μια διευκρίνιση. Η αναφορά στις δύο μεγάλες κοινωνικές κατηγορίες, που προσδιορίζονται από το φύλο, δεν παραγνωρίζει και δεν αντιστρατεύεται τις άλλες κοινωνικές διαστρωματώσεις, που περιλαμβάνουν άνδρες και γυναίκες. Το κοινωνικό φύλο τέμνει όλες τις κοινωνικές ομάδες, προσθέτοντας ή αφαιρώντας στην εκμετάλλευση ή στα προνόμια, στην ισχύ ή στην αδυναμία των μελών τους. Έτσι, η αγρότισσα, η εργάτρια, η γυναίκα πανεπιστημιακός, η δικηγορίνα, η επιχειρηματίας, αλλά και η άεργη αστή και η πλούσια κληρονόμος, στους διαφορετικούς τους κόσμους η κάθε μία και κατά περίπτωση, θα συναντήσουν πρόσθετες, σε σχέση με τους συντρόφους τους, δυσκολίες ή λιγότερες «*ευκαιρίες*» προσωπικής έκφρασης και κοινωνικής αποδοχής τους, χωρίς αυτό να οφείλεται, βέβαια, στις βιολογικές τους διαφορές από τους άνδρες.

Η ιδιομορφία της κοινωνικής κατηγορίας, που αποτελούν οι γυναίκες επικυρώνεται, εκτός των άλλων και από τον τρόπο, με τον οποίο καταγράφονται ως προς την κοινωνικο - οικονομική ομάδα, στην οποία ανήκουν. Άλλοτε αυτή η ομάδα προσδιορίζεται με βάση την κατηγορία του πατέρα, άλλοτε με βάση την κατηγορία του συζύγου (όταν

οι ίδιες οι γυναίκες δεν έχουν κάποιο επάγγελμα), άλλοτε με βάση τη δική τους επαγγελματική δραστηριότητα (όταν έχουν κάποια αμειβόμενη απασχόληση), έτσι, οι γυναίκες εμφανίζονται ως πρόσωπα με προβληματική ταυτότητα, σαν κοινωνικά νομάδες.

2.2.3. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση [12]

Η μελέτη του εκπαιδευτικού χάρτη των Ευρωπαϊκών χωρών, στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες αναδεικνύει επίμονα, μεταξύ άλλων, ένα κοινό στοιχείο: Τα υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού των γυναικών. Η χώρα μας, στον τομέα αυτό είχε μια θλιβερή πρωτιά. Μέχρι και τη δεκαετία του '70 είχε το υψηλότερο ποσοστό γυναικών μέσα στους αναλφάβητους, από όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη! Η ζυγαριά της Ελλάδας παραήταν ετεροβαρής: Είχαμε μέχρι και πριν 25 χρόνια τη δυσμενέστερη σχέση των ποσοστών αναλφαβητισμού ανδρών - γυναικών στο σύνολο του αναλφάβητου πληθυσμού εις βάρος των γυναικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.

Επίπεδο εκπαίδευσης του ελληνικού πληθυσμού (10 ετών και άνω) κατά φύλο σύμφωνα με τις τρεις τελευταίες απογραφές

(1971, 1981, 1991)

	Δεν έχουν απολυτήριο δημοτικού, αναλφάβητοι – ες		**Πτυχιούχοι Ανώτερων και Ανώτατων σχολών**	
	Άνδρες (%)	**Γυναίκες (%)**	**Άνδρες (%)**	**Γυναίκες (%)**
1971	1.145.332	2.252.732	149.884	60.220
	(33,7)	*(66)*	*(71,3)*	*(28,7)*
1981	720.449	1.268.111	311.507	173.948
	(36,2)	*(63,8)*	*(62,2)*	*(35,8)*
1991	584.919	993.447	460.103	328.851
	(37,1)	*(62,9)*	*(58,5)*	*(41,5)*

Πηγή: Απογραφές πληθυσμού 1971, 1981, 1991, Ε.Σ.Υ.Ε.

Στον Πίνακα 1.1. επισημαίνει με δραματικό τρόπο, ότι και στις τρεις τελευταίες απογραφές (1971, 1981, 1991) οι γυναίκες εξακολουθούν

[12] **Περιοδικό** «*Ενημέρωση*», Σεπτεμβριος 1996, τεύχος 172

να αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των αναλφάβητων σε σχέση με τους άνδρες, με ποσοστά, που το 1971 ξεπερνούσαν το 66% και το 1991 μόλις «έπεφταν» κάτω από το 63%. Στον αντίποδα του χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, στα υψηλά καταληκτικά εκπαιδευτικά επίπεδα, κοντολογίς στους πτυχιούχους Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών, η σχέση γυναικών και ανδρών εξακολουθούσε να είναι ετεροβαρής, σε βάρος πάντα των γυναικών. Στο σύνολο των πτυχιούχων το 1971, οι γυναίκες συμμετείχαν με ποσοστό 28,7%, το 1981 με ποσοστό 35,8%, ενώ το 1991 σε κάθε 10 πτυχιούχους Ανωτέρων και Ανωτάτων σχολών καταγράφονται 4 γυναίκες (ποσοστό 41,5%).

Σήμερα, οι αλλαγές στην οικονομία και στην κοινωνία, που συνοδεύτηκαν από εκπαιδευτικές αλλαγές, έδωσαν τη δυνατότητα στο γυναικείο φύλο, μετά την μεταπολίτευση και ιδιαίτερα στις αρχές της δεκαετίας του '80, να κατακτήσει τις εκπαιδευτικές βαθμίδες τη μία μετά την άλλη, ακολουθώντας την εξάπλωση της φοίτησης του ανδρικού πληθυσμού.

Με λίγα λόγια, τα τελευταία 15 χρόνια περίπου, το γυναικείο φύλο βρίσκεται σε κατάσταση ισότητας στα σχολικά θρανία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εγκαταλείπει σε μικρότερα ποσοστά από τα αγόρια την υποχρεωτική εκπαίδευση, έχει μεγαλύτερο μέσο όρο

βαθμολογιας, σημειώνει περισσότερες πρωτιές από τον ανδρικό πληθυσμό στις Γενικές Εξετάσεις για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, πανηγυρίζει ήδη τα υψηλότερα ποσοστά του στο σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού. Η πρώτη Ελληνίδα, που γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ήταν η μοναδική γυναίκα ανάμεσα σε 986 άνδρες, που γράφονται την ίδια χρονιά (1891) στο Πανεπιστήμιο. Αναλογία, 1 γυναίκα σε 1.000 άνδρες. Εκατό χρόνια αργότερα, το εκπαιδευτικό έτος 1990 / 91 το γυναικείο φύλο ξεπερνά το ανδρικό φύλο στα ποσοστά συμμετοχής στις Πανεπιστημιακές σπουδές. Οι αναλφάβητες των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών αποτελούν το Ακαδημαϊκό έτος 1994 / 95 το 55% των ενεργών φοιτητών των Α.Ε.Ι. (βλέπε Πίνακα 1.2.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

Εξέλιξη του αριθμού των φοιτητών κατά φύλο

(1960 61 – 1994 / 95)

Ακαδημαϊκά έτη	**Άνδρες**	**Γυναίκες**
1960 / 61	74,6%	25,4%
1970 / 71	68,1%	31,9%
1980 / 81	57,6%	42,4%
1990 / 91	48,9%	51,1%
1994 / 95	44,9%	55,1%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης και Δελτία τύπου 1960 / 61, 1994 / 95

Όλα τα παραπάνω, είναι, αναμφίβολα, στοιχεία πραγματικών γυναικείων κατακτήσεων. Ενώ όμως, «*αυτό, που θριαμβευτικά αποκαλύπτεται μπορεί να είναι από ασήμι, αυτό, που επιμελώς αποκρύπτεται μπορεί να είναι από χρυσάφι*». Μια προσεκτικότερη μελέτη του χαρακτήρα αυτών των κατακτήσεων αποδεικνύει ότι οι παλιές διακρίσεις σε βάρος του γυναικείου φύλου συνεχίζουν να υπάρχουν, μόνο, που έχουν πάρει άλλη μορφή.

2.2.4. Γυναικείες σχολές, γυναικείες σπουδές[13]

Έχει σημειωθεί από αρκετούς μελετητές, ότι η εκπαίδευση των γυναικών είναι ένας χώρος σπαρμένος με αντιφάσεις. Αντιφάσεις, ανάμεσα στις διακηρύξεις και την πραγματικότητα. Ανάμεσα στη ρητορεία για ισότητα και στις πρακτικές, που προκύπτουν από την ετικέτα του «*γυναικείου*» ή «*ανδρικού*» επαγγέλματος: των διαφοροποιημένων και ιεραρχημένων ρόλων.

Αν παλαιότερα, οι διακρίσεις σε βάρος του γυναικείου φύλου είχαν σαν κέντρο βάρους τη μειωμένη συμμετοχή τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση, σήμερα η διάκριση σε βάρος τους έχει μετατοπιστεί στο είδος της εκπαίδευσης, στη διάρκεια της και στην «*αξία*» του διπλώματος. Αν παρακολουθήσουμε την κατανομή των μαθητριών -των στις 4 δέσμες μαθημάτων της Γ΄ Λυκείου και των φοιτητών -τριών στις διάφορες σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, θα διαπιστώσουμε ότι η αυξημένη ή μειωμένη παρουσία του γυναικείου φύλου στην τάδε δέσμη μαθημάτων ή Πανεπιστημιακή Σχολή συνδέεται άμεσα και σαφώς με την αναπαραγωγή των στερεοτύπων περί «*γυναικείας φύσης και δυνατοτήτων*».

Τα στερεότυπα είναι μια έκφραση της κοινωνικής ανισότητας, αφού η παγίωση και η σταθερή επιβολή συγκεκριμένων ρόλων σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων επιβεβαιώνει και επιβάλλει τελικά την ιεράρχηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.

Κατανομή των φοιτητών –τριών σε διάφορες σχολές και τμήματα Α.Ε.Ι.

	Άνδρες	**Γυναίκες**
Φιλοσοφική		
Νηπιαγωγών	5%	95%

[13] **Περιοδικό** «*Ενημέρωση*», Σεπτέμβριος 1996, τεύχος 172

Μηχανολόγων – Μηχανικών	90%	10%
Ηλεκτρολόγων – Μηχανολόγων	89%	11%
Ηλεκτρονικών	88%	12%

Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Επισκόπηση Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος – Έκθεση για τον ΟΟΣΑ, Αθήνα 1995

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

Κατανομή των φοιτητών –τριών σε διάφορες σχολές και τμήματα Α.Ε.Ι.

	Αγόρια	**Κορίτσια**
***Α΄ Δέσμη**: (κυρίως πολυτεχνικά τμήματα, Γεωπονοδασολογικά τμήματα και τμήματα θετικών επιστημών)*	63,7%	36,3%
***Γ΄ Δέσμη**: (κυρίως Φιλολογικά, Νομικά και Θεολογικά τμήματα)*	21,5%	78,5%

Πηγή: ΥΠΕΠΘ, 1995

Η ανάγνωση των Πινάκων 1.3. και 1.4. αναδεικνύει τη μαζική συμμετοχή του γυναικείου φύλου, π.χ. στις φιλοσοφικές Σχολές και στη Γ΄ Δέσμη, ενώ αντίθετα στο Πολυτεχνείο και στην Α΄ Δέσμη, που σύμφωνα με τις στερεότυπες αντιλήψεις, απαιτείται «*επιστημονική γνώση και αντικειμενικότητα, που ταιριάζουν λιγότερο στη γυναικεία φύση*», η γυναικεία παρουσία είναι στατιστικά μικρή. Μπορούμε λοιπόν, να μιλήσουμε καθαρά για «*γυναικείες*» σχολές και «*γυναικείες*» σπουδές. Είναι γνωστό ότι η επαγγελματική αξιοποίηση των σπουδών είναι χαμηλή, όταν δεν επιστεγάζεται από το δίπλωμα μιας προνομιούχου σχολής. Εδώ όμως, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι σχολές, που το γυναικείο φύλο έχει πλειοψηφία, είναι κατά βάση σχολές, που

προσφερουν μικρές προοπτικές και η αξιοποίηση των σπουδών - πτυχίου είναι χαμηλότερη από άλλες προνομιούχες σχολές, που «*τυχαίνει*», το γυναικείο φύλο να είναι μειοψηφία. Π.χ. το γυναικείο φύλο πλειοψηφεί στο Πάντειο και τη Φιλοσοφική Αθηνών, σχολές, που οδηγούν σε επαγγέλματα με μέτρια οικονομική απόδοση και με σχετικά μειωμένα κοινωνικό γόητρο, ενώ σε Ιατρική, Χημικούς, Μηχανικούς ή Μηχανολόγους - Μηχανικούς ή στα τμήματα Πληροφορικής (Α.Ε.Ι.) - σχολές με ευνοϊκές επαγγελματικές προοπτικές – το γυναικείο φύλο συμμετέχει με πολύ μικρά ποσοστά.

Οι διαφοροποιήσεις, όμως, σε βάρος των γυναικών στον τομέα της εκπαίδευσης δεν σταματούν εδώ. Είναι γνωστό ότι, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, έχει αναπτυχθεί ένα ευρύ πεδίο μεταπτυχιακών σπουδών, ένα είδος «*τεταρτοβάθμιας*» εκπαίδευσης.

Με την απογραφή του 1991 γίνεται διάκριση για πρώτη φορά μεταξύ απλών πτυχιούχων Α.Ε.Ι. και πτυχιούχων Α.Ε.Ι. με μεταπτυχιακό δίπλωμα, φαίνεται καθαρά ότι παρά τη σημαντική αύξηση του ποσοστού γυναικών στο σύνολο των πτυχιούχων Α.Ε.Ι., στις μεταπτυχιακές σπουδές, το γυναικείο φύλο υπολείπεται σημαντικά του αντρικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.

Κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος κατά φύλο

	Με πτυχιακό δίπλωμα	**Με μεταπτυχιακό Δίπλωμα ως % αποφοίτων Ανώτατης Εκπαίδευσης**
Άνδρες	22.164	8,1%
Γυναίκες	7.941	4,9%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή Πληθυσμού 1991, Αθήνα 1996

Η ανάγνωση του Πίνακα 1.5. φανερώνει ότι ενώ οι άνδρες με μεταπτυχιακό δίπλωμα αντιπροσωπεύουν το 8,1% των ανδρών πτυχιούχων Α.Ε.Ι., οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα το 4,9%. Αν

ληφθεί υπόψη ότι οι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος καταλαμβάνουν τις ανώτερες διευθυντικές θέσεις στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, είναι σαφές ότι - εξαιτίας της διαιώνισης της ανισότητας των δύο φύλων στις μεταπτυχιακές σπουδές - τις περισσότερες από τις θέσεις αυτές θα συνεχίσουν να τις καταλαμβάνουν και στο μέλλον οι άνδρες, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται, δυστυχώς, και στο ανώτερο αυτό επίπεδο η ανισότητα των δύο φύλων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.

Διδακτικό προσωπικό κατά φύλο

	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	**Δευτεροβάθμια εκπαίδευση**	**Τριτοβάθμια εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.)**
Άνδρες	41%	46%	72,4%
Γυναίκες	59%	54%	27,6%

Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Επισκόπηση Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος – Έκθεση για τον ΟΟΣΑ, Αθήνα 1995

Παρατηρούμε λοιπόν (βλέπε Πίνακα 1.6.) ότι στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υπερτερούν οι γυναίκες με 59% και 54%, έναντι 41% και 46% αντίστοιχα των ανδρών. Ενώ οι άνδρες υπερτερούν στην τριτοβάθμια και τεταρτοβάθμια εκπαίδευση, με σημαντική διαφορά 72,4% και 8,1 % έναντι 27,6% και 4,9% αντίστοιχα των γυναικών.

Έτσι, όπως αναφέραμε και παραπάνω, εξηγείται το φαινόμενο, οι άνδρες να υπερτερούν έναντι των γυναικών στις ανώτερες διευθυντικές θέσεις, τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

2.2.5. Συμπεράσματα και προτάσεις

1. Οι γυναίκες ξεπερνούν τους άνδρες στα ποσοστά αναλφαβητισμού, αλλά όσο περνούν οι δεκαετίες, το ποσοστό αυτό μειώνεται. Ενώ οι πτυχιούχες των Ανώτατων σχολών, οι γυναίκες είναι λιγότερες από τους άνδρες, αλλά όσο περνούν οι δεκαετίες το ποσοστό αυτό αυξάνεται. Την τελευταία τριετία οι γυναίκες υπερτερούν έναντι των ανδρών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στην τριτοβάθμια και τεταρτοβάθμια εκπαίδευση. Εκεί υπερτερούν κατά πολύ οι άνδρες, όπως και στις διευθυντικές θέσεις, που κατέχουν στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

2. Στην εκπαίδευση παρουσιάστηκε ιστορικά η πορεία πρόσβασης των κοριτσιών στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, κατά τον 19^{ο} και 20^{ο} αιώνα. Στη σημερινή εποχή, και στα πλαίσια του ελάχιστα επιλεκτικού ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, η διάκριση των φύλων γίνεται ορατή, όχι πια στις δυνατότητες πρόσβασης των κοριτσιών στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, όσο στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές.

Εξετάζοντας τις διάφορες πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας, έγινε εμφανές ότι στερεότυπες αντιλήψεις σε πρότυπα για τα δύο φύλα, μπορεί να εντοπίσει κανείς ακόμη και ανάμεσα σε άλλα βιβλία της παιδαγωγικής λογοτεχνίας, στα παιδικά βιβλία, που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, στα σχολικά κείμενα και στα διδακτικά εγχειρίδια. Παρά τις διάφορες αλλαγές και παρεμβάσεις, η εικόνα των γυναικών, που παρουσιάζουν τα κείμενα αυτά εξακολουθεί να μην ανταποκρίνεται στις αρχές της ισότητας.

3. Εντοπίστηκε σαφώς η ανάγκη παρεμβάσεων και αλλαγών προς δύο συγκεκριμένες κατευθύνσεις:

α. Προς την κατεύθυνση παραγωγής ειδικού εκπαιδευτικού και διδακτικού υλικού, απαλλαγμένου από στερεότυπα, που θα διοχετευθεί στα σχολεία, με στόχο να χρησιμοποιηθεί σε όλες

τις πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επιδίωξη θα είναι η ιδέα της ισότητας των φύλων στην κοινωνία, που διαπνέει ολόκληρο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όλες τις πλευρές της ζωής του σχολείου.

β. Προς την κατεύθυνση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Είναι σαφές ότι μόνο ευαισθητοποιημένοι, ειδικά καταρτισμένοι και ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί μπορούν να χειριστούν με επιτυχία τις ιδέες για την ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση και στη ζωή γενικότερα.

4. Είναι ανάγκη, η Ελλάδα να επωφεληθεί για το σκοπό αυτό, από την πείρα, που φάνηκε να διαθέτουν ορισμένα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κρίνεται αναγκαία η συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας και κρατών - μελών των χωρών της Ευρώπης, ώστε να αξιοποιηθεί η εμπειρία αυτή, σε συνδυασμό με την παράλληλη αξιοποίηση των ερευνητικών δεδομένων, που έχουν προκύψει, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις άλλες χώρες. Η συνεργασία αυτή, θα μπορούσε να οργανωθεί ως εξής:

Καθώς η παραγωγή κοινού εκπαιδευτικού υλικού σε όλες τις χώρες, που θα συμμετέχουν στην ομάδα εργασίας, για πολλούς λόγους δεν είναι σκόπιμη, προτείνεται να επιδιωχθεί η διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών, ώστε να γίνει δυνατή η διατύπωση κοινών συνισταμένων και βασικών αρχών και η διασφάλιση μιας κοινής γραμμής εκκίνησης, στην οποία θα συμφωνήσουν όλα τα συμμετέχοντα κράτη - μέλη.

5. Παράλληλα με το εθνικό επίπεδο, θεωρείται σημαντική η οργάνωση της ενημέρωσης κάθε ενδιαφερόμενου στα θέματα του φύλου στην εκπαίδευση. Έτσι, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη η οργάνωση κέντρων τεκμηρίωσης, έρευνας και πληροφόρησης για τα σχετικά θέματα, σε κεντρικό και σε περιφερειακό επίπεδο, με τη χρήση και την αξιοποίηση όλων των μορφών επικοινωνίας και των νέων τεχνολογιών.

2.3. Γυναίκα και Υγεία

2.3.1. Εισαγωγή

Το καταστατικό της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας, που υιοθετήθηκε το 1946, ορίζει την υγεία ως την πλήρη ψυχική και κοινωνική ευεξία και όχι μόνο ως την απουσία ασθένειας ή αναπηρίας και τονίζει ότι η υγεία είναι ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα τον ανθρώπου.

Χωρίς ειρήνη, κοινωνική δικαιοσύνη, επαρκή τροφή και ασφαλή πρόσβαση στο νερό, χωρίς ικανοποιητική εκπαίδευση, ευπρεπή κατοικία, χωρίς ένα ικανοποιητικό εισόδημα για κάθε άτομο, δεν μπορεί να υπάρξει ούτε υγεία για τους ανθρώπους, ούτε πραγματική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η βασικότερη όμως προϋπόθεση για την επίτευξη του υψηλότερου εφικτού επιπέδου υγείας είναι η ισότητα, τόσο μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσο και μεταξύ των ίδιων των γυναικών και αυτό, γιατί υπάρχουν μεγάλες ανισότητες στα επίπεδα υγείας μεταξύ φύλων ή κοινωνικών ομάδων, οι οποίες θα μπορούσαν να μειωθούν, οι βασικές υπηρεσίες υγείας παρέχονται σε όλους τους ανθρώπους, αν ελαττώνονται οι κίνδυνοι, οι σχετιζόμενοι με τους τρόπους ζωής κι αν η καλή Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας ήταν προσιτή σε όλους τους ανθρώπους.

Στην πλατφόρμα δράσης της Συνδιάσκεψης του Πεκίνου, το κεφάλαιο για την υγεία περιλαμβάνει:

1. Την κατάσταση της υγείας των γυναικών στα διάφορα μέρη του κόσμου.
2. Τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών.
3. Τη δράση, που πρέπει να αναληφθεί, με στόχο ως το 2000 να επιτευχθεί ένα καλύτερο επίπεδο υγείας για όλες τις γυναίκες του κόσμου.

Στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, η φτώχεια των γυναικών, η οικονομική τους εξάρτηση, οι εμπειρίες βίας, η αδυναμία τους σε σωστή σεξουαλική και αναπαραγωγική ζωή είναι κοινωνική πραγματικότητα, που έχει αντίκτυπο στην υγεία τους.

Οι γυναίκες προσβάλλονται, όπως και οι άνδρες από κοινές ασθένειες, αλλά τις βιώνουν διαφορετικά. Επιβαρύνονται περισσότερο και επηρεάζεται αρνητικά η υγεία τους, σε χώρες, όπου η διανομή τροφής είναι ανεπαρκής, όπου οι συνθήκες υγιεινής είναι ανύπαρκτες, όπου είναι έντονη η έλλειψη καυσίμων, όπου υπάρχει εξαναγκασμός για πρόωρο γάμο, όπου υπάρχει απουσία πρόληψης και πληροφόρησης σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, κυρίως των κοριτσιών.

Πρέπει να ενημερώσουν τις γυναίκες στο μεγάλο κεφάλαιο, που λέγεται πρόληψη. Με σωστή πληροφόρηση προλαμβάνονται νόσοι, όπως ο καρκίνος του μαστού, της μήτρας, η οστεοπόρωση, νόσοι δηλαδή, καθαρά γυναικείες. Επίσης, απαιτείται μεθοδευμένη πληροφόρηση των εφήβων γυναικών ως προς το ότι τα κορίτσια είναι βιολογικά περισσότερο ευάλωτα στη σεξουαλική κακοποίηση, στη βία και στην πορνεία. Η έλλειψη ενημέρωσης αυξάνει τον κίνδυνο πρόωρης εγκυμοσύνης, καθώς και μόλυνσης από τον ιό του AIDS και άλλα σεξουαλικώς μεταδιδόμενα νοσήματα.

Έτσι, πρέπει να εφαρμοστούν προγράμματα, που θα αποθαρρύνουν την κακοποίηση των γυναικών, να ενημερώσουν ότι η διακοπή κύησης δεν πρέπει να προωθείται ως μέθοδος οικογενειακού προγραμματισμού. Οι γυναίκες, που αντιμετωπίζουν ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε υπεύθυνη πληροφόρηση και συμβουλευτική, που να αντιμετωπίζει με συμπάθεια και κατανόηση την περίπτωσή της.

Να ενισχύσουν κατάλληλα προγράμματα εκπαίδευσης για τους νεαρούς άνδρες, ώστε να σέβονται την απόφαση των γυναικών για αυτοδιάθεση της ζωής τους και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους.

Να ευαισθητοποιηθούν οι γυναίκες, που είναι στα κέντρα λήψεως αποφάσεων για την υγεία, να δρομολογήσουν προγράμματα ενημέρωσης

για τους σοβαρούς κινδύνους, που προκύπτουν από το κάπνισμα και το αλκοόλ, που η χρήση τους αυξάνεται στις γυναίκες.

Πρέπει να υπάρχουν υποχρεωτικά μαθήματα για την υγεία των γυναικών στις Σχολές Υγείας, να ενημερωθούν οι γυναίκες της τρίτης ηλικίας ότι, με την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, απαιτείται ειδική προσοχή στις ηλικίες αυτές. Η υγεία δηλαδή των γυναικών επηρεάζεται από την εμμηνόπαυση και σε συνδυασμό με τον τρόπο ζωής και άλλους παράγοντες, όπως κακή διατροφή και έλλειψη φυσικής δραστηριότητας, αυξάνεται ο κίνδυνος καρδιοαγγειακών νοσημάτων και οστεοπόρωσης.

Επειδή παρατηρείται μεγάλη αύξηση γυναικών φορέων του HIV, επιβάλλεται, στα προγράμματα για το AIDS, να προβλεφθεί μέριμνα για τις γυναίκες φορείς και τις πάσχουσες. Πρέπει να υπάρχουν υποστηρικτικές πρακτικές, που δεν δημιουργούν κοινωνικό αποκλεισμό, στιγματισμό και διάκριση. Επίσης, πρέπει να γίνεται ενημέρωση και να προσφέρεται υποστήριξη σε γυναίκες, που φροντίζουν μολυσμένα άτομα.

Οι ερευνητές πρέπει να προάγουν συστήματα, που θα επιτρέπουν τη συλλογή δεδομένων και την ανάλυση παραγόντων, όπως το φύλο. Να αυξηθούν οι γυναίκες σε ηγετικές θέσεις των επαγγελμάτων υγείας. Τέλος, να γίνουν καμπάνιες προστασίας του περιβάλλοντος, σε σχέση με τους κινδύνους για την υγεία των γυναικών π.χ. η επίδραση των ακτινοβολιών στις έγκυες γυναίκες, οι τοξικές και χημικές ουσίες, όπως είναι τα λιπάσματα, στις αγρότισσες.

Στην Ελλάδα, η μεγαλύτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην πληροφόρηση των γυναικών για τη σημασία της πρόληψης. Σίγουρα, προλαμβάνεται ο καρκίνος του μαστού και μήτρας, με έγκαιρη διάγνωση. Το 25% των ελληνιδων ανω των 18 ετών, δεν εχει κάνει ποτέ γυναικολογική εξέταση, ενώ το 57% δεν έχει κάνει ποτέ Pap-test. Επίσης, η εξέλιξη της οστεοπόρωσης θα είναι καταστροφική, αν δεν γίνεται σωστή προληπτική μέτρηση της πυκνότητας της οστικής μάζας.

Οι νέες ελληνίδες χρειάζονται σωστή πληροφόρηση για υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά. Η έλλειψη υπηρεσιών αναπαραγωγικής υγείας, κάνει τη σεξουαλική δραστηριότητα πιο επικίνδυνη για τα δύο φύλα., ιδιαίτερα για τις γυναίκες. Χρειάζονται κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού, σε όλη τη χώρα, που θα ενημερώνουν τις γυναίκες και τα ζευγάρια για τα μέσα αντισύλληψης. Οι αγρότισσες, επίσης, πρέπει να έχουν τις ίδιες δυνατότητες πρόσβασης και υγειονομικής κάλυψης με τις γυναίκες των πόλεων. Όλα τα περιφερειακά νοσοκομεία και τα Κέντρα Υγείας να έχουν μαστογράφους και κυτταρολογικά εργαστήρια. Θα πρέπει, επίσης, να καταρτιστούν μελέτες για τις επαγγελματικές ασθένειες και να λαμβάνονται μέτρα προστασίας των γυναικών, ιδιαίτερα στην ηλικία αναπαραγωγής. Η σημασία της πρόληψης και γενικά, η πρόνοια για την υγεία των γυναικών, θα πρέπει να συμπεριληφθούν σε μαθήματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο συνεργασίας των Υπουργείων Παιδείας και Υγείας.

- Έχουν δικαίωμα για ίσες ευκαιρίες στην υγεία.
- Έχουν δικαίωμα στη σωστή πληροφόρηση για θέματα υγείας.
- Έχουν δικαίωμα να αποκτούν και να μεγαλώνουν γερά παιδιά.
- Έχουν υποχρέωση να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την υγεία τη δική τους και των παιδιών τους.
- Έχουν υποχρέωση να πληροφορηθούν «*πως και πότε*» να χρησιμοποιούν τη φροντίδα της υγείας, ώστε να τις ικανοποιεί.

Στόχος λοιπόν, μέχρι το 2000, είναι υγεία για όλες τις γυναίκες του κόσμου.

2.3.2. Γυναίκες και Υγεία [14]

Το 1983 με την ψήφιση του νόμου 1397, που αφορά το Εθνικό Σύστημα Υγείας, το κράτος αναλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών υγείας, ισοτιμίας σε κάθε πολίτη, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική του κατάσταση μέσα από ένα ενιαίο και αποκεντρωμένο εθνικό σύστημα υγείας. Ο Ν. 2071/92 τροποποίησε τον 1397/83 διευρύνοντας την πρόσβαση των πολιτών στις υγειονομικές υπηρεσίες του ιδιωτικού τομέα. Η ελληνική Πολιτεία έχει αναθέσει τη χωρίς διάκριση φύλου αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας των πολιτών, άρα και των γυναικών, στο Εθνικό σύστημα Υγεία. Στην ίδια φιλοσοφία κινούνται και άλλοι θεσμοί, όπως το Κέντρό Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (Κ.Ε.Ο.Ε.Α.), το Κέντρο Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων (Κ.Ε.Ε.Λ.), το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής κ.τ.λ.

Αξιόπιστες εργασίες καταγραφής των προβλημάτων υγείας του γυναικείου πληθυσμού στην Ελλάδα δεν υπάρχουν. Οι αλλαγές σε όλα τα επίπεδα ζωής της γυναίκας είναι βέβαιο ότι προκάλεσαν μεταβολές, τόσο σε ψυχολογικό, όσο και σε βιολογικό επίπεδο. Έρευνα σε δείγμα 300 γυναικών ηλικίας 17 – 70 ετών, σχετικά με τη χρήση φαρμάκων έδειξε ότι το 47% αυτών καπνίζει, το 9% πίνει οινοπνευματώδη ποτά αρκετά συχνά, 19% χρησιμοποιεί ψυχοτρόπες ουσίες, 3,9% έχει καπνίσει ινδική κάνναβη, τουλάχιστον μια φορά και το 19,6% βρέθηκε να έχει κακοποιηθεί από άνδρα μέλος της οικογένειας. Σε άλλη μελέτη, άλλωστε, φαίνεται ότι είναι πολύ λίγες οι γυναίκες τοξικομανείς, που ζητούν θεραπεία και αποκατάσταση. Αυτό σημαίνει ότι οι ανάγκες τους δεν αντιμετωπίζονται. Κυρίως δεν αντιμετωπίζονται οι ανάγκες των τοξικομανών μητέρων, δεδομένου ότι αν και τα περισσότερα προγράμματα προβλέπουν διαμονή του τοξικομανούς στο κέντρο αποκατάστασης, εν τούτοις δε διαθέτουν εγκαταστάσεις για παιδιά.

---

[14] «*Εθνική έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 101-107

Πολλαπλάσιος είναι επίσης, ο αριθμός στις απόπειρες αυτοκτονίας των γυναικών, απ' αυτές των ανδρών (όχι στις αυτοκτονίες, αλλά στις απόπειρες). Ο αυξημένος αριθμός απόπειρας αυτοκτονίας στις γυναίκες είναι σαφέστατα δηλωτικός του έντονου ψυχολογικού άγχους και του επιβαρημένου / αγχογόνου περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο ζουν.

Από έρευνα, που έχει διεξαχθεί στην περιοχή της Σαλαμίνας διαπιστώθηκε ότι ποσοστό 40% τον γυναικείου πληθυσμού, είχε πάρει σε κάποια φάση της ζωής του, ηρεμιστικά χάπια. Το αντίστοιχο ποσοστό του ανδρικού πληθυσμού, που είχε κάνει χρήση ηρεμιστικών ανερχόταν στο 22%. Άλλωστε το 66% των τηλεφωνικών κλήσεων, που δέχεται η υπηρεσία «*Γραμμή ζωής*» - SOS, που έχει ιδρύσει το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, προέρχεται από γυναίκες. Η έκθεση της Ελλάδος στη Διεθνή Διάσκεψη του Ο.Η.Ε., για τον πληθυσμό και την ανάπτυξη, αναφέρει ότι οι πέντε πρώτες αιτίες θανάτου στην Ελλάδα ήταν το 1990 οι καρδιοπάθειες, τα κακοήθη νεοπλάσματα, οι νόσοι των εγκεφαλικών αγγείων, οι ασθένειες του αναπνευστικού συστήματος και τα ατυχήματα.

Η Ελληνική Πολιτεία έχει μεριμνήσει επίσης για τη γυναίκα έγκυο – μητέρα. Υπάρχουν ιατρικές υπηρεσίες από ειδικευμένους μαιευτήρες, γυναικολόγους, παιδίατρους στα μαιευτικά ιατρεία των νοσοκομείων του Ε.Σ.Υ., στα ιατρεία τον Ι.Κ.Α., στα Κέντρα Υγείας, αλλά και σε ιδιωτικά μαιευτήρια, κλινικές και εργαστήρια, με υπερσύγχρονη τεχνολογία.

Η γυναίκα, εκτός, από χρήστης των υπηρεσιών υγείας είναι πολύ συχνά και φορέας αυτής. Κατά κανόνα, λέγοντας υγεία μέσα στην οικογένεια, υπονοούμε «*γυναίκα*», για το λόγο ότι ο καταμερισμός της φροντίδας της οικογένειας στη βάση του εξακολουθεί να είναι σεξιστικός. Η γυναίκα έχει επιφορτιστεί τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων, τις επαφές με τις δομές του συστήματος υγείας, την αγωγή υγείας της οικογένειας.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι ο επισημος τομέας υγείας βασίζεται, κατά μεγάλο μέρος, στην ανεπίσημη, άτυπη φροντίδα υγείας, η οποία κατά κύριο λόγο παρέχεται από γυναίκες.

2.3.2.1. Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός θεσμοθετήθηκε στην Ελλάδα το 1980 (Νόμος 1036/80). Το 1992, ειδική υπηρεσία στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, πραγματοποιεί το πρώτο βήμα υλοποίησης του προγράμματος Οικογενειακού Προγραμματισμού, ιδρύοντας σε ολόκληρη τη χώρα δίκτυο από είκοσι εννέα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού, με τη βοήθεια του Γραφείου Πληθυσμιακών Δραστηριοτήτων του Ο.Η.Ε. Σήμερα λειτουργούν 46 Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού, τα περισσότερα, μέσα στα πλαίσια των Γυναικολογικών - Μαιευτικών κλινικών των Περιφερειακών και Νομαρχιακών Νοσοκομείων, καθώς και των Κέντρων Υγείας. Λίγα λειτουργούν στα ιατρεία του Ι.Κ.Α., στα ιατρεία του ΠΙΚΠΑ και στους Δήμους.

Τα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού στελεχώνονται από επιστημονική ομάδα, που απαρτίζουν γυναικολόγος - μαιευτήρας, μαία, κοινωνική λειτουργός, ψυχολόγος, επισκέπτρια υγείας. Οι υπηρεσίες των Κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού προσφέρονται σε γυναίκες, που βρίσκονται στην αναπαραγωγική τους ηλικία και έχουν επιλέξει, με την ενημέρωση των Κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού, μια μέθοδο αντισύλληψης. Εκτός από τη συμβουλευτική Οικογενειακού Προγραμματισμού παρέχονται δωρεάν το PAP TEST και προγράμματα ψυχοπροφυλακτικής (ανώδυνου τοκετού). Οι τοποθετήσεις σπιράλ παρέχονται σε χαμηλές τιμές, συγκριτικά με τις τιμές, που επικρατούν στον ιδιωτικό τομέα.

Τα προφυλακτικά και τα αντισυλληπτικά χάπια θα πρέπει να τα προμηθευτούν οι ενδιαφερόμενοι –νες από τα εμπόριο. Οι ηλικιακές ομάδες, που επισκέπτονται συχνότερα τα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού, είναι από 26 – 40 ετών, με κατεξοχήν αίτημα το PAP TEST.

Η χωροταξική τους κατανομή δεν είναι επαρκής. 29 νομοί από τους 54 της Ελλάδας δεν διαθέτουν καμία δημόσια υπηρεσία Οικογενειακού Προγραμματισμού, συμπεριλαμβανομένων και 70 κατοικημένων νησιών της χώρας. Η στελέχωση των Κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού είναι ελλιπής. Οι υπηρεσίες, που προσφέρονται, συγκεντρώνονται περισσότερο σε τομείς γυναικολογικής - παθολογίας (PAP - TEST, εξετάσεις μαστού, κ.τ.λ.) και λιγότερο σε τομείς συμβουλευτικής οικογενειακού προγραμματισμού (συμβουλευτική αντισύλληψης, έκτρωση, σεξουαλικής αγωγής, πληροφορίες για το AIDS, αφροδίσια νοσήματα κ.τ.λ.), χωρίς να διευρύνονται οι πρακτικές πάνω σε θέματα επικοινωνίας και εκτίμησης των ουσιαστικών αναγκών των γυναικών, πάνω στα θέματα της σεξουαλικής και γονιμότητάς τους.

Οι υπηρεσίες, που παρέχουν τα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού, εκτός κλινικής καλύπτουν ένα ευρύ χώρο της κοινότητας, μέσα από τα προγράμματα ενημέρωσης και προληπτικής ιατρικής, με κινητές διαγνωστικές μονάδες PAP TEST και εξετάσεις μαστού. Μεθοδικότερη αντιμετώπιση είναι απαραίτητη στον τομέα αυτό για την κάλυψη των αναγκών του γυναικείου πληθυσμού στις απομακρυσμένες περιοχές της χώρας.

Η εισαγωγή στη χώρα μας τον θεσμού του οικογενειακού προγραμματισμού συνέπεσε χρονικά με την πτώση του δείκτη γονιμότητας, κάτω από το επίπεδο αντικατάστασης των γενεών. Οι αντισυλληπτικές μέθοδοι και η άμβλωση, που αποτελούν μέσα ελέγχου της γονιμότητας κατηγορήθηκαν ως αιτία της υπογεννητικότητας. Η ανάπτυξη των Κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού ανακόπηκε. Σήμερα λειτουργούν περισσότερο ως ιατρικά κέντρα γυναικολογικής

εξέτασης και λιγότερο ως φορείς αρμόδιοι για τη διάδοση της αντισύλληψης. Η προσπάθεια προβολής τους μέσα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης απέδωσε περιορισμένα αποτελέσματα. Οι Ελληνίδες στην πλειονότητά τους αρκούνται σε μια γενική και συχνά λαθεμένη πληροφόρηση, χωρίς να επιδιώκουν να την εμπλουτίσουν αναζητώντας τη συμβουλή των ειδικών, τους οποίους όμως επισκέπτονται για άλλους λόγους. Ταυτόχρονα, ούτε οι ειδικοί επωφελούνται της ευκαιρίας, προκειμένου να προσφέρουν την απαραίτητη πληροφόρηση.

2.3.2.2. Αντισύλληψη

Επίσημα στατιστικά στοιχεία για την αντισύλληψη στην Ελλάδα δεν έχουμε. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στο ότι η διακίνηση των αντισυλληπτικών μέσων γίνεται από τον ιδιωτικό τομέα. Η αντισύλληψη έχει υπάρξει αντικείμενο αρκετών ερευνών, από το 1965 και μετά. Σε πρόσφατη έρευνα της Εταιρίας Οικογενειακού Προγραμματισμού, οι αντισυλληπτικές μέθοδοι στην Ελλάδα παρουσιάζουν την εξής κατανομή: προφυλακτικό 45%, διακεκομμένη συνουσία 30 – 35%, μέθοδος ρυθμού 3 – 4%, χάπι - σπιράλ 8 – 18% (Αθήνα - Θεσσαλονίκη). Το προφυλακτικό υποσκέλισε τη διακεκομμένη συνουσία. Αυτό οφείλεται στην έντονη ενημερωτική εκστρατεία των προηγουμένων χρόνων για την αντισύλληψη και το AIDS. Το 2,5% περίπου των ελληνίδων χρησιμοποιεί το χάπι, όπως προκύπτει και από τις πωλήσεις του, που δεν ξεπερνούν το 2% τον γυναικείου πληθυσμού αναπαραγωγικής ηλικίας.

Η κατανομή της χρήσης για σπιράλ και χάπι σε Αθήνα - επαρχία παρουσιάζει διαφοροποίηση έως 40%. Το διάφραγμα και άλλες μέθοδοι είναι ακόμη σε νηπιακή ηλικία στην Ελλάδα. Το γυναικείο προφυλακτικό κυκλοφόρησε πρόσφατα και δεν υπάρχουν ακόμα στοιχεία. Υπάρχει όμως και ένα ποσοστό γυναικών, που δεν χρησιμοποιούν καμία

αντισύλληψη. Οταν συλλαμβάνουν καταφεύγουν κυρίως στην άμβλωση. Η εκστρατεία ενημέρωσης για την αντισύλληψη, που ξεκίνησε το 1985 απορροφήθηκε στην πορεία από την εκστρατεία κατά του AIDS. Η κύρια πηγή ενημέρωσης των εφήβων για τις μεθόδους αντισύλληψης μπορούν να είναι η οικογένεια και το σχολείο, που συντελούν στη γενικότερη ανάπτυξη των νέων.

2.3.2.3. Αμβλώσεις

Με το νόμο 1609/86 νομιμοποιήθηκε η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης, πριν συμπληρωθούν δώδεκα εβδομάδες κύησης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις, όπου η επέμβαση μπορεί να γίνει και μετά τη δωδέκατη εβδομάδα (σε περίπτωση βιασμού, αιμομιξίας, γενετικής ανωμαλίας του εμβρύου κ.τ.λ,.). Αν η έγκυος είναι ανήλικη, απαιτείται και τη συναίνεση ενός από τους γονείς ή αυτού, που έχει την επιμέλεια του προσώπου της ανήλικης. Η άμβλωση μπορεί να γίνει και στις γυναικολογικές κλινικές των κρατικών νοσοκομείων. Οι δαπάνες νοσηλείας βαρύνουν τον ασφαλιστικό οργανισμό, εφόσον η έγκυος είναι ασφαλισμένη σε ασφαλιστικό φορέα του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα. Για το σκοπό αυτό της παρέχεται αναρρωτική άδεια 3 ημερών για την επέμβαση, κάτω των 12 εβδομάδων κύησης και 5 ημέρες για τις επεμβάσεις μετά τη δωδέκατη εβδομάδα.

Παρόλο, που προβλέπεται ασφαλιστικά η κάλυψη των δαπανών των αμβλώσεων, πολύ μικρός αριθμός ασφαλισμένων γυναικών κάνει χρήση του δικαιώματος αυτού. Από την Ε.Σ.Υ.Ε. προκύπτει ότι κάθε χρόνο δηλώνονται 200 νόμιμες αμβλώσεις, ενώ διάφορες έρευνες υπολογίζουν τον αριθμό των αμβλώσεων ετησίως σε 150.000. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να ερμηνευτεί, είτε από το γεγονός ότι αγνοούν το δικαίωμα, είτε γιατί προτιμούν τον προσωπικό γυναικολόγο τους, ο οποίος καλείται επιπλέον να ανταποκριθεί σε βαθύτερες συναισθηματικές

ανάγκες τους. Αποτέλεσμα του φαινομένου αυτού είναι η απώλεια του προσωπικού και οικογενειακού εισοδήματος των γυναικών και η ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα στην παροχή υπηρεσιών υγείας των γυναικών. Το φαινόμενο αυτό συσχετίζεται με το γεγονός ότι στην Ελλάδα το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικολόγων εργάζεται ιδιωτικά. Ένα άλλο χαρακτηριστικό φαινόμενο είναι η συχνή προσφυγή της ελληνίδας στην άμβλωση και η επιφυλακτική στάση της ως προς τη χρήση των σύγχρονων αντισυλληπτικών μεθόδων.

Το πρόβλημα της επαναλαμβανόμενης άμβλωσης αποκτά ιδιαίτερες διαστάσεις στον ελληνικό χώρο και φαίνεται να αφορά το 70% του συνόλου των γυναικών, που βρίσκονται στη γόνιμη περίοδο. Από πρόσφατες έρευνες φαίνεται ότι, παρόλο που οι γυναίκες προσδίδουν συχνά στην άμβλωση αρνητικούς χαρακτηρισμούς, από ηθική άποψη, ο παράγοντας αυτός δεν φαίνεται να τις εμποδίζει στην απόφαση τους να καταφύγουν σε αυτή, όταν προκύπτει ανάγκη.

2.3.2.4. Γυναίκες και AIDS

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, τα δηλωθέντα κρούσματα του συνδρόμου από το 1984 ως το τέλος Σεπτεμβρίου του 1994 ανέρχονται σε 994, ενώ έχουν δηλωθεί 381 θάνατοι (39,1%). Για την αντιμετώπιση του AIDS, το Υπουργείο Υγείας έχει συστήσει την Εθνική Επιτροπή AIDS, με στόχο:

α. Την ενημέρωση και επιμόρφωση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού της χώρας για τη σωστή αντιμετώπιση της νόσου.

β. Την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού για την πρόληψη της νόσου.

Λειτουργούν 10 κέντρα αναφοράς και ελέγχου AIDS, 5 στην Αθήνα και από 1 στη Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Πάτρα, Ηράκλειο και Αλεξανδρούπολη. Τα κέντρα αυτά προσφέρουν κυρίως διάγνωση της νόσου. Επίσης, λειτουργούν 17 Μονάδες Ειδικών Λοιμώξεων, οι οποίες περιλαμβάνουν και κλίνες νοσηλείας ασθενών AIDS. Εκτός από τα παραπάνω κέντρα, που ειδικεύονται στη συγκεκριμένη νόσο, διάγνωση παρέχουν και οι αιμοδοσίες των νοσοκομείων και των Κέντρων Υγείας.

Παράλληλα με το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και άλλοι κρατικοί φορείς, όπως η Γενική Γραμματεία Ισότητας και η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης έχουν οργανώσει ενημερωτικές εκστρατείες για τη σωστή πληροφόρηση του κοινού. Επιπλέον, έχουν συσταθεί φορείς ιδιωτικής πρωτοβουλίας, με αποκλειστικό σκοπό τη διερεύνηση και την αντιμετώπιση του φαινομένου, από ιατρική και από κοινωνική σκοπιά. Γενικά, η Ελλάδα παρουσιάζει χαμηλό ποσοστό αύξησης νέων περιστατικών AIDS, συγκριτικά με άλλες χώρες διεθνώς και τούτο οφείλεται στη σωστή αντιμετώπιση του προβλήματος από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς. Όσον αφορά τις γυναίκες, τα κρούσματα του AIDS παρουσιάζονται σε πολύ μικρότερα ποσοστά (11,8%) στο γυναικείο πληθυσμό, σε σύγκριση με τον ανδρικό (88,2%). Στον Πίνακα 2.1. παρατηρούμε την κατανομή κρουσμάτων AIDS κατά ηλικία και φύλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.

Εθνική Έκθεση της Ελλάδας

Κατανομή των κρουσμάτων AIDS κατά ηλικία και φύλο

Α. ΠΑΙΔΙΑ						
Ομάδες ηλικιών	**Σύνολο**	**%**	**Σύνολο**	**%**	**Σύνολο**	**%**
ΣΥΝΟΛΟ	*20*	*100*	*11*	*100*	*9*	*100*
0-11 μηνών	2	10,0	1,0	9,1	1,0	11,1
1-4 ετών	8	40,0	3,0	27,3	5,0	55,6
5-9 ετών	3	15,0	0,0	0,0	3,0	33,3
10-12 ετών	7	35,0	7,0	63,6	0,0	0,0
Β. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΕΣ						
Ομάδες ηλικιών	**Σύνολο**	**%**	**Σύνολο**	**%**	**Σύνολο**	**%**
ΣΥΝΟΛΟ	*871*	*100*	*779*	*100*	*92*	*100*
13-14 ετών	2	0,2	1,0	0,1	1,0	1,1
15-19 ετών	15	1,7	12,0	1,5	3,0	3,3
20-24 ετών	40	4,6	30,0	3,9	10.0	10,9
25-29 ετών	139	16.0	118,0	15,1	21,0	22,8
30-34 ετών	168	19,3	152,0	19,5	16,0	17,4
35-39 ετών	155	17,8	144,0	18,5	11,0	12,0
40-49 ετών	176	20,2	169,0	21,7	7,0	7,6
50-59 ετών	72	8,3	65,0	8,3	7,0	7,6
60 -	69	7,9	59,0	7,6	10,0	10,9
Άγνωστη	35	4,0	29,0	3,7	6,0	6,5

Πηγή: Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Παρατηρούμε ότι ο ανδρικός πληθυσμός από 25 έως 60 και άνω παρουσιάζει αυξημένη τάση κρουσμάτων AIDS, ενώ οι γυναίκες παρουσιάζουν πολύ μικρότερα ποσοστά.

Εκτεταμένες επιδημιολογικές μελέτες δεν έχουν γίνει στην Ελλάδα αλλά ούτε και διεθνώς, που θα καθορίζουν τη συχνότητα και τους παράγοντες κινδύνου, που αυξάνουν την ετεροφυλική μετάδοση. Από κάποιες μελέτες φαίνεται ότι το 10% μέχρι 50% των ετερόφυλων συντρόφων των ασθενών ή φορέων του HIV προσβάλλονται από τον HIV. Οι αμφιφυλόφυλοι φαίνεται να αποτελούν το μεγαλύτερο κίνδυνο για τη διασπορά του HIV μεταξύ των γυναικών στη χώρα μας, καθώς στις

περισσότερες περιπτώσεις αυτές αγνοούν τις αμφιφυλόφιλες ερωτικές συνήθειες των συντρόφων τους.

Έτσι, οι αμφιφυλόφιλοι περισσότερο από τους τοξικομανείς διασπείρουν τον ιό στις γυναίκες με την ετεροφυλική σεξουαλική επαφή και από αυτές στο γενικό πληθυσμό. Η συχνότητα φορέων του AIDS σε έγκυες και επίτοκες γυναίκες στην Ελλάδα είναι μικρή σε σχέση με τις Η.Π.Α. και τις Ευρωπαϊκές χώρες. Η αύξηση όμως των φορέων – έστω και χαμηλή – στη χώρα μας επιβάλλει τη δημιουργία της κατάλληλης υποδομής για συμβουλευτική ενημέρωση και εθελοντικό έλεγχο των εγκύων.

2.4. Γυναίκα και τρίτη ηλικία

Στη χώρα μας, η προσδοκώμενη διάρκεια ζωής είναι υψηλή, ενώ οι γεννήσεις διαρκώς μειώνονται. Συνεπώς, ο ρυθμός γήρανσης του πληθυσμού αυξάνεται σταθερά. Οι ηλικιωμένοι, που αποτελούν το 12,7% του πληθυσμού το 1981, ήταν ήδη το 13,7% αυτού το 1991. Στις αγροτικές περιοχές καταλαμβάνουν σχεδόν το 18% του πληθυσμού. Αλλά και η κατά φύλο κατανομή διαφοροποιείται. Οι γυναίκες ήταν ήδη το 55,6% των ηλικιωμένων το 1981 και το 56% αυτών το 1991 . Οι δε εκτιμήσεις για το 2000 τις ανεβάζουν στο 23% του συνόλου των γυναικών, του οποίου σήμερα αποτελούν το 15%. Το μορφωτικό επίπεδο διαφοροποιείται κατά φύλο και ηλικία. Το 20% των ηλικιωμένων δεν τελείωσε δημοτικό, ενώ το 23,4% αυτών δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Η κατά φύλο κατανομή αυτών, που δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση είναι συντριπτική. Οι γυναίκες αποτελούν το 78,5% αυτών, δηλαδή το 33% των ηλικιωμένων γυναικών δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση.

Διαφοροποίηση όμως κατά φύλο παρουσιάζει και η οικογενειακή κατάσταση των ηλικιωμένων. Οι γυναίκες κατά 53,5% είναι χήρες ή διαζευγμένες, ενώ οι άνδρες μόνο κατά 14,6%. Έγγαμες είναι το 42,5% και οι άνδρες 82% αντίστοιχα. Στην Ελλάδα είναι μικρό το ποσοστό των ηλικιωμένων, που ζουν σε ιδρύματα. Η μεγάλη πλειονότητα εξακολουθεί να ζει στην κοινότητα. Οι περισσότεροι ηλικιωμένοι έχουν κάποια οικογενειακή υποστήριξη, είτε από το / τη σύζυγο, είτε από τα παιδιά τους, με τα οποία ζουν μαζί ή μένουν στην ίδια περιοχή.

Ακόμα, φαίνεται να υπάρχει σε αγροτικές ή ημιαστικές περιοχές ένα «*άτυπο σύστημα υποστήριξης*» από μέλη της οικογένειας, άλλους συγγενείς και γείτονες, που προσφέρουν αρκετή βοήθεια στις καθημερινές δουλειές, όπως και κοινωνική επαφή. Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν ηλικιωμένα άτομα, τα οποία στερούνται τέτοιας βοήθειας. Άλλωστε το ζητούμενο δεν είναι η ύπαρξη των ηλικιωμένων στο

περιθώριο της κοινότητας, αλλά η πλήρης κοινωνικοποίησή τους. Για το λόγο αυτό, μια σειρά από ευχέρειες και παροχές προβλέπονται για την ομάδα αυτή του πληθυσμού, για τις οποίες δεν γίνεται διάκριση φύλου. Οι ευχέρειες αυτές αφορούν τις μεταφορές (Ο.Σ.Ε.), τις επικοινωνίες (Ο.Τ.Ε.) και τον τουρισμό (Ε.Ο.Τ.), καθώς επίσης και φορολογικές απαλλαγές. Επίσης, παρέχεται στεγαστική συνδρομή και επιδόματα, εφόσον καλύπτονται κάποιες προϋποθέσεις οικονομικής η υγιεινής κατάστασης. Επίσης, υπάρχουν πρωτοποριακά προγράμματα, στα οποία περιλαμβάνονται:

- Κατασκηνώσεις
- Στεγαστική συνδρομή
- Επίδομα ανασφάλιστου
- Κοινωνικοί ξενώνες ενηλίκων.

Απευθύνονται σε άτομα ή οικογένειες, που έχουν πρόβλημα στέγης για λόγους κοινωνικούς, οικονομικούς, οικογενειακούς. Η καινοτομία του θεσμού είναι ότι απευθύνεται σε όλα τα άτομα, με κοινό σημείο αναφοράς το πρόβλημα και όχι την ηλικία.

Η διάρκεια παραμονής τους είναι ένα 3μηνο περίπου, κατά τη διάρκεια του οποίου, η κοινωνική Υπηρεσία φροντίζει για την επίλυση του προβλήματος και την αποκατάσταση τον ατόμου.

α) Πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι»

Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε συνεργασία με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Είναι κοινοτικό πρόγραμμα και παρέχει Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας. Επιδιώκει να ενισχυθούν τα άτομα και οι οικογένειές τους, ανεξάρτητα από την ηλικία και την οικονομική τους κατάσταση, για ν' αντιμετωπίσουν το πρόβλημα, που έχουν, πρόσκαιρα ή μόνιμα, μέσα στο σπίτι και τη γειτονιά τους

β) Τηλεπικοινωνία (TELE - ALARM)

Σκοπός του προγράμματος αυτού, που είναι επέκταση του προηγούμενου, είναι η παροχή βοήθειας με υπερσύγχρονα τεχνολογικά μέσα, στα υπερήλικα και τα ανάπηρα άτομα, που ζουν μόνα και να τους δώσει το αίσθημα ότι κάποιος είναι έτοιμος σε κάθε στιγμή να συμπαρασταθεί.

γ) Εκπαίδευση οικογενειακών βοηθών

Είναι πρόγραμμα 4μηνης εκπαίδευσης ατόμων, που παρέχουν φροντίδα στο σπίτι, σε ηλικιωμένους ή άτομα με ειδικές ανάγκες.

Λειτουργούν 15 προγράμματα «*Βοήθεια στο Σπίτι*» ανά τη χώρα. Το TELE - ALARM λειτουργεί στο Ν. Αττικής.

2.4.1. Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.)

Σήμερα, η κυρίαρχη αντίληψη στο χώρο της κοινωνικής φροντίδας για τον ηλικιωμένο είναι η παραμονή στο σπίτι. Τα Κ.Α.Π.Η. (Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων), είναι κρατικά προγράμματα, στην εξυπηρέτηση του θεσμού «*ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ*». Το 1978 στήθηκε πειραματικά το πρώτο κέντρο και μέχρι το 1981 έχουν λειτουργήσει συνολικά 8 προγράμματα με φορείς εθελοντικές οργανώσεις (Ν. 162/73). Στη συνέχεια, τα Κ.Α.Π.Η., μέσα στα πλαίσια Κρατικού Προγραμματισμού, πέρασαν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, πολλαπλασιάστηκαν και έφτασαν τα 278 σε όλη τη χώρα. Από αυτά λειτουργούν 235. Κάθε Κ.Α.Π.Η. εξυπηρετεί 300 - 1.000 άτομα. Επομένως, αν υπολογίσουμε κατά μέσο όρο 500 άτομα ανά Κ.Α.Π.Η. προκύπτει ότι εξυπηρετούν περίπου 117.500, δηλαδή το 8% του συνόλου των ηλικιωμένων.

Στους στόχους των Κ.Α.Π.Η. περιλαμβάνονται η κοινωνικοποίηση των ηλικιωμένων, η χωρίς διάκριση φύλου και κοινωνικής τάξης αντιμετώπιση της ψυχικής τους μοναξιάς, η προληπτική υγιεινή, η σε συνεργασία με άλλους φορείς σμίκρυνση του χάσματος των γενεών και η πλήρης κοινωνική συμμετοχή των ηλικιωμένων στην ευρύτερη κοινωνική ζωή.

2.4.2. Γυναίκες με ειδικές ανάγκες

Διεθνώς υπολογίζεται ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιπροσωπεύουν το 10% περίπου τον πληθυσμού κάθε χώρας. Στη χώρα μας δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί το πρόγραμμα απογραφής και καταγραφής των ατόμων με ειδικές ανάγκες, το οποίο έχει ξεκινήσει από το Υ.Υ.Π.Κ.Α. και συνεχίζεται από την Ε.Σ.Υ.Ε.

Σύμφωνα με έρευνα, που έγινε από τον ιδιωτικό φορέα, υπολογίζεται ότι οι γυναίκες με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα είναι 496.650, 5% περίπου του συνολικού πληθυσμού. Η κρατική μέριμνα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες υλοποιείται από το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και διακρίνεται σε:

- **Κλειστή** Προστασία, που πραγματοποιείται μέσα στα θεραπευτήρια χρόνιων παθήσεων.
- **Ανοικτή** Προστασία, που πραγματοποιείται μέσα από τα προγράμματα του Υπουργείου.

Το Υπουργείο επιδοτεί περίπου 70.000 άτομα. Πρόκειται για απόρους και ανασφάλιστους με ειδικές ανάγκες, που δεν εργάζονται (εκτός από τυφλούς και παραπληγικούς), με ποσοστό αναπηρίας από 67% και άνω και έμμεσα ασφαλισμένους, στους οποίους καταβάλλεται η διαφορά μεταξύ των χορηγούμενων επιδομάτων της κατηγορίας τους και του ασφαλιστικού τους φορέα. Τα προγράμματα απευθύνονται και στα δύο φύλα, χωρίς διάκριση. Γενικότερα, η πολιτική του Υπουργείου είναι

η χωρίς διάκριση φύλου εφαρμογή των προγραμμάτων για άτομα με ειδικές ανάγκες. Για την καλύτερη υλοποίηση της πολιτικής τους διαχωρίζει τα προγράμματα:

α) Για άτομα μέχρι 25 ετών.

β) Για άτομα από 25 ετών και άνω.

Με το Νόμο 1648/86, όπως τροποποιήθηκε με τον 2026/92, δημιουργούνται θέσεις εργασίας για άτομα με ειδικές ανάγκες σε ποσοστό 5% επί του συνόλου των θέσεων εργασίας. Η εφαρμογή της νομοθετικής αυτής ρύθμισης εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας. Στο Υπουργείο Υγείας, επιπλέον των διαφόρων επιτροπών, έχει δημιουργηθεί από το 1998 Μόνιμη Διυπουργική Επιτροπή, αποτελούμενη από 13 Γενικούς Γραμματείς Υπουργείων, με συντονιστή το Γενικό Γραμματέα Πρόνοιας και σκοπό το συντονισμό των μέτρων προστασίας των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις και τα προγράμματα, που έχουν εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, υπάρχουν ακόμα σημαντικά προβλήματα στην εφαρμογή των «*ίσων ευκαιριών*» για τα άτομα αυτά και στην εξάλειψη των προκαταλήψεων από τον κοινωνικό περίγυρο εις βάρος τους. Ιδιαίτερα προβλήματα, που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με ειδικές ανάγκες είναι:

- Η έλλειψη αποτελεσματικής κοινωνικής στήριξης της νέας γυναίκας με αναπηρία, συζύγου και μητέρας.
- Η έλλειψη εύκολα προσπελάσιμων μεταφορικών μέσων για την μετακίνηση της ανάπηρης γυναίκας και την πλήρη συμμετοχή της σε κοινωνικές εκδηλώσεις.
- Η προβληματική πρόσβαση στην πληροφόρηση και στην ενημέρωση της γυναίκας με ειδικές ανάγκες, που ζει στην ύπαιθρο.
- Η μικρή ως μηδαμινή συμμετοχή της ανάπηρης γυναίκας στα κέντρα λήψης αποφάσεων για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, γεγονός, που μειώνει τη δυνατότητα σωστότερου

προγραμματισμού των πολιτικών βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης και εξασφάλισης των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών.

- Η έλλειψη σύνδεσης εκπαίδευσης και απασχόλησης.
- Η εξασφάλιση των ατόμων με βαριά αναπηρία (σωματική ή πνευματική) μετά το θάνατο των γονιών τους.
- Η μηδαμινή συμμετοχή της ανάπηρης γυναίκας στο γυναικείο κίνημα.

Πρέπει, από την άλλη πλευρά, να τονιστεί ως σημαντικό επίτευγμα για τη γυναίκα ανάπηρη η εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων και ίσων ευκαιριών εργασίας με τον άνδρα, η διαπιστωμένη προσαρμοστικότητά της στο εργασιακό περιβάλλον, σε σύγκριση με τον ανάπηρο άνδρα και η συνειδητοποίηση εκ μέρους της του γεγονότος ότι η αναπηρία δεν είναι ασθένεια, αλλά ανθρώπινη κατάσταση.

2.4.3. Υγεία και Ασφάλιση [15]

Με το Νόμο *1296/82* χορηγείται κάθε μήνα, από ειδικό λογαριασμό του Ο.Γ.Α. σύνταξη και παρέχεται υγειονομική περίθαλψη σε κάθε Έλληνα ή Ελληνίδα, που έχει συμπληρώσει τα 70 χρόνια και δεν έχει σύνταξη ή οποιοδήποτε άλλο εισόδημα από άλλη πηγή.

Με το Νόμο *1287/1982* καθιερώνεται η πλήρης και αυτοτελής σύνταξη στην αγρότισσα.

Με τον Νόμο *1397/83* καθιερώνεται το Εθνικό Σύστημα Υγείας και το κράτος αναλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών υγείας ισότιμα σε κάθε πολίτη.

Με το Νόμο *1469/84* ο / η ανασφάλιστος /η, διαζευγμένος / η έχει δικαίωμα για νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, σαν άμεσα ασφαλισμένος /η στον ασφαλιστικό φορέα, που ήταν ασφαλισμένος

---

[15] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1995, σελ. 32, 34

/ η ο άλλος σύζυγος κατά το χρόνο λύσης του γάμου τους. Το ασφαλιστικό αυτό δικαίωμα ασκείται εντός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης έκδοσης της απόφασης του διαζυγίου. Επίσης, αυτός ο νόμος προβλέπει την αναγνώριση, για τη σύνταξη των γυναικών όλου του χρόνου κυοφορίας και λοχείας, για το οποίο θεσμοθετήθηκαν οι ασφαλιστικές παροχές των επιδομάτων μητρότητας.

Με το Νόμο *1568/85* για την Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων, που έχει εφαρμογή σε όλες τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα προβλέπεται:

- Η σύσταση επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας των επιχειρήσεων, που απασχολούν περισσότερο από είκοσι άτομα.
- Η υποχρέωση απασχόλησης τεχνικού ασφάλειας και γιατρού εργασίας στις επιχειρήσεις με περισσότερους από πενήντα εργαζομένους.
- Ειδική πληροφόρηση, ιατρικός έλεγχος και μέτρα προστασίας των εργαζομένων, που εκτίθενται σε φυσικούς, χημικούς και βιολογικούς παράγοντες.
- Μέτρα προστασίας ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, όπως εγκύων ή γυναικών που θηλάζουν.

Με το Νόμο *1609/86* νομιμοποιήθηκε η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης πριν από τη συμπλήρωση δώδεκα εβδομάδων κύησης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις, όπου η επέμβαση μπορεί να γίνει και μετά τη δωδέκατη εβδομάδα (περίπτωση βιασμού, αιμομιξίας, γενετικής ανωμαλίας του εμβρύου κ.τ.λ.). Οι δαπάνες νοσηλείας βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα) της εγκύου, εφόσον η άμβλωση γίνει σε κρατικό νοσοκομείο.

Με το Νόμο *1759/88* ρυθμίστηκε η ασφάλιση όλων των προσώπων, που παρέχουν εργασία κατά κύριο επάγγελμα σε εργοδότες, με τους οποίους είναι σύζυγοι ή συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού συγγένειας (συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη οικογενειών).

Με το Νόμο *1813/88* τροποποιούνται διατάξεις του κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων και δικαιούνται δεκαπενταετή συντάξιμη υπηρεσία και οι άγαμες με ανήλικα παιδιά.

Με το Νόμο *1902/90* επέρχεται η σταδιακή εξομοίωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης γυναικών και ανδρών.

Με το Νόμο *2071/92* εκσυγχρονίζεται το Σύστημα Υγείας και το κράτος εξασφαλίζει το δικαίωμα για τη δυνατότητα στον πολίτη να επιλύσει προληπτικά ή θεραπευτικά το πρόβλημα της υγείας του, μέσα από διαδικασίες, που θα διασφαλίσουν στο ακέραιο την ελεύθερη επιλογή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης, με τον ίδιο νόμο ρυθμίζεται η σύσταση και λειτουργία μονάδων τεχνητής γονιμοποίησης, υποχρεωτικά σε ειδικώς οργανωμένα νοσοκομεία, Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. ή ιδιωτικώς οργανωμένες ιδιωτικές κλινικές. Οι δαπάνες νοσηλείας, μέχρι του ποσού των 120.000 δρχ. βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα).

Με το Νόμο *2082/92* ρυθμίζονται θέματα κοινωνικής πρόνοιας και καθιερώνονται νέοι θεσμοί κοινωνικής προστασίας, όπως η κατ' οίκον κοινωνική προστασία, η ημερήσια δημιουργική απασχόληση νηπίων και βρεφών κ.τ.λ.

Με το Νόμο *2084/92* καταργείται σταδιακά η δεκαπενταετία των γυναικών και εξασφαλίζεται η ισότητα στην κοινωνική ασφάλιση.

Επίσης, τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν οι διατάξεις κανονισμού Ασφάλισης του Ι.Κ.Α., ώστε να μπορούν πλέον να εργάζονται και οι παραδουλεύτρες, μπέιμπι - σίτερ κ.τ.λ., οι οποίοι μέχρι σήμερα δεν είχαν τη δυνατότητα αυτή.

Τέλος, με Υπουργική Απόφαση ορίζεται ότι κάθε ανασφάλιστος / η έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει ασφαλιστικό βιβλιάριο από το Υπουργείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων και να έχει την υγιεινή περίθαλψη το Ο.Γ.Α.

2.4.4. Συμπεράσματα

Οι γυναίκες έχουν δικαίωμα ενός υψηλότερου εφικτού επιπέδου φυσικής και ψυχικής υγείας και όχι μόνο δικαίωμα προστασίας από την ασθένεια και την αναπηρία. Η απόλαυση αυτού του δικαιώματος είναι ζωτικής σημασίας για τη ζωή, την κοινωνική τους ευεξία και τη συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Εν τούτοις, οι γυναίκες δεν απολαμβάνουν ισότιμα το αγαθό της υγείας, τόσο σε σχέση με τους άνδρες, όσο και με άλλες γυναίκες, διαφορετικών περιοχών, κοινωνικών τάξεων, εθνών και εθνοτήτων. Η ισότητα, που περιλαμβάνει και την ίση συμμετοχή στις οικογενειακές υποχρεώσεις, η ανάπτυξη και η ειρήνη είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την απόλαυση του αγαθού της υγείας από τις γυναίκες. Οι γυναίκες έχουν άνιση μεταχείριση, όσον αφορά την πρόσβαση και χρήση βασικών πηγών και υπηρεσιών υγείας. Οι πολιτικές υγείας διαιωνίζουν τα στερεότυπα φύλου και δεν λαμβάνουν υπόψη κοινωνικοοικονομικές δυσαναλογίες και διαφορές μεταξύ των γυναικών, με συνέπεια να προωθούνται ανεπαρκείς και ακατάλληλες ιατρικές υπηρεσίες για τις γυναίκες.

Σε πολλές χώρες και ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες και λιγότερο ανεπτυγμένες, η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας είναι περισσότερο προβληματική για τις γυναίκες, επιβαρύνοντας έτσι το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία και αυτόν της φροντίδας της υγείας των άλλων μελών, χωρίς όμως να έχουν την ανάλογη κοινωνική, ψυχολογική και οικονομική αναγνώριση. Ουσιαστικά, οι γυναίκες υποφέρουν από τα ίδια προβλήματα υγείας με τους άνδρες, αλλά τα βιώνουν διαφορετικά. Η επικράτηση της φτώχειας και της οικονομικής εξάρτισης στις γυναίκες, οι εμπειρίες βίας, οι προκαταλήψεις, που βιώνουν από την παιδική ηλικία, οι φυλετικές διακρίσεις, η έλλειψη αυτονομίας, όσον αφορά τη σεξουαλικότητα τους και την τεκνοποιία και η ανεπαρκής συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων είναι παράγοντες αρνητικοί για την υγεία των γυναικών.

Διακρίσεις σχετικά με τη διατροφή και την υγεία, σε βάρος των νέων κοριτσιών, οι κοινωνικές συνθήκες, που εξαναγκάζουν τα νέα κορίτσια σε πρώιμους γάμους και εγκυμοσύνες, όπως και οι σεξουαλικοί ακρωτηριασμοί, βλάπτουν σοβαρά την υγεία τους και αποτελούν εμπόδιο για τη μόρφωσή τους, την κοινωνική και επαγγελματική τους πρόοδο. Οι έφηβες χρειάζονται, αλλά δεν έχουν πρόσβαση σε παροχές υγείας, όπως επίσης σε υπηρεσίες πληροφοριών για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία, με τρόπο εμπιστευτικό. Είναι περισσότερο ευάλωτες στη σεξουαλική κακοποίηση, πορνεία και σε σεξουαλικώς μεταδιδόμενες νόσους. Επίσης, τα νέα αγόρια δεν εκπαιδεύονται με τρόπο, που να σέβονται την αυτονομία των γυναικών και να συμμετέχουν ισότιμα σε θέματα, που αφορούν τη σεξουαλικότητά τους και την αναπαραγωγική τους ζωή. Όλοι οι άνθρωποι και ιδιαίτερα οι γυναίκες έχουν δικαίωμα να έχουν μια ασφαλή σεξουαλική ζωή και τη δυνατότητα επιλογής στην αναπαραγωγή, δηλαδή το δικαίωμα να αποφασίζουν ελεύθερα εάν και πότε θα τεκνοποιήσουν, χωρίς διάκριση, καταναγκασμό και βία. Επίσης, έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται για σίγουρες, αποτελεσματικές και νόμιμες μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού καί να επιλέγουν τις πιο κατάλληλες γι' αυτές. Η φροντίδα και η πληροφόρηση, σχετικά με τη σεξουαλική υγεία, δεν περιορίζεται μόνο στην τεκνοποιία και στην πρόληψη των σεξουαλικά μεταδιδόμενων ασθενειών, αλλά περιλαμβάνει τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και των διαπροσωπικών σχέσεων.

Με αυτή την έννοια, τα δικαιώματα, σχετικά με την τεκνοποιία αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα δικαιώματα του ατόμου, καθιερωμένα ήδη σε εθνικές νομοθεσίες και σε διεθνώς αποδεκτά κείμενα των Ηνωμένων Εθνών. Τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών περιλαμβάνουν το δικαίωμά τους να είναι αυτόνομες, όσον αφορά τη σεξουαλικότητά τους και να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα γι' αυτήν. Σε πολλές περιοχές υπό ανάπτυξη και κοινωνίες σε μετάβαση, η υγεία και η ζωή των γυναικών κινδυνεύει από επιπλοκές εγκυμοσύνης και εκτρώσεις, που γίνονται κάτω από κακές συνθήκες. Η πρόληψη αυτών των θανάτων,

ασθενειών και βλαβών είναι εφικτή εάν οι γυναίκες έχουν εύκολη πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες υγείας και κυρίως σε μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού. Αυτά τα προβλήματα και οι λύσεις τους, πρέπει να εξετασθούν, σύμφωνα με το πνεύμα των κειμένων της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη. Σε πολλές χώρες, η μόρφωση, η πολιτική, οικονομική και κοινωνική δράση των γυναικών είναι περιορισμένες, γιατί τα αναπαραγωγικά τους δικαιώματα δεν είναι σεβαστά, πράγμα, το οποίο εμποδίζει τη βελτίωση της κατάστασης, της υγείας τους.

Οι ιοί HIV/AIDS και οι άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες, η μετάδοση, των οποίων είναι πολλές φορές αποτέλεσμα βιασμού, έχουν καταστρεπτικές συνέπειες στην υγεία των γυναικών και κυρίως των ανήλικων και νέων. Ο αριθμός των γυναικών, που προσβάλλονται από τις παραπάνω ασθένειες είναι διπλάσιος των ανδρών. Και τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι, αφενός δεν έχουν τη σχετική πληροφόρηση για τους κινδύνους, που διατρέχουν και αφετέρου ότι αδυνατούν να επιβάλλουν τρόπους ασφαλών σεξουαλικών επαφών στους συντρόφους τους. Η σεξουαλική βία, η οποία περιλαμβάνει σωματική και ψυχολογική κακοποίηση, η σεξουαλική εκμετάλλευση και πορνεία έχουν σαν συνέπεια σωματικούς και ψυχολογικούς τραυματισμούς, ασθένειες και ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες. Τα θύματα αυτής της βίας φοβούνται να κάνουν χρήση των υπηρεσιών υγείας. Η αύξηση του προσδόκιμου ορίου ηλικίας και των ηλικιωμένων γυναικών απαιτεί ειδική προσοχή σε ζητήματα υγείας αυτών των γυναικών.

Επίσης, οι γυναίκες σε περιοχές αγροτικές, αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας, που οφείλονται σε περιβαλλοντικές καταστροφές. Επιπλέον, σε ορισμένες χώρες πραγματοποιούνται σε γυναίκες χειρουργικές επεμβάσεις, που δεν είναι απαραίτητες και εφαρμόζονται σε αυτές ακατάλληλες φαρμακευτικές αγωγές. Η συλλογή στατιστικών στοιχείων για την υγεία των γυναικών δεν είναι συστηματική και δεν πραγματοποιούνται επαρκείς έρευνες για τη θνησιμότητα και τη

νοσηρότητα των γυναικών, καθώς επίσης και για την πρόληψη και την αντιμετώπιση τους. Οι κυβερνήσεις και άλλοι παράγοντες, για να μειώσουν τις ανισότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών, σχετικά με την υγεία και τις υπηρεσίες υγείας, θα πρέπει πριν αποφασίσουν οποιαδήποτε ενέργεια, πολιτική και πρόγραμμα, να λαμβάνουν υπόψη τις παραμέτρους σχετικά με το φύλο.

Οι κυβερνήσεις, σε συνεργασία με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, τους κοινωνικούς εταίρους, τα όργανα πληροφόρησης, τους επαγγελματίες υγείας, τα Μ.Μ.Ε. και την υποστήριξη των διεθνών οργανισμών, θα πρέπει με τη λήψη και την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων:

- Να διευκολύνουν την πρόσβαση των γυναικών, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους σε καλής ποιότητας υπηρεσίες υγείας και την πλήρη ενημέρωσή τους σχετικά με αυτές.
- Να ενισχύσουν κατάλληλα προγράμματα πρόληψης, ώστε να βελτιωθεί η υγεία των γυναικών.
- Να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων και άλλων προβλημάτων υγείας των γυναικών, σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους και τη γονιμότητά τους.
- Να προωθήσουν την έρευνα και την πληροφόρηση, σχετικά με την υγεία των γυναικών.
- Να αυξήσουν τις δαπάνες για την υγεία των γυναικών, να παρακολουθούν και να αξιολογούν την κατάσταση σε αυτό τον τομέα.

2.5. Γυναίκα και ψυχαγωγία

2.5.1. Εισαγωγή

Οι αρχαίοι Έλληνες τον αποκαλούσαν «*σχολή*» κι εμείς τον ονομάζουμε ελεύθερο χρόνο και την έλλειψή του επικαλούμαστε κάθε λίγο και λιγάκι. Μόνο οι έλληνες φιλόσοφοι, με τη σταθερή τους προσήλωση στη σημασία της έννοιας «*ευτυχία*» μπορούσαν να θέσουν πρώτοι, με όρους ακόμα και τώρα επίκαιρους, το πρόβλημα του «*ελεύθερου χρόνου*». Η αντίστοιχη αρχαία ελληνική λέξη για τον ελεύθερο χρόνο, έχει κύρια σημασία, ώστε να ανατρέπει το νόημα, που του αποδίδουμε συνήθως. «*Σχολή*» σημαίνει ελεύθερος χρόνος, στάση, ανάπαυση, τεμπελιά, έλλειψη απασχόλησης, οκνηρία, ενασχόληση στις ώρες τις ελεύθερες από βιοποριστική εργασία και υποχρεώσεις, μελέτη, διαλογική συζήτηση. Σημαίνει, ακόμα, τον τρόπο, όπου αξιοποιείται ο «*ελεύθερος χρόνος*», «*σχολή*» δηλαδή σχολείο, που σήμερα εννοείται μονάχα ως τόπος εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου για διδασκαλία και μάθηση.

2.5.2. Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία [16]

Από παλιά, η επαφή με τον έξω του σπιτιού κόσμο, σε όλη της την κλίμακα, ανήκε αποκλειστικά στον άντρα. Από τη γέννησή του συστηματικά εκπαιδευότανε να περιφρουρεί ότι από το παρελθόν τον συνέφερε, να δημιουργεί νέους θεσμούς και διαδικασίες, να τους βάζει σε κίνηση, να κυριαρχεί σε κάθε έκφραση της ζωής. Το ωφέλιμο και το τερπνό αποτελούσαν αδιάρρηκτη ενότητα στη ζωή του. Επαγγελματικά

[16] **Περιοδικό** της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας, «*Ανοιχτό παράθυρο*», τεύχος 4°, Οκτώβριος 1997, σελ. 5-10

ταξίδια. επιστημονικά συνέδρια, γεύματα εργασίας κ.τ.λ. έδιναν αφορμή για πολύμορφα ξεφαντώματα.

Μια σειρά από τόπους, χώρους, τρόπους, μεθόδους ψυχαγωγίας είχαν επινοηθεί και δομηθεί από τον ίδιο, για αποκλειστική του χρήση και κάθε γενιά αντρών τα κληροδοτούσε στην επόμενη, στην αδιαμφισβήτητη κληρονόμο του πανίσχυρου πατριαρχικού συστήματος. Το καφενείο, η αγορά, η λέσχη, το γυμναστήριο, το γήπεδο, είναι πια προσιτά από οικονομική άποψη και είναι από τις πιο θεμιτές ενασχολήσεις του άνδρα από ηθική άποψη.

Ποια ήταν η σχέση των γυναικών με τον ελεύθερο χρόνο και την ψυχαγωγία;

Όταν η μέρα της γυναίκας δεν ήταν ιδιαίτερα κοπιαστική, τότε η οικογένεια είχε πλέον αποδειπνήσει, όταν επιτέλους τα παιδιά είχαν κοιμηθεί, τα πιάτα είχαν πλυθεί, το καθιστικό είχε ξανασυγυριστεί τότε έφτανε η ώρα για τις γυναίκες του σπιτιού όλων των ηλικιών να απολαύσουν αυτό, που ονομαζόταν ελεύθερα χρόνο. Έπαιρναν τότε στα χέρι το ράψιμο, το κέντημα, το πλέξιμο, τη δαντέλα, κάθονταν μπροστά στο τελάρο και στον αργαλειό και αφοσιώνονταν ως τις μικρές ώρες στα δύσκολα σχέδια, αυτά, που απαιτούσαν όλη την προσοχή. Έτσι, ασκούνταν οι νέες γυναίκες από την πρώτη εφηβική ηλικία στην απεριόριστη υπομονή, πρωταρχικό υλικό για την κατασκευή της σωστής για την πατριαρχία γυναίκας. Έτσι, εθίζονταν οι γυναίκες στην «*αγάπη*» για το σπίτι και εξασφαλιζόταν η συναίνεσή τους στον εγκλεισμό τους και στην περιθωριοποίηση. Έτσι, γεννιόνταν τα φανταστικά χειροτεχνήματα για το σπίτι, για όλα τα μέλη της οικογένειας.

Οπως και άλλες εικόνες αυτόκλητες, που κατακλύζουν το νου μας αποδειχνουν πως στη συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών, ειχε επιβληθεί η άποψη πως ελεύθερος χρόνος δεν αρμόζει στη «*σωστή*» γυναίκα. «*Χρυσοχέρα*» είναι, λέγανε, «*τα χέρια της στιγμή δεν στέκονται*». Και «*ακαμάτρα*», «*αλλοπαρμένη*», παράδειγμα προς αποφυγή, ήταν η γυναίκα, που επέτρεπε να ξεστρατίζει στο βλέμμα της

από το περιορισμένο, να προσηλώνεται στο άπειρο, να χάνεται σε ρεμβασμούς και όνειρα ο λογισμός της και τα χέρια της άεργα, να ξαποσταίνουν στην ποδιά της. Σκληρή η ζωή των γυναικών. Απέραντος ο μόχθος τους. Μόνιμα σκυμμένο το κεφάλι, αεικίνητα τα χέρια τους.

Όμως, δυστυχώς, νυχθημερόν, υπάκουα και αφιλοκερδώς, διαθέτοντας την τεράστια δύναμη των χειρών τους για τη μακροημέρευση και την ευημερία της πατριαρχίας, ενάντια στα συμφέροντα τα δικά, τους και των θυγατέρων τους. Αυτό βέβαια, δεν συνέβη τυχαία, ή επειδή τους το υπαγόρευσε εκείνη η μοιραία, η καταστροφική γυναικεία φύση τους. Σκληρά και με χίλιους τρόπους μόχθησε η πατριαρχία για να πετύχει την ιδιοποίηση τον μόχθου της. Σε δίωξη κήρυξε το πνεύμα της, σε απαγόρευση τη σκέψη της, σε έλεγχο έθεσε την κίνηση, τη δράση της.

Ποια ήταν η αποδεκτή κοινωνική αντίληψη για την ψυχαγωγία της; Οι κυριακάτικες οικογενειακές έξοδοι στο ζαχαροπλαστείο, στον κινηματογράφο, οι οικογενειακοί περίπατοι στην εξοχή, οι επισκέψεις σε οικογενειακές γιορτές. Η συμμετοχή σ' αυτές τις συγγενικές ή κοινωνικές συναναστροφές, χωρίς την παρουσία του αρχηγού της οικογένειας, για να πραγματοποιηθεί προϋπόθετε οπωσδήποτε την έγκρισή του! Ελάχιστες και αυστηρά ελεγχόμενες, οι κατά μόνας κινήσεις των γυναικών, έξω από το σπίτι.

Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία ίδιες λέξεις, ριζικά διαφορετικές σημασίες και πρακτικές για άντρες και γυναίκες. Οι έμμισθα εργαζόμενες γυναίκες, πιεσμένες από τη διπλή ή τριπλή δουλειά (δουλειά εξωτερική, δουλειά στο σπίτι, δουλειά με τα παιδιά), αλλά πιο δυνατές πλέον (τώρα δεν δούλευαν μόνο, κέρδιζαν, επιτέλους, και κάποια χρήματα) και έχοντας κατακτήσει εκ των πραγμάτων και μια σχετική ελευθερία κινήσεων, αμφισβήτησαν τη μονομερή άσκηση από τον άντρα και αυτού του δικαιώματος και απαίτησαν την επέκτασή του και στις ίδιες. Ταυτόχρονα, το Γυναικείο Κίνημα, με τις θέσεις και τη δράση του, τεκμηρίωνε και πρόβαλλε αυτό το αίτημά τους και έπαιζε το ρόλο του εμψυχωτή στη διεκδίκησή τους.

2.5.2.1. Γυναίκα και πολιτισμός [17]

Η συμμετοχή των γυναικών στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η γυναικεία παρουσία γίνεται αισθητή, τόσο στον επίσημο κρατικό φορέα (Υπουργείο Πολιτισμού), όσο και στα *«αυτόνομα»* – με την έννοια της μη κρατικής εξάρτησης – πολιτιστικά κινήματα (πολιτιστικούς συλλόγους, σωματεία, εταιρίες κ.τ.λ,.). Στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού υπάγονται δύο βασικοί τομείς:

α) Πολιτιστική κληρονομιά (αρχαιότητες, νεότερα ιστορικά μνημεία, αναστηλώσεις μνημείων, μουσεία).

β) Πολιτιστική ανάπτυξη (γράμματα - βιβλίο, εικαστικά, θέατρο, χορός, μουσική, κινηματογράφος, λαϊκός πολιτισμός, πολιτιστικές εκδηλώσεις).

Στον τομέα πολιτιστικής κληρονομιάς, η γυναικεία παρουσία είναι ιδιαίτερα έντονη. Στην Αρχαιολογική Υπηρεσία οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία του κλάδου και φτάνουν μέχρι τις υψηλότερες βαθμίδες της ιεραρχίας. Στον τομέα της Αναστήλωσης μνημείων, ο αριθμός των εργαζόμενων γυναικών - και μάλιστα σε διευθυντικές θέσεις - είναι σημαντικός. Εξίσου σημαντικός είναι ο αριθμός των εργαζόμενων γυναικών στα Μουσεία, είτε πρόκειται για τα κρατικά αρχαιολογικά Μουσεία, είτε για τα μεγαλύτερα ή μικρότερα Μουσεία ιδιωτικού δικαίου (λαογραφικά, τέχνης, φυσικής ιστορίας κ.τ.λ.). Τα τελευταία χρόνια, γυναίκες προίστανται των Εθνικών Μουσείων (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Βυζαντινό Μουσείο Εθνική Πινακοθήκη, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης κ.ο.κ.). Στη χώρα μας, οι μεγαλύτερες ευρωπαϊκές διακρίσεις για την οργάνωση και λειτουργία Μουσείων έχουν δοθεί σε γυναίκες. Ένας από τους τομείς της μουσειακής δραστηριότητας, η μουσειοπαιδαγωγική, δηλαδή η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα Μουσεία, στην Ελλάδα βρίσκεται σχεδόν αποκλειστικά στα χέρια των γυναικών, λόγω της ανάγκης προώθησης των

[17] *«Εθνική Έκθεση της Ελλάδας»*, Αθήνα 1996, σελ. 111-112

προγραμμάτων αυτών, τόσο από την πλευρά των Μουσείων, όσο και από την πλευρά των Σχολείων, το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, μη κυβερνητικός οργανισμός, σύμβουλος της UNESCO, που τελεί υπό την αιγίδα τον Υπουργείου Πολιτισμού, οργάνωσε ειδικά σεμινάρια για την επιμόρφωση σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας.

Στον τομέα της Πολιτιστικής Ανάπτυξης, η κατάσταση ως προς τον κρατικό φορέα παρουσιάζεται λίγο διαφοροποιημένη. Το ποσοστό των γυναικών που απασχολούνται σ' αυτόν είναι μοιρασμένο σε μια μικρή υπεροχή των γυναικών, γεγονός, που παρατηρείται εξάλλου στο σύνολο του Δημόσιου τομέα. Η γυναικεία παρουσία στα Γράμματα, ποίηση και πεζογραφία είναι ιδιαίτερα αξιόλογη, καθώς πολλές γυναίκες αποσπούν σημαντικά κρατικά βραβεία. Το Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου, που εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας και εμφανίζει πολύ αξιόλογη εκπαιδευτική δραστηριότητα, διευθύνεται επί σειρά ετών από γυναίκα. Γυναίκα επίσης, είναι και η πρώτη Διευθύντρια του νεοσύστατου (Εθνικού) Κέντρου Βιβλίου.

Σημαντική είναι η παρουσία των γυναικών στις επιτροπές κρίσεως του Υπουργείου Πολιτισμού, ενώ και η Επιτροπή, που εργάστηκε για την εκπόνηση της Εθνικής Πολιτικής Βιβλίου αποτελείτο στη μεγάλη της πλειοψηφία από γυναίκες.

Στο χώρο των εικαστικών τεχνών, η γυναικεία παρουσία είναι ισόρροπη με την ανδρική. Στο χώρο του θεάτρου, ο ρόλος των γυναικών - σκηνοθετών άρχισε να αποκτά κύρος και οντότητα τα τελευταία χρόνια και το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στον κινηματογράφο, με βραδύτερους όμως ρυθμούς.

Στη μουσική, η κατάσταση διαφοροποιείται. Ενώ στο δημοτικό, το λαϊκό και το σύγχρονο τραγούδι, άνδρες και γυναίκες έχουν ισότιμα αξιόλογη συμμετοχή, στο χώρο της μουσικής σύνθεσης, η γυναικεία παρουσία είναι πολύ μικρή. Όσον αφορά στην κλασική μουσική, πολλές είναι οι γυναίκες, που έχουν να παρουσιάσουν αξιόλογη καριέρα.

Στον τομέα του χορού, ο ρόλος των γυναικών είναι καθοριστικός. Από τις αρχές του αιώνα, μέχρι σήμερα, η διάσωση και διδασκαλία των παραδοσιακών χορών οφείλεται σε πρωτοβουλίες γυναικών. Αλλά και ο έντεχνος χορός ξεκίνησε και εξακολουθεί να διδάσκεται στην Ελλάδα από γυναίκες. Πολλές Ελληνίδες διακρίνονται επίσης ως χορογράφοι και αξίζει να σημειωθεί ότι η μόνη μέχρι σήμερα γυναίκα, που βρέθηκε επικεφαλής του Εθνικού Θεάτρου ήταν χορογράφος.

Με πρωτοβουλία και οικονομική στήριξη μιας σημαντικής Ελληνίδας χορεύτριας ιδρύθηκε η πρώτη και μοναδική Κρατική Σχολή Χορού, στην οποία φοιτούν κυρίως γυναίκες. Γυναίκες και άνδρες έχουν ισότιμη παρουσία μόνο σε μικρές χορευτικές ομάδες πρωτοποριακού χαρακτήρα, με σημαντικό αντίκτυπο στην κοινή γνώμη, αλλά βραχύβια ζωή, εφόσον τέτοιου είδους σχήματα διατηρούνται μόνο για την παρουσίαση συγκεκριμένων παραστάσεων.

Γενικά, η παρουσία των γυναικών στους πολιτιστικούς τομείς είναι διαρκής και σημαντική και σε πολλές περιπτώσεις με διεθνή αναγνώριση, παρά τη δυσκολία, που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην αναγνώριση των επαγγελματικών και καλλιτεχνικών τους δεξιοτήτων.

2.5.2.2. Γυναίκα και Αθλητισμός [18]

Στην Ελλάδα, η εξέλιξη του γυναικείου αθλητισμού υπήρξε πολύ αργή και ειδικά στα «*ανδρικά*» σπορ και μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισε να σημειώνεται γυναικεία συμμετοχή. Σύμφωνα με έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν για να διαπιστωθούν τα αίτια αυτής της καθυστέρησης, η συνεχιζόμενη επιφυλακτικότητα των γυναικών να ασχοληθούν με τα αποκαλούμενα ανδρικά σπορ, φαίνεται ότι οφείλεται στο ότι τα στερεότυπα συμπεριφοράς των αθλημάτων αυτών διαφέρουν από αυτά, που έχει διαμορφώσει η κοινωνία για τη γυναίκα.

[18] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 112-113

Χαρακτηριστικά του αθλητισμού, όπως η αποφασιστικότητα, η επιθετικότητα, ο ανταγωνισμός, η κυριαρχικότητα και η φυσική δύναμη και αντοχή, ταυτίζονται με τα χαρακτηριστικά, που συνήθως αποδίδονται στους άνδρες. Έτσι, τελικά οι γυναίκες καλούνται να ασχοληθούν με δραστηριότητες, που θεωρούνται ασυμβίβαστες με το φύλο τους. Συνεπώς εμφανίζουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυξημένο άγχος.

Όλο και περισσότερες, λοιπόν, Ελληνίδες ανακαλύπτουν τον αθλητισμό και κάποιο σπορ, που τους ταιριάζει. Επίσης, αρκετές Ελληνίδες, υπερνικώντας τα εμπόδια φθάνουν τα τελευταία χρόνια σε σημαντικές επιδόσεις και κατακτούν διακρίσεις, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αν και σημειώνεται αύξηση των γυναικών στην άσκηση και τον αθλητισμό δε θα μπορούσαμε να πούμε το ίδιο και για τις γυναίκες, που ασχολούνται σε διοικητικές, προπονητικές θέσεις ή ως ειδικοί επιστήμονες στον κλάδο (φυσιολόγοι, αθλητικοί ψυχολόγοι κ.τ.λ.). Οι θέσεις αυτές καταλαμβάνονται από άνδρες εκτός ίσως από τα αθλήματα, που θεωρούνται γυναικεία, όπως ρυθμική γυμναστική, όπου προπονήτριες είναι μόνο γυναίκες.

Σχετικά με θέσεις στη διοίκηση, έρευνα, που διεξήχθη σε 28 ομοσπονδίες, απεκάλυψε ότι σε σύνολο 419 μελών Διοικητικών Συμβουλίων, οι 411 είναι άνδρες και υπάρχουν μόνο 8 γυναίκες (ποσοστό 2,1 %). Το 1983 στο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, που διοργανώθηκε από την Πανελλήνια Ένωση Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής, οι ομιλητές ήταν κατά 84% άνδρες και μόνο 16% γυναίκες. Στο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, που έγινε το 1993, τα ποσοστά έδειξαν βελτίωση. Οι άνδρες συμμετείχαν κατά 75% και οι γυναίκες κατά 25%.

Γεγονός, όμως, είναι ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να μη συμμετέχουν επαρκώς στις επιστημονικές ειδικότητες, που σχετίζονται με τον αθλητισμό. Βέβαια, σε ορισμένες ειδικότητες, ο συνολικός αριθμός των επαγγελματιών είναι πολύ μικρός, υπάρχουν 9 αθλητικοί ψυχολόγοι

στην Ελλάδα, ωστόσο από αυτούς μόνο 2 είναι γυναίκες. Καθίστανται λοιπόν, εμφανές ότι ίση εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών δεν υφίσταται Επιπλέον, δεν υπάρχουν προγράμματα για την αύξηση του αριθμού των γυναικών στη διοίκηση του αθλητισμού.

2.5.3. Στατιστική απεικόνιση του ελεύθερου χρόνου των γυναικών

Το βασικό συμπέρασμα, στο οποίο καταλήγει κανείς από την ανάλυση των δεδομένων, είναι ότι:

α) Οι εργαζόμενες με πλήρη απασχόληση γυναίκες, καθώς και

β) Οι έγγαμες,

έχουν τον λιγότερο ελεύθερο χρόνο - ποσοστό 45,7% από τις γυναίκες με πλήρη απασχόληση, σε σύγκριση 27,2% των πλήρως απασχολουμένων ανδρών, και ποσοστό 38,5% από τις έγγαμες γυναίκες, έναντι 26,7% των έγγαμων ανδρών, αναφέρουν ότι έχουν «*μόνο λίγες ώρες την εβδομάδα ή και καθόλου ελεύθερο χρόνο*». Οι διαφορές αυτές, είναι στατιστικά σημαντικές, σε επίπεδο μικρότερο του 0,05 (βλέπε Πίνακα 1.1. και 1 .2.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.

Ποσοστιαία Κατανομή Ερωτώμενων κατά Φύλο, Απασχόληση και Διαθέσιμο Ελεύθερο Χρόνο

Διαθέσιμος Ελεύθερος Χρόνος	Εργαζόμενοι πλήρως		Εργαζόμενοι μερικώς		Οικιακά	Σπουδαστές		Άνεργοι		Συνταξιούχοι		Σύνολο	
	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.
Κάθε μέρα	669	148	27	56	736	49	18	42	16	139	25	926	999
	45,1	29,6	50,0	39,0	48,3	71,0	54,5	75,0	84,2	88,0	58.1	50,9	44,1
Κυριακές και 1-2 απογεύματα	410	124	15	26	304	12	5	8	0	13	3	458	462
	27,6	24,7	27,7	18,0	20,0	17,4	15,2	14,3	0,0	8.2	7,0	25,2	20,4
Λίγες ώρες εβδομαδιαία ή καθόλου	404	229	12	62	483	8	10	6	3	6	15	436	802
	27,3	45,7	22,3	43,0	31,7	11,6	30,3	10,7	15,8	3,8	34.9	23,9	35,4
Σύνολο	**1.483**	**501**	**54**	**144**	**1.523**	**69**	**33**	**56**	**19**	**158**	**43**	**1.820**	**2.263**
	100.0	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

Ποσοστιαία Κατανομή Ερωτώμενων κατά Φύλο, Οικογενειακή Κατάσταση και Διαθέσιμο Ελεύθερο Χρόνο

Διαθέσιμος Ελεύθερος Χρόνος	Έγγαμοι –ες		Σε διάσταση - Διαζευγμένοι		Χήροι –ες		Άγαμοι –ες		Σύνολο	
	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.	Αρ.	Θηλ.
Κάθε μέρα	660	717	12	27	9	97	245	158	926	999
	46,9	40,8	57,1	48,2	64,3	58,1	64,6	55,6	50,9	44,1
Κυριακές και 1-2 απογεύματα	371	364	5	10	2	18	80	70	458	462
	26,4	20,7	23,3	17,9	14,3	10,8	21,1	24,7	25,2	20,4
Λίγες ώρες εβδομαδιαία ή καθόλου	375	675	4	19	3	52	54	56	436	802
	26,7	38,5	19,1	33,9	21,4	31,2	14,2	19,7	23,9	35,4

Γενικά, ενώ το $^1/_4$ περίπου των ερωτώμενων ανδρών ανέφερε ότι έχει ελάχιστο ή καθόλου ελεύθερο χρόνο, στις ερωτώμενες γυναίκες το ποσοστό των στερημένων ελεύθερου χρόνου ανέρχεται στο $^1/_3$ του συνόλου.

Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν σε γενικές γραμμές με τα συμπεράσματα μιας Ευρωπαϊκής Έρευνας, προϋπολογισμού χρόνου, που έγινε σε 12 ώρες. Τα συμπεράσματα, στα οποία κατέληξαν ήταν ότι ο λιγότερο εβδομαδιαίος ελεύθερος χρόνος αντιστοιχεί στις εργαζόμενες γυναίκες (2,8 ώρες), ακολουθούν οι εργαζόμενοι άνδρες (3,8 ώρες) και οι μη εργαζόμενες γυναίκες (4,4 ώρες). Αν ληφθεί υπ' όψη και η οικογενειακή κατάσταση, τότε οι αναλογίες του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου διαμορφώνονται ως εξής (βλέπε Πίνακα 1.3):

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3

Εβδομαδιαίος Ελεύθερος Χρόνος σε Ώρες

Εργασιακή κατάσταση	**Άνδρες**		**Γυναίκες**	
	Άγαμοι	**Έγγαμοι**	**Άγαμοι**	**Έγγαμοι**
Ενεργοί	4,3	3,7	3,3	2,3
Μη ενεργοί	-	-	8,0	4,1

Σύμφωνα με τα ευρήματά τους, οι εργαζόμενες γυναίκες με οικογένεια παρουσιάζουν μειωμένο μέσο όρο χρόνου, που διαθέτουν για προσωπική φροντίδα, ελεύθερο χρόνο. Το κοινωνικο – οικονομικό επίπεδο, επίσης, παίζει σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη επαρκούς ελεύθερου χρόνου. Οι αγρότες και οι εργάτες, φαίνεται να βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση απ' ότι οι υπάλληλοι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες (βλέπε Πίνακα 1.4.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

Ποσοστιαία Κατανομή Ερωτώμενων κατά Φύλο, Οικογενειακή Κατάσταση και Διαθέσιμο Ελεύθερο Χρόνο

Διαθέσιμος Ελεύθερος Χρόνος	Αγρότες		Εργάτες		Υπάλληλοι – Μικροεπιχειρημ-ατίες		Ανώτεροι Υπάλληλοι – Ελεύθ. Επαγγελματίες – Μεγαλοεπιχειρη-ματίες		Σύνολο	
	Αρ.	**Θηλ.**	**Αρ.**	**Θηλ.**	**Αρ.**	**Θηλ.**	**Αρ.**	**Θηλ.**	**Αρ.**	**Θηλ.**
Κάθε μέρα	156	139	401	425	256	286	81	92	894	942
	51,8	41,2	49,7	41,1	51,7	48,2	45,5	45,1	50,2	43,4
Κυριακες και 1-2 απογεύματα	68	66	195	214	131	128	60	38	454	446
	22,6	19,6	24,2	20,7	26,5	21,69	33,7	18,6	25,5	20,6
Λίγες ώρες εβδομαδιαία ή καθόλου	77	132	211	295	108	179	37	74	433	780
	25.6	39,2	26,1	38,2	21,8	30,2	20,8	36,3	24,3	36,0
Σύνολο	**301**	**337**	**807**	**1.034**	**495**	**593**	**198**	**204**	**1.781***	**2.168***
	100,0	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

** Δεν συμπεριλαμβάνονται οι «Μη ταξινομημένοι» ως προς το κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο*

Επίσης, είναι ενδιαφέρον ότι τα ανώτερα στρώματα - τουλάχιστον οι άνδρες - αναφέρουν σε αυξημένα ποσοστά ως ελεύθερο χρόνο την Κυριακή και 1 - 2 απογεύματα, γεγονός, που φαίνεται να υποδηλώνει την καθιέρωση από τις ανώτερες επαγγελματικές τάξεις του Σαββατοκύριακου σαν χρόνο ψυχαγωγίας και αναψυχής. Σημαντικό είναι επίσης, το γεγονός, όπως εμφανίζεται από τα δεδομένα της έρευνας, ότι οι γυναίκες, σε όλα τα κοινωνικο - οικονομικά επίπεδα, διαθέτουν πολύ λιγότερο ελεύθερο χρόνο απ' ότι οι άνδρες, πράγμα, που τονίζει την υπερφόρτιση με ευθύνες της Ελληνίδας γυναίκας σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι σημαντικά τμήματα του Ελληνικού πληθυσμού στερούνται επαρκούς ελεύθερου χρόνου. Τα κατώτερα κοινωνικο – οικονομικά στρώματα – αγρότες και εργάτες – βρίσκονται γενικά στη δυσμενέστερη θέση, ενώ σε όλα τα κοινωνικο – οικονομικά στρώματα, χωρίς εξαίρεση, οι γυναίκες μειονεκτούν σε σύγκριση με τους άνδρες.

Θα πρέπει, στο σημείο αυτό, να τονιστεί το γεγονός ότι η στέρηση επαρκούς ελεύθερου χρόνου θίγει ακριβώς εκείνες τις κατηγορίες του πληθυσμού - γυναίκες, εργατική τάξη - οι οποίες, στην πλειονότητά τους, λόγω μειωμένου μορφωτικού επιπέδου, ελλείψεως καταλλήλων επαγγελματικών εμπειριών και άλλων μειονεκτικών συνθηκών ζωής, στερούνται γενικά διεξόδων για την κάλυψη των αναγκών εκείνων, που αναφέρθηκε ήδη ότι επιδιώκεται να καλύψουν οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, με αποτέλεσμα να επαυξάνονται οι δυσμενείς επιπτώσεις πάνω στην υγεία ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού, που ήδη βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, λόγω γενικότερων κοινωνικο – πολιτιστικών συνθηκών διαβίωσης. Παρ' όλο δε, που δεν είναι σκοπός της παρούσας έρευνας να διερευνήσει τα αίτια αυτής της στερήσεως, θα μπορούσε να διατυπωθεί στο σημείο αυτό, η υπόθεση ότι ακριβώς το χαμηλό κοινωνικο – μορφωτικό και πολιτιστικό περιβάλλον, στο οποίο ζουν τα άτομα αυτά δημιουργεί προσκόμματα στην εξερεύνηση και αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου, με αποτέλεσμα να δημιουργείται φαύλος κύκλος.

Σημαντικές είναι και οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών του πληθυσμού, όσον αφορά την ποικιλία και το είδος των δραστηριοτήτων, που αναφέρθησαν ότι πραγματοποιούνται στη διάρκεια του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου. Η σχετική ερώτηση, που τέθηκε στους ερωτώμενους προέβλεπε αναφορά τριών δραστηριοτήτων κατά ανώτατο όριο. Έτσι, εμφανίζονται σημαντικά μειωμένα ποσοστά ερωτώμενων να αναφέρουν δεύτερη ή τρίτη δραστηριότητα και οι διαφορές μεταξύ των φύλων είναι σημαντικές. Οι άνδρες σε ποσοστό 24,8% αναφέρουν μόνο μια δραστηριότητα, 37,5% δεύτερη και 37,7% τρίτη δραστηριότητα. Τα αντιστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες είναι 40,1%, 36,5%, και 23,4% (βλέπε Πίνακα 1.5.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.

Ποσοστιαία Κατανομή Ερωτώμενων κατά Αριθμό Ασχολιών που Ανέφεραν, Φύλο και Κοινωνικο – οικονομικό Επίπεδο

Κοινωνικο – οικονομικό επίπεδο	**Άνδρες**		
	1 ασχολία	**2 ασχολίες**	**3 ασχολίες**
Αγρότες	28,2	41,8	30,0
Εργάτες	26,8	40,4	32,8
Υπάλληλοι – Μικροεπιχειρηματίες	22,0	30,7	47,3
Ανώτεροι Υπάλληλοι – Ελεύθ. Επαγγελματίες – Μεγαλοεπιχειρηματίες	18,7	36,4	44,9
Μη εργαζόμενοι	23,1	35,9	41,0
Όλα τα επίπεδα	24,8	37,5	37,7
Κοινωνικο – οικονομικό επίπεδο	**Γυναίκες**		
	1 ασχολία	**2 ασχολίες**	**3 ασχολίες**
Αγρότισσες	54,8	35,8	9,4
Εργάτριες	42,4	38,9	18,7
Υπάλληλοι – Μικροεπιχειρηματίες	31,1	34,1	34,0
Ανώτεροι Υπάλληλοι – Ελεύθ. Επαγγελματίες – Μεγαλοεπιχειρηματίες	27,1	33,2	39,7
Μη εργαζόμενες	47,3	36,6	16,1
Όλα τα επίπεδα	40,1	36,5	23,4

Η απασχόληση επίσης, μαζί με το φύλο, φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την ποικιλία των ασχολιών ελεύθερου χρόνου. Οι εργαζόμενοι, γενικά, αλλά οι εργαζόμενες γυναίκες και οι νοικοκυρές, ιδιαίτερα, φαίνεται να περιορίζονται περισσότερο στη δυνατότητα επιλογής διαφορετικών ασχολιών στον ελεύθερο χρόνο τους, ενώ οι σπουδαστές και των δύο φύλων φαίνεται να έχουν περισσότερες ευκαιρίες αναψυχής και ψυχαγωγίας (βλέπε Πίνακα 1.6. και 1.7).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.

Αριθμός Ασχολιών Ελεύθερου Χρόνου που Αναφέρθηκε από τους Άνδρες Ερωτώμενους και Απασχόληση

Απασχόληση	Αριθμός Ασχολιών			
	1	2	3	(N)*
Απασχολούμενοι πλήρως	25,2	37,5	37,3	(1.399)
Απασχολούμενοι μερικώς	29,6	35,2	35,2	(54)
Συνταξιούχοι	21,5	41,8	36,7	(158)
Μη εργαζόμενοι	29,1	40,0	30,9	(55)
Σπουδαστές	17,4	27,6	35,0	(69)

** Ορισμένοι δεν απάντησαν, διότι δήλωσαν ότι δεν διαθέτουν καθόλου ελεύθερο χρόνο*

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7.

Αριθμός Ασχολιών Ελεύθερου Χρόνου που Αναφέρθηκε από τις Γυναίκες Ερωτώμενες και Απασχόληση

Απασχόληση	Αριθμός Ασχολιών			
	1	2	3	(N)*
Απασχολούμενοι πλήρως	40,7	36,2	23,1	(432)
Απασχολούμενοι μερικώς	48,8	36,2	15,0	(127)
Οικιακά	40,0	26,5	23,5	(1.449)
Συνταξιούχοι	40,5	50,0	9,5	(42)
Μη εργαζόμενοι	16,7	44,4	38,9	(18)
Σπουδαστές	21,9	12,5	65,6	(32)

** Ορισμένοι δεν απάντησαν, διότι δήλωσαν ότι δεν διαθέτουν καθόλου ελεύθερο χρόνο*

Σχετικά με τους τρόπους, που διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους, πρώτη σε συχνότητα ασχολία, που αναφέρεται από τους άντρες είναι:

1. Η ψυχαγωγία στο σπίτι (διάβασμα, τηλεόραση, ραδιόφωνο, κ.τ.λ.), σε ποσοστό 73,9% και ακολουθούν,
2. Το καφενείο (46,1 %).
3. Φιλικές συγκεντρώσεις (29,2%).
4. Περίπατος-εκδρομές(27,7%).
5. Γήπεδο (19,5%).

Για τις γυναίκες οι πέντε συχνότερα αναφερόμενες ασχολίες είναι:

1. Σπίτι (πλέξιμο, κέντημα, τηλεόραση, 90,8%).
2. Φιλικές συγκεντρώσεις (48,2%).
3. Περίπατος - εκδρομές (22,2%).
4. Σινεμά - Θέατρο (11,3%) και
5. Ζαχαροπλαστείο (5,9%) (βλέπε Πίνακα 1.8.).

2.6. Γυναίκα και κακοποίηση

2.6.1. Εισαγωγή

Η βία κατά των γυναικών αποτελεί εμπόδιο στην πραγματοποίηση των στόχων της Ισότητας, της Ανάπτυξης και της Ειρήνης. Αποτελεί παραβίαση των οικουμενικών ανθρώπινων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών των γυναικών. Σε όλες τις κοινωνίες, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, πολλές γυναίκες και μικρά κορίτσια πέφτουν θύματα σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής βίας, λόγω της χαμηλής οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης. Από τη Διάσκεψη στο Ναϊρόμπι, πολλά μέτρα προβλέφθηκαν για την καταπολέμηση των αιτίων και των συνεπειών αυτής της μορφής βίας. Το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών έχει αναγνωριστεί ως μέγιστο παγκόσμιο πρόβλημα και περιλαμβάνει κάθε απειλή ή βίαιη πράξη, σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική, κατά των γυναικών. Αυτές οι μορφές βίας πραγματοποιούνται, είτε μέσα στην οικογένεια, είτε στην κοινωνία.

Επίσης, κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων, οι γυναίκες είναι περισσότερο ευάλωτες σε πράξεις βίας, όπως ομαδικοί βιασμοί, αναγκαστικές εγκυμοσύνες, κ.τ.λ. Η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει ακόμη αναγκαστικές στειρώσεις ή εκτρώσεις, αναγκαστικές μεθόδους αντισύλληψης και προγεννητικού ελέγχου, εμβρυοπονία και παιδοκτονία μικρών κοριτσιών. Συγκεκριμένες ομάδες γυναικών, όπως γυναίκες πρόσφυγες, μετανάστριες, ηλικιωμένες, κρατούμενες, ανάπηρες, γυναίκες φτωχές, που μετακινούνται για να βρουν δουλειά, είναι περισσότερο ευάλωτες στη βία. Η βία κατά των γυναικών είναι ένας από τους κυριότερους κοινωνικούς μηχανισμούς, που συντελούν στην υποταγή των γυναικών μέσα στην οικογένεια, στους χώρους δουλειάς και στην κοινωνία. Οι γυναίκες διστάζουν να καταγγείλουν ότι είναι θύματα τέτοιων μορφών βίας. Οι εθνικές νομοθεσίες συχνά δεν καλύπτουν άμεσα

τέτοιες πράξεις, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να αποθαρρύνονται ακόμη περισσότερο να ασκήσουν τα δικαιώματά τους. Επίσης, τα Μ.Μ.Ε. συμβάλλουν πολλές φορές αρνητικά, ώστε να διαιωνίζεται το φαινόμενο της βίας, προβάλλοντας συχνά σκηνές βιασμών και παρουσιάζοντας τις γυναίκες και τα μικρά κορίτσια ως σεξουαλικά σκεύη ηδονής.

Για να μειωθεί το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών, θα πρέπει μέσα από τα εκπαιδευτικά συστήματα να καλλιεργηθούν οι αξίες του αυτοσεβασμού, της αμοιβαίας εκτίμησης και της συνεργασίας μεταξύ αντρών και γυναικών. Απουσία επαρκών δεδομένων και στατιστικών στοιχείων και ερευνών κατά φύλο, για το φαινόμενο της βίας, δυσκολεύει την αξιολόγηση της κατάστασης και τη λήψη μέτρων για την καταπολέμησή του. Οι γυναίκες επίσης, γίνονται θύματα βίας, εκ μέρους των αρχών. Θα πρέπει γι' αυτό το λόγο, αυτοί, που έρχονται σε επαφή με κακοποιημένες γυναίκες (αστυνομικοί, δικαστές κ.τ.λ.), να έχουν εκπαιδευτεί και ευαισθητοποιηθεί κατάλληλα σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων, θεμελιωδών ελευθεριών και σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η αποτελεσματική μείωση του φαινομένου όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και των μικρών κοριτσιών είναι ένα θέμα πρωταρχικής σημασίας για τη διεθνή κοινότητα.

Οι κυβερνήσεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι τοπικές αρχές, οι διεθνείς οργανισμοί, τα Μ.Μ.Ε. και οι επιχειρήσεις θα πρέπει:

- Να λάβουν κοινά μέτρα για να αποτρέψουν και να μειώσουν τη βία κατά των γυναικών.
- Να μελετήσουν τις αιτίες και τις συνέπειες του φαινομένου αυτού και την αποτελεσματικότητα των μέτρων πρόληψής του.
- Να συνδράμουν αποτελεσματικά τις κακοποιημένες γυναίκες και τις γυναίκες θύματα πορνείας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, στην αποκατάσταση της σωματικής και ψυχολογικής τους υγείας, καθώς και στην επανένταξή τους στην κοινωνία.

2.6.2. Βία κατά των γυναικών

Το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών, ως μορφή κοινωνικού ελέγχου, τέθηκε στην Ελλάδα από το αυτόνομο γυναικείο κίνημα από το 1978. Επικεντρώθηκε, κυρίως, στη σεξουαλική, αλλά δεν περιορίστηκε σ' αυτήν, επεκτάθηκε σε κάθε πτυχή φυλετικής βίας, που ασκείται πάνω στις γυναίκες. Η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει τις εξής μορφές: κακοποίηση, σεξουαλική παρενόχληση, βιασμό, ασέλγεια και ψυχολογική βία. Συστηματική έρευνα δεν έχει διεξαχθεί στην Ελλάδα, σε κανένα τομέα και για καμιά μορφή βίας κατά των γυναικών. Εκτός από κάποιες μεμονωμένες έρευνες, η έλλειψη ή / και η ακαταλληλότητα των στοιχείων από φορείς, στους οποίους απευθύνονται γυναίκες, που έχουν υποστεί βία μέσα και έξω από την οικογένεια, δημιουργούν αξεπέραστες δυσκολίες στην απεικόνιση της έκτασης, της φύσης, της σοβαρότητας και των συνεπειών του φαινομένου αυτού στην Ελλάδα. Όσο λίγα και αν είναι τα ερευνητικά δεδομένα πάνω στο φαινόμενο των διαφόρων μορφών βίας κατά των γυναικών, υπάρχει συμφωνία ότι η έκταση, η σοβαρότητα και οι συνέπειες του φαινομένου είναι πολύ μεγαλύτερες και πολύ οξύτερες από ότι δείχνουν τα όποια στοιχεία υπάρχουν.

Η άσκηση βίας κατά των γυναικών δεν αποτελεί κάποιο περιθωριακό φαινόμενο, ούτε αποτελεί θλιβερό προνόμιο των χαμηλότερων κοινωνικο - οικονομικών στρωμάτων. Παρόλο που στις κρατικές, κυρίως, υπηρεσίες καταφεύγουν περισσότερες γυναίκες από χαμηλά ή / και μεσαία κοινωνικά - οικονομικά στρώματα, αναγκαστικά, λόγω περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων, τα στοιχεία, που υπάρχουν από μη κρατικούς φορείς, αλλά και από ανώνυμα ερωτηματολόγια (ανεξάρτητων ερευνών) ή και ανώνυμα τηλεφωνήματα σε ειδικές υπηρεσίες (Κέντρο για κακοποιημένες γυναίκες, τηλεφωνικά S.O.S.) δείχνουν ότι το φαινόμενο έχει μεγάλη έκταση και

στα ψηλότερα κοινωνικο - οικονομικά στρώματα και δε συσχετίζεται σημαντικά με το γενικό μορφωτικό επίπεδο δραστών και θυμάτων.

2.6.2.1. Κοινά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών [19]

Οι κακοποιημένες γυναίκες ανήκουν σε διάφορες ηλικίες, φυλές, θρησκείες, μορφωτικά επίπεδα, πολιτιστικές και κοινωνικοοικονομικές ομάδες. Αρχίζουν από πολύ μικρή ηλικία, οι κακοποιημένες γυναίκες μπορεί και από παιδιά (σεξουαλική κακοποίηση από τους γονείς) και φτάνουν (σύμφωνα με έρευνες) μέχρι και εβδομήντα έξι χρόνων. Η μικρότερη περίοδος κακοποίησης ήταν δύο μήνες και η μεγαλύτερη κράτησε πενήντα τρία χρόνια, μέχρι που ο άντρας πέθανε από φυσικά αίτια.

Οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

1. Μικρή αυτοεκτίμηση.
2. Πιστεύουν όλους τους μύθους για τις σχέσεις κακοποίησης.
3. Αντιμετωπίζουν με τον παραδοσιακό τρόπο το σπίτι τους, πιστεύουν πολύ στην ενότητα της οικογένειας και στα προκαθορισμένα στερεότυπα του γυναικείου ρόλου.
4. Δέχονται την ευθύνη για τις βίαιες πράξεις των αντρών τους.

5. Αισθάνονται ενοχή, αλλά αρνούνται τον τρόμο και το θυμό που νιώθουν.
6. Δείχνουν παθητικότητα προς το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά έχουν τη δύναμη να αντιμετωπίσουν το προσωπικό τους

[19] **Λενόρ Ουόκερ**, «*Η κακοποιημένη γυναίκα*», Αθήνα 1992, σελ. 53

περιβάλλον, έτσι, που να αποφεύγουν μεγαλύτερη κακοποιηση ή και δολοφονία.

7. Έχουν έντονες αντιδράσεις λόγω στρες, με ψυχοσωματικα συμπτώματα.
8. Χρησιμοποιούν το σεξ ως μέσο για τη διατήρηση των σχέσεών τους.
9. Πιστεύουν πως κανένας δεν μπορεί να τις βοηθήσει να λύσουν τα προβλήματά τους, εκτός από τον εαυτό τους.

Αν και υπήρχαν μερικές ανύπαντρες γυναίκες, που δεν ζούσαν μαζί με τους φίλους τους, οι περισσότερες, είτε ζούσαν μαζί, είτε ήταν νόμιμα παντρεμένες με τους άντρες τους. Πολλές γυναίκες ζούσαν μαζί με τους άντρες τους πριν από το γάμο τους, χωρίς να υποστούν τότε καμία κακοποίηση. Η κακοποίηση συνήθως, άρχιζε μέσα στους έξι πρώτους μήνες του γάμου.

2.6.2.2. Κοινά χαρακτηριστικά των ανδρών που κακοποιούν τις γυναίκες τους [20]

Είναι διαφόρων ηλικιών και ανήκουν σε διάφορες φυλές, θρησκευτικά δόγματα, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά επίπεδα και κοινωνικο – οικονομικές τάξεις. Ο μικρότερος ήταν δεκαέξι χρόνων (σύμφωνα με έρευνες) και ο μεγαλύτερος εβδομήντα έξι.

1. Έχουν μικρή αυτοεκτίμηση.
2. Πιστεύουν σε όλους τους μύθους, που είναι σχετικοί με τις σχέσεις κακοποίησης.
3. Πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των ανδρών και στο στερεότυπο ανδρικό ρόλο μέσα στην οικογένεια.
4. Κατηγορούν άλλους για τις πράξεις τους.
5. Ζηλεύουν παθολογικά.
6. Παρουσιάζουν διπλή προσωπικότητα.

---

[20] **Λενόρ Ουόκερ**, «*Η κακοποιημένη γυναίκα*», Αθήνα 1992, σελ. 58

7. Έχουν έντονες αντιδράσεις στρες, που προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν πίνοντας και δέρνοντας τις γυναίκες τους.
8. Συχνά χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη για να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους και το χλωμό ανδρισμό τους. Μπορεί να είναι δισεξουαλικοί.
9. Δεν πιστεύουν πως η βίαιη συμπεριφορά τους θα έχει αρνητικές επιπτώσεις.

Τα πρώτα τρία χαρακτηριστικά των δραστών είναι πανομοιότυπα με τα αντίστοιχα των κακοποιημένων γυναικών. Οι δράστες πάντοτε αρνούνται ότι έχουν κάποιο πρόβλημα, μολονότι γνωρίζουν ότι έχουν και εξαγριώνονται αν οι γυναίκες τους αποκαλύψουν την αλήθεια. Αυτοί οι άντρες δεν δέχονται να συζητήσουν το πρόβλημά τους. Οταν συμφωνούν να δώσουν μια συνέντευξη σε έναν ειδικό, συχνά για χάρη των γυναικών τους, σε περίοδο μεταμέλειας και αγάπης, δεν μπορούν να περιγράψουν τις ακριβείς λεπτομέρειες ενός καυγά. Ξεφεύγουν από τις ερωτήσεις ή υποστηρίζουν πως δεν μπορούν να θυμηθούν πολύ καλά τι έγινε. Έτσι οι γνώσεις γι' αυτούς τους άνδρες προέρχονται από τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες.

2.6.3. Παρενόχληση στους χώρους εργασίας

Η ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικής φύσεως ή οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά βασιζόμενη στη διαφορά φύλου, η οποία θίγει την αξιοπρέπεια γυναικών και ανδρών στην εργασία είναι αντίθετη προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης κατά την έννοια του Ν. 1414/84 περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας. Για τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας υπάρχουν στοιχεία από μια έρευνα, μέσο

ερωτηματολογίων, τα οποία διανεμήθηκαν, σε συνεργασία με συνδικαλιστικούς φορείς σε άντρες και γυναίκες, που ζουν και εργάζονται στην Αθήνα και την ευρύτερη περιοχή της. Το δείγμα περιλαμβάνει 105 γυναίκες και 527 άνδρες, κυρίως νέους (πάνω από τους μισούς γεννήθηκαν μετά το 1955 και εργάζονται λιγότερο από 10 χρόνια), με μέσο και ανώτατο μορφωτικό επίπεδο. Το 60% των γυναικών, που ερωτήθηκαν έχει υποστεί σεξουαλική παρενόχληση, ενώ το 74,2% των ανδρών και 79,1% των γυναικών γνωρίζουν συγκεκριμένες περιπτώσεις, που εργαζόμενες γυναίκες υπήρξαν αντικείμενο σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι δεν πρόκειται για σποραδικό φαινόμενο, αφού θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης πέφτουν κυρίως εργαζόμενες με ευάλωτα κοινωνικά και εργασιακά χαρακτηριστικά (νέες, χήρες - διαζευγμένες, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και χαμηλά στην ιεραρχία).

Η κατανομή των φύλων στον εργασιακό χώρο επηρεάζει σημαντικά: μεγαλύτερο ποσοστό σεξουαλικής παρενόχλησης εκεί όπου υπερτερεί αριθμητικά ένα φύλο, κυρίως όμως υπερτερούν οι άντρες, κυρίως παρενοχλούν σεξουαλικά τις εργαζόμενες οι ιεραρχικά ανώτεροι. Τα ποσοστά πέφτουν στο μισό για παρενόχληση από ισόβαθμους και πελάτες, ενώ από ιεραρχικά κατώτερους τα ποσοστά είναι μικρά.

Η πλειοψηφία αντρών και γυναικών που ερωτήθηκαν θεωρούν ότι η πιο ουσιαστική αντίδραση είναι η αποφασιστική αντίκρουση. Είναι γνωστές όμως, οι συνέπειες μιας τέτοιας αντίκρουσης στη σταδιοδρομία της εργαζόμενης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, ότι σε όλα τα γραφεία ισότητας των Υπουργείων δεν έχει καταγγελθεί ούτε ένα περιστατικό, τα δε περιστατικά, που έχουν καταγγελθεί επώνυμα στη Γενική Γραμματεία Ισότητας, με την παράκληση αν ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα, μετριούνται στα δάκτυλα του ενός χεριού.

2.6.4. Νομοθετικό πλαίσιο [21]

Η βία κατά των γυναικών ως κοινωνικό φαινόμενο είναι αντικείμενο ρύθμισης των κανόνων του Δικαίου της Ελληνικής Νομοθεσίας. Οι συγκεκριμένες διατάξεις όμως, αναφέρονται κυρίως γενικά στα εγκλήματα κατά της ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, στα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, της τιμής και της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς και στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Στα πλαίσια αυτών των γενικών κανόνων, υπάρχουν και ορισμένες διάσπαρτες εξειδικεύσεις, που αντιμετωπίζουν ζητήματα βίας κατά γυναικών. Η βία, που ασκείται κατά των γυναικών, εκδηλώνεται με πολλαπλές μορφές συμπεριφοράς, που θίγει είτε τη σωματική τους υπόσταση, είτε την ψυχική και πνευματική τους οντότητα.

Νομοθετικά οι προβλεπόμενες μορφές βίας είναι αυτές, που ρυθμίζονται κυρίως από τις γενικές διατάξεις του Αστικού και Ποινικού Δικαίου, αλλά και άλλους ειδικούς Νόμους (Εργατικό Δίκαιο κ.α.) και αφορούν τις παρακάτω περιπτώσεις:

Α. Σωματικές βλάβες.

Β. Εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Γ. Εγκλήματα κατά της τιμής.

Δ. Προσβολή της προσωπικότητας.

Οι διατάξεις περί βιασμού έχουν μεταρρυθμιστεί τελευταία με το *Ν. 1419/1984*. Άλλοτε ανήκαν στο κεφάλαιο, που προστάτευε ως αυτοτελές αγαθό την κοινωνική ηθική, τα ήθη και είχε τίτλο «*εγκλήματα κατά των ηθών*», ενώ σήμερα ανήκουν στο κεφάλαιο, που προστατεύει τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Ο βιασμός, που άλλοτε οριζόταν ως εξαναγκασμός σε εξώγαμη συνουσία, με σωματική βία ή απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου,

---

[21] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ 57-58

συγχωνεύτηκε τώρα με τον εξαναγκασμό σε ασέλγεια και έγινε ως εξής: εξαναγκασμός άλλου σε εξώγαμη συνουσία ή σε επιχείρηση ασελγούς πράξης με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου. Αν οι δράστες είναι πολλοί, από κοινού η πράξη θεωρείται βαρύτερο έγκλημα. Επίσης, προσδιορίστηκε σε ιδιαίτερο έγκλημα η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας βάναυσα, με ασελγείς πράξεις, που άλλοτε εθεωρείτο έργο εξύβρισης.

Αν η προσβολή αυτή γίνει σε παιδί κάτω των 12 ετών τιμωρείται αυστηρότερα. Ο συζυγικός βιασμός δεν αποτελεί ιδιαίτερο αδίκημα. Είναι δυνατόν όμως να στηριχθεί στον εξαναγκασμό άλλου σε ανοχή ή επιχείρηση ασελγούς πράξης με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου, χωρίς βεβαίως να υπάρχει σχετική νομολογία των Δικαστηρίων μέχρι σήμερα.

Οι σωματικές κακώσεις και η προσβολή της προσωπικότητας, που μπορεί να υφίσταται η γυναίκα στα πλαίσια του γάμου ρυθμίζονται από τις παραπάνω γενικές διατάξεις του Ποινικού Δικαίου. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση άσκησης ψυχολογικής βίας, όπου δεν υπάρχει ιδιαίτερο αδίκημα, αλλά κάθε σχετική μορφή βίας συνιστά προσβολή της προσωπικότητας του ατόμου, που και αυτή ρυθμίζεται από τις γενικές διατάξεις του Αστικού και Ποινικού Κώδικα. Ιδιαίτερα για το αδίκημα της παρενόχλησης στους χώρους εργασίας ή οπουδήποτε αλλού, η Ελληνική Νομοθεσία παρέχει προστασία στις γυναίκες με γενικές, όμως, διατάξεις, που υπάρχουν διάσπαρτες, είτε στον Αστικό, είτε στον Ποινικό Κώδικα, είτε σε ειδικότερους νόμους. Συγκεκριμένα:

- Εάν με την πράξη του ο εργοδότης προσβάλλει την προσωπικότητα της εργαζόμενης και η πράξη αυτή είναι παράνομη ή αποτελεί χαρακτηριστική άσκησης διευθυντικού δικαιώματος, τότε η θιγόμενη μπορεί να ζητήσει την καταδίκη του εργοδότη σε καταβολή χρηματικής ικανοποίησης, λόγω ηθικής βλάβης, αλλά και την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον.

- Αν η συμπεριφορά τον εργοδότη είναι τέτοια, που να εξαναγκάζει σε παραίτηση τη γυναίκα (έμμεση διάκριση λόγω φύλου), τότε αυτή, αφού αποδείξει αυτόν τον εξαναγκασμό δικαιούται να απαιτήσει μισθούς υπερημερίας μέχρις ότου ο εργοδότης καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας και καταβάλλει την ανάλογη αποζημίωση.
- Αν η συγκεκριμένη πράξη, που υφίσταται η γυναίκα χαρακτηρίζεται από το νόμο σαν ποινικό αδίκημα, τότε απειλείται με ποινές, όπως αυτές ειδικότερα προβλέπονται για κάθε πράξη.

Έτσι στον ποινικό κώδικα περιγράφονται διάφορα αδικήματα, όπως:

- Οποιος με ασελγείς χειρονομίες ή προτάσεις, που αφορούν ασελγείς πράξεις, προσβάλλει βάναυσα την αξιοπρέπεια του άλλου στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή χρηματική ποινή (άρθρο 337 Π.Κ, το οποίο τροποποιήθηκε με το Ν. 1419/81).
- Πιθανόν η πράξη να συνιστά το αδίκημα της εξύβρισης με λόγια ή με έργα ή και άλλα αδικήματα, όπως απειλή, εκβίαση, άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας, τα οποία καλύπτονται νομοθετικά με τα άρθρα 361, 361 Α, 330, 385 Π.Κ.

Η πρακτική δυσκολία στη δίωξη του δράστη, για τα παραπάνω αδικήματα είναι ότι τα περισσότερα διώκονται κατ' έγκληση, δηλαδή πρέπει να τον μηνύσει η γυναίκα. Αυτή η δυσκολία έχει αρθεί μόνο για την περίπτωση βιασμού, με το Ν. 1419/84, όπου τη δίωξη του δράστη αναλαμβάνει η Εισαγγελική Αρχή, μόλις λάβει γνώση από οποιονδήποτε της τέλεσης τον αδικήματος.

2.6.5. Δικαστική προσέγγιση [22]

Στην Ελλάδα, από επίσημα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, προκύπτει ότι το 1987 καταδικάστηκαν:

- 10 άτομα για το έγκλημα του βιασμού και επιβλήθηκε της πρόσκαιρου κάθειρξης μόνο στους τρεις (3).
- 1 άτομο για το έγκλημα του εξαναγκασμού σε ασέλγεια.
- 1 άτομο για το έγκλημα της κατάχρησης σε ασέλγεια.

Πρόσφατα στοιχεία για το 1992 δείχνουν ότι καταδικάστηκαν:

- 48 άτομα στην περιοχή πρωτευούσης και 48 στην υπόλοιπη χώρα για το έγκλημα του βιασμού.
- 5 άτομα στην περιοχή πρωτευούσης και 5 στην υπόλοιπη χώρα για το έγκλημα του εξαναγκασμού σε ασέλγεια.
- 2 άτομα στην περιοχή της πρωτεύουσας και 2 στην υπόλοιπη χώρα για το έγκλημα της κατάχρησης σε ασέλγεια.

Από την ανάλυση των παραπάνω στοιχείων προκύπτει ότι:

- Οι ποινές, οι οποίες επιβάλλονται από τα Δικαστήρια είναι κατώτατες από αυτές, που προβλέπει ο Νόμος. Σε ελάχιστες περιπτώσεις επιβάλλεται η ποινή της καθείρξεως.
- Ο αριθμός των καταδικασθέντων για εγκλήματα, που ανάγονται στη σφαίρα της γενετήσιας ελευθερίας είναι πολύ μικρός.

Οι λόγοι αυτοί αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα των γυναικών να προσφύγουν στα Δικαστήρια, αν προστεθεί ακόμη η χρονοβόρα ποινική διαδικασία, η δυσκολία ανεύρεσης μαρτύρων, το πρόβλημα της απόδειξης των ισχυρισμών, που βαρύνουν τις ίδιες, η καχυποψία, με την οποία αντιμετωπίζονται ήδη από το ανακριτικό στάδιο.

Επίσης σημαντικό παράγοντα στην ερμηνεία των νομών και στη διαμόρφωση της νομολογίας από τα Δικαστήρια, αποτελεί και η νοοτροπία των δικαστικών λειτουργιών, αφού θεωρείται ότι δεν είναι

---

[22] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 58-59

ανεξάρτητη απο τις κοινωνικές προκαταλήψεις και τα ήθη, που επικρατούν.

Ιδιαίτερα όσον αφορά το θέμα της παρενοχλησης, αν κρίνει κανείς από τη Νομολογία των Δικαστηρίων, οι γενικές διατάξεις νομών, με τις οποίες καλύπτεται το Θέμα της παρενόχλησης των γυναικών στους χώρους δουλειάς, δεν δίνουν λύση στο πρόβλημα. Και αυτό διότι δεν υπάρχουν δικαστικές αποφάσεις για τέτοιες περιπτώσεις. Οι γυναίκες προσφεύγουν στα Δικαστήρια για άλλες αιτίες (π.χ. μη προαγωγή, απόλυση κ.τ.λ.) και αυτό όχι σε μεγάλο ποσοστό, που ενδεχόμενα να υποκρύπτουν σεξουαλικές παρενοχλήσεις.

Η διαδικασία όμως, στο Δικαστήριο, με την παρουσία, πολλές φορές, ακροατηρίου, το πρόβλημα της απόδειξης των ισχυρισμών της, που βαρύνει την ίδια, τη δυσκολία ανεύρεσης μαρτύρων (η παρενόχληση συνήθως γίνεται χωρίς παρουσία μαρτύρων) αποτελούν σοβαρούς ανασταλτικούς παράγοντες για την προσφυγή στο δικαστήριο. Επίσης, ο φόβος απόλυσης, οι επιπτώσεις στην επαγγελματική εξέλιξη, οι κοινωνικές προκαταλήψεις για τη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας και στους χώρους δουλειάς και η κοινοποίηση του προβλήματος στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον είναι μερικοί λόγοι ακόμη, που εμποδίζουν τις γυναίκες να προσφύγουν στα Δικαστήρια. Αξίζει να σημειωθεί, σε αυτό το σημείο, ότι από τα Γραφεία Ισότητας, που υπάρχουν σε όλα τα Υπουργεία δεν έχει αναφερθεί ούτε ένα περιστατικό σεξουαλικής παρενόχλησης.

2.6.6. Μέτρα πρόληψης [23]

Χρειάζεται μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση για να αναπτυχθούν νέες υπηρεσίες για τις κακοποιημένες γυναίκες. Αυτό το σύστημα έχει τρία επίπεδα:

---

[23] **Λενόρ Ουόκερ**, «*Η κακοποιημένη Γυναίκα*», Αθήνα 1992, σελ. 192-193

1. Πρωτοβάθμια πρόληψη
2. Δευτεροβάθμια παρέμβαση και
3. Τριτοβάθμια παρέμβαση.

2.6.6.1. Πρωτοβάθμια πρόληψη

Αυτή περιλαμβάνει προγράμματα, που έχουν στόχο τον περιορισμό των αιτιών, που προκαλούν άμεσα ή έμμεσα το πρόβλημα. Η πληροφόρηση επηρεάζει τη στάση του κοινού απέναντι στις κακοποιημένες γυναίκες. Πάντως, ακόμα έχουν πολλά να γίνουν. Ιδιαίτερα, πρέπει:

α. Να μειωθεί ο στερεότυπος διαχωρισμός των δύο φύλων. Για παράδειγμα, βιβλία, κινηματογραφικές ταινίες, διαφημίσεις και τηλεοπτικά προγράμματα θα πρέπει να αντανακλούν την ισότητα των δύο φύλων.

β. Να μειωθεί η βία στην κοινωνία μας. Η τηλεόραση και η βιομηχανία του κινηματογράφου πρέπει να πεισθούν να ελαττώσουν τη βία στα προγράμματά τους. Η «*καλλιτεχνική*» βία στις διαφημίσεις πρέπει να σταματήσει.

γ. Να μειωθεί η σκληρότητα στην πειθάρχηση των παιδιών. Θα πρέπει να μάθουμε να χρησιμοποιούμε θετικά κίνητρα και όχι σωματικές τιμωρίες για την κατάκτηση της πειθαρχίας.

δ. Να κατανοηθεί η διαδικασία, που μετατρέπει την κακοποιημένη γυναίκα σε θύμα. Το κοινό θα πρέπει να γνωρίζει την κυκλική θεωρία της κακοποίησης και τις διάφορες μορφές των τεχνικών κακοποίησης, θα πρέπει να μειωθεί το φαινόμενο της επίκτητης αδυναμίας, που είναι τόσο διαδεδομένο στον γυναικείο πληθυσμό. Θα πρέπει να δώσουμε ίσες ευκαιρίες στους άντρες και στις γυναίκες.

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει ειδική εκπαίδευση των ατόμων, που έχουν σχέση με κοινωνικά επαγγέλματα και εργάζονται σε κοινωνικές υπηρεσίες. Οχι μόνο θα πρέπει να ενημερωθούν για το συνολικό πρόβλημα, αλλά θα πρέπει να μάθουν νέες αποτελεσματικές τεχνικές για την αντιμετώπιση των κακοποιημένων γυναικών και των οικογενειών τους.

Αν η πρωτοβάθμια πρόληψη είναι επιτυχής, θα μειωθεί η βία μέσα στο σπίτι και η κακοποιημένη γυναίκα θα αποτελεί μια θλιβερή ανάμνηση. Η πρωτοβάθμια πρόληψη έχει μακροπρόθεσμους στόχους. Αν επιτύχει θα αλλάξει τις στάσεις και τις αξίες ολόκληρου του πολιτισμού μας. Οι άνθρωποι θα χρησιμοποιούν περισσότερο τη συναίνεση και λιγότερο τον καταναγκασμό, στις μεταξύ τους σχέσεις.

2.6.6.2. Δευτεροβάθμια παρέμβαση

Σ' αυτό το επίπεδο, είναι καταλληλότερες οι πιο περιορισμένες παρεμβάσεις. Για παράδειγμα, επισκέψεις στο σπίτι, τηλεφωνήματα, νομικές συμβουλές, οικονομική ενίσχυση και παροχή πληροφοριών. Βασικός στόχος των παρεμβάσεων, είναι να κατανοήσει η γυναίκα ότι είναι κακοποιημένη, ότι αυτό που της συμβαίνει δεν είναι φυσιολογικό. Όσο πιο γρήγορα το κατανοήσει η κακοποιημένη γυναίκα, τόσο πιο επιτυχημένη θα είναι η παρέμβαση. Σ' αυτό το επίπεδο, τα άτομα, που θέλουν να βοηθήσουν τη γυναίκα θα πρέπει να ρωτούν εκείνη για το είδος της βοήθειας, που χρειάζεται.

2.6.6.3. Τριτοβάθμια παρέμβαση

Σ' αυτό το επίπεδο η κακοποιημένη γυναίκα χρειάζεται ένα περιβάλλον, που θα τη στηρίζει ολικά μέχρι να καταφέρει να πάρει η ίδια τις αποφάσεις της. Καταφύγια, άμεση νοσηλεία και μακροχρόνια ψυχοθεραπεία είναι τα απαιτούμενα μέσα. Πολύ συχνά, η τριτοβάθμια παρέμβαση απαιτείται να είναι άμεση για να προσφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια στη γυναίκα. Τα καταφύγια, που έχουν εμφανιστεί στην Αγγλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα τελευταία χρόνια, αποτελούν την προϋπόθεση για τη θεραπεία των κακοποιημένων γυναικών. Ο χρόνος, που χρειάζεται να περάσει μια γυναίκα σε καταφύγιο εξαρτάται από το κάθε άτομο. Πολλές γυναίκες τρομοκρατούνται όταν σκέφτονται ότι θα πρέπει να αναλάβουν μόνες τους τις ευθύνες για τη ζωή τους και ξαναγυρίζουν στις βίαιες σχέσεις τους. Μετά από λίγο, όμως, εγκαταλείπουν πάλι το δράστη. Αυτό το πήγαινε - έλα συχνά μπορεί να συμβεί τρεις ως πέντε φορές μέχρι να αποφασίσουν οριστικά να μείνουν ανεξάρτητες.

Και τα τρία επίπεδα παρέμβασης πρέπει να υπάρχουν ταυτόχρονα. Αφού παραμείνει ένα διάστημα σε καταφύγιο, μια γυναίκα θα πρέπει να μετακινηθεί σε λιγότερο ελεγχόμενο περιβάλλον, όπου θα ξαναφτιάξει τη ζωή της. Αλλά μόνο μια αλλαγή στις στάσεις του κοινού θα επιτρέψει στην κοινωνία να είναι έτοιμη για να δεχθεί τη γυναίκα. Υπάρχουν πολλές γυναίκες, που δεν χρειάζεται να πάνε σε ένα καταφύγιο για να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους και γι' αυτές αρκεί η δευτεροβάθμια παρέμβαση.

2.6.6.4. Υπηρεσίες παροχής βοήθειας στις γυναίκες θύματα βίας

Στην Ελλάδα υπάρχει ουσιαστική έλλειψη ειδικών υπηρεσιών, στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν γυναίκες θύματα βίας. Σε κρατικό επίπεδο, πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, λειτουργεί

Γραφείο Υποδοχής για κακοποιημένες γυναίκες. Επίσης, σε συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, με το Δήμο Αθηναίων λειτουργεί από το 1993 ξενώνας για κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους. Τα κέντρα αυτά, προσφέρουν δωρεάν νομικές συμβουλές, ψυχολογική υποστήριξη, πληροφορίες για τη λειτουργία άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, που μπορούν να τις βοηθήσουν, καθώς και προσωρινή στέγη στις γυναίκες και τα παιδιά τους, σε περίπτωση ανάγκης. Κατά τα άλλα, οι γυναίκες θύματα βίας μπορούν να απευθυνθούν στους ίδιους φορείς, που απευθύνονται όλοι: στα κρατικά νοσοκομεία, στα Κέντρα Υγείας, στα Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής κ.τ.λ., στα οποία όμως, δεν υπάρχει σε γενικές γραμμές, ούτε η γνώση, ούτε η ευαισθητοποίηση για μια ουσιαστική αντιμετώπιση.

Σημαντική δραστηριοποίηση προέρχεται από γυναικείες οργανώσεις και ομάδες, οι οποίες προσφέρουν δωρεάν υπηρεσίες σε γυναίκες θύματα βίας κάθε μορφής: νομικές συμβουλές, υπεράσπιση στο δικαστήριο, κοινωνικο - ψυχολογική υποστήριξη. Το 1990 άρχισε να λειτουργεί τηλεφωνικό S.O.S. για τις κακοποιημένες γυναίκες στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Οργανώθηκε από αυτόνομες γυναικείες ομάδες και παρέχει τις υπηρεσίες του για ορισμένες ώρες κάθε μέρα.

Η συνεργασία ανάμεσα σε φορείς (εξειδικευμένους και μη), που προσφέρουν βοήθεια σε γυναίκες θύματα βίας, αλλά και ανάμεσα σε αυτούς τους φορείς και την αστυνομία, τις δικαστικές υπηρεσιες κ.τ.λ. είναι σε γενικές γραμμές αποσπασματική και μη οργανωμένη.

Μια άλλη μορφή βοήθειας στις γυναίκες θύματα βίας, είναι η ψυχοθεραπεία. Η γυναίκα, που έχει επανειλημμένα κακοποιηθεί, είναι φυσικό, να παρουσιάζει, τόσο ψυχολογικά συμπτώματα, ώστε ο θεραπευτής να έχει αρκετη δουλειά. Πολλοί ψυχοθεραπευτές έχουν παραδεχθεί ότι για πολύ καιρό δεν είχαν καταλάβει πως οι πελάτισσές τους, κακοποιούνταν από τους άντρες τους. Αυτή η αποτυχία είναι ακόμη μεγαλύτερη όταν τα αποτελέσματα της βίας πάνω στις γυναίκες δεν είναι τόσο σοβαρά. Πολλές τεχνικές, που χρησιμοποιούσαν οι κακοποιημένες

γυναίκες για να προστατευτούν από παραπέρα κακοποιήσεις, θεωρήθηκαν ενδείξεις σοβαρών διαταραχών της προσωπικότητας. Αυτές οι γυναίκες υπέφεραν από συναισθηματικά προβλήματα, που είχαν προκληθεί από τη μετατροπή τους σε θύματα. Δεν ήθελαν να κακοποιούνται, εξαιτίας κάποιων προβλημάτων της προσωπικότητας - προκλήθηκαν διαταραχές στη συμπεριφορά, επειδή ζούσαν μέσα στη βία.

Η ψυχοθεραπεία, γενικά έχει δώσει έμφαση στην αξία της οικογένειας και της συγκράτησής της, οπότε αυτό είναι δυνατό. Αλλά, όταν εργάζονται με κακοποιημένες γυναίκες, οι ψυχοθεραπευτές θα πρέπει να τις ενθαρρύνουν να σπάσουν τα δεσμά της οικογένειας. Η μεγαλύτερη δυσκολία στην προσφορά ψυχοθεραπείας είναι ότι οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες πηγαίνουν στον θεραπευτή ζητώντας του να κάνει το δράστη να σταματήσει την κακοποίησή τους, αλλά δεν θέλουν να διαλύσουν τη σχέση τους. Οι γυναίκες είναι τόσο εξαρτημένες από τους άντρες τους, όσο και αυτοί είναι εξαρτημένοι από εκείνες. Η σχέση γίνεται συμβιωτική, κανείς δεν μπορεί να κάνει χωρίς τον άλλο. Αυτό δημιουργεί ένα είδος δεσμού, ανάμεσα στους δύο, που είναι τρομερά δύσκολο να σπάσει. Ψυχοθεραπευτικές τεχνικές, που κάνουν τη γυναίκα ικανή να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις, ξεπερνώντας την αίσθηση της αδυναμίας της, είναι αποτελεσματικές σ' αυτό το στάδιο. Πιο αποτελεσματική έχει αποδειχθεί η ψυχοθεραπεία στη διάρκεια του χωρισμού και της έκδοσης διαζυγίου.

Σπάνια οι κακοποιημένες γυναίκες, που έχουν πάρει ψυχοθεραπευτική βοήθεια τέτοιου είδους, δημιουργούν κάποια νέα σχέση κακοποίησης. Τα είδη της ψυχοθεραπείας μπορεί να ποικίλουν από την άποψη της τεχνικής και της οπτικής γωνίας, αλλά οι στόχοι παραμένουν σταθεροί. Εστιάζονται στην τρέχουσα συμπεριφορά, μολονότι η διερεύνηση του παρελθόντος είναι, μερικές φορές, χρήσιμη για την κατανόηση των σημερινών προβλημάτων.

Είναι σημαντικό να αποσαφηνίσουν τα αντιφατικά συναισθήματα των κακοποιημένων γυναικών. Αγάπη και μίσος, θυμός και παθητικότητα, λύσσα και τρόμος, κατάθλιψη και ανησυχία, διάθεση για φυγή και διάθεση για παραμονή, αίσθηση ασφάλειας και αίσθηση πανικού και άλλα πολλά.

2.6.7. Μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών

Οι κακοποιημένες γυναίκες χρειάζεται να διδαχθούν για να αλλάξουν τη στάση της αναμενόμενης αποτυχίας, να αντιστραφούν οι αρνητικές τους αντιλήψεις. Χρειάζεται να καταλάβουν τι σημαίνει επιτυχία, να αυξηθούν τα κίνητρά τους και οι φιλοδοξίες τους, να γίνουν ικανές να δοκιμάζουν νέες και πιο αποτελεσματικές αντιδράσεις, ώστε να μπορούν να ελέγξουν τη ζωή τους. Η αυτοεκτίμηση και το αίσθημα της ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την προστασία απέναντι στα αισθήματα αδυναμίας και κατάθλιψης. Η ψυχοθεραπεία μπορεί να διδάξει τις γυναίκες πώς να ελέγχουν τη ζωή τους και να μη διατηρούν τη στάση του θύματος. Η συμπεριφορά κακοποίησης πρέπει να σταματήσει.

Είναι γεγονός ότι η κατάσταση στην Ελλάδα, ως προς το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών βρίσκεται ακόμα στο στάδιο αναγνώρισης της έκτασης της σοβαρότητας και των συνεπειών της, αλλά και της ανάγκης για την αντιμετώπισή της. Για το σκοπό αυτό, προγραμματίζονται συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, όπως:

- Συντονισμός των υπηρεσιών, κυρίως της αστυνομίας και του δικαστικού σώματος για την αντιμετώπιση του προβλήματος.
- Δημιουργία κέντρων για κακοποιημένες γυναίκες, που έχουν υποστεί κακοποίηση ή βία οποιασδήποτε μορφής, σε όλη τη χώρα, σε συνεργασία με τους Δήμους.

- Διοργάνωση ειδικών σεμιναρίων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ατόμων, που ασχολούνται επαγγελματικά με θέματα βίας (π.χ. δικαστικοί, αστυνομικοί, νοσηλευτικό προσωπικό κ.α.).
- Προτεραιότητα στη έρευνα για τη βία κατά των γυναικών.
- Κατάρτιση οδηγού καταγραφής περιστατικών βίας κάθε μορφής κατά των γυναικών, που θα προωθηθεί από τα συναρμόδια Υπουργεία Υγείας - Πρόνοιας, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, με δεσμευτικό τρόπο για τις επιμέρους υπηρεσίες.
- Προώθηση νομοθετικής ρύθμισης, που να αφορά:
  - ✓ Τη σωματική και σεξουαλική βία κατά των γυναικών και
  - ✓ Την προστασία της αξιοπρέπειας αντρών και γυναικών στους χώρους δουλειάς.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο σχεδιασμό της πρόληψης της βίας, που πρέπει να περνά μέσα από την αλλαγή συνειδήσεων και στάσεων.

2.7. Γυναίκα και εργασία

2.7.1. Εισαγωγή

Η είσοδος της γυναίκας στη μισθωτή εργασία ταυτίζεται χρονικά με τη βιομηχανική επανάσταση, δηλαδή με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, που έφερε στον κόσμο η εμφάνιση της μηχανής. Η πρώτη βιομηχανική επανάσταση, που συνδέεται με την εφεύρεση του ατμού, είχε σαν αποτέλεσμα την μετακίνηση μαζών προς τα αστικά κέντρα, όπου άρχισαν να ιδρύονται οι πρώτες βιομηχανίες. Όταν δέσποζε ο γεωργικός τομέας, η βιοτεχνία και το εμπόριο, οι γυναίκες εργάζονταν στο πλευρό των ανδρών τους. Η βιομηχανική επανάσταση διαφοροποίησε τις ασχολίες ανδρών και γυναικών και χώρισε την κατοικία από την εργασία. Οι ιδιοκτήτες των νέων μέσων παραγωγής, των εργοστασίων, ζητούσαν από τη μια άφθονο εργατικό δυναμικό, αλλά και δυναμικό φθηνό. Αυτό οδήγησε στη χρησιμοποίηση γυναικών, αλλά και παιδιών στη βιομηχανία. Το παράδειγμα της βιομηχανίας ακολούθησε και το εμπόριο. Η άγρια εκμετάλλευση των εργαζομένων, που ακολούθησε τα πρώτα χρόνια της βιομηχανικής έκρηξης και οι σκληρές συνθήκες εργασίας, έγιναν αφορμή να δημιουργηθεί η εργατική νομοθεσία.

Ας σημειωθεί ότι αυτά αναφέρονται στις βιομηχανικές χώρες της Δύσης και κυρίως στην Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία. Στη χώρα μας, όπου όλα αυτά ήρθαν αργότερα, ήρθε καθυστερημένα και η είσοδος των γυναικών στη μισθωτή εργασία. Στις χώρες της Δύσης, με τη βιομηχανική έκρηξη και το καθεστώς του οικονομικού φιλελευθερισμού, δημιουργήθηκαν απάνθρωπες συνθήκες εργασίας και τα ημερομίσθια ήταν σε εξευτελιστικά επίπεδα. Τα αποτελέσματα του φιλελεύθερου καθεστώτος συνοψίζονται σε μια φράση: απίστευτη αθλιότητα της εργατικής τάξης. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους εργοδότες, οδηγούσε σε μειώσεις μισθών. Οι εργαζόμενοι δέχονταν τους χαμηλούς μισθούς για να

μη μείνουν χωρίς εργασία. Η εξευτελιστική αμοιβή υποχρέωνε να εργαστούν οι γυναίκες και τα παιδιά. Η εργασία τους ήταν απαραίτητη για να συντηρηθεί η οικογένεια. Αρκεί μόνο να σημειωθεί πως στη Γαλλία το 1841 καθορίστηκε το 8ο έτος της ηλικίας σαν κατώτατο όριο απασχόλησης και σαν ανώτατη διάρκεια της εβδομαδιαίας εργασίας οι 70 ώρες!

Όλ' αυτά, οφείλονταν στο ότι δεν υπήρχε προστατευτική εργατική νομοθεσία και στο ότι υπήρχε μεγάλη προσφορά εργατικών χεριών και μικρή ζήτηση. Η εργασία - εμπόρευμα, που επέβαλε ο φιλελευθερισμός και το κεφαλαιοκρατικό καθεστώς, βασιζόταν στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Γι' αυτό τα ημερομίσθια ήταν σε τόσο χαμηλά επίπεδα. Η θλιβερή αυτή κατάσταση είχε όμως και σα συνέπεια να κλονισθεί από τον περασμένο κιόλας αιώνα το ταμπού κατά της εργασίας των γυναικών. Ας σημειωθεί ότι στην αρχή του εργαζόταν ήδη στη Γαλλία το 39% του γυναικείου πληθυσμού, στην Ιταλία το 32%, στη Γερμανία και το Βέλγιο το 30%. Δύο λοιπόν οι λόγοι της ανισότητας στις αμοιβές της εργασίας. Ο φιλελεύθερος καπιταλισμός και το ότι οι γυναίκες δέχτηκαν αρχικά τη μειωμένη αμοιβή.

Δεν θα ήταν σωστό να «*φορτώσουμε*» στη βιομηχανική επανάσταση και στον καπιταλισμό την κατάσταση, στην οποία βρίσκονται οι γυναίκες. Μπορεί να είναι υπεύθυνοι για την κατάσταση, που δημιουργήθηκε στη βιομηχανική εργασία. Αλλά η κατάσταση της γυναίκας στην κοινωνική συγκρότηση έχει ρίζες πολύ απώτερες και βαθύτερες. Βέβαια, δεν είναι δυνατό να αποκοπεί η κατάσταση στη μισθωτή εργασία από τη γενικότερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

2.7.2. Το πεδίο εφαρμογής [24]

Οι προβλεπόμενες διατάξεις, σχετικά με τις συνθήκες εργασιας των εγκύων, λεχώνων και θηλάζουσων εργαζομένων αφορούν την προστασία τους από ορισμένους παραγοντες και μεθόδους παραγωγής (προβλέποντας υποχρεώσεις των κρατών μελών για επίβλεψη και αξιολόγηση, διάφορα επίπεδα ειδικών μέτρων προστασίας, καθώς και εναλλακτικές λύσεις), καθώς και ρυθμίσεις, σχετικά με τη νυχτερινή εργασία.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 § 1, με την επιφύλαξη των διατάξεων των άρθρων 4 και 6 της οδηγίας, τα κράτη - μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε οι αρμόδιες αρχές για την υγεία και την ασφάλεια να πραγματοποιούν μια γενική αξιολόγηση των χημικών, φυσικών ή βιολογικών παραγόντων, καθώς και των βιομηχανικών διαδικασιών, που θεωρείται ότι θέτουν σε κίνδυνο την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων γυναικών, που αναφέρονται στο άρθρο 1. Αυτή η γενική αξιολόγηση πρέπει, επίσης, να γίνεται για τις κινήσεις και τις θέσεις του σώματος, τη διανοητική και σωματική κόπωση και τις λοιπές φυσικές επιβαρύνσεις. Τα αποτελέσματα αυτών των εκτιμήσεων θα γνωστοποιούνται στους εργοδότες και στις εργαζόμενες, προκειμένου να τους επισημαίνονται οι δυνατοί κίνδυνοι και να βελτιώνεται η βάση της αξιολόγησης, που γίνεται στο χώρο της εργασίας. Η γενική αυτή υποχρέωση των κρατών - μελών να θεσπίζουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις για να πραγματοποιείται προκαταρκτική αξιολόγηση των κινδύνων, που απειλούν ιδιαίτερα τις εγκύους, λεχώνες και θηλάζουσες εργαζόμενες, είναι απαραίτητη προκειμένου να προσδιοριστούν τα κατάλληλα μέτρα, που πρέπει να ληφθούν για να προστατεύεται η ασφάλεια και η υγεία τους.

---

[24] **Νίκος Φραγκάκης**, «*Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*», Αθήνα 1994, σελ. 174-179

Η διατύπωση του κειμένου θα πρέπει ίσως να επανεξετασθεί, διότι φαίνεται να επιτρέπει την ανάπτυξη διαφόρων προτύπων σε κάθε κράτος - μέλος. Σημειώνεται ότι το κοινοβούλιο στη γνώμη του πρότεινε επιπλέον να προβλεφθεί ότι ανεξάρτητα από τη δράση των μεμονωμένων κρατών - μελών, οι αρμόδιες υπηρεσίες της επιτροπής ελέγχουν τις ανώτατες επιτρεπόμενες τιμές, όσον αφορά την έκθεση σε χημικές και φυσικές ουσίες, προκειμένου να προστατευθεί η υγεία, όσον αφορά την αναπαραγωγή.

2.7.3. Γυναίκα και αγορά εργασίας [25]

Στις περισσότερες χώρες της Δύσης, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στην αγορά εργασίας. Μια από αυτές είναι η εισροή γυναικών στην αγορά εργασίας και η απότομη αύξηση της συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό των χωρών αυτών. Η αύξηση αυτή είναι ιδιαίτερα θεαματική στη δεκαετία του 1970. Ωστόσο, η βελτίωση της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας δεν υπήρξε ανάλογη με την αύξηση του ποσοστού της συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό. Η θέση τους εξακολουθεί να είναι μειονεκτική, συγκριτικά με εκείνη των αντρών. Οι γυναίκες εξακολουθούν να μην έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και προοπτικές με τους άντρες. Εξακολουθούν να καταλαμβάνουν τις κατώτερες βαθμίδες στην επαγγελματική ιεραρχία, θέσεις μικρού ενδιαφέροντος και ευκαιριακές δουλειές. Εξακολουθούν να συγκεντρώνονται σε ορισμένα «*γυναικεία*» επαγγέλματα, με μισθούς και μέσα ετήσια εισοδήματα πολύ χαμηλότερα, από ότι των αντρών, ενώ η ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες, από ότι τους άντρες.

Κάθε στατιστική της αγοράς εργασίας, ανεξάρτητα από πολιτικό ή οικονομικό σύστημα, δείχνει ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές και ανισότητες μεταξύ γυναικών και αντρών. Στις χώρες - μέλη το Ο.Ο.Σ.Α, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών, στο διάστημα 1950 - 1980,

---

[25] **Περιοδικό** «*Σύγχρονα Θέματα*», Δεκέμβριος 1995

αυξήθηκε κατά 70%, ενώ των αντρών κατά 25%. Στην Ε.Ο.Κ. η ανεργία αυξήθηκε για τις μεν γυναίκες από 12,9% το 1984, σε 13,9% το 1994, ενώ για τους άνδρες, το ίδιο διάστημα παρατηρήθηκε μια μείωση από 9,5% το 1984, σε 8,3% το 1994. Σε μελέτη της Ε.Ο.Κ., δείχνει ότι στις 9 από τις 10 χώρες - μέλη (Βέλγιο, Δανία, Δυτική Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Βρετανία) το 8,9% των άνεργων αντρών και κυρίως αυτοί, που βρίσκονται προς το τέλος του ενεργού βίου τους, αποθαρρύνθηκαν και σταμάτησαν την αναζήτηση εργασίας, ενώ η αποθάρρυνση στις γυναίκες ήταν μεγαλύτερη και έφθανε το 21,4% των άνεργων γυναικών και αφορούσε, κυρίως γυναίκες, που βρίσκονται στο πρώτο στάδιο της επαγγελματικής ζωής τους.

Στις αγγλόφωνες χώρες, όπως Η.Π.Α., Μεγάλη Βρετανία, Καναδά και Αυστραλία, οι μέσες αμοιβές των γυναικών δεν φτάνουν ούτε το 60% εκείνων των αντρών, ενώ σε χώρες, όπως η Τσεχοσλοβακία, Φιλανδία, Γαλλία, Ουγγαρία, Ισραήλ, Νορβηγία και Πολωνία, κυμαίνονται μεταξύ 65% και 70%. Η εικόνα αυτή δεν φαίνεται να διαφοροποιείται και πολύ στη Σοβιετική Ένωση, Κίνα και Κούβα. Στην Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών των Ηνωμένων Εθνών, στην Κοπεγχάγη, παρουσιάστηκε η παρακάτω εικόνα για τη φτώχεια των γυναικών:

Οι γυναίκες αποτελούν το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού. Επίσημα, εργάζεται μόνο το 1/3. Παρόλο, που δουλεύουν περισσότερο από το 60% του συνόλου των ωρών εργασίας, παίρνουν μόνο 10% των μισθών και κατέχουν μόνο 1% του παγκόσμιου πλούτου (μετρημένου σε ιδιοκτησία γης, κεφαλαίου και μέσων παραγωγής).

Τα παραπάνω δείχνουν ότι η υποδεέστερη θέση των γυναικών είναι εξίσου εμφανής στην αγορά εργασίας, όπως και σε όλους τους υπόλοιπους κοινωνικους τομείς. Εχει αποδειχθεί ότι η άνιση θέση των γυναικων στην αγορά εργασίας, σε σχέση με τους άντρες, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις διακρίσεις, που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, ως προς την κατάληψη θέσεων εργασίας, αλλά και στους μισθούς. Εμπειρικές μελέτες, που συγκρίνουν τους μισθούς και τα προσόντα των γυναικών και των αντρών,

δείχνουν ότι μόνο ένα τρίτο της διαφοράς, που παρατηρείται στους μισθούς αντρών - γυναικών, μπορεί να αναχθεί σε μεταξύ τους διαφορές, ως προς την πείρα και τη μόρφωση. Αυτά τα αποτελέσματα επιβεβαιώνονται και από δικαστικές μαρτυρίες, σχετικά με τις συνθήκες, που επικρατούν σε πολλούς χώρους εργασίας.

Η άνιση θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος, που ευαισθητοποίησε την κοινή γνώμη και επομένως, τη θεωρητική έρευνα για τα προβλήματα και τη μειονεκτική θέση των γυναικών, προκάλεσαν τα τελευταία είκοσι χρόνια την εμφάνιση μιας πληθώρας μελετών στο διεθνή χώρο, που ασχολούνται με το θέμα αυτό. Βέβαια, ανεξάρτητα από το χώρο επιστημονικής προσέλευσής της, είχε και έχει συνήθως, ως αντικείμενο έρευνας ένα μόνο από τα πολλά και ποικίλα είδη της εργασίας των γυναικών: την πληρωμένη εργασία στην αγορά εργασίας. Για την οικονομία και την κοινωνία, μόνο αυτή η εργασία θεωρείται παραγωγική, μια και όλες οι άλλες μορφές εργασίας, που εκτελούν οι γυναίκες έξω από τα όρια της αγοράς εργασίας, δεν αποφέρουν εισόδημα και δεν συμβάλλουν στην αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος της εργασίας, που εκτελούν οι γυναίκες στον οικογενειακό και κοινωνικό τομέα, ως άμισθη δραστηριότητα, δεν λαμβάνεται υπόψη.

2.7.3.1. Οι διακρίσεις των γυναικών στην αγορά εργασίας ως αντικείμενο της οικονομικής έρευνας

Οι οικονομολόγοι σχετικά πρόσφατα άρχισαν να διακρίνουν ότι στην αγορά εργασίας γίνονται διακρίσεις σε βάρος ομάδων εργαζομένων, εξαιτίας, π.χ. του φύλου ή της φυλής τους και ότι αυτές οι διακρίσεις - ως μόνιμο φαινόμενο - χρειάζονται διερεύνηση. Το γεγονός ότι, το πρόβλημα των διακρίσεων άργησε να γίνει αντιληπτό, οφείλεται στο ότι, στα πλαίσια των δυτικών οικονομιών, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας

ερμηνεύονται με βάση την νεοκλασική θεωρία. Σύμφωνα όμως, με τη νεοκλασική θεωρία, η οποιαδήποτε διατάραξη της ισορροπίας - προβλήματα της αγοράς εργασίας, όπως ανεργία ή οι διακρίσεις - έχει προσωρινό μόνο χαρακτήρα, μια και χάρη στο μηχανισμό της αγοράς, γρήγορα επανέρχεται η κατάσταση ισορροπίας.

Τι είναι διακρίσεις; Παρόλο, που μεταξύ των οικονομολόγων δεν υπάρχει ομοφωνία, ως προς τον πλέον κατάλληλο ορισμό, είναι αποδεκτό ότι γίνονται διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, όταν γυναίκες με την ίδια παραγωγικότητα με τους άντρες συναδέλφους τους, αντιμετωπίζουν κατά μέσο όρο διαφορετική μεταχείριση, στις προσλήψεις, στους μισθούς, στις αναθέσεις εργασιών, στις προαγωγές ή στις απολύσεις.

1. Οι διακρίσεις, που γίνονται πριν από την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας και έχουν σχέση με τις διαφορετικές ευκαιρίες και πρόσβαση, που έχουν οι γυναίκες στη μόρφωση. Ο κοινωνικά εδραιωμένος, στερεοτυπικός καταμερισμός των ρόλων, ανάμεσα στα φύλα, η παραδοσιακή αντίληψη των ρόλων, οδηγούν τις γυναίκες στην απόφαση να επενδύσουν λιγότερο στη μόρφωσή τους, να επιλέγουν ορισμένα «*περιορισμένα*» επαγγέλματα και επηρεάζουν, τόσο τα κίνητρά τους για επαγγελματική απασχόληση, όσο και την επαγγελματική τους συμπεριφορά. Αυτό το είδος των διακρίσεων, αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο και εξαρτάται από πολιτιστικές παραδόσεις, προτιμήσεις, καθώς και από τις ατομικές προσδοκίες.

2. Μετά την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, οι γυναίκες αντιμετωπίζουν:

α) Διακρίσεις, που αφορούν τις θέσεις εργασίας, δηλαδή ή δεν βρίσκουν δουλειά ή και να βρουν, οδηγούνται σε μειονεκτικότερες θέσεις εργασίας από ότι συνυποψήφιοι άντρες, με ανάλογα προσόντα και επαγγελματική πείρα. Οι διακρίσεις αυτές, γίνονται είτε κατά την πρόσληψη, είτε κατά την εξέλιξη. Τέλος, σε περιόδους ύφεσης και μείωσης προσωπικού, απολύονται πρώτα οι γυναίκες.

β) Διακρίσεις, που αφορούν τους μισθούς, δηλαδή οι γυναίκες για την ίδια εργασία με τους άντρες, αμείβονται λιγότερο από αυτούς.

3. Διακρίσεις, που αναφέρονται στην άνιση μεταχείριση των γυναικείων απολαβών, σε ζητήματα φορολογίας και κοινωνικής ασφάλισης.

Οι οικονομολόγοι ασχολήθηκαν κατ' εξοχήν με τη δεύτερη κατηγορία διακρίσεων, δηλαδή με τις διακρίσεις, που εμφανίζονται μετά την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας.

2.7.3.2. Οι θέσεις εργασίας και οι μισθοί έχουν φύλο [26]

Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.), για τα *«κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης»*, ο κοινωνικός ρόλος της αντρικής απασχόλησης, καταγράφεται ως πιο σημαντικός συγκριτικά με τον αντίστοιχο της γυναικείας και κατά συνέπεια, οι θέσεις εργασίας με απαιτήσεις και υψηλού επιπέδου εξειδικεύσεις, καταλαμβάνονται από άντρες.

- Είναι γνωστό ότι είναι μεγάλη η συμμετοχή του γυναικείου φύλου στο εκπαιδευτικό - διδακτικό προσωπικό. Εκείνο, ίσως, που είναι λιγότερο γνωστό, είναι ότι η συμμετοχή αυτή είναι φθίνουσα, όσο ανεβαίνουν οι βαθμίδες και το κύρος της θέσης. Πλειοψηφία οι γυναίκες στο διδακτικό προσωπικό της Μέσης βαθμίδας, μειοψηφία στο διδακτικό προσωπικό της Ανώτερης - Ανώτατης βαθμίδας.
- Στο Ι.Κ.Α., οι γυναίκες αποτελούν το 82% του μόνιμου υγειονομικού προσωπικού. Στο ιατρικό προσωπικό, όμως,

[26] **Περιοδικό** «*Ενημέρωση*», Σεπτέμβριος 1996, τεύχος 179

(μακροχρόνιες σπουδές, κύρος, θέση κ.τ.λ.), συμμετέχουν με ποσοστό μικρότερο του 23%.

Παράλληλα, ενώ αποτελούν το 60% του μόνιμου διοικητικού προσωπικού, κατέχουν μόνο το 12,5% των θέσεων Διευθυντών Μονάδων. Η ανάγνωση των στοιχείων, που αφορούν τη γυναικεία απασχόληση φαίνεται να αναδεικνύει ότι η αλματώδης αριθμητική υπεροχή των γυναικών σε κάποιο επάγγελμα ισοδυναμεί με σήμα κινδύνου και χρειάζεται να αναζητηθεί κάποια αρνητική κατάσταση ή εξέλιξη στο επάγγελμα αυτό. Στις συνθήκες άσκησης του, στο ύψος των αμοιβών, στις προοπτικές του, π.χ. τρεις βιομηχανικοί κλάδοι (υφαντικές βιομηχανίες, βιομηχανίες ένδυσης και υπόδησης και καπνοβιομηχανία), που συγκεντρώνουν μάλιστα το 60% των απασχολουμένων στη βιομηχανία γυναικών, είναι ταυτόχρονα «έντονα γυναικείοι» και «έντονα φθίνοντες». Σε μελέτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εργασία των γυναικών και τους μισθούς τους, ως ποσοστό επί τοις % των ανδρικών, φαίνεται καθαρά ότι στις χειρονακτικές π.χ. εργασίες, οι γυναίκες παίρνουν το 80% των αποδοχών των ανδρών. Τα στοιχεία αυτά, επιβεβαιώνονται και από ελληνικές έρευνες. Έρευνες επισημαίνουν ότι οι γυναίκες με ανώτατη εκπαίδευση συμμετέχουν με ποσοστό 22% περίπου στις χαμηλές εισοδηματικές κατηγορίες και με 5% στις υψηλές, όταν οι άνδρες με το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης συμμετέχουν με 12% περίπου στις χαμηλές και με 23% στις υψηλές (βλέπε Πίνακα 1.1.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.

Ποσοστιαία (%) συμμετοχή στις εισοδηματικές κατηγορίες κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ (%) ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ		
	ΧΑΜΗΛΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΕΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΥΨΗΛΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΑΝΔΡΕΣ	11,9	65,0	23,1
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	21,8	73,5	4,7

Πηγή: Καραγιώργας Σάκης – Κασιμάτη Κούλα – Πανταζίδης Νίκος, «Έρευνα για τη σύνθεση και την κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα», Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα

Παρά λοιπόν, τη νομοθετική κατοχύρωση της ίσης αμοιβής ανδρών και γυναικών, στην πράξη φαίνεται πως οι γυναίκες εξακολουθούν να μειονεκτούν σε ότι αφορά τις αμοιβές. Το φαινόμενο υπάρχει, κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, στο Δημόσιο θεωρείται αδύνατο να γίνει διάκριση λόγω φύλου. Σύμφωνα με την Ε.Σ.Υ.Ε., το 1995, στον κλάδο της μεταποίησης, οι μηνιαίες αποδοχές των μισθωτών γυναικών δεν ξεπερνούν το 71% των αντίστοιχων μηνιαίων αποδοχών των ανδρών και στον κλάδο του λιανικού εμπορίου το 83%.

Πρόσφατη έρευνα (1996) για τις αποδοχές των εργαζομένων ανδρών και γυναικών στον ιδιωτικό τομέα (βιομηχανία και εμπόριο) επισημαίνει ότι οι γυναίκες αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες. Στην έρευνα τονίζεται, ακόμη, ότι οι διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες μεγαλώνουν με την ηλικία, αφού οι πρώτοι με το πέρασμα του χρόνου καταλαμβάνουν ιεραρχικά υψηλότερες και συνεπώς καλύτερα αμειβόμενες θέσεις στην επιχείρηση, ενώ οι γυναίκες με μεγαλύτερη δυσκολία σκαρφαλώνουν στην ιεραρχία (βλέπε Πίνακα 1.2.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

Οι αμοιβές των ανδρών και γυναικών στις ιδιωτικές επιχειρήσεις

(σε χιλιάδες δραχμές)

	Μεταπτυχιακό		Ανώτατη εκπαίδευση		Ανώτερη εκπαίδευση		Απόφοιτοι Λυκείου	
ΗΛΙΚΙΑ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
26-30	7.002	4.181	4.738	4.012	4.364	3.643	3.575	3.035
31-35	9.191	4.687	6.644	5.235	5.149	5.314	4.648	4.064
36-40	11.474	5.158	8.819	6.447	7.200	6.123	5.656	4.234
41-45	11.361	8.001	11.344	6.447	7.252	6.325	6.197	4.853
46+	15.061		11.372	6.794	7.407		7.116	5.408

Πηγή: Έρευνα ICAP (1996)

Στο δημόσιο τομέα, η διάκριση αυτή λειτουργεί έμμεσα, με τη συγκέντρωση των γυναικών στις κατώτερες βαθμίδες, ακόμα και αν το επίπεδο γενικής εκπαίδευσής τους είναι ίσο ή και ανώτερο σε σύγκριση με τους άνδρες. Είναι αναμφισβήτητο ότι οι γυναίκες δεν προάγονται με την ίδια συχνότητα, ούτε ανεβαίνουν στην επαγγελματική κλίμακα εξίσου με τους άνδρες. Παράδειγμα της παρατήρησης αυτής, αποτελεί η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση. Εδώ, ενώ οι γυναίκες αποτελούν πάνω από το 1/3 των εργαζομένων στις δημόσιες υπηρεσίες, με συνεχή τάση αύξησης, το ποσοστό των γυναικών παραμένει κάτω του 5% μεταξύ των γενικών διευθυντών. Στις τράπεζες, οι γυναίκες κυριαρχούν στις θέσεις χαμηλής ευθύνης. Το 38% των εργαζομένων είναι γυναίκες, τη διεύθυνση, όμως, καταστημάτων τραπεζών έχουν άνδρες, με ποσοστό 96,2%.

2.7.3.3. Η άνιση θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας και στην οικονομία [27]

Οι γυναίκες στην Ελλάδα, παρ' όλες τις διαβεβαιώσεις για αντικειμενικά κριτήρια, εξακολουθούν να καταλαμβάνουν τις κατώτερες βαθμίδες στην επαγγελματική κατάταξη και να συγκεντρώνονται σε ορισμένα επαγγέλματα, τα οποία, ούτε ενδιαφέρον

[27] **Τοπική Εφημερίδα** Ν. Σερρών, «*Παρατηρητής*», Σέρρες 15-12-97

τους προσφέρουν, ούτε επαρκής αποδοχές. Και ενώ αυτή είναι η μορφή της γυναικείας πληρωμένης εργασίας στην αγορά εργασίας (των οικονομικά ενεργών γυναικών), ένα σοβαρό ποσοστό γυναικών απασχολείται έξω από τα όρια της αγοράς εργασίας, διαμορφώνοντας τη μη πληρωμένη εργασία, κυρίως στον οικογενειακό ή στον κοινωνικό τομέα, ενώ ένα άλλο επιθυμεί τη μερική απασχόληση, στα πλαίσια ενός ελαστικότερου ωραρίου εργασίας. Η τελευταία αυτή μορφή εργασίας, δεδομένης και της ανελαστικότητας στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα, δεν εμφανίζεται σ' όλη την έκτασή της, αφού ένα μεγάλο τμήμα της καλύπτεται πίσω από την παραοικονομία. Τα αίτια, που ευνοούν την ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης στο χώρο της γυναικείας εργασίας, είναι ότι αυτή ανταποκρίνεται ευκολότερα στις εργασιακές ανάγκες, εκείνων των γυναικών, με παράλληλες οικογενειακές υποχρεώσεις, λόγω της ελαστικότητας, που παρουσιάζει η μερική απασχόληση και η δυνατότητα, που παρέχεται στις γυναίκες για πρόσβαση μ' αυτό τον τρόπο στην αγορά εργασίας, δεδομένου του προβλήματος της ανεργίας, που αποκλείει σ' αυτές τη δυνατότητα εργασίας πλήρους απασχόλησης.

Η μεταποίηση, αλλά και οι υπηρεσίες αποτελούν τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, που απορροφούν κυρίως τις γυναίκες με μικρή απασχόληση (εργασία με το κομμάτι, φασόν), ενώ αυτές παραμένουν έξω από κάθε συνδικαλιστική δράση, είναι χαμηλά αμειβόμενες και με ανύπαρκτη κοινωνική προστασία. Η διέξοδος όμως των γυναικών, προς τη μερική απασχόληση, αντί να τις απελευθερώνει, ενισχύει αφ' ενός τον παραδοσιακό τους ρόλο και αφ' ετέρου την εξάρτησή τους, διατηρώντας έμμεσα ανισότητες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας.

Παρά τις επίμονες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση της ισότητας στην εργασία, οι γυναίκες πληρώνονται ακόμη λιγότερο από τους αντίστοιχους άνδρες συναδέλφους τους. Οι γυναίκες στη Σουηδία αμείβονται κατά 16% λιγότερο από τους άνδρες

συναδέλφους τους, στη Γαλλία και την Ισπανία κατά 27% λιγότερο και στη Βρετανία κατά 36% λιγότερο. Η «*ψαλίδα*» της ανισότητας στις απολαβές μεγαλώνει, όσο μεγαλώνει και η ηλικία των γυναικών, αλλά και όσο «*ψηλώνει*» η θέση τους στη διοικητική ιεραρχία. Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο, οι γυναίκες με πανεπιστημιακούς τίτλους σπουδών να αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες συναδέλφους τους, που διαθέτουν τους ίδιους ακριβώς τίτλους, κυρίως εάν κατέχουν διευθυντική θέση. Αντίθετα, για τις κατώτερες βαθμίδες υπαλλήλων (π.χ. κλητήρες, πωλητές σε καταστήματα) οι μισθοί τείνουν να εξομοιώνονται για άνδρες και γυναίκες.

2.7.3.4. Βασικά χαρακτηριστικά της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας[28]

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Εργατικού Δυναμικού, ο πληθυσμός της χώρας από 15 ετών και άνω είναι 8.142.500 άτομα περίπου. Οι γυναίκες αποτελούν το 51,2% του πληθυσμού και οι άνδρες το 47,9% (βλέπε Πίνακα 1.3.).

---

[28] «*Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*», Αθήνα 1996, σελ. 92-97

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.

Κατανομή πληθυσμού 15 ετών και άνω κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο

	1981		1985		1991		Απόλυτη μεταβολή 1981-1991	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	68,1	31,9	64,6	35,4	64,3	35,7	1,1	20,3
Απασχολούμενοι	68,7	31,3	66,1	33,9	66,3	33,7	-0,5	11,2
Άνεργοι	55,1	44,9	46,7	53,3	40,1	59,9	46,5	170,9
ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	26,3	73,7	29,2	70,8	33,3	66,7	43,9	5,8
	1981		**1985**		**1991**		**Απόλυτη μεταβολή 1981-1991**	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	72,3	30,3	70,1	34,7	64,7	33,1	-7,6	2,8
ΑΝΕΡΓΙΑ	3,3	5,7	5,6	11,7	4,7	12,8	1,5	7,1

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 1991

Το 1991 οι γυναίκες αποτελούν το 35,7% του Εργατικού Δυναμικού και το 33,7% των απασχολουμένων. Επίσης, αποτελούν το 60% των ανέργων και το 68,4% των ανέργων μακράς διάρκειας. Η ανεργία των γυναικών είναι περίπου τριπλάσια αυτής των ανδρών. Στις 100 γυναικες οι 33 είναι οικονομικά ενεργές, ενώ αντίστοιχα οι άνδρες είναι 65 στους 100 (βλέπε Πίνακα 1.8.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

Βασικοί δείκτες απασχόλησης κατά φύλο 1991

Θέση στο επάγγελμα	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
	%	%	%
Εργατικό δυναμικό	100,0	64,3	35,7
Απασχολούμενοι / ες	100,0	66,3	33,7
Άνεργοι / ες	100,0	40,1	59,9
Άνεργοι / ες μακράς διαρκείας		31,6	68,4
Ποσοστό συμμετοχής Ε.Δ.		64,7	33,1
Ανεργία		4,7	12,8
Ανεργία μακράς διαρκείας		36,7	53,2

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 1991

Την εξεταζόμενη περίοδο δημιουργήθηκαν συνολικά 457,837 θέσεις εργασίας στον τριτογενή τομέα και μειώθηκαν κατά 324.658 οι θέσεις εργασίας στη γεωργία και το δευτερογενή τομέα. Η απόλυτη μεταβολή στις θέσεις απασχόλησης στην περίοδο αυτή είναι 133.180 περίπου και η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών αντιπροσωπεύει το 63,2% της αύξησης αυτής. Η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε κατά 6,9%, ενώ αυτή των ανδρών κατά 2%.

2.7.3.5. Ηλικιακή σύνθεση του εργατικού δυναμικού

Η σημαντικότερη μεταβολή στην κατανομή της ηλικιακής σύνθεσης του γυναικείου εργατικού δυναμικού είναι η μείωση της συμμετοχής της ηλικιακής ομάδας 45 - 64 ετών κατά 4,8% και η αύξηση κατά 4,3% της ομάδας 30 - 44 ετών.

Επίσης, και στα δύο φύλα μειώθηκε η συμμετοχή των ηλικιών κάτω των 19 ετών. Οι μεταβολές αυτές στα ποσοστά συμμετοχής κατά ηλικία, έχουν ως αποτέλεσμα αντίστοιχες μεταβολές στην ηλικιακή κατανομή των ανέργων και των απασχολούμενων. Έτσι, παρουσιάζεται

μείωση των απασχολουμένων και ανέργων κάτω των 19 και άνω των 45 ετών και αντίστοιχη αύξηση των ενδιάμεσων ηλικιών.

2.7.3.6. Μεταβολές στην κατάσταση της απασχόλησης των γυναικών

Τα βασικότερα στοιχεία μεταβολής της απασχόλησης των γυναικών είναι:

- Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών.
- Η μεγάλη αύξηση της ανεργίας των γυναικών.
- Η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στον τριτογενή τομέα και η μείωση της απασχόλησης στη γεωργία.
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες, με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς των ανδρών, ιδιαίτερα σε αυτή των επιστημόνων - ελεύθερων επαγγελμάτων (βλέπε Πίνακα 1.5. και 1.6.).
- Η μεταβολή της κατάστασης των γυναικών, σε σχέση με τη θέση στο επάγγελμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.

Κατανομή απασχολούμενων κατά ομάδες ατομικών επαγγελμάτων και φύλο

	Σύνολο	Επιστήμονες & Ελ. Επαγγελματίες	Διντές & Ανώτερα Διευθ. Στελέχη	Υπάλληλοι Γραφείου	Έμποροι & Πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή Υπηρεσιών	Γεωργοί, Κτηνοτρόφοι	Τεχνίτες, Εργάτες	Πρόσωπα μη δυνάμενα να ταυτισθούν με εργασθούν
1991									
Άνδρες	100	11,0	2,2	9,0	11,4	8,1	20,1	37,3	0,9
Γυναίκες	100	16,6	0,7	17,1	13,1	11,4	26,7	14,2	0,2
1985									
Άνδρες	100	10,3	2,3	7,5	10,1	8,0	24,4	36,6	0,9
Γυναίκες	100	12,5	0,7	13,3	10,2	11,0	37,8	14,6	0,1
1981									
Άνδρες	100	9,2	2,7	7,1	10,1	6,9	25,8	37,3	0,9
Γυναίκες	100	10,7	0,7	12,9	9,0	9,7	41,6	15,5	0,0
Μεταβολή 81-91									
Άνδρες	0,0	1,8	-0,6	1,9	1,4	1,2	-5,7	0,0	0,0
Γυναίκες	0,0	6,0	0,0	4,3	4,0	1,7	-14,9	-1,2	0,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.

	Σύνολο	Επιστήμονες & Ελ. Επαγγελματίες	Διντές & Ανώτερα Διευθ. Στελέχη	Υπάλληλοι Γραφείου	Έμποροι & Πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή Υπηρεσιών	Γεωργοί, Κτηνοτρόφοι	Τεχνίτες, Εργάτες	Πρόσωπα μη δυνάμενα να ταυτισθούν με εργασθούν
1991									
Σύνολο	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Άνδρες	66,3	56,5	86,8	50,7	63,2	58,2	59,7	83,7	89,9
Γυναίκες	33,7	43,5	13,2	49,3	36,8	41,8	40,3	16,3	10,1
1985									
Σύνολο	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Άνδρες	66,1	61,6	87,0	52,6	65,9	58,5	55,7	83,0	95,9
Γυναίκες	33,9	38,4	13,0	47,4	34,1	41,5	44,3	17,0	4,1
1981									
Σύνολο	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Άνδρες	68,7	65,4	89,7	54,6	71,0	61,0	57,6	84,1	98,7
Γυναίκες	31,3	34,6	10,3	45,4	29,0	39,0	42,4	15,9	1,3
Μεταβολή 81-91									
Άνδρες	-2,4	-8,9	-2,9	-4,0	-7,8	-2,8	2,1	-0,4	-8,7
Γυναίκες	2,4	8,9	2,9	4,0	7,8	2,8	2,1	0,4	8,7

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 1981, 1985, 1991

Η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται ποσοτικά βελτιωμένη. Παρά την ποσοτική αύξηση στο εργατικό δυναμικό και την ποιοτική άνοδο των τυπικών προσόντων των εργαζόμενων γυναικών, δεν παρατηρείται μεταβολή στην αναλογία των γυναικών διευθυνόντων και ανωτέρων διοικητικών στελεχών. Επίσης, οι αποδοχές των γυναικών είναι σημαντικά χαμηλότερες των ανδρών σε όλους τους κλάδους. Το στοιχείο του κατά φύλα καταμερισμού της αγοράς εργασίας, καθώς και των οικογενειακών υποχρεώσεων, φαίνεται ότι παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ένταξης και εξέλιξης των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας του απασχολούμενου πληθυσμού, θεωρούνται ως κύριοι παράγοντες διαρθρωτικής αλλαγής στα κοινωνικοοικονομικά συστήματα. Οι παράγοντες όμως αυτοί, δεν τονίζονται πάντα στις σχετικές μελέτες, με αποτέλεσμα οι πολιτικές, που προτείνονται να μη λαμβάνουν υπ' όψιν το σύνολο των βασικών δεδομένων.

Στη χώρα μας, η συνολική απόλυτη αύξηση του εργατικού δυναμικού και της απασχόλησης αποτελεί αύξηση των γυναικών στους αντίστοιχους δείκτες. Η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε κατά 11,2%, ενώ αυτή των ανδρών μειώθηκε κατά 11.500 θέσεις. Την ίδια περίοδο δημιουργήθηκαν 257.000 νέες θέσεις εργασίας στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα και χάθηκαν 133.000 θέσεις εργασίας γυναικών στη γεωργία. Η απόλυτη μεταβολή στις νέες θέσεις απασχόλησης την περίοδο αυτή είναι 120.000 περίπου και αποτελεί κατά 100% αύξηση της απασχόλησης των γυναικών.

2.7.3.7. Απασχόληση κατά οικογενειακή κατάσταση

Το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, μεταξύ των γυναικών παρουσιάζει η κατηγορία των διαζευγμένων, 61,2%, με μέσο όρο συμμετοχής όλων των γυναικών 34,7% και μέσο όρο συμμετοχής των ανδρών 63,6%.

Η κατηγορία των μόνων μητέρων, αρχηγών οικογένειας, με παιδιά κάτω των 12 ετών συμμετέχει στο εργατικό δυναμικό κατά 74,8%. Η ίδια κατηγορία παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό ανεργίας μακράς διαρκείας, μεταξύ των γυναικών, 37,1%, με μέσο όρο 57,59%, ίσως διότι αποδέχεται οποιαδήποτε εργασία, ανεξάρτητα από τα τυπικά προσόντα της προσφέρουσας την εργασία της. Οι έγγαμες μητέρες, με παιδιά κάτω των 12 ετών, έχουν ποσοστό συμμετοχής 49,1 %.

2.7.3.8. Γυναίκες εργαζόμενες και νοικοκυρές

Οι γυναίκες αποτελούν το 35% του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια στις τρεις γυναίκες, πάνω από 14 χρόνων εργάζεται. Μια έρευνα του 1995 κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

1. Η πλειονότητα των γυναικών ήθελε να συνεχίσει να εργάζεται ή να βρει δουλειά.
2. Η επιθυμία των γυναικών να εργασθούν είναι πιο δυνατή απ' ότι φαντάζονται οι άνδρες και
3. Ένα μικρό ποσοστό των ανδρών θέλουν να μην εργάζονται οι γυναίκες τους.

2.7.3.10. Σχέση αμοιβών γυναικών και ανδρών.

Οι μέσοι όροι των αποδοχών των γυναικών είναι χαμηλότεροι αυτών των ανδρών. Το 1993 οι διαφορές κατά κατηγορία διαφέρουν από

20,6% έως 28,5%. Η σχέση των αποδοχών των γυναικών, σε σχέση με παλαιότερα, προς αυτές των ανδρών βελτιώθηκε. Παρατηρείται όμως, ότι η τάση βελτίωσης της σχέσης δεν είναι σταθερή και ότι αυτή επιδεινώθηκε για την κατηγορία των εργατριών. Η αυξομείωση της σχέσης των ανδρών παρατηρείται συστηματικά στη μελέτη της χρονολογικής σειράς του δείκτη και στην ανάλυση των διψήφιων κωδικών των κλάδων.

2.7.3.11. Απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα

Στη Νομοθεσία, που διέπει τη λειτουργία και τις προσλήψεις στο Δημόσιο Τομέα, δεν υπάρχει καμία διάκριση φύλου. Η προαγωγή στους διάφορους βαθμούς γίνεται με βάση τα τυπικά προσόντα των υπαλλήλων και τα χρόνια υπηρεσίας. Οι γυναίκες αποτελούν το 41,6% των υπαλλήλων των Δημόσιων Υπηρεσιών (βλέπε Πίνακα 1.1 1.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7.

Κατανομή προσωπικού δημοσίων υπηρεσιών κατά φύλο και βαθμό

	1990		1995		1996	
ΒΑΘΜΟΣ	**Άνδρες**	**Γυναίκες**	**Άνδρες**	**Γυναίκες**	**Άνδρες**	**Γυναίκες**
Σύνολο	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Α	38,1	31,6	43,9	36,5	43,8	35,8
Β	26,0	35,4	28,7	35,4	28,8	36,0
Γ	28,9	28,1	22,8	24,1	22,5	24,0
Δ	7,0	4,9	4,6	4,0	4,9	4,3
	1990		**1995**		**1996**	
ΒΑΘΜΟΣ	**Άνδρες**	**Γυναίκες**	**Άνδρες**	**Γυναίκες**	**Άνδρες**	**Γυναίκες**
Σύνολο	*62,8*	*37,2*	*59,6*	*40,4*	*58,4*	*41,6*

Πηγή: ΥΠ.Π.Κ., Στατιστικές Προσωπικού του Δημοσίου Τομέα, 1990, 1995, 1996

Το 36% περιπου των γυναικών και το 44% περιπου των ανδρών υπαλλήλων είναι στον Α βαθμό των κλάδων. Η διαφορά μεταξύ του ποσοστου γυναικών και ανδρών στον Α βαθμό, πιθανόν να οφείλεται στη δυνατότητα, που έχουν οι παντρεμένες γυναίκες να συνταξιοδοτούνται μετά από 15 χρόνια υπηρεσίας

Οι διευθυντικές θέσεις καταλαμβάνονται με διαφορετικά κριτήρια. Τις προαγωγές αποφασίζουν τα υπηρεσιακά συμβούλια. Το ποσοστό των γυναικών στις διευθυντικές θέσεις και στις θέσεις των τμηματαρχών υστερεί σημαντικά αυτού των ανδρών.

Στο σύνολο των προϊσταμένων των Διευθύνσεων των Δημοσίων Υπηρεσιών το 10,6% είναι γυναίκες το 1996.

Επίσης, το σύνολο των προϊσταμένων των τμημάτων των Δημόσιων Υπηρεσιών το 24,0% είναι γυναίκες το 1996 (βλέπε Πίνακα 1.12).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8.

Προϊστάμενοι Δημόσιων Υπηρεσιών κατά φύλο

	ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ			ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΕΣ		
ΕΤΗ	*Σύνολο*	**Άνδρες**	**Γυναίκες**	*Σύνολο*	**Άνδρες**	**Γυναίκες**
1990	***100***	85,0	15,0	***100***	69,0	31,0
1994	***100***	76,0	24,0	***100***	63,4	36,6
1995	***100***	83,7	16,3	***100***	62,3	37,7
1996	***100***	89,4	10,6	***100***	76,0	24,0

Πηγή: ΥΠ.Π.Κ., Στατιστικες Προσωπικού του Δημοσίου Τομεα

Οι δείκτες αυτοί παρουσιάζουν σημαντική μείωση σε σχέση με το 1994. Από το 1990 έως το 1995 είχε βελτιωθεί σημαντικά η θέση των γυναικών στο Δημόσιο Τομέα, όσον αφορά την κατά φύλο συμμετοχή στις διευθυντικές θέσεις. Το 1996 παρατηρείται ανατροπή της εξέλιξης αυτής και πτώση της συμμετοχής των γυναικών στις θέσεις αυτές, σε επίπεδα χαμηλότερα του 1990.

2.7.4. Συμπεράσματα [29]

Παρόλο που οι γυναίκες εργάζονται περισσότερο, αποτελούν ακόμη τη συντριπτική πλειοψηφία (70%) των άνω του 1 δισεκατομμυρίου ανθρώπων, που ζουν στη φτώχεια. Και οι γυναίκες υποφέρουν από υψηλότερα ποσοστά υποαπασχόλησης και ανεργίας απ' ότι οι άνδρες.

Η ουσία είναι, ότι παρ' όλο που όλο και περισσότερες γυναίκες εργάζονται στη μεγάλη πλειοψηφία, απλά αυξάνουν τις τάσεις των φτωχών εργαζόμενων. Υποστηρίζει ότι, ενώ έχει υπάρξει κάποια πρόοδος, κυρίως σε βιομηχανικές χώρες, η οικονομική δραστηριότητα των γυναικών παραμένει εξαιρετικά συγκεντρωμένη σε χαμηλόμισθες, χαμηλής παραγωγικότητας και επισφαλείς μορφές απασχόλησης, με τους άνδρες να κυριαρχούν στα υψηλόμισθα επαγγέλματα και τις γυναίκες στα χαμηλόμισθα, κερδίζοντας μόνο 50-80% αυτών που κερδίζουν οι άνδρες.

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας αναφέρει ότι άνω του 45% όλων των γυναικών διεθνώς (ηλικίας 15 έως 64 ετών) είναι τώρα οικονομικά ενεργές. Στις βιομηχανικές χώρες, εργάζονται αρκετά περισσότερες από τις μισές γυναίκες, σε σύγκριση με το περίπου 37% των Δυτικοευρωπαίων γυναικών και το 30% των γυναικών στις Η.Π.Α. πριν από δύο μόλις δεκαετίες. Στην Ανατολική Ευρώπη, η συμμετοχή των γυναικών ήταν παραδοσιακά υψηλή, άνω του 50% και έχει παραμείνει έτσι, παρά τη μεταβατική περίοδο στην οικονομία, που διέρχεται. Στη Νοτιοανατολική Ασία το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών ανέβηκε στο 54% από 49% και στην Καραϊβική στο 49% από 38%. Στη Νότιο Ασία 44% των γυναικών εργάζονται, σε σύγκριση με το 25% πριν από δύο δεκαετίες. Ακόμη και σε περιοχές όπου η συμμετοχή της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό είναι συγκριτικά χαμηλή, οι ποσοστιαίες αυξήσεις υπήρξαν μεγάλες: Στη Λατινική Αμερική, ανέβηκε από το 22% στο 34% και στη Β. Αμερική από το 8% στο 21 %. Γεωγραφικά, μόνο οι χώρες του

---

[29] **Μηνιαίο Περιοδικό** του Ο.Α.Ε.Δ. «*Εργασία*», Σεπτέμβριος 1997, τεύχος 11

κόλπου συνεχίζουν να αντιδρούν στην τάση για αυξανόμενη απασχόληση των γυναικών, εν τούτοις, αυξάνει σταθερά σε αυτές τις χώρες ο αριθμός των εργαζόμενων μεταναστριών.

Ιδιαίτερα τονίζεται η διάκριση στην παιδεία, σαν μια από τις κύριες αιτίες της φτώχειας και της υποαπασχόλησης των γυναικών, με τις γυναίκες να αποτελούν περισσότερο από τα δύο τρίτα του σχεδόν 1 δισεκατομμυρίου αναλφάβητων ενηλίκων. Ακόμα και εκεί, όπου η σχολική και επαγγελματική εκπαίδευση είναι διαθέσιμες, πολλά ιδρύματα «*συνεχίζουν*» να προσφέρουν στερεότυπες «*γυναικείες*» ειδικότητες για κορίτσια, όπως δακτυλογράφηση, νοσηλευτική, ραπτική, τροφοδοσία και σερβίρισμα, εν αντιθέσει με τις επιστημονικές ή τεχνικές γνώσεις. Στις φτωχότερες χώρες, τα κορίτσια είναι πιο πιθανό να διακόψουν ή να σταματήσουν το σχολείο παρά τα αγόρια, παρά τα ολοφάνερα πλεονεκτήματα της αυξημένης μόρφωσης των κοριτσιών. Έτσι, έχει αποδειχθεί ότι κάθε επιπλέον χρόνος στο σχολείο αυξάνει το εισόδημα μιας γυναίκας κατά περίπου 15%, σε σύγκριση με 11 % για τον άνδρα, μειώνει τη γονιμότητα με ρυθμούς 5 - 10% και αποτρέπει 43 θανάτους βρεφών ανά 1.000 μορφωμένα κορίτσια.

Οι διακρίσεις επεκτείνονται από την εκπαίδευση μέχρι το χώρο εργασίας. Ανάμεσα στις πιο ευδιάκριτες μορφές διάκρισης στις αγορές εργασίας είναι: άνισα κριτήρια πρόσληψης και προαγωγής, άνιση πρόσβαση στην εκπαίδευση και επανεκπαίδευση, άνιση πρόσβαση στην πίστωση και σε άλλες παραγωγικές πηγές, άνιση πληρωμή για ίση εργασία, επαγγελματικός διαχωρισμός και άνιση συμμετοχή στη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Ένα εντυπωσιακό παράδειγμα της συγκέντρωσης των γυναικών σε χαμηλά αμειβόμενους τομείς, βρίσκεται στη βιομηχανία ενδυμάτων, όπου περισσότερο από τα 2/3 ολόκληρου του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού είναι γυναίκες και η οποία απορροφά σχεδόν το 1/5 του γυναικείου εργατικού δυναμικού στην παραγωγή. Ακόμα και στους καλύτερα αμειβόμενους τομείς, οι γυναίκες βρίσκονται στο χαμηλότερο μέρος της μισθολογικής κλίμακας. Συνολικά,

σχεδόν τα δύο τρίτα των γυναικών, που απασχολούνται στην παραγωγή, κατατάσσονται στις εργάτριες, χειρίστριες και εργάτριες παραγωγής, μόνο 5% είναι σε επαγγελματικές και τεχνικές εργασίες και 2% σε διοικητικές και διευθυντικές θέσεις.

Στον τομέα των υπηρεσιών, όπου εργάζονται οι περισσότερες γυναίκες, συνεχίζουν να βρίσκονται στις κατώτατες ή κοντά στις κατώτατες βαθμίδες εργασίας και αμοιβής, κατέχοντας μόνο το 14% των διοικητικών και διευθυντικών θέσεων και λιγότερο από το 6% των ανώτατων διευθυντικών θέσεων. Στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. οι γυναίκες αποτελούν το 65% με 90% όλων των εργαζόμενων με σχέση μερικής απασχόλησης.

2.7.4.1. Βελτίωση της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας για τις γυναίκες

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας υποστηρίζει ότι το να αυξηθούν οι ευκαιρίες απασχόλησης για τις γυναίκες δεν είναι αρκετό. Πρέπει να γίνουν και ενέργειες για τη βελτίωση των όρων και των συνθηκών αυτής της απασχόλησης. Βήματα για τη βελτίωση της ποιότητας της απασχόλησης για τις γυναίκες πρέπει να λάβουν υπόψη τους τα κάτωθι ζητήματα, τα οποία καλύπτονται από τα διεθνή κριτήρια εργασίας.

Επιβολή της αρχής της εφάμιλλης αξίας, προσφέροντας ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας. Αυτό είναι απαραίτητο, ώστε να εξαφανιστούν οι μισθολογικές διαφορές αντρών - γυναικών εντός των βιομηχανιών και να μειώσει τις μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις εργασίες γυναικών και στις εργασίες αντρών, σε μεγάλο βαθμό διαχωρισμένο κατά φύλο, επαγγελματικό κόσμο.

Βελτίωση της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας για τις εργαζόμενες γυναίκες, ούτως ώστε να μειώσουν και να εξαλείψουν περιβαλλοντολογικούς και επαγγελματικούς κινδύνους, ειδικά αυτούς που επηρεάζουν τις εγκύους και τις γυναίκες, που θηλάζουν, καθώς και μέτρα

για να μειωθεί το επαγγελματικό στρες από, ανάμεσα σε άλλους παράγοντες, την εργασία πολλών ωρών, τη μονότονη εργασία στις γραμμές συναρμολόγησης και τη σεξουαλική παρενόχληση.

Μέτρα για να μειωθεί η ευπάθεια της αγοράς εργασίας, ειδικότερα για να βελτιωθεί η ασφάλεια εργασίας στην παραοικονομία. Οι γυναίκες πρέπει συχνά να καταφεύγουν σε μη συνήθη απασχόληση, περιλαμβάνοντας, για παράδειγμα, μερική απασχόληση, απασχόληση ή κατ' οίκον εργασία, λόγω της ανάγκης να συνδυάσουν εργασία και οικιακά καθήκοντα. Ο κίνδυνος είναι ότι τέτοιες μορφές απασχόλησης είναι συχνά επισφαλείς και δεν καλύπτονται από τα νομικά και ασφαλιστικά συστήματα, που εφαρμόζονται στη συνήθη απασχόληση.

Εγγύηση της ελευθερίας του συνδικαλισμού και του δικαιώματος να οργανώνονται και να διαπραγματεύονται συλλογικά: για τις γυναίκες στον επίσημο τομέα, η συλλογική δράση, ειδικότερα μέσα από τις συνδικαλιστικές ενώσεις, είναι κρίσιμη και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις πρέπει να ασχοληθούν περισσότερο σε θέματα, που αφορούν τις γυναίκες. Για τις γυναίκες στην παραοικονομία, την ασυνήθη γεωργική απασχόληση, η λαϊκή κινητοποίηση και οργάνωση είναι μια σημαντική μορφή ενδυνάμωσης.

Κατάλληλο έλεγχο της αγοράς της εργασίας, ο οποίος θα πρέπει να λάβει υπόψη του την ανάγκη των γυναικών για ευελιξία, ειδικά προστατευτικά μέτρα σε τομείς, όπως η προστασία της μητρότητας και η φροντίδα του παιδιού και βήματα προς την εξάλειψη της διάχυτης ανισότητας στις ευκαιρίες και την αντιμετώπιση μεταξύ των εργαζομένων ανδρών και γυναικών.

Η προσφορά περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας στις γυναίκες θα εμπλέξει ένα συμβάλλον μακροοικονομικό περιβάλλον, περιλαμβάνοντας ακριβή και ρεαλιστικά στοιχεία, ούτως ώστε να αναπτυχθούν συναινετικές και αποτελεσματικές πολιτικές, που θα είναι ευαίσθητες σε θέματα φύλου. Οι πολιτικές θα πρέπει να λάβουν

υπόψη τους το νομικό πλαίσιο, τους μηχανισμούς επιβολής, την πολιτιστική συμπεριφορά και τις αντιλήψεις του κοινού.

Τα μέτρα για τη βελτίωση της εργασίας των γυναικών, περιλαμβανομένων των προγραμμάτων μόρφωσης και εκπαίδευσης της εργατικής νομοθεσίας, που καλύπτει τις συνθήκες εργασίας, των ρυθμίσεων και της κοινωνικής ασφάλισης και της συλλογικής αντιπροσώπευσης και διαπραγμάτευσης, έχουν στηριχθεί στη λογική ότι οι γυναίκες θα ήταν σε πλήρη, εξασφαλισμένη και σταθερή στον επίσημο τομέα, απασχόληση. Η φορολογία και η κοινωνική πρόνοια έχουν οικοδομηθεί πάνω στην εικόνα του άνδρα σαν της κύριας πηγής εισοδήματος και της γυναίκας σαν εξαρτώμενης ή δευτερεύουσας πηγής εισοδήματος. Αυτή η εικόνα δεν ισχύει πλέον και οι διαδικασίες χρειάζεται να αναθεωρηθούν, ούτως ώστε να προσαρμοστούν στη σημερινή πραγματικότητα και να εξασφαλίσουν ότι οι νέες ή μη συνήθεις μορφές απασχόλησης για τις γυναίκες δεν θα είναι υποβαθμισμένες, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις συνθήκες εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση και τις προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης.

2.7.5. Η συμμετοχή των γυναικών στις συνδικαλιστικές οργανώσεις [50]

Οι παραβιάσεις της αρχής της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων, προερχόμενες από τις αιτίες, αποκαλύπτουν και μια άλλη πτυχή των εργαζόμενων γυναικών στην Ελλάδα: την περιορισμένη συμμετοχή τους στα όργανα των συνδικαλιστικών οργανώσεων και τη μη διεκδίκηση, κατά συνέπεια, των δικαιωμάτων τους. Ο Πίνακας που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικός (βλέπε Πίνακα 1.13.).

---

[50] **Αντ. Ν. Σάκκουλα**, *«Παραβιασεις της αρχής της ισότητας των δυο φύλων στις εργασιακες σχέσεις»*, Αθήνα 1992, σελ. 73-74

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.13.

Συμμετοχή των γυναικών στα όργανα του συνδικαλιστικού κινήματος

	Σύνολο εκλεγμένων	Άνδρες	Γυναίκες	Ποσοστό γυναικών
Επί 169 διοικητικών συμβουλίων ομοσπονδιών και εργατικών κέντρων	2.136	2.040	96	4,49%
Στις εκτελεστικές επιτροπές των συνδικαλιστικών οργανώσεων	1.048	1.003	45	4,29%
Διοίκηση Γ.Σ.Ε.Ε.	45	39	6	13,3%
Εκτελεστική επιτροπή της Γ.Σ.Ε.Ε.	15	13	2	13,3%

Πηγή: Φ. Σιάννου, Γυναίκα και συνδικαλισμός, Ενημερωτικό Δελτίο Ινστιτούτου Εργασίας, Γ.Σ.Ε.Ε., Δεκ. 1991 σελ. 6

Οι γυναίκες, αν και συμμετέχουν στη δύναμη των συνδικάτων, μένουν έξω από τα όργανα των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Οι λόγοι που κρατούν τις γυναίκες μακριά από τα όργανα αυτά είναι ποικίλοι. Οι σημαντικότεροι όμως από αυτούς είναι οι εξής:

- Έλλειψη χρόνου, γιατί δεν μπορούν ν' αντεπεξέλθουν στην πολλαπλότητα των καθηκόντων τους ως εργαζόμενες, μητέρες και νοικοκυρές.
- Η έντονη ανασφάλεια, που αισθάνονται, δηλαδή ο φόβος της απόλυσης, σε συνάρτηση με την ανεργία, που πλήττει, κατά κύριο λόγο, τις γυναίκες.
- Η έλλειψη αυτοπεποίθησης. Πολλές γυναίκες θεωρούν ότι δεν είναι σε θέση ν' αντεπεξέλθουν στις αυξημένες υποχρεώσεις ενός συνδικαλιστικού στελέχους.

Η περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στα όργανα των συνδικαλιστικών οργανώσεων μαρτυρεί την καθυστέρηση, που χαρακτηρίζει τις οικονομικές και κοινωνικές δομές της χώρας. Έτσι, μέσα από το συνδικαλιστικό κίνημα αναπαράγεται η αναχρονιστική

αντιληψη για το δευτερεύοντα ρολο της γυναικας στην εργασια και κατά συνέπεια, στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

2.7.6. Προτάσεις για τη βελτίωση της γυναίκας στις εργασιακές σχέσεις

Για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στις εργασιακές σχέσεις είναι αναγκαία τα εξής:

1. Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση των γυναικών πρέπει να έχει τρεις στόχους: την είσοδο των γυναικών σε «νέα» επαγγέλματα, την είσοδο τους σε παραδοσιακά αντρικά επαγγέλματα και την αναβάθμιση των παραδοσιακών γυναικείων επαγγελμάτων, με επιμόρφωση σε νέες τεχνολογίες.
2. Η παρέμβαση της Επιθεώρησης Εργασίας πρέπει να είναι εντονότερη, ούτως ώστε να μη γίνονται παραβιάσεις της αρχής της ισότητας των δύο φύλων κατά τη λειτουργία και τη λήξη της σχέσης εργασίας, ιδιαιτερα δε ν' αποφεύγονται απολύσεις εγκύων και νέων μητέρων.
3. Πρέπει να γίνει σωστή ενημέρωση των γυναικών εκ μέρους των συνδικαλιστικών φορέων, πάνω στα δικαιώματά τους.
4. Ο συνδικαλισμός των γυναικών πρέπει να γίνει εντονότερος. Οι εργαζόμενες έχουν συμφέρον από το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα και το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα από τις γυναίκες. Η ενεργητική συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα διευρύνει τις δυνατότητες για αποτελεσματική διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους.
5. Μια συστηματική έρευνα για την καταγραφή των απασχολούμενων γυναικών σε άτυπες μορφές απασχόλησης είναι επιβεβλημένη. Οι συνδικαλιστικες οργανώσεις έχουν συμφέρον ν' αποκαλυφθεί η έκταση αυτής της μορφής

απασχόλησης, αφ' ενός για να διεκδικήσουν βελτίωση των συνθηκών εργασίας ενός μεγάλου αριθμού εργαζομένων και αφ' ετέρου για ν' αυξήσουν τη διαπραγματευτική τους δύναμη απέναντι στην εργοδοσία και το κράτος.

6. Πρέπει να παρέχονται αυξημένες κοινωνικές διευκολύνσεις για να είναι ευκολότερη η πρόσβαση των γυναικών στην εργασία, όπως και η επανένταξή τους.
7. Δεδομένου ότι ισότητα δεν πρέπει να υπάρχει μόνο στην εργασία, αλλά και στην οικογένεια, πρέπει και ο άνδρας, παράλληλα με τη γυναίκα, να συμμετέχει στις εργασίας της οικογένειας και το μεγάλωμα των παιδιών.
8. Η επιβολή πριν απ' όλα, και σημαντικότερο, να δραστηριοποιηθούν περισσότερο οι ίδιες οι γυναίκες, ούτως ώστε να συμμετέχουν ενεργά στα κέντρα των πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων. Μόνο έτσι θα επιτευχθεί η πραγματική ισότητα ανδρών και γυναικών μέσα στην ελληνική κοινωνία.
9. Η μείωση των ωρών εργασίας και των δύο φύλων, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η σταθερή και επαρκώς αμειβόμενη εργασία για όλους τους εργαζόμενους, να απελευθερωθούν θέσεις εργασίας, να αυξηθεί ο ελεύθερος χρόνος των εργαζόμενων.
10. Η καταμέτρηση επακριβώς των μερικώς απασχολούμενων, να καταγραφούν όλες οι μορφές των «*άτυπων*» ή «*ευέλικτων*» στη χώρα μας και το καθεστώς που τις διέπει.
11. Σύμφωνα με τις παραγωγικές ανάγκες της χώρας και με την ευθύνη των θεσμών για την ισότητα, να γίνεται η επιμόρφωση – εξειδίκευση των γυναικών μέσα από προγράμματα, σχολές, δημόσια εκπαίδευση κ.α.
12. Η αναμόρφωση της εργατικής νομοθεσίας με επιδίωξη την πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των απασχολούμενων με «*ευέλικτο*» καθεστώς. Η επιδίωξη να στοχεύει στη γενικότερη

μείωση και αναδιοργάνωση του χρόνου εργασίας, προς όφελος των εργαζομένων.

13. Κατοχύρωση των δικαιωμάτων στην ασφάλιση - σύνταξη - επιδόματα - άδειες, των μερικά απασχολούμενων. Αυστηρές ποινές για τους παραβάτες. Ρυθμίσεις θετικές ιδιαίτερα για τις γυναίκες, που μπαίνουν στην αγορά εργασίας σε μεγάλη ηλικία και δεν συμπληρώνουν τις προϋποθέσεις για σύνταξη, που ζητούνται σήμερα.
14. Καινούργιο νομικό πλαίσιο για τη μητρότητα και διευκολύνσεις προς τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις, που να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα. Άδειες τοκετού, επίδομα κυοφορίας, λοχείας, να καταβάλλονται χωρίς καμία περικοπή σε όλες τις γυναίκες που εργάζονται, ανεξάρτητα από το είδος της εργασιακής σχέσης.
15. Εξασφάλιση βασικών συνθηκών πρόληψης, υγειονομικής και φαρμακευτικής περίθαλψης, εξασφάλιση υγιεινής και ασφάλεια στους τόπους δουλειάς, για όλες τις εργαζόμενες.
16. Η συνεργασία με τους φορείς του γυναικείου κινήματος, με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς, για κοινή δράση και παρέμβαση στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
17. Η υποστήριξη των κομμάτων, για την αναγκαιότητα της ισότιμης θέσης της γυναίκας στην κοινωνία, σαν προϋπόθεση ανάπτυξης. Πρέπει να συμβάλλουν με όλα τα μέσα που διαθέτουν στον πολιτικό στίβο, για την ανάδειξη αυτής της αναγκαιότητας.

2.8. Η ανεργία των γυναικών

2.8.1. Εισαγωγή

Αν η ανεργία είχε ταυτότητα, τότε σίγουρα θα ήταν γύρω στα 30 και πτυχιούχος. Αυτό προκύπτει από την ανατριχιαστική πραγματικότητα των αριθμών, που παρουσιάζονται στα επίσημα εθνικά και κοινοτικά ντοκουμέντα.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 40% των ευρωπαίων ανέργων είναι νέοι κάτω των 25 ετών, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά νεανικής ανεργίας συγκεντρώνουν οι νότιες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα). Στη χώρα μας, τα ποσοστά νεανικής ανεργίας, ανέρχονται σε 30% περίπου, (η εκτεταμένη παραοικονομία δεν επιτρέπει την ακριβή καταγραφή των ανέργων), ενώ σημαντικό προβάδισμα ανεργίας έναντι των ανδρών έχουν οι γυναίκες κάτω των 25 ετών, που αποτελούν και το 40,6% του συνόλου των ανέργων γυναικών. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το 1995 οι νέες γυναίκες χωρίς εργασία έφταναν σε 101.237 και οι άνδρες σε 61.678. Η ανεργία, όμως, δεν πλήττει μόνο τις νέες, αλλά το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού, καθώς οι γυναίκες αποτελούν το 60% περίπου του συνολικού ποσοστού των ανέργων της χώρας!

Σημαντικό είναι, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, ότι χωρίς εργασία είναι συνήθως γυναίκες με μέσο ή υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό είναι, ότι το 1995, 248.629 γυναίκες με τίτλο μεταπτυχιακών σπουδών ήταν άνεργες, (οι άνδρες με την ίδια μόρφωση έφταναν σε 176.091), ενώ χωρίς δουλειά ήταν 106.064 γυναίκες απόφοιτες Μέσης εκπαίδευσης έναντι 65.743 ανδρών!

Περίπου 15 εκατομμύρια Ευρωπαίες και Ευρωπαίοι εργάζονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης, ενώ κλάδοι της οικονομίας, που

θεωρούνται κατ' εξοχήν γυναικείοι, συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά ελαστικών σχέσεων εργασίας. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας που διανύουμε, το 20% των νέων θέσεων εργασίας, που δημιουργήθηκαν στην Κοινότητα, ήταν θέσεις μερικώς απασχολούμενων και το 95% αυτών των θέσεων κατέλαβαν γυναίκες. Στην Ελλάδα, οι ελαστικές μορφές εργασίας θεσπίστηκαν με νόμο το 1990 και εφαρμόζονται σε μεγάλη έκταση στον τομέα των υπηρεσιών, τη γεωργία και λιγότερο έως καθόλου στη βιομηχανία, ενώ η χώρα μας έχει την πρώτη θέση στην έκτακτη απασχόληση, που εφαρμόζεται σε ποσοστό 17,6% έναντι 9,6% του συνολικού κοινοτικού ποσοστού. Στο εμπόριο, κλάδο στον οποίο απασχολούνται κυρίως γυναίκες, οι ελαστικές μορφές εργασίας τείνουν να περιθωριοποιήσουν την πλήρη απασχόληση. Χιλιάδες γυναίκες εργάζονται και αμείβονται με συμβάσεις λίγων ωρών και ημερών, (το 75-80% του προσωπικού των πολυκαταστημάτων και των Super Markets ασχολείται με ελαστικές μορφές εργασίας). Οι μερικώς απασχολούμενες, εργάζονται σε άτακτα χρονικά διαστήματα, πολλές φορές χωρίς ασφάλιση, ενώ δεν γνωρίζουν πότε δουλεύουν και πότε όχι! Παράλληλα, στερούνται όλων των δικαιωμάτων, που προβλέπονται από την Εργατική Νομοθεσία για τους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση, (αποζημίωση σε περιπτώσεις απόλυσης, άδεια, δώρα και επιδόματα).

Για την αντιμετώπιση της ανεργίας, η κυβέρνηση προσανατολίζεται στη θέσπιση μέτρων για την προστασία των εργαζομένων με άτυπες μορφές απασχόλησης (συμβάσεις έργου κ.λ.π.), τη θέσπιση αυστηρών ελέγχων για την ασφαλιστική κάλυψη και την τακτή εργασία των μερικώς απασχολούμενων. Για το γυναικείο πληθυσμό, τα μέτρα, που συζητούνται είναι η καλύτερη αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων για την κατάρτιση και απασχόληση των γυναικών, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, μέσα από καινούργιους δρόμους, όπως είναι η σύναψη Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης, (κοινωνική εργασία).

Οι εκπρόσωποι των εργοδοτικών φορέων, δεν προβάλλουν ιδιαίτερες ενστάσεις στα μέτρα που προτείνει η κυβέρνηση και

προβάλλουν τις δικές τους θέσεις για περισσότερο ελαστικές εργασιακές σχέσεις και λιγότερες επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων.

2.8.2. Η ανεργία των γυναικών 1986 –1991 [31]

Είναι γνωστό ότι η ανεργία έχει ιδιαίτερη «*προτίμηση*» στις γυναίκες, όπως και στους νέους, τους ανάπηρους και τους ανειδίκευτους εργάτες.

Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται με μεγαλύτερη οξύτητα σε περιφερειακές χώρες, όπως η Ελλάδα, που η δομή της οικονομίας τους είναι περισσότερο ευάλωτη στους κραδασμούς μιας γενικότερης ύφεσης.

Ας δούμε όμως το πρόβλημα περισσότερο αναλυτικά. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται στοιχεία για την απασχόληση και την ανεργία των γυναικών κατά τα τελευταία 6 χρόνια. Για λόγους σύγκρισης, στην τελευταία στήλη του Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα αντίστοιχα στοιχεία για την Ε.Ε. (11).

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1, η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της χώρας παρουσιάζει μια αύξηση. Η αύξηση αυτή έχει διακυμάνσεις κατά τα τελευταία 6 χρόνια και οφείλεται κυρίως στην επιδείνωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας. Αυτό μπορούμε να το δούμε με τον τρόπο, με τον οποίο εξελίσσεται η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, ιδιαίτερα κατά τα τρία τελευταία χρόνια, όπου παρουσιάζεται μια έντονη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, ιδιαίτερα κατά τα τρία τελευταία χρόνια, όπου παρουσιάζεται μια έντονη συμμετοχή των γυναικών ως ποσοστό στο εργατικό δυναμικό κατά τα έτη 1989 και 1990 (37%) και μια ύφεση το έτος 1991 (35%), που συνδυάζεται με την αποβιομηχανοποίηση ολόκληρων περιοχών της χώρας και κυρίως με κλάδους παραγωγής

---

[31] **Περιοδικό** «*Εργασία*», Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1995

(κλωστοϋφαντουργίας), όπου αποτέλεσαν και αποτελούν την κύρια πηγή απασχόλησης του γυναικείου εργατικού δυναμικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Απασχόληση και ανεργία γυναικών

		1986	1987	1988	1989	1990	1991	Ε.Ε. (11) 1989
1.	*Εργατικό δυναμικό (Σύνολο)*	3.887,8	3.883,6	3.960,8	3.966,9	4.000,2	3.993,5	139.613
	Γυναίκες	1.383,0	1.394,2	1.459,7	1.466,8	1.483,4	1.405,9	55.986
	% ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό	35,5	35,8	36,9	37,0	37,0	35,7	40,1
2.	*Αριθμός απασχολουμενων (Σύνολο)*	3.600,8	3.597,4	3.657,4	3.670,9	3.719,1	3.632,4	126.774
	Γυναίκες	1.223,1	1.235,9	1.277,3	1,285,4	1.309,7	1.225,6	49.301
	% ποσοστό συμμετοχής των γυναικων στο σύνολο των απασχολουμενων	34,0	34,3	35,0	35,0	35,2	33,7	38,9
3.	*Αριθμός ανέργων (Σύνολο)*	286,9	286,2	303,5	296,0	281,1	301,1	12.839
	Γυναίκες	159,9	15,83	181,9	181,3	173,7	180,3	6.685
	% ποσοστό συμμετοχής των γυναικων στο σύνολο των ανέργων	55,7	55,3	60,0	61,2	61,7	59,8	52,1
4.	*Ποσοστό ανεργίας (Σύνολο)*	7,4	7,4	7,6	7,4	7,0	7,6	9,0
	Γυναίκες	11,5	11,3	12,4	12,3	11,7	12,8	11,8
5.	*Άνεργοι κάτω των 25 ετων (Σύνολο)*	125,4	125,1	134,4	134,7	128,0	133,7	4.453
	Γυναίκες	79,8	77,4	87,4	85,2	83,5	83,1	2.393
	% ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο σύνολο των ανέργων κάτω των 25 ετων	63,6	61,8	65,1	63,2	65,2	60,8	53,7

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1986-1991, Eurostat 1990

Αυτό που θα πρέπει κυρίως να επισημάνουμε, είναι ότι ανεξάρτητα των διακυμάνσεων, που παρουσιάζει το ποσοστό των γυναικών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού, υπάρχει μια αισθητή αύξηση κατά την τελευταία 20ετία και ειδικότερα: 1971 27,8%, 1981 27,1% και το 1991 35,7%.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να πει κανείς ότι διαχρονικά, όλο και περισσότερες γυναίκες στη χώρα μας θέλουν να ενταχθούν στο

εργατικό δυναμικό. Οι παράγοντες εκείνοι, που επέδρασαν θετικά στην είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας είναι συνοπτικά οι ακόλουθοι:

1. Η ανάσχεση του μεταναστευτικού ρεύματος, από τις αγροτικές ιδιαίτερα περιοχές της χώρας, προς το εξωτερικό. Στη δεκαετία του 1960, γύρω στις 380.000 γυναίκες εγκατέλειψαν την Ελλάδα, ψάχνοντας για δουλειά σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης και κυρίως στη Δ. Γερμανία.
2. Η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου της γυναίκας, η εξέλιξη των κοινωνικών αντιλήψεων και στη χώρα μας, οι αλλαγές στη νοοτροπία, η δημιουργία μικρότερης σε αριθμό μελών οικογένειας, όλα αυτά παρέχουν τη δυνατότητα στη γυναίκα να εισχωρήσει με μεγαλύτερα δικαιώματα στην αγορά εργασίας.
3. Τέλος, η λήψη άλλων μέτρων, όπως π.χ. η δημιουργία βρεφονηπιακών σταθμών, συμβάλλουν οπωσδήποτε θετικά προς την ίδια κατεύθυνση.

Παρά την αύξηση, που σημειώθηκε κατά τα τελευταία χρόνια, η συμμετοχή της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό είναι μικρότερη στην Ελλάδα από τις χώρες της Ε.Ο.Κ. Σε κάθε 100 άτομα, που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό, οι 40 είναι γυναίκες στα κράτη - μέλη της Ε.Ε., έναντι 36 περίπου στη χώρα μας (βλέπε Πίνακα 1). Από τον ίδιο πίνακα φαίνεται επίσης, ότι η συμμετοχή των γυναικών στη συνολική ανεργία είναι δυσανάλογη με τη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό και στην απασχόληση. Έτσι, το 1991, ενώ από τους 100 απασχολούμενους οι 34 περίπου ήταν γυναίκες, από τους 100 ανέργους οι 60 ήταν γυναίκες. Ας σημειωθεί ότι, οι γυναίκες, όχι μόνο εμφανίζουν ποσοστά ανεργίας υψηλότερα από εκείνα των ανδρών, αλλά και η διάρκεια ανεργίας τους είναι μεγαλύτερη. Το 1991, απο τους 100 άνεργους με διάρκεια ανεργίας μεγαλύτερη των 12 μηνών, οι 63 περίπου ήταν γυναίκες. Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο σύνολο των ανέργων στην Ε.Ο.Κ. είναι χαμηλότερο από τη χώρα μας, παρά την υψηλότερη συμμετοχή των

γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Έτσι, από τους 100 άνεργους στα κράτη - μέλη, μόνο οι 52 ήταν γυναίκες (βλέπε Πίνακα 1).

Μια άλλη διαφορά ανάμεσα στη χώρα μας και στα κράτη - μέλη της Ε.Ε. αφορά στην κατανομή των ανέργων γυναικών σε κλιμάκια ηλικίας. Από τους 100 άνεργους κάτω των 25 ετών, οι 61 περίπου είναι γυναίκες στη χώρα μας, έναντι 54 περίπου στις χώρες της Ε.Ο.Κ.

Επίσης, εκείνο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι ότι αποτελεί θλιβερή πρωτιά της Ελλάδας, έναντι των άλλων κρατών - μελών η ανεργία, που πλήττει τις νεαρότερες γυναίκες, που στην Ελλάδα την τελευταία δετία κυμαίνεται πάνω από το 60% των ανέργων κάτω των 25 ετών.

Στη συνέχεια, θα δούμε την κατανομή των απασχολούμενων γυναικών κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας, που δίνεται στον Πίνακα 2. Σύμφωνα με τις στατιστικές του 1991, οι περισσότερες γυναίκες στην Ελλάδα απασχολούνται στον τριτογενή τομέα της οικονομίας (55,7% τον συνόλου) και στον πρωτογενή τομέα (26,8% του συνόλου). Στο δευτερογενή τομέα και κυρίως στη μεταποίηση, απορροφάται το υπόλοιπο 17,5% του γυναικείου απασχολούμενου εργατικού δυναμικού. Στη γεωργία, βέβαια, η απασχόληση φθίνει σταδιακά, εξαιτίας της εκμηχάνισης των μέσων παραγωγής. Όπως είναι φυσικό, αυτό έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στη γυναικεία απασχόληση. Όλες οι εξελίξεις στην παραγωγική διαδικασία, στη γεωργία κυρίως, έχουν ριζικές επιπτώσεις στο ρόλο της Ελληνίδας αγρότισσας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Κατανομή απασχολούμενων γυναικών κατά τομείς δραστηριότητας

Τομέας δραστηριότητας	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Αριθμός απασχολούμενων γυναικών στον πρωτογενή τομέα (γεωργία κ.λ.π.) % ποσοστό	458,5 (37,5)	439,7 (35,6)	436,8 (34,1)	416,7 (32,4)	398,3 (30,4)	328,8 (26,8
Αριθμός απασχολουμενων γυναικών στον δευτερογενή τομέα (βιομηχ. – βιοτεχν.) % ποσοστό	210,4 (17,2)	209,3 (16,9)	213,2 (16,7)	222,2 (17,3)	226,5 (17,3)	214,9 (17,5)
Αριθμός απασχολούμενων γυναικών στον τριτογενή τομέα (εμπόριο – υπηρεσίες) % ποσοστό	553,9 (45,3)	586,6 (47,4)	627,4 (49,2)	646,3 (50,3)	683,9 (52,3)	681,8 (55,7)
ΣΥΝΟΛΟ	**1.223,1 (100,0)**	**1.235,9 (100,0)**	**1.277,7 (100,0)**	**1.285,4 (100,0)**	**1.309,7 (100,0)**	**1.225,6 (100,0)**

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1986-1991

Στον τομέα των υπηρεσιών, οι γυναίκες απασχολούνται στο εμπόριο, κυρίως ως εμποροϋπάλληλοι, καθώς και ως υπάλληλοι γραφείου.

Οι αλλαγές στην οικονομία και στην κοινωνία, που συνοδεύτηκαν από εκπαιδευτικές αλλαγές, έδωσαν τη δυνατότητα στο γυναικείο φύλο, στα τελευταία 15 - 20 χρόνια να κατακτήσει τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, τη μία μετά την άλλη, ακολουθώντας την εξάπλωση της φοίτησης του ανδρικού πληθυσμού. Θα μπορούσαμε να πούμε χωρίς υπερβολή, ότι ο μεγάλος κερδισμένος της εκπαιδευτικής έκρηξης είναι ο γυναικείος πληθυσμός. Αλλά αυτή η εκπαιδευτική έκρηξη δεν είχε αντίστοιχα αποτελέσματα στην απασχόληση - ανεργία, είτε στην επαγγελματική σταδιοδρομία (βλέπε Πίνακα 3) και οφείλεται κυρίως στους εξής λόγους:

- Κοινωνικοοικονομικές αντιλήψεις για το ρόλο της γυναίκας στην Ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με τις απόψεις αυτές, που κυρίως ήταν διάχυτες στην κοινωνία, κατά τη δεκαετία του '50 και '60, ο ρόλος της γυναίκας ήταν περιορισμένος νομοτελειακά στο ρόλο της μητέρας και της συζύγου αποκλειστικά. Αυτή η νοοτροπία ακόμα και στις ημέρες μας υπάρχει (σε μικρότερο ποσοστό) αν πάρουμε υπόψη μας την επιλογή των νέων μας, όσον αφορά την ομάδα των επαγγελμάτων, τα οποία

επιλέγουν. Αυτό το παρατηρούμε, είτε στις σχολές Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι., που θέλουν να διαγωνιστούν, είτε στις ιδιωτικές σχολές, που παρακολουθούν μετά την αποτυχία τους από τις πανελλήνιες Γενικές Εξετάσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Απασχολούμενοι κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων το 1991

Ομάδες επαγγελμάτων	Απασχολούμενοι κατά φύλο		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Σύνολο	***3.632.437***	***2.406.784***	***1.225.653***
Επιστήμονες και Ελεύθ. Επαγγελματίες	468.847	264.979	203.869
Διευθύνοντες και ανώτερα Διοικητικά Στελέχη	60.320	52.349	7.971
Υπάλληλοι Γραφείου Κ.Π.Τ.Ε.	425.402	215.502	209.901
Έμποροι και Πωλητές	434.953	274.889	160.064
Παροχή Υπηρεσιών	334.994	194.964	140.030
Γεωργία, Ζωοκομία κ.λ.π.	810.232	483.569	326.664
Τεχνίτες, Εργάτες Μεταφ. Μέσων	1.072.770	898.128	174.642
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν κατ' επάγγελμα	24.918	22.405	2.513

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε,, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1991

Αυτή η διχοτόμηση της αγορά εργασίας και η διάκριση των εργασιών σε «*ανδρικές*» και «*γυναικείες*» και το συνεπακόλουθό τους, εγκλωβισμό των γυναικών σε εργασίας χαμηλού γοήτρου και αποδοχών, δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο. Σε μελέτη της Κοινότητας για την εργασία των γυναικών και τους μισθούς τους, ως ποσοστό επί τοις % των ανδρικών, φαίνεται ότι στις χειρωνακτικές π.χ. εργασίες οι γυναίκες παίρνουν το 80% των αποδοχών των ανδρών.

Τα ανωτέρω, γίνονται πιο συγκεκριμένα για την Ελληνική πραγματικότητα, αν πάρουμε υπόψη μας ότι τρεις βιομηχανικοί κλάδοι (υφαντικές βιομηχανίες, βιομηχανίες ένδυσης και υπόδησης και καπνοβιομηχανία), που συγκεντρώνουν το 60% περίπου των

απασχολούμενων στην βιομηχανία γυναικών, είναι ταυτόχρονα «*έντονα γυναικείοι*» και «*έντονα φθίνοντες*».

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, η σημερινή θέση των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία, η συγκέντρωσή τους σε παραδοσιακούς κλάδους και φθίνοντα επαγγέλματα, η έλλειψη ειδίκευσης και η μειονεκτική υπηρεσιακή τους σχέση απέναντι στους άνδρες, εξηγούν το φαινόμενο της υψηλότερης ανεργίας των γυναικών. Και η διαπίστωση αυτή, σε συνδυασμό με τη μειωμένη γεωγραφική και την επαγγελματική κινητικότητα των γυναικών, εντείνουν τους κινδύνους ακόμα μεγαλύτερων σε βάρος τους ανισοτήτων στην αγορά εργασίας. Οπωσδήποτε, τα στοιχεία, που αναφέραμε πιο πάνω, είναι ανησυχητικά. Αναρωτιέται κανείς, αν αντιπροσωπεύουν μια ξεχωριστή μορφή ταξικής αντίθεσης. Αναμφίβολα, το πρόβλημα είναι ολοφάνερο και μας βάζει όλους μπροστά στις ευθύνες μας.

2.8.3. Χαρακτηριστικά της ανεργίας των γυναικών

Από τα στοιχεία της έρευνας Εργατικού Δυναμικού, προκύπτει ότι το 1993 το 15,2% των οικονομικά ενεργών γυναικών είναι άνεργες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες είναι 6,4%.

Παρά την απόλυτη αύξηση των απασχολούμενων γυναικών κατά 6,9 την περίοδο 1985 - 1993, η ανεργία των γυναικών αυξήθηκε κατά 3,7%. Η ανεργία των ανδρών αυξήθηκε κατά 0,8% την ίδια περίοδο. Η απόλυτη αύξηση των άνεργων γυναικών την εξεταζόμενη περίοδο είναι 44,3% και αυτή των ανδρών 16%.

Το 55,6% των άνεργων γυναικών το 1993 είναι «*νέες άνεργες*», δηλαδή ζητούν για πρώτη φορά εργασία, ενώ το ίδιο συμβαίνει με το 40,7% των ανέργων ανδρών. Από τις νέες άνεργες, το 48,4% είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης.

Το 35,1 % των ανέργων γυναικών, που είχε εργασθεί στο παρελθόν, εργαζόταν στη βιομηχανία - βιοτεχνία και το 27,1 % στον κλάδο του εμπορίου - εστιατορίων - ξενοδοχείων. Το 48,2% των άνεργων, που είχαν εργασθεί στο παρελθόν είναι γυναίκες. Η σημαντικότερη μεταβολή σε αυτή την κατηγορία των ανέργων, την περίοδο 1985 - 1993, είναι η αύξηση του ποσοστού των άνεργων γυναικών, που απασχολούνται στον κλάδο του εμπορίου, κατά 15,7%, με επόμενο κλάδο τις λοιπές υπηρεσίες, με ποσοστό μεταβολής 15,3%.

Οι περισσότερες άνεργες, το 1993, ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 20 - 24 ετών, με δεύτερη τη μεγάλη ομάδα 30 - 44 ετών. Δεν παρατηρείται διαφοροποίηση ως προς το στοιχείο αυτό, σε σχέση με το 1985, για τις γυναίκες. Στους άνδρες, το 1985 η ηλικιακή ομάδα 30 - 44 συγκεντρώνει τους περισσότερους άνεργους, ενώ το 1993 αυτό συμβαίνει στην ομάδα των 20 - 24 ετών. Μεγάλη μείωση, 4,9% παρατηρείται στη συμμετοχή της ηλικιακής ομάδας 15 - 19 ετών στις άνεργες γυναίκες. Αυτό σχετίζεται με τη συνέχιση των σπουδών και την ένταξη στο εργατικό δυναμικό σε μεγαλύτερη ηλικία.

2.9. Γυναίκα – Οικογένεια – Μητρότητα – Παιδί

2.9.1 Γενικά

Οι ραγδαίες οικονομικές, τεχνολογικές και οι συνακόλουθες κοινωνικές αλλαγές της σύγχρονης εποχής έχουν συνδεθεί με τη χαλάρωση παραδοσιακών κοινωνικών θεσμών, η οποία φαίνεται να συνδέεται με την εμφάνιση ψυχοκοινωνικών διαταραχών σε ολοένα μεγαλύτερο αριθμό ατόμων.

Ένας από τους βασικούς κοινωνικούς θεσμούς που έχει έντονα επηρεασθεί από τις οικονομοτεχνολογικές εξελίξεις του τελευταίου αιώνα είναι και η οικογένεια, της οποίας ο ρόλος τόσο στην όλη οργάνωση και λειτουργία της κοινωνίας όσο και στην αποτελεσματική κοινωνικοποίηση των ατόμων είναι θεμελιώδης. Από την άλλη μεριά η οικογένεια θεωρείται ως πηγή συναισθηματικής έντασης λόγω της πιθανής ανάπτυξης αρνητικών παθολογικών συναλλακτικών συμπεριφορών ανάμεσα στα μέλη της.

Εξ αιτίας της κοινωνικής παρέμβασης της σύγχρονης κοινωνίας, ο λειτουργικός ρόλος της οικογένειας έχει περιορισθεί και ανάλογα έχει αυξηθεί η ανεξαρτητοποίηση των μελών της οικογένειας από τις λειτουργικές ανάγκες τις οποίες άλλοτε εξυπηρετούσε η οικογενειακή μονάδα. Έτσι οι συναισθηματικοί δεσμοί μεταξύ των μελών γίνονται στη σύγχρονη εποχή ο κύριος συνδετικός ιστός μεταξύ των μελών μιας οικογένειας. Η οικογένεια, επομένως, στην πλουραλιστική σημερινή κοινωνία διατηρείται περισσότερο από την ανάπτυξη τυπικών μορφών συμπεριφοράς και τις έντονες συναισθηματικές προσδοκίες των μελών της παρά από τη λειτουργική ανάγκη του ενός για τον άλλον μεταξύ των ατόμων που την αποτελούν αφ' ενός, ή από την ανάγκη της κοινωνίας για σταθερές οικογενειακές μονάδες, αφ ετέρου. Έτσι, αν οι συναισθηματικοί δεσμοί είναι αδύνατοι, η οικογένεια είναι δυνατόν να διαλυθεί.

Οι κοινωνικές αλλαγές άσκησαν σημαντική επιρροή και στους ρόλους και στα πρότυπα συμπεριφοράς των δυο φύλων, ιδίως στο πλαίσιο των συζυγικών σχέσεων. Από τα βασικότερα κοινωνικά φαινόμενα που επηρέασαν τις αλλαγές αυτές είναι η εξομοίωση των δυο φύλων, στις ευκαιρίες για εκπαίδευση και η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά της αμειβόμενης εργασίας. Οι εξελίξεις αυτές κλόνισαν τα παραδοσιακά, απόλυτα διαφοροποιημένα, πρότυπα ρόλων, όπως του πατέρα – εργαζόμενου και της μητέρας – νοικοκυράς και όπως ήταν φυσικό, επηρέασαν σημαντικές διαστάσεις των συζυγικών σχέσεων, όπως τη δομή εξουσίας στην οικογένεια, τη σεξουαλική ζωή, την ικανοποίηση από το γάμο, την απόφαση για απόκτηση παιδιών κ.ά. Κάτω από την πίεση των κοινωνικών εξελίξεων η διαφοροποίηση στους συζυγικούς ρόλους μειώνεται, με ανάλογη εξομοίωση των δυο συζύγων και στους άλλους τομείς της συζυγικής και οικογενειακής ζωής. Οι αλλαγές αυτές όμως καθώς βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη ούτε έχουν αποσαφηνισθεί απόλυτα, ούτε έχουν σταθεροποιηθεί και γίνει γενικότερα αποδεκτές.

Γεγονός πάντως είναι ότι οι κοινωνικές εξελίξεις επιτρέπουν σήμερα διάφορες επιλογές ρόλων, τόσο εκ μέρους των γυναικών όσο και εκ μέρους των ανδρών. Η ύπαρξη, ωστόσο, ευκαιριών χωρίς ανάλογη εμπέδωση γενικά αποδεκτών οικογενειακών ρόλων και τρόπων συμπεριφοράς για τα δύο φύλα, και χωρίς προσεκτική αντιμετώπιση και κάλυψη των αναγκών, για τις οποίες εξακολουθεί να είναι και σήμερα υπεύθυνη η οικογένεια – συναισθηματική συμπαράσταση στα μέλη της, οικονομική επάρκεια, εξασφάλιση ήρεμης και οργανωμένης οικογενειακής ζωής στο περιβάλλον της κατοικίας, αποτελεσματική κοινωνικοποίηση των παιδιών – συχνά οδηγούν σε ανοιχτές ή υπολανθάνουσες συγκρούσεις και, όχι σπάνια σε διάλυση της οικογένειας.

Οι αλλαγές που έχουν σημειωθεί στις στάσεις που αφορούν την οικογένεια, έχουν επηρεάσει και τις σχέσεις γονέων – παιδιών. Έτσι, ενώ στην παραδοσιακή οικογένεια η θέση των παιδιών σ' αυτήν ήταν εξασφαλισμένη, λόγω της σημασίας τους σαν παραγωγικές μονάδες στο

μέλλον, και σε μια μεταγενέστερη φάση τα παιδιά ενσάρκωναν τις προσδοκίες των γονέων και γίνονταν σκοπός ζωής – έστω και με ορισμένα αρνητικά επακόλουθα – σήμερα, τουλάχιστον για ορισμένα τμήματα αστικού πληθυσμού, η απόκτηση παιδιών φαίνεται να έχει χάσει πολλές από τις αξίες που άλλοτε επενδύονταν σ' αυτήν, με επιπτώσεις στον τρόπο κοινωνικοποίησης τους, και γενικότερα στις σχέσεις γονέων – παιδιών.

2.9.2 Η εικόνα και ο ρόλος της γυναίκας [32]

Ο κόσμος της «*αδιαφοροποίητης πρώτης κοινωνίας*», ήταν ένας κόσμος χωρίς ιδιορρυθμία και ισχυρογνωμοσύνη, χωρίς ατομικισμό, αλλά επίσης χωρίς μοναξιά.

Ήταν ένας κόσμος, σταθερός, ήρεμος, ελεύθερος από ανάγκες, χωρίς απαιτήσεις, απλός, αλλά ταυτόχρονα συνετός και αξιόπιστος. Ήταν μια κοινωνία από ισότιμους πολίτες, απαλλαγμένος από κοινωνικές τάξεις, χωρίς καταδυνάστευση, υπεροψία και δουλικότητα.

Στον κόσμο αυτό η εικόνα της γυναίκας ήταν αυτή της «*παραγωγού των αγαθών*» και της «*τροφού*» της οικογένειας και με τη μορφή αυτή θεοποιήθηκε και λατρεύτηκε από τους ανθρώπους της εποχής.

Ο ρόλος της γυναίκας διακρίνεται για την ισοτιμία και της ζωής.

Η μόνιμη εγκατάσταση, ο καταμερισμός εργασίας, η δημιουργία θεμάτων και η ανάγκη ανταλλαγής αυτών μ' άλλα προϊόντα και η καθιέρωση του κληρονομικού δικαίου επέφεραν αλλαγές στο περιεχόμενο της εικόνας και του ρόλου της γυναίκας.

Η εικόνα της γυναίκας παρουσιάζεται ως «*εύπλαστο*», «*αδύναμο πλάσμα*», που έχει την ανάγκη της προστασίας και της παρουσίας ενός ισχυρού άντρα.

Η εικόνα που διαχέεται στον κοινωνικό περίγυρο και που προβάλλεται ως πρότυπο είναι η γυναίκα που ακολουθεί πιστά τον άντρα,

---

[32] **Περιοδικό** «*Ο.Γ.Ε.*», Οκτώβριος 1996, τεύχος 11

δέχεται αδιαμαρτύρητα τις καταπιέσεις και είναι πρόθυμη να θυσιαστεί για τα παιδιά της.

Ο ρόλος της γυναίκας περιορίζεται στο σπίτι, στο νοικοκυριό, χωρίς οποιαδήποτε συμμετοχή στο κοινωνικό και πολιτικό «*γίγνεσθαι*».

Ο διαφωτισμός και η βιομηχανική επανάσταση επιφέρουν νέες αλλαγές. Η ανάγκη εργατικών χεριών φέρνει τη γυναίκα εκτός του οικογενειακού χώρου.

Η γυναίκα εντάσσεται στην εργασιακή διαδικασία με πολύ χαμηλές αποδοχές και άθλιες συνθήκες εργασίας. Οι νέες συνθήκες διαμορφώνουν το νέο πρότυπο, τη νέα εικόνα της γυναίκας, που διεκδικεί πολιτικά μια καλύτερη θέση ή μια ισότιμη θέση στο νομικό και εργασιακό χώρο.

Η νέα εικόνα της γυναίκας έχει περιεχόμενο κοινωνικοπολιτικό και πολιτιστικό.

Η γυναίκα της εποχής παρουσιάζεται ως δυναμική, χειραφετημένη, συμμετέχει ενεργά στο «*κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι*» και διακρίνεται για την ελκυστικότητα και τη φροντισμένη σύμφωνα με τη μόδα εμφάνιση. Ο ρόλος της γυναίκας στην εποχή μας είναι πολυδιάστατος και ποικιλόμορφος, γιατί η γυναίκα είναι υποχρεωμένη να συμμετέχει σε ποικίλες εκδηλώσεις και να ανταποκρίνεται σε πολλές προσδοκίες.

Ο «*αναγκαστικός*» καταμερισμός της εργασίας, η πίεση για συμμετοχή στην υπερκατανάλωση αγαθών, χωρίς να υπάρχουν στη διάθεση τα ανάλογα μέσα και η ανάγκη για εξισορρόπηση των ποικίλων απαιτήσεων, που προέρχονται από την οικογενειακή και την κοινωνική ζωή δημιουργούν ανασφάλεια και άγχος στη γυναίκα. Η ανασφάλεια και το άγχος οδηγούν στη σύγχυση της εικόνας και του ρόλου της γυναίκας της εποχής. Από τη σύγχυση και το αδιέξοδο μπορεί να εξέλθει η γυναίκα αν ισχυροποιήσει το αυτοσυναίσθημα, την αυτοεκτίμηση, την αυτοσυνειδησία της και διεκδικεί την ΙΣΟΤΙΜΙΑ των δύο φύλων μέσα από τη διαφορετικότητά τους.

Ο άντρας και η γυναίκα οφείλουν και πρέπει να εργασθούν, μέσα σ' ένα πνεύμα αμοιβαίου σεβασμού και αλληλοκατανόησης, για να γίνει η κοινωνία μας ανθρωπινότερη και ο κόσμος δικαιότερος.

2.9.3 Ο θεσμός της οικογένειας και τα μέτρα προστασίας της από το κράτος[33]

Η οικογένεια, σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες είναι ο κυριότερος θεσμός για τη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή. Η οικογένεια αποτελεί το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και δικαιούται της προστασίας της κοινωνίας και του κράτους. Μέσα από την οικογένεια ικανοποιούνται οι βασικές ανάγκες του παιδιού, που δεν είναι παρά οι ανάγκες της κοινωνίας, που δεν είναι τίποτα άλλο από την ικανοποίηση των ουσιαστικών αναγκών του παιδιού. Η οικογένεια μεταβιβάζει τα ήθη, τα έθιμα, τους θεσμούς και τις αξίες της κοινωνίας στο παιδί το οποίο, με τη σειρά του, θα διαμορφώσει ιδεολογίες στην αυριανή κοινωνία.

Η οικογένεια όμως, ως προς τη δομή και τις λειτουργίες τις οποίες επιτελεί, μεταβάλλεται συνεχώς. Στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Β. Αμερικής, η πυρηνική – συζυγική οικογένεια δεν είναι πλέον ο κυρίαρχος τύπος οικογένειας. Συνυπάρχουν και άλλες μορφές, όπως η μονογονεϊκή, η οικογένεια της διπλής σταδιοδρομίας, η ημιεκτεταμένη.

Η Ελληνική οικογένεια, τα τελευταία 30 χρόνια, υπόκειται σε πολλές αλλαγές ως προς τη δομή και τις λειτουργίες τις οποίες επιτελεί. Μόλις άρχισε η εκβιομηχάνιση της χώρας, η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση αποδυνάμωσαν τη μικρή κοινότητα και την εκτεταμένη μορφή της οικογένειας. Η αλλαγή αυτή από την αγροτική – παραδοσιακή, σε αστική – σύγχρονη κοινότητα είχε μια βαθιά επίδραση στην κοινωνία. Τη μετέβαλλε από συλλογική σε ατομιστική κοινωνία. Παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει, η οικογένεια στην Ελλάδα παραμένει συζυγική. Το πρότυπο της παραδοσιακής οικογένειας εξακολουθεί να κυριαρχεί, τα

---

[33] *«Εθνική Εκθεση της Ελλάδας»*, Αθήνα 1996, σελ. 131-136

περισσότερα παιδιά γεννιούνται μέσα στο γάμο και οι περισσότεροι γάμοι διατηρούνται μέχρι το θάνατο ενός εκ των συζύγων. Παράλληλα υπάρχουν οικογένειες μ' ένα γονέα καθώς τα διαζύγια και οι εκτός γάμου γεννήσεις αυξάνονται.

Παρόλ' αυτά, η νομοθεσία και τα στατιστικά στοιχεία από τις απογραφές περιορίζονται στη συζυγική – πυρηνική μορφή της οικογένειας. Τα μέτρα προστασίας της οικογένειας συνεπώς στηρίζουν την πυρηνική – παραδοσιακή οικογένεια. Η αυξητική τάση των διαζυγίων και η εμφάνιση της μονογονεϊκής οικογένειας, είναι όμως πραγματικότητα. Οι μονογονεϊκές οικογένειες υπολογίζεται ότι δεν ξεπερνούν το 5% του συνόλου. Στη συντριπτική πλειονότητα έχουν αρχηγό γυναίκα.

Ο χωρισμένος ή χήρος γονιός και η ανύπαντρη μητέρα πρέπει να συντηρήσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους με το δικό τους εισόδημα. Οι συντάξεις των χήρων καλύπτουν ποσοστό μόνο του εισοδήματος των συζύγων τους. Το κρατικό επίδομα στις ανύπαντρες μητέρες και στα απροστάτευτα παιδιά είναι τελείως ανεπαρκές (12.000 δρχ. το μήνα). Άλλα προγράμματα προστασίας μονογονεϊκών οικογενειών (π.χ. ΠΙΚΠΑ) μπορούν να καλύψουν περιορισμένο αριθμό ενδιαφερομένων.

Έρευνες που έγιναν έδειξαν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα οικονομικά, στέγης, υγείας και φροντίδας των παιδιών. Πρόκειται για οικογένειες στα πρόθυρα του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η Ελληνική κυβέρνηση έχει ήδη προχωρήσει στη θέσπιση μέτρων για την ανακούφιση αυτών των οικογενειών. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:

- επιδότηση στεγαστικών δανείων
- πριμοδότηση της πρόσληψής τους στο δημόσιο
- προτεραιότητα στους παιδικούς σταθμούς
- προγράμματα κατάρτισης

- ένταξης και επανένταξης στην παραγωγή καθώς και
- ψυχολογικής υποστήριξης και επιχορήγησης επαγγελματικών πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων.

Προγραμματίζεται η αύξηση του κρατικού επιδόματος στα απροστάτευτα παιδιά και η σημαντική βελτίωση των προϋποθέσεων χορήγησής του.

Τέλος σημαντική είναι η συμβολή του Κέντρου Βρεφών «Η Μητέρα» στον τομέα της Προστασίας Μητέρων – Παιδιών το οποίο παρέχει υπηρεσίες και προγράμματα υποστήριξης της ανύπαντρης μητέρας και της μητέρας αρχηγού μονογονεϊκής οικογένειας.

2.9.4. Η αλλαγή της μορφής της οικογένειας [34]

Η επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας συντελεί στην αναμόρφωση του θεσμού της οικογένειας. Του θεσμού αυτού που στις μέρες μας χάνει τη σημασία του, χωρίς όμως να 'χει αντικατασταθεί από κάτι άλλο που να δίνει στους ανθρώπους την ίδια σιγουριά και αυτοπεποίθηση όσο μια οικογένεια που λειτουργεί σωστά.

Στη νέα μορφή της οικογένειας οι γονείς μοιράζονται κάθε ευθύνη και το παιδί υπολογίζεται σα μια ξεχωριστή προσωπικότητα με δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η οικογενειακή σχέση βασίζεται στην ισοτιμία των μελών της και κανένα μέλος της δεν εμποδίζεται να μετέχει ενεργά στη ζωή του τόπου.

Στην οικογένεια της εργαζόμενης γυναίκας, όπου πατέρας και μητέρα συμμετέχουν σ' όλες τις ευθύνες και το παιδί αναλαμβάνει τις δικές του, πολύ πιο εύκολα γίνεται αντιληπτό απ' όλους ο μόχθος του νοικοκυριού και τα προβλήματα. Έτσι παύουν να υπάρχουν τα στεγανά που οδηγούσαν στην πλήρη απομόνωση των συζύγων μεταξύ τους και στο χάσμα ανάμεσα σε παιδιά και σε γονείς.

---

[34] **Ίρις Αυδή – Καλκάνη**, «*Η επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα*», Αθήνα 1978, σελ. 112-114

Όταν το μεγάλωμα των παιδιών είναι και στην πράξη υπόθεση και των δυο γονιών, τότε διευκολύνουν ο ένας τον άλλο στη δουλειά αυτή κι έρχονται με όμοιο συχνά τρόπο σ' επαφή με το παιδί και τα προβλήματά του. Δεν είναι μόνο η μητέρα που ξέρει αν το παιδί έχει δυσκολίες. Το παιδί θα διηγηθεί και στον πατέρα τις σχολικές και εξωσχολικές του εμπειρίες. Η εργαζόμενη γυναίκα δεν αποσπάται από την οικογένειά της γιατί η οικογένεια είναι πια προσαρμοσμένη στις καινούργιες συνθήκες.

Η οικογένεια, στην οποία όλοι εργάζονται σύμφωνα με τις δυνάμεις τους μέσα και έξω από το σπίτι, είναι αυτή που δημιουργεί το σωστό περιβάλλον για την ανάπτυξη των παιδιών και την ψυχική υγεία όλων των μελών της. Κι οι γονείς θα αγωνίζονται μαζί για την καλυτέρευση των συνθηκών στη δουλειά για να ελαφρύνουν την καταπίεση τους μέσα σ' αυτήν. Για να μην μεταφέρουν το κλίμα της καταπίεσης αυτής μέσα στην οικογένεια. Αυτή την αλήθεια που έχει γίνει αντιληπτή από αρκετούς νέους ανθρώπους, δύσκολα την παραδέχονται ακόμα οι γυναίκες και το κοινωνικό σύνολο. Οι γυναίκες από φόβο μήπως χαρακτηριστούν κακές μητέρες, αλλά και γιατί έτσι αισθάνονται να κλονίζεται η θέση τους μέσα στην κοινωνία που τις αποδέχεται όχι σαν αυθύπαρκτα όντα, αλλά μόνο σα συζύγους και μητέρες. Το κοινωνικό σύνολο, όπως αναφέρθηκε ήδη, γιατί η αποκλειστικότητα της φροντίδας του παιδιού από τη μάνα είναι πολύ βολική για όλους.

Για τον πατέρα, γιατί σαν εργαζόμενος μπορεί να αποδώσει περισσότερο χωρίς να 'χει γονικές σκοτούρες, ανεκτικός στην κρατική αδιαφορία για την προστασία του παιδιού. Για το κράτος γιατί μπορεί να διευκολύνει τη μητέρα να εργάζεται ή να την στέλνει πίσω στο σπίτι, ανάλογα με τις ανάγκες του, χωρίς ποτέ να θεωρείται υπεύθυνο για την ανατροφή κάθε γενιάς.

2.9.5. Γυναίκες αρχηγοί οικογενειών

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 1991 ο αριθμός των νοικοκυριών με αρχηγό γυναίκα είναι 19,4%, ενώ το 1981 ήταν 15,9%. Η αύξηση του αριθμού των νοικοκυριών με αρχηγό γυναίκα αποτελεί εξέλιξη με σημαντικές επιπτώσεις.

Το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό κατά κατηγορία οικογενειακής κατάστασης μεταξύ των γυναικών παρουσιάζει η κατηγορία των διαζευγμένων με 60,5%, με μέσο όρο συμμετοχής των ανδρών 66,8% (πηγή Ε.Σ.Υ.Ε 1989). Η κατηγορία των μόνων μητέρων, αρχηγών οικογενείας, με παιδιά κάτω των 12 ετών συμμετέχει στο εργατικό δυναμικό κατά 74,8%.

Η ίδια κατηγορία παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό ανεργίας μακράς διαρκείας μεταξύ των γυναικών, 37,1% με μέσο όρο 57,6%, ίσως διότι αποδέχεται οποιαδήποτε εργασία ανεξάρτητα από τα τυπικά προσόντα της προσφέρουσας την εργασία της. Οι έγγαμες μητέρες με παιδιά κάτω των 12 ετών έχουν ποσοστό συμμετοχής 49,1%.

Από νομική πλευρά η θέση της άγαμης μητέρας έχει-εξομοιωθεί με αυτή της έγγαμης, ενώ όπου υπάρχει ανάγκη δίνεται και προτεραιότητα.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας έχει διοργανώσει για τις άγαμες, διαζευγμένες και τις χήρες εκπαιδευτικά σεμινάρια επαγγελματικού προσανατολισμού για την ένταξη ή επανένταξη τους στην αγορά εργασίας με ταυτόχρονη ψυχολογική στήριξη, ενώ επιδοτούνται προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

2.9.6. Μητρότητα

Ο μεγαλύτερος σταθμός στη ζωή μιας γυναίκας στον τόπο μας είναι η εποχή που θα κάνει παιδιά. Βεβαιωμένη πως η μόνη της αποστολή σαν ανθρώπου είναι η μητρότητα, θεωρεί πολύ φυσική τη μεγάλη αλλαγή που φέρνουν στη ζωή της τα παιδιά. Ξέρει και όλοι γύρω την προειδοποιούν,

πως η ανέμελη ζωή μπορεί να υπάρχει γι' αυτη μέχρι να γίνει μητέρα. Ύστερα υπάρχουν τα παιδιά και το μεγάλο αντάλλαγμα για την πλήρη ανατροπή του τρόπου ζωής της είναι η χαρά που της προσφέρουν και η περηφάνια που νοιώθει αφού μπόρεσε να εκπληρώσει την κοινωνική της αποστολή. Τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις της μητρότητας σκεπάζουν κάθε άλλο ενδιαφέρον της και η γυναίκα αφοσιώνεται ολόψυχα στην ανατροφή των παιδιών.

Στη ζωή του εργαζόμενου άντρα τα παιδιά δεν επιφέρουν καμιά αλλαγή σε χρόνο ή κόπο, μόνον μια μεγαλύτερη ευθύνη· νοιώθει σαν πατέρας, που εκφράζεται κυρίως στην προσπάθειά του να κερδίσει όσο περισσότερα χρήματα μπορεί, προς όφελος όλης της οικογένειας. Δοσμένος τελείως στη δουλειά του, μαθημένος να κάνει θυσίες κυρίως για την επαγγελματική του επιτυχία και απόδοση, νοιώθει στο τέλος πιο δεμένος με το επάγγελμα παρά μ' αυτά.

Η εργαζόμενη μητέρα φέρνει πια μόνη το βάρος όλων των ευθυνών της ανατροφής των παιδιών. Δεμένη συναισθηματικά με τα παιδιά μόνο και ποτέ με τη δουλειά, μαθημένη αυτή να θυσιάζεται κυρίως για τα παιδιά της, εξαντλημένη από την υπεραπασχόληση της μέσα κι έξω από το σπίτι. Παράλληλα η ανατροφή των παιδιών, που βρίσκεται σε συνάρτηση με τόσες δουλειές και τόσα προβλήματα, της δημιουργεί πάντα τύψεις, γιατί δουλεύοντας δεν μπορεί να αφοσιωθεί απερίσπαστη στο έργο της. Αυτή κυρίως θα κατηγορηθεί για την κακή τους ανατροφή, αλλά ακόμη και για την παιδική εγκληματικότητα. Και είναι φυσικό, αφού είναι υπεύθυνη για όλα. Από την υγεία και τη σωστή διατροφή του παιδιού μέχρι τη μελέτη του, την ψυχαγωγία του και την φροντισμένη εμφάνισή του. Αντίθετα με τον πατέρα, ακόμη και τις ώρες που εργάζεται η μητέρα «έχει το νου της» στο παιδί. Σ' αυτο το παιδί που νοιωθει εγκαταλελειμμένο στους ακατάλληλους παιδικούς σταθμούς, στην κακή επιρροή της τηλεόρασης, σ' αυτά τα παιδιά που πολλές φορές μένουν μόνα στο σπίτι εξ αιτίας της έλλειψης συντονισμού ωρών εργασίας και σχολείων.

Ο αντίχτυπος της μητρότητας στην επαγγελματική ζωή της γυναίκας είναι τεράστιος. Κατάκοπη, η γυναίκα δεν μπορεί να αποδώσει όσο πριν από τη μητρότητα. Φορτωμένη με τις ευθύνες της ανατροφής των παιδιών προσπαθεί όσο μπορεί ν' αποφεύγει τις ευθύνες στη δουλειά. Χωρίς επαγγελματικές φιλοδοξίες, εύκολα αποσύρεται, αδιαφορεί για την προαγωγή της ή την επαγγελματική της προώθηση. Παράλληλα η εγκυμοσύνη και η μητρότητα θεωρούνται από τον εργοδότη αντιαναπτυξιακός παράγοντας, η μητέρα κακός εργαζόμενος και πάντα της καταλογίζεται η μειωμένη της απόδοση. Κατηγορείται ακόμη για συχνές απουσίες από τη δουλειά που μειώνουν την παραγωγικότητά της σαν εργαζομένης.

Κάθε διευκόλυνση που της παρέχεται από το κράτος θεωρείται σχεδόν χαριστική και όταν χορηγείται δημιουργεί την εντύπωση πως η εργαζόμενη μητέρα είναι τελικά ασύμφορη υπάλληλος. Από τη στιγμή που η εργαζόμενη θα μείνει έγκυος, αλλά και ακόμη νωρίτερα, από τη στιγμή που θα παντρευτεί, αρχίζει να ζει με το άγχος της απόλυσής της, αφού η παραμονή της στη δουλειά εξαρτάται ακόμη από την καλή θέληση του εργοδότη. Συνηθισμένη είναι η περίπτωση των εργαζομένων γυναικών που κρύβουν όσο γίνεται την εγκυμοσύνη τους από τον εργοδότη ή ακόμη και το ότι έχουν μικρό παιδί, αλλά και των γυναικών που αποφεύγουν να κάνουν παιδιά και καταφεύγουν στην άμβλωση περιμένοντας τις κατάλληλες επαγγελματικές συνθήκες για να γίνουν μητέρες.

Αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται η εργαζόμενη μητέρα από το κοινωνικό σύνολο είναι η μητρότητα να μην θεωρείται προσφορά και ευτυχία αλλά να ορθώνεται απειλητική για εργαζόμενους και εργοδότες. Στην πράξη εμποδίζεται ουσιαστικά το δικαίωμα της μητέρας να εργασθεί και είναι αυτή το πρώτο θύμα σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Ακριβώς τότε που το προϊόν της εργασίας της είναι ακόμη πιο σημαντικό γι' αυτήν και την οικογένειά της. Όταν πάλι η μητέρα εργάζεται, δεν τολμά να διεκδικεί τα προνόμια που της παρέχονται ή που πρέπει να έχει, με συνέπεια να περιορίζεται ακόμη και η

διεκδίκηση της προστασίας της υγείας της δικής της και του παιδιού που θα γεννηθεί. Το δικαίωμα για την προστασία της υγείας είναι αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου και πρέπει να διεκδικείται μαζί με το δικαίωμα για δουλειά.

2.9.7. Υγεία και μητρότητα [35]

Το σύνταγμα της χώρας μας του 1975 στο άρθρο 21 παρ. 3 λεει: «*Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και λαμβάνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψή των απόρων χωρίς καμιά διάκριση φύλου...*».

Η υγεία, σωματική αλλά και ψυχική είναι κοινωνική αξία μεγιστης σημασίας και οπωσδήποτε σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη της χώρας μας. Η εξασφάλιση της υγείας δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι ατομική υπόθεση, ούτε προνόμιο αυτών που έχουν και μπορούν να πληρώνουν στο εσωτερικό ή το εξωτερικό τις παρεχόμενες ιατρικές υπηρεσίες. Η υγεία δεν επιτρέπεται να είναι ένα είδος εμπορεύσιμο και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χάσει το δημόσιο χαρακτήρα της και να αφεθεί στα χέρια ιδιωτών, οι οποίοι σαν αρχικό σκοπό έχουν την απόκτηση κέρδους. Ενώ ο δημόσιος τομέας διαρκώς συρρικνώνεται και το Εθνικό Σύστημα Υγείας υπολειτουργεί, καταρρέει. Η Πολιτεία, κάτω και από τις οδηγίες των υπερεθνικών κέντρων των Βρυξελλών αλλά και με την συγκαλυμμένη ή απροκάλυπτη επίθεση από τα Μ.Μ.Ε, όχι μόνο δεν ενισχύει, εκσυγχρονίζει, αναπτύσσει αλλά περικόπτει τις παροχές ή μέρος αυτών τις μεταφέρει στους πολίτες με διάφορα τεχνάσματα π.χ. την καθιέρωση του εισιτηρίου στα νοσοκομεία κ.τ.λ.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η υγεία εξασφαλίζεται μίζερα και η κατάσταση αυτή είναι ακόμη χειρότερη για μας τις γυναίκες αφού

---

[35] **Πέτρου Α. Σταθοπούλου**, «*Κοινωνική Πρόνοια για γενική θεώρηση*», Αθήνα 1996, σελ. 281-295

αποτελούμε και το ασθενέστερο οικονομικά κομμάτι του πληθυσμού. Με στοιχεία που δόθηκαν πρόσφατα στη δημοσιότητα από τον Ο.Η.Ε. την ημέρα της Γυναίκας, αποκαλύφθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των φτωχών αυτού του κόσμου είναι γυναίκες. Οι γυναίκες επίσης αμείβονται με το 75% των μισθών των ανδρών συναδέλφων τους για την ίδια δουλειά, ενώ μόλις το 37% των εργαζομένων είναι γυναίκες. Από τα στοιχεία αυτά είναι φανερό σε τι ποσοστό οι γυναίκες έχουν αυτόνομη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή τι επιπέδου είναι αυτή η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Οσο για την πρόληψη, αυτή για την πλειοψηφία των γυναικών αποτελεί άπιαστο όνειρο αφού η Πολιτεία αρνείται να εφαρμόσει οποιοδήποτε πρόγραμμα προληπτικής ιατρικής γιατί κοστίζει. Αγνοούν ηθελημένα αυτό που από χρόνια είναι γνωστό. Δηλαδή ότι η πρόληψη κοστίζει λιγότερο από τη θεραπεία. Οι στατιστικές για τη χώρα μας στον τομέα αυτό είναι θα λέγαμε τριτοκοσμικές. Το 25% των Ελληνίδων ηλικίας πάνω από 18 χρόνων δεν έχει υποβληθεί σε γυναικολογική εξέταση, το 88% δεν έχει κάνει μαστογραφία για την έγκαιρη διάγνωση του καρκίνου του μαστού, ενώ το 57% δεν έχει κάνει ποτέ τεστ Παπανικολάου.

Επίσης θα πρέπει να επισημάνουμε την ιδιαίτερη σημασία που πρέπει να δώσουμε σ' ότι αφορά την ψυχική μας υγεία. Οι γυναίκες πρέπει να πάψουν να είναι οι κυριες καταναλώτριες ηρεμιστικών και αγχολυτικών φαρμάκων. Σύμφωνα με στοιχεία της Ψυχιατρικής κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών αποκαλύπτεται ότι το 27,5% των Ελλήνων και πιο συγκεκριμένα το 18,7% των ανδρών και το 34% των γυναικών παρουσιάζει έκπτωση της ψυχικής υγείας. Η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι, ισχυρίζονται, τη φορτωσε με προβλήματα και άγχος γιατί δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στις συνθήκες της ανταγωνιστικότητας που επικρατούν. Η θεωρία αυτή καταρρίπτεται από την έρευνα του καθηγητή Ν. Πετρόπουλου. Σ' αυτή την έρευνα αποκαλύπτεται ότι στις γυναίκες

που δεν εργάζονται εμφανίζονται συμπτώματα ψυχοπαθολογίας σε ποσοστό 13% ενώ το αντίστοιχο των εργαζομένων είναι περίπου 4%. Δεν φταιει η έξοδος από το σπίτι αλλά το γεγονός ότι η γυναίκα μόνη χωρίς βοήθεια από την Πολιτεία αλλά και την οικογένεια αγωνίζεται ν' αντεπεξέλθει στους 2 ή 3 ρόλους που έχει να φέρει σε πέρας. Κι αυτό επιβεβαιώνεται με άλλο ένα στοιχείο από την ίδια έρευνα όπου αποκαλύπτεται ότι υπάρχει ακόμα μικρότερο ποσοστό συμπτωμάτων ψυχοπαθολογίας στην εργαζόμενη γυναίκα όταν ο άντρας συμμετέχει στις υποχρεώσεις του σπιτιού.

Οι γυναίκες είναι ταγμένες για την αναπαραγωγή του είδους γι' αυτό απαιτείται φροντίδα για την σωματική και ψυχική τους υγεία όχι γιατί είναι αδύναμες ή ασθενικές, αλλά γιατί πρέπει να έρθουν στον κόσμο γερά κι επιθυμητά παιδιά από γερούς και κατά το δυνατόν ευτυχισμένους γονείς.

Η μητρότητα πρέπει να αποτελεί μέγιστη κοινωνική αλλά κι όχι έντονη φυλετική διάκριση. Δεν μπορεί να χρησιμοποιείται από την ανδροκρατική κοινωνία σαν άλλοθι για την περιθωριοποίηση τους στον τομέα της εργασίας, της μόρφωσης, της προόδου, της επιστήμης ή της συμμετοχής τους στα κοινά.

2.10. Διεκδικήσεις των γυναικείων οργανώσεων

2.10.1. Γενικά [36]

Στη χώρα μας, με το άρθρο 4 του Συντάγματος του 1975 καθιερώθηκε η ισότητα των δύο φύλων και η σχετική νομοθεσία εναρμονίστηκε στις συνταγματικές επιταγές. Έτσι, η γυναίκα πέτυχε σε ένα βαθμό μια θεσμική, τουλάχιστον, ισότητα.

Το γυναικείο κίνημα στη χώρα μας, αναπτύχθηκε και με τους διεκδικητικούς του αγώνες, κατέκτησε ορισμένα δικαιώματα, προσπαθώντας να ακολουθήσει τις προηγμένες οικονομικά χώρες της Ευρώπης.

Η οικονομική ύφεση της Ευρώπης, οδήγησε τους ιθύνοντας στη χάραξη νέας στρατηγικής, που όχι μόνο ανέκοψε αυτή την πορεία, αλλά παίρνει πίσω τα κεκτημένα και οδηγεί τη γυναίκα σε αναχρονιστικές συνθήκες εργασίας και διαβίωσης.

Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, παρουσιάζεται τριπλάσιος αριθμός ανέργων γυναικών, σε σχέση με τους άνδρες. Τα ποσοστά γυναικείου φύλου στη φτώχεια, στις νέες εκμεταλλευτικές μορφές εργασίας, στην ασφάλιση είναι κατά πολύ μεγαλύτερα απ' αυτά του ανδρικού φύλου.

Η Πράσινη Βίβλος για να απαλύνει την κατάσταση αυτή προτείνει «*ίσες ευκαιρίες*» στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική εξέλιξη και στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων.

Για να επιτευχθούν ίσες ευκαιρίες, χρειάζεται πρώτα από όλα νομοθετικό πλαίσιο.

Οι κοινοτικές ρυθμίσεις για την ισότητα, όχι μόνο δεν επαρκούν, αλλά έχουν πολλές ασάφειες, που οδηγούν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, με αποτέλεσμα να έχουμε πολλές φορές ερμηνεία σε βάρος της γυναίκας.

---

[36] **Περιοδικό** «*Ο.Γ.Ε.*», Μάιος 1996, τεύχος 10

Στο άρθρο 3 της Συνθήκης, που αναφέρεται στους σκοπούς της Κοινότητας, δεν περιλαμβάνεται ρητή αναφορά στις ίσες ευκαιρίες, ούτε στο Σχέδιο Συντάγματος υπάρχει σχετική διάταξη. Η Οικονομική Νομισματική Ένωση δεν αναφέρεται καθόλου στα κοινωνικά δικαιώματα, που είναι προϋπόθεση για την ισότητα, και το Κοινωνικό Πρωτόκολλο παραμένει εκτός του σώματος της Συνθήκης.

Τα τρία μεσοπρόθεσμα προγράμματα κατανάλωσαν τόνους χαρτί και χρήματα, αλλά δεν έφεραν αποτέλεσμα. Η θέση της γυναίκας συνεχώς επιδεινώνεται. Ωθείται στην εθελοντική εργασία, στο φύλαγμα των παιδιών ή ηλικιωμένων και στη μερική απασχόληση, για να συνδυάσει τις επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις.

Την απομάκρυναν από την παραγωγή και την οδηγούν σε υπηρεσίες Β΄ κατηγορίας (καθαρίστριες, καμαριέρες). Οι τραπεζίτες προτείνουν δάνεια για να ανοίξουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ είναι γνωστό ότι σε πανευρωπαϊκό επίπεδο τέτοιες επιχειρήσεις κλείνουν καθημερινά και το μόνο αποτέλεσμα θα είναι η οφειλή στις Τράπεζες, με τις γνωστές συνέπειες.

Απώτερος σκοπός, να επιστρέψει η γυναίκα στο σπίτι, να παραμείνει σε εφεδρεία και, αν χρειαστεί, να την επαναφέρουν στην παραγωγή.

Η μερική απασχόληση και γενικά, η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, δεν έσωσαν τη γυναίκα από την ανεργία, όπως επαγγέλεται η Πράσινη Βίβλος, ούτε καν προσωρινά. Το 76% - 90% των εργαζομένων σ' αυτές είναι γυναίκες. Το ομολογεί η ίδια η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που στην έκθεση του 1993 διαπιστώνει ότι η μερική απασχόληση είναι τομέας «γυναικοκρατούμενος».

Η ίδια κατάσταση υπάρχει και στον τομέα των Κέντρων Λήψης Αποφάσεων, αφού η ίδια η Κομισιόν, που διακηρύσσει τις ίσες ευκαιρίες, απασχολεί στους κόλπους της, σε ανώτερες θέσεις 200 άνδρες και μόνο 5 γυναίκες. Στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης, η κατάσταση δεν είναι διαφορετική.

Στην Ελλάδα, τα πράγματα δεν διαφέρουν, σε ορισμένους δε τομείς, ίσως είναι και χειρότερα. Στη χώρα μας, υπάρχουν 2 εκατομμύρια γυναίκες, χωρίς προσωπικό εισόδημα και χωρίς κοινωνική ασφάλιση.

Οι νέες μορφές εργασίας παίρνουν έκταση συνεχώς. Το 75% των απασχολούμενων σ' αυτές είναι γυναίκες.

Πρόσφατα, το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών ασχολήθηκε με την Ελλάδα και ζητά περισσότερη ελαστικότητα στην εργατική νομοθεσία. Ωρομίσθια, πρόσκαιρη, εποχιακή, φασόν, είναι μορφές εργασίας, με τις οποίες απασχολούνται οι Ελληνίδες, στα «σούπερ μάρκετ», στα εμπορικά καταστήματα και σ' όλες γενικά τις υπηρεσίες.

Περιορισμένα ή ανύπαρκτα τα επιδόματα, η κοινωνική ασφάλιση, η αποζημίωση για την απόλυση. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις γυναικών κλείνουν στη χώρα μας κατά εκατοντάδες το μήνα.

Κεκτημένα δικαιώματα παίρνονται πίσω, όπως το όριο συνταξιοδότησης των γυναικών, που από το 60° έγινε 65°. Καταργήθηκε η διάταξη, που απαγόρευε τη νυχτερινή εργασία της γυναίκας στη βιομηχανία και βιοτεχνία. Η κατάργηση αυτών των θετικών διατάξεων στην Ελλάδα, έφερε μεγάλη ανισότητα, αντί ισότητα, γιατί οι κοινωνικές συνθήκες είναι τέτοιες, που την υποχρεώνουν καθημερινά σε εξαντλητικό ωράριο εργασίας.

Οι κοινωνικές παροχές και υπηρεσίες, που θα βοηθούσαν τη γυναίκα να απαλλαγεί από τον τριπλό ρόλο, συνέχεια συρρικνώνονται. Παιδικοί σταθμοί κλείνουν, Νοσοκομεία σε άθλια κατάσταση, κρατικά γηροκομεία ανύπαρκτα.

Με πρόσφατες οδηγίες, η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητά από τη χώρα μας να μειώσει ακόμα περισσότερο τις κοινωνικές δαπάνες για να πετύχει την οικονομική σύγκλιση. Το Κράτος Πρόνοιας έφθασε στο τέλος και η Κοινωνική Πρόνοια περνά στα χέρια ιδιωτών.

Η Ελλάδα, δυστυχώς, δεν τολμά να φέρει αντίρρηση. Ακολουθεί πιστά τις οδηγίες, που έρχονται από τις Βρυξέλλες και τα μέτρα, που παίρνει είναι συνέχει σε βάρος των εργαζόμενων και κύρια των γυναικών.

Γι' αυτό πρέπει να γίνει συνείδηση του γυναικείου κινήματος ότι, το δικαίωμα στην εργασία με πλήρη απασχόληση και το Κράτος Πρόνοιας, πρέπει να είναι το κύριο μέλημα μιας πολιτικής, που έχει σαν σκοπό την πραγματική ισοτιμία των γυναικών.

2.10.2. Διεκδικήσεις για τη Μητρότητα

Η υγεία δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι ατομική υπόθεση, ούτε η εξασφάλισή της προνόμια αυτών, που έχουν και μπορούν να πληρώνουν στο εσωτερικό ή το εξωτερικό της παρεχόμενες ιατρικές υπηρεσίες. Όμως, στο όνομα των ελλειμμάτων έχουν αρχίσει τις περικοπές από τον τομέα της υγείας.

Μέρα με τη μέρα, συρρικνώνεται ο Δημόσιος Τομέας, προς όφελος του Ιδιωτικού. Το Ε.Σ.Υ. υπολειτουργεί, φυτοζωεί, καταρρέει. Η Πολιτεία, όχι μόνο δεν ενισχύει, εκσυγχρονίζει, αναπτύσσει, αλλά περικόπτει τις παροχές ή μέρος αυτών, τις μεταφέρει στους πολίτες, με διάφορα τεχνάσματα (εισιτήριο νοσοκομείων, Ε.Κ.Α.Β. κ.τ.λ.).

Έτσι, διαπιστώνεται ότι:

- Η θεραπεία εξασφαλίζεται μίζερα ή με το ζόρι.
- Η πρόληψη γίνεται μακρινό όνειρο για την πλειοψηφία των πολιτών και ιδιαίτερα των γυναικών, που είναι το ασθενέστερο οικονομικά κομμάτι του Ελληνικού πληθυσμού.
- Η εξαθλίωση των υγειονομικών (τόσο όσον αφορά τις αμοιβές, όσο και τις συνθήκες δουλειάς) οδηγεί στην εξαθλίωση της υγείας.
- Οι οικονομικοί εγκέφαλοι των διαφόρων Υπουργείων αρνούνται να καταλάβουν και να εφαρμόζουν αυτό, που είναι γνωστό εδώ και πάρα πολλά χρόνια, από έρευνες για το κόστος υγείας, ότι **η πρόληψη κοστίζει λιγότερο από τη θεραπεία**.

Επειδή η γυναίκες είναι ταγμένες να φέρνουν στον κόσμο τη νέα ζωή, πρέπει να μπορούν να αντιστέκονται. Να αγωνίζονται για την εξασφάλιση της σωματικής και ψυχικής υγείας, για να διασφαλίζουν τη γέννηση γερών και ευτυχισμένων παιδιών.

Οι διεκδικήσεις των γυναικών, όσον αφορά τη μητρότητα είναι οι εξής:

- Επέκταση των Κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού, μέσα από την Πρωτοβάθμια Περίθαλψη, σ' όλα τα διαμερίσματα της χώρας, με την ανάλογη υλικοτεχνική υποδομή και ειδικούς επιστήμονες. Σημαντική πρέπει και μπορεί να είναι η συμβολή όλων των βαθμίδων της Τ.Α.
- Διασφάλιση και προστασία του δικαιώματος των γυναικών ν' αποφασίζουν ελεύθερα για ότι συμβαίνει στο σώμα τους, όπως είναι η εγκυμοσύνη ή η διακοπή της. Αντίσταση σ' αυτά, που διαφαίνονται μέσα από τη γενικότερη συντηρητικότητα της κοινωνίας.
- Δωρεάν ενημέρωση και χορήγηση της αντισυλληπτικής μεθόδου, που ταιριάζει στην κάθε γυναίκα.
- Χάραξη και εφαρμογή μιας υπεύθυνης δημογραφικής πολιτικής, που δεν θα καταργεί, αλλά θα προάγει και θα κατοχυρώνει τα ανθρώπινα, συνταγματικά και φυλετικά δικαιώματα των γυναικών.
- Αναγνώριση της μητρότητας σαν παράγοντα στην ανάπτυξη της χώρας και ο Οικογενειακός Προγραμματισμός ν' αναγνωριστεί σαν πρωταρχικός παράγοντας αντιμετώπισης του δημογραφικού μας προβλήματος.
- Την οικονομική ενίσχυση της οικογένειας, με την όποια μορφή αυτή υπάρχει (μονογονεϊκή, πυρηνική, πολύτεκνη κ.λ.π.).
- Τα επιδόματα για τα παιδιά πρέπει να αναμορφωθούν, να είναι ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών και το εισόδημα της οικογένειας.

- Να σταματήσει η πορεία κατάργησης του δημόσιου χαρακτήρα των παιδικών σταθμών και η στροφή στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.
- Επέκταση και εκσυγχρονισμός του δικτύου κοινωνικής υποδομής (βρεφονηπιακοί σταθμοί, ωράρια σχολείων, κέντρα άθλησης κ.τ.λ.).
- Ανακατανομή των ρόλων στην οικογένεια για την αποτελεσματικότερη λειτουργία των γυναικών στο διπλό τους ρόλο.

- Αύξηση των δαπανών για την υγεία, ενίσχυση, εκσυγχρονισμό και επέκταση του Ε.Σ.Υ.
- Ενίσχυση, εκσυγχρονισμό και καλύτερη λειτουργία των ασφαλιστικών οργανισμών (Ι.Κ.Α., Π.Ι.Κ.Π.Α. κ.τ.λ.).
- Μέριμνα για την προστασία της υγείας των γυναικών σαν φύλο με την εναρμόνιση συστημάτων υγείας προς τις ανάγκες των γυναικών.
- Προστασία των γυναικών κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης, του τοκετού και της λοχείας. Απαγόρευση εργασίας των εγκύων και αυτών, που βρίσκονται στην αναπαραγωγική ηλικία τη νύχτα και σε τόπους δουλειάς, που υπάρχουν βλαπτικοί παράγοντες για το κυοφορούμενο έμβρυο ή τη μελλοντική αναπαραγωγική διαδικασία (π.χ. ακτινοβολίες, υπέρηχοι, υπερβολικός θόρυβος κ.τ.λ.).
- Αυτόνομη ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη σ' όλες τις γυναίκες απασχολούμενες με πληρωμένη ή απλήρωτη εργασία.
- Ανάπτυξη του τομέα της προληπτικής ιατρικής, αφού πάρα πολλά νοσήματα, που πλήττουν τις γυναίκες μπορούν έγκαιρα

να διαγνωσθούν και να προληφθούν ή θεραπευθούν π.χ. καρκίνος του μαστού, καρκίνος του τραχήλου μήτρας, επιπλοκές της εγκυμοσύνης, ανασφαλείς εκτρώσεις είναι τα πιο χαρακτηριστικά (25% των Ελληνίδων πάνω από 18 χρόνων δεν έχει κάνει ποτέ γυναικολογική εξέταση, το 57% δεν έχει κάνει τεστ Παπανικολάου κι ανάλογα ποσοστά για τη μαστογραφία ή την ψηλάφηση μαστού. Επίσης, κάθε χρόνο πεθαίνουν τουλάχιστον 500.000 γυναίκες παγκοσμίως από επιπλοκές της εγκυμοσύνης και άλλες 100.000 από ανασφαλείς εκτρώσεις).

Απώτερος σκοπός των διεκδικήσεων αυτών είναι ότι οι γυναίκες θέλουν να αποκτούν και να μεγαλώνουν παιδιά γερά, ευτυχισμένα, δημιουργικά, χρήσιμα για τον εαυτό τους, την οικογένεια, την κοινωνία και τη χώρα μας.

2.10.3. Διεκδικήσεις για Κοινωνική Ασφάλιση και Κράτος Πρόνοιας

Η Κοινωνική Ασφάλιση (Κ.Α.) είναι από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και σαν τέτοιο το προστατεύει το Σύνταγμα (άρθρο 22 παρ. 4).

Η Κ.Α. είναι δικαίωμα όλου του λαού και κατακτήθηκε από αυτόν με αγώνες και θυσίες. Γι᾽ αυτό έχει κοινωνικό και δημόσιο χαρακτήρα.

Κ.Α. δεν είναι μόνο η σύνταξη, αλλά ολόκληρο πλαίσιο παροχών κοινωνικής πρόνοιας, ασφάλειας και αλληλεγγύης. Στη χώρα μας, η Κ.Α. είναι δεμένη με την εργασία και την αμοιβή.

Όσοι και όσες δεν έχουν αμοιβή ή δεν «φαίνεται» στο επίσημο κράτος η εργασία τους, δεν απολαμβάνουν τα δικαιώματα της Κ.Α. (αφανής εργασία γυναικών).

Τα ποσά που δαπανώνται για την κοινωνική πολιτική συνεχώς μειώνονται. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ε.Ε., η Ελλάδα είναι η τελευταία χώρα στις κοινωνικές παροχές. Ο μέσος όρος δαπανών για

κοινωνική προστασία στις χώρες της Ε.Ε. είναι το 28,5% του κοινοτικού Α.Ε.Π., ενώ η Ελλάδα διαθέτει το 16,3%.

Η αγρότισσα, που με αγώνες αναγνωρίστηκε το 1992 ως αυτόνομο άτομο και πήρε αυτοτελή σύνταξη, έστω και πενιχρή, θα τη στερηθεί και πάλι, με το νέο νόμο για την ασφάλιση των αγροτών, επιβάλλονται μεγάλες ασφαλιστικές εισφορές, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των αγροτικών νοικοκυριών να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί στη διπλή εισφορά για το ζευγάρι και, σύμφωνα με την παράδοση, θα θυσιάζεται η γυναίκα.

Κάθε θετική διάταξη υπέρ της γυναίκας καταργείται ή κρίνεται αντισυνταγματική, στο όνομα της ανύπαρκτης ισότητας. Έτσι, για τις εισερχόμενες στην ασφάλιση από 1-1-92, σαν όριο ηλικίας συνταξιοδότησης καθορίζεται το 65° έτος. Σύντομα το μέτρο θα επεκταθεί σ' όλες τις ασφαλισμένες.

Οι διεκδικήσεις των γυναικών στην Κ.Α. είναι οι εξής:

- Να αποσυρθούν οι τρεις τελευταίοι ασφαλιστικοί νόμοι (1902/90, 1976/91, 2084/92).
- Αυστηρή εφαρμογή της αρχής της μη αναδρομικότητας των νόμων και για την Κ.Α.
- Κοινωνική σύνταξη για όλους τους ανασφάλιστους (ανασφάλιστοι θεωρούνται και όσοι είναι έμμεσα ασφαλισμένοι).
- Οι ασφαλιστικές εισφορές, όσων δεν πληρούν τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, να προστίθενται στην κοινωνική σύνταξή τους.

- Μέτρα για την εφαρμογή του νόμου για την ασφάλιση των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών στις οικογενειακές επιχειρήσεις.
- Δικαίωμα μεταβίβασης της σύνταξής της στο σύζυγο μετά το θάνατό της, χωρίς περιοριστικούς όρους.
- Θεσμοθέτηση μέτρων για την ασφάλιση όλων των άτυπων μορφών εργασίας. Ουσιαστική εφαρμογή του νόμου για την ασφάλιση των γυναικών στο φασόν, μέτρα για τους παραβάτες.
- Τη διατήρηση της 5ετούς διαφοράς στα όρια συνταξιοδότησης, όσο διαρκούν οι σημερινές κοινωνικές συνθήκες.
- Μείωση των ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης για όλους τους εργαζόμενους.
- Ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή κάλυψη των άνεργων γυναικών από τον τελευταίο τους ασφαλιστικό φορέα για όσο καλύπτονται από το ταμείο ανεργίας και αναγνώριση αυτού του χρόνου ως συντάξιμου χρόνου.
- Τα κατώτερα όρια συντάξεων ν' αποτελούν βασική, θεσμική ρύθμιση της Κ.Α. και το ύψος τους να είναι ίσο με τα 20 ημερομίσθια του ανειδίκευτου εργάτη.

Η υπάρχουσα Κοινωνική Πολιτική (Κ.Π.) κοστίζει και πρέπει να αντικατασταθεί από άλλες ενεργές πολιτικές, όπως περικοπές, ιδιωτικοποίηση Κ.Π., φιλόπτωχα ταμεία, κ.λ.π., σύμφωνα με αναφορά της Πράσινης Βίβλου.

ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

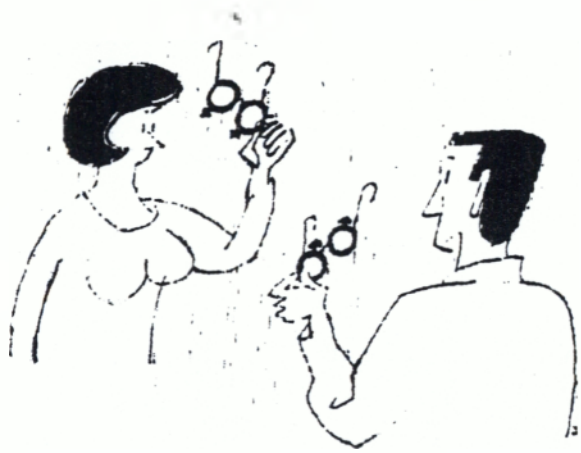
Οι γυναίκες απαιτούν:

- Κρατική επιχορήγηση για τη στελέχωση των βρεφονηπιακών σταθμών, που υπάρχουν και τη δημιουργία νέων.
- Κρατική επιχορήγηση για τη δημιουργία επαρκών κέντρων υπερηλίκων.
- Δημιουργία δημοτικών Ιατρείων και μαιευτηρίων.

- Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού.
- Αύξηση επιδόματος ανεργίας ίσο με το 80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη.
- Αύξηση των οικογενειακών επιδομάτων.
- Αύξηση κονδυλίων για δημιουργία εργατικών κατοικιών.
- Κέντρα καταπολέμησης των ναρκωτικών.

Η Κ.Π. είναι άρρηκτα δεμένη με την ισοτιμία της γυναίκας, γιατί αυτή καλείται να καλύψει τα κενά αυτής της πολιτικής.

Είναι μια σημαντική πλευρά, που η επίλυση των προβλημάτων, που της δημιουργούν, θα συμβάλλει κατά πολύ, τόσο στην ισότιμη κοινωνική δράση της, όσο και στη διάβρωση των παραδοσιακών αντιλήψεων για τη γυναίκα.

2.10.4. Διεκδικήσεις στην εργασία

«*Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και τελεί υπό την προστασία του κράτους* ...» (Σύνταγμα Ελλάδας 1975, άρθρο 22 παρ. 1).

Ενώ οι γυναίκες αποτελούν το 1/2 του παγκόσμιου πληθυσμού, αντιπροσωπεύουν το 1/3 του εργατικού δυναμικού, πραγματοποιούν πάνω από το 605 του συνόλου των ωρών εργασίας ...

Δεν εισπράττουν παρά το 10% του παγκόσμιου εισοδήματος από μισθωτές υπηρεσίες και κατέχουν λιγότερο από το 1% του παγκόσμιου πλούτου (ιδιοκτησία – κεφάλαια – μέσα παραγωγής).

Η εργασια της γυναίκας δεν συμβάλλει μόνο στην ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο της χώρας, αλλά παρέχει και στην ίδια αυτοπεποίθηση, οικονομική ανεξαρτησία και χειραφέτηση.

Η εργατική νομοθεσία στα πρώτα βήματα της, αγνοεί παντελώς τα ειδικά προβλήματα, που αντιμετώπιζαν οι εργαζόμενες. Οι συνθήκες εργασίας στις συγκεκριμένες κοινωνίες, με όλα τα γνωστά βάρη, τις προκαταλήψεις και την ανδροκρατική νοοτροπία, είναι σε βάρος των γυναικών.

Έτσι, ο γυναικείος πληθυσμός διεκδικεί τα εξής:

- Ίσες ευκαιρίες σε άνδρες και γυναίκες, μέσα στα πλαίσια της ανάπτυξης.
- Νομοθετική ρύθμιση των άτυπων μορφών εργασίας, με χαρακτήρα προσωρινό, με συλλογικές συμβάσεις και με κατοχύρωση όλων των δικαιωμάτων.
- Προγράμματα επιμόρφωσης, κύρια για τις μερικά απασχολούμενες.
- Πρόσληψη κατά προτεραιότητα, μερικά απασχολούμενων γυναικών, σε θέσεις πλήρους και σταθερής απασχόλησης.
- Επιβολή αυστηρών κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων των κανόνων της Ισότητας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.
- Κίνητρα για την ανάληψη θέσεων ευθύνης από τις γυναίκες.
- Να σταματήσει ο διαχωρισμός σε «*ανδρικά και γυναικεία επαγγέλματα*». Να διατηρηθεί και να επεκταθεί η προστατευτική νομοθεσία για τα ανθυγιεινά επαγγέλματα, που έχουν σχέση με την αναπαραγωγική ικανότητα της γυναίκας.

Τέλος, πρέπει να τονισθεί το γεγονός ότι, η άνεργη και κύρια η μακροχρόνια άνεργη, δεν στερείται μόνο της επικόλλησης ενσήμων για τη συνταξιοδότηση, αλλά τιμωρείται και από τους δημόσιους οργανισμούς, που της στερούν το επίδομα ανεργίας, αν δεν είχε ασφαλιστεί για ορισμένο χρόνο, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, το επίδομα γάμου και τοκετού, τα στεγαστικά προγράμματα κ.λ.π.

2.11. Προβολή των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε.

2.11.1. Γενικά

Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, σημαντικοί είναι οι τομείς της οικογένειας, της εκπαίδευσης και της ενημέρωσης – πληροφόρησης για τη διαμόρφωση της νέας κοινωνικής αντίληψης για τους ρόλους των δύο φύλων.

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η εκπαίδευση συμβάλλουν επίσης στην καλλιέργεια και διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης και ενισχύουν ή ανατρέπουν την κυρίαρχη ιδεολογία των παραδοσιακών φυλετικών στερεοτύπων. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας αναγνωρίζοντας τον ιδιαίτερο ρόλο που παίζουν τα Μ.Μ.Ε. στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων και την κατάργηση των στερεότυπων ρόλων γυναικών και ανδρών καταβάλλει προσπάθειες ώστε να επηρεάσει την πολιτική που ασκούν τα Μ.Μ.Ε. προκειμένου να προσαρμοστούν στις κοινωνικές αλλαγές που συντελούνται σε σχέση με την ισότητα των δύο φύλων και τους νέους κοινωνικούς ρόλους ανδρών και γυναικών.

Επίσης προσπαθεί μέσω αυτών:

α. να πληροφορήσει και να ενημερώσει τους πολίτες για τις θεσμικές αλλαγές και νομοθετικές ρυθμίσεις στον τομέα της ισότητας των δύο φύλων.

β. να ευαισθητοποιήσει ευρύτερα τα άτομα πάνω στα θέματα ισότητας των δύο φύλων καθώς και το δημοσιογραφικό κόσμο της χώρας μας με ειδικά σεμινάρια στο θέμα της ισότητας.

γ. να προβάλλει τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων των κρατικών μέσων ενημέρωσης και ίσες δυνατότητες συμμετοχής τους σε όλους τους κλάδους καθώς και τους βαθμούς ιεραρχίας στον Τύπο και στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

δ. να εφαρμοστεί ειδική πολιτική από τους υπεύθυνους των ραδιοτηλεοπτικών μας καναλιών, η οποία θα ευνοεί την προβολή των πραγματικών κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σημερινή γυναίκα στο χωράφι, στο σπίτι, στη δουλειά.

Η πολιτική της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για τα Μ.Μ.Ε. έχει ως στόχο την υπέρβαση των διαμορφωμένων δεσμευτικών τύπων συμπεριφοράς των φύλων που έχουν παραδοσιακά επιβληθεί.

Στο πλαίσιο αυτό κινούνται και οι πολύπλευρες δραστηριότητες της, που αφορούν την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση ευρύτερα της Κοινής Γνώμης με τη διοργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων, δημοσίων συζητήσεων, διαγωνισμών, ενημερωτικών συναντήσεων, εκδόσεων και εκθέσεων.

2.11.2 Νομοθετική προστασία των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε. [37]

Η βασική νομοθεσία, που διέπει τις διαφημίσεις και τις εκπομπές στα Μ.Μ.Ε. και αναφέρεται στην προστασία των γυναικών, έχει διαμορφωθεί από το 1986 με:

- Το *άρθρο 3 του Ν. 1730/87* σύμφωνα με το οποίο ορίστηκαν οι γενικές αρχές των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών και διαφημίσεων της Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. Στην παράγραφο 8 αυτού του άρθρου προβλέπεται ότι η Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. μπορεί να αρνηθεί την μετάδοση οποιασδήποτε διαφήμισης η οποία είναι αντίθετη με τις αρχές σεβασμού της προσωπικότητας της γυναίκας.
- Το *άρθρο 4 του Κώδικα Δεοντολογίας* των Ραδιοτηλεοπτικών Διαφημίσεων που δημοσιεύτηκε στις 18.7.91, προβλέπει ότι κάθε ραδιοτηλεοπτικός σταθμός οφείλει να μην μεταδίδει

[37] «Εθνική Έκθεση της Ελλάδας», Αθήνα 1996, σελ. 45-47

διαφημίσεις οι οποίες μεταξύ των άλλων εισάγουν διακρισεις λόγω φύλου.

- Το *Προεδρικό Διάταγμα 236/16.7.92* για την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα σε συμμόρφωση προς την οδηγία 89/552/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με το οποίο προβλέπονται τα εξής:

Άρθρο 9: Οι εκπομπές των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών δεν πρέπει να περιλαμβάνουν προγράμματα τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και ειδικότερα προγράμματα που περιέχουν πορνογραφικές σκηνές ή σκηνές άσκοπης βίας. Επίσης οι εκπομπές δεν πρέπει να περιλαμβάνουν καμιά παρότρυνση σε μίσος λόγω φυλής, φύλου, θρησκείας ή ιθαγένειας.

- Το *άρθρο 9 του Ν. 2251/94* που αφορά την «*προστασία των καταναλωτών*» σύμφωνα με το οποίο απαγορεύεται κάθε διαφήμιση που προσβάλλει τα χρηστά ήθη και θεωρείται αθέμιτη διαφήμιση. Μια τέτοια διαφήμιση είναι μεταξύ των άλλων αυτή που διακρίνει μειωτικά κοινωνικές ομάδες με βάση το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, το θρήσκευμα, την εθνικότητα, την καταγωγή, τις πεποιθήσεις και τις φυσικές ή ψυχικές ιδιαιτερότητες.

2.11.3 Η εικόνα των γυναικών στα Μ.Μ.Ε. [38]

Οι πρόοδοι των τελευταίων δεκαετιών στην τεχνολογία της επικοινωνίας και της πληροφόρησης έχουν οδηγήσει στην τεράστια ανάπτυξη των Διεθνών Μέσων Ενημέρωσης καταργώντας τα εθνικά σύνορα. Τα Μ.Μ.Ε. με τη δύναμη που έχουν αποκτήσει επηρεάζουν και διαμορφώνουν τόσο τη δημόσια πολιτική όσο και τη συμπεριφορά στην ιδιωτική ζωή των ατόμων και ιδιαίτερα των παιδιών και των εφήβων.

[38] **Τέσσα Δουλκέρη**, «*Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ισότητα των δύο Φύλων*», σελ. 193-200

Τα Μ.Μ.Ε. λόγω του σημαντικού τους ρόλου μπορούν να συμβάλλουν στη μεγαλύτερη πρόοδο των γυναικών. Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες γυναίκες απασχολούνται στο χώρο των Μ.Μ.Ε. μολονότι εξακολουθούν να είναι λίγες εκείνες που βρίσκονται σε θέσεις υψηλόβαθμες.

Παρά τα νομοθετικά και θεσμικά μέτρα, τα Μ.Μ.Ε. στην πλειοψηφία τους εξακολουθούν να προβάλλουν συνήθως την παραδοσιακή κατεστημένη εικόνα της γυναίκας, που δεν ανταποκρίνεται στη σημερινή των Ελληνίδων.

Οι γυναικείες οργανώσεις και η Γενική Γραμματεία Ισότητας έχουν πολλές φορές διαμαρτυρηθεί για τον τρόπο με τον οποίο προβάλλονται οι γυναίκες από τα Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα σε ότι αφορά στα θέματα της πορνογραφίας και της βίας. Γι' αυτό είναι αναγκαίο να αυξηθεί η παρουσία των γυναικών στα κέντρα όπου χαράζεται η πολιτική της ενημέρωσης και πληροφόρησης. Η μεγαλύτερη πρόσβαση των γυναικών στις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας και γενικότερα των Μ.Μ.Ε. θα συμβάλλει στη μεταβολή της αρνητικής εικόνας που προβάλλεται από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και στην κατάργηση της στερεότυπης αντίληψης για το ρόλο των γυναικών. Επίσης να ενθαρρυνθούν οι γυναίκες να χρησιμοποιούν την ηλεκτρονική πληροφόρηση προκειμένου να επικοινωνούν μεταξύ τους με την ίδρυση δικτύων τα οποία θα τις τροφοδοτούν με εναλλακτικές πληροφορίες.

2.11.4. Διαπιστώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προβολή των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τον τρόπο προβολής και τη θέση της γυναίκας στα Μ.Μ.Ε. διαπιστώνει ότι:

α) Ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζεται η γυναίκα στα Μ.Μ.Ε. δεν προσανατολίζεται επαρκώς στους συγκεκριμένους ρόλους της σημερινής γυναίκας αλλά σε παρωχημένα πρότυπα και ότι οι

διακρίσεις που γίνονται λόγω φύλου στις διαφημίσεις μειώνονται ελάχιστα ή καθόλου.

β) Στις πληροφορίες που μεταδίδουν τα Μ.Μ.Ε. δεν αποδίδεται η δέουσα σπουδαιότητα στα καθημερινά προβλήματα τα οποία ωστόσο, εκκτός από εκείνα που αφορούν τη θέση της γυναίκας – είναι ακριβώς αυτά που απασχολούν περισσότερο τις γυναίκες.

γ) Η εικόνα της γυναίκας παρουσιάζεται με διαφημιστικό κυρίως χαρακτήρα και δεν προβάλλεται τόσο η δράση που αναπτύσσει.

δ) Δεν προβάλλονται επαρκώς οι εργαζόμενες γυναίκες, και δεν παρουσιάζονται ως ενδεχόμενες καθημερινές εμπειρίες, τα προβλήματα συγκερασμού εργασίας μέσα και έξω από το σπίτι τόσο όσον αφορά τους άνδρες όσο και τις γυναίκες.

ε) Δεν προβάλλεται μόνον ανεπαρκώς ο ρόλος που πρέπει να ενδείκνυται να διαδραματίσει η γυναίκα στην πολιτική και στην κοινωνία, αλλά συχνά διαστρεβλώνεται και ο κοινωνικός της ρόλος.

στ) Σε πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα δίδεται κατά κύριο λόγο η δυνατότητα στους άνδρες να εκφράσουν τις απόψεις τους, μολονότι οι γυναίκες έχουν αποδείξει τις ικανότητες τους στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα.

2.11.5. Προτάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προώθηση των γυναικών στα Μ.Μ.Ε.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πιστεύει ότι η εντονότερη συμμετοχή των γυναικών σε υπεύθυνες θέσεις στα Μ.Μ.Ε. θα συνέβαλε έτσι ώστε να αποδοθεί μεγαλύτερη σπουδαιότητα σε θέματα που αφορούν τις γυναίκες, να προβληθούν οι γυναίκες με ρεαλιστικό τρόπο και να ενθαρρυνθούν ώστε να διεκδικήσουν μαχητικότερα τα δικαιώματά τους. Γι' αυτό προτείνει:

1) Τα Μ.Μ.Ε. να καθιερώσουν θετικά μέτρα και προγράμματα για την προώθηση των γυναικών τα οποία θα διασφαλίζουν την εφαρμογή αμερόληπτων διαδικασιών σχετικά με τις προσλήψεις, την επιμόρφωση και τις προαγωγές, π.χ.

- Κατάρτιση αριθμών στόχων και έλεγχό τους μέσο των ετησίων στατιστικών πινάκων που θα χρησιμεύουν ως βάση για μια χειραφετημένη πολιτική προσωπικού,
- Σύσταση επιτροπής για θέματα ισότητας ευκαιριών, στην οποία θα συμμετέχουν ανώτερα στελέχη του τμήματος προσωπικού και επιμορφώσεως, των εργατικών συνδικάτων και των γυναικείων οργανώσεων και το οποίο θα αναλάβει τις αναγκαίες πρωτοβουλίες,
- Καθιέρωση της διαδικασίας προσλήψεων με:
  - ✓ Δημοσίευση ανακοινώσεων προσφοράς εργασίας στις οποίες θα παροτρύνονται οι γυναίκες να διεκδικήσουν θέσεις,
  - ✓ Αύξηση του ορίου ηλικίας για όλες τις προς κατάληψη θέσεις,
  - ✓ Επανεξέταση της περιγραφής της φύσεως της εργασίας έτσι ώστε να μην υπάρχουν μεροληπτικά κριτήρια για το φύλο,
  - ✓ Ισόρροπη συμμετοχή γυναικών σε εξεταστικές επιτροπές διαγωνισμού προσλήψεων.
- Προώθηση του τομέα επιμόρφωσης και των επαγγελματικών ευκαιριών με:
  - ✓ Προγράμματα επιμόρφωσης για την επαγγελματική προώθηση και προετοιμασία των γυναικών που θα διευκολύνουν την ισότιμη προαγωγή τους στα μεσαία και ανώτερα διοικητικά κλιμάκια,
  - ✓ Τακτικές σειρές μαθημάτων, με τα οποία θα παρέχονται στις γυναίκες οι βασικές γνώσεις σχετικά με τεχνικά θέματα και διαδικασίες παραγωγής,

- ✓ Συστήματα περιοδικών μετατάξεων μέσα στις υπηρεσίες επί προαιρετικής βάσεως, ώστε άνδρες και γυναίκες να αποκτούν την κατάλληλη εμπειρία σ' όλους τους τομείς δραστηριοτήτων.

- Συνθήκες εργασίας που θα λαμβάνουν υπόψη τις οικογενειακές υποχρεώσεις με:
  - ✓ Δημιουργία παιδικών σταθμών και ιδιαίτερα για τα παιδιά γονέων με χαμηλό εισόδημα καθώς και οικονομική ενίσχυση των παιδικών σταθμών που οργανώνονται σε ιδιωτική βάση από τους γονείς,
  - ✓ Μεγαλύτερη διάρκεια της άδειας μητρότητας και καθιέρωσης της γονικής άδειας.

2. Τα ραδιοτηλεοπτικά ιδρύματα να δημοσιεύσουν ετήσια έκθεση σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων για την ισότητα ευκαιριών.

3. Καλεί τα συμβούλια των επιχειρήσεων, τις επιτροπές προσωπικού και σε κάθε ανάλογο συλλογικό όργανο που συνιστούν τη συμμετοχή γυναικών από τον τομέα δραστηριότητάς τους στα αντίστοιχα συνεργαζόμενα όργανα της τηλεοράσεως, της ραδιοφωνίας και του τύπου.

4. Καλεί τις γυναίκες που απασχολούνται στα ιδρύματα ραδιοφωνίας και τηλεοράσεως καθώς και στον τύπο να δημιουργήσουν ένα δικό τους δίκτυο επικοινωνίας, και ζητεί από τα μέσα ενημερώσεως να παράσχουν ενδεχομένως χρηματοδοτική ενίσχυση προς το σκοπό αυτό.

5. Υποστηρίζει την ανάληψη των ακολούθων πρωτοβουλιών:

- Ενισχυση ερευνητικών προγραμμάτων
- Να αποδίδεται η δέουσα προσοχή στο ρόλο που ασκούν τα Μ.Μ.Ε. στη ρεαλιστική παρουσίαση και στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών καθώς και στην κατ' αντικείμενο επίδρασή τους στην επίτευξη της ισοτιμίας, όταν οργανώνονται εβδομάδες κινηματογράφου ή ραδιοφωνίας, ειδικές συζητήσεις και απονομές βραβείων.

- Την προώθηση και ενίσχυση του τμήματος του γυναικείου τύπου που προβάλλει σωστά τις ιδέες και τις βασικές αρχές της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών σε όλους τους τομείς της πολιτικής, της κοινωνίας, της επαγγελματικής ζωής και της εκπαίδευσης.

6. Καλεί τις γυναικείες οργανώσεις και άλλες κοινωνικές ομάδες να καθιερώσουν βραβείο για την καλύτερη παρουσίαση της σε διαφήμιση.

7. Καλεί την Επιτροπή να διεξαγάγει έρευνα σχετικά με το πόσο λαμβάνονται υπόψη – στα κείμενα και στις εικόνες – στο ενημερωτικό της υλικό οι γυναίκες της Ευρώπης, τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη.

8. Ζητεί την τακτική ενημέρωση όλων των συλλογικών οργάνων του Κοινοβουλίου σχετικά με την εφαρμογή και για τα αποτελέσματα των πρωτοβουλιών.

9. Καλεί τις γυναικείες οργανώσεις να δραστηριοποιηθούν περισσότερο προκειμένου να υπάρχει καθεστώς ισοτιμίας κατά την προβολή και τη συνεργασία γυναικών στα πλαίσια των Μ.Μ.Ε. και να εστιάσουν τις προσπάθειές τους έτσι ώστε να ευαισθητοποιηθεί η κοινή γνώμη.

10. Καλεί τα κράτη μέλη και την Επιτροπή να υποστηρίξουν τις προσπάθειες στον τομέα αυτό.

2.11.6. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Τα συμπεράσματα για τα Μ.Μ.Ε. είναι τα εξής:

1. Γενική διαπίστωση είναι ότι η κοινή γνώμη παραμένει απληροφόρητη πάνω στα θέματα που αφορούν την γυναίκα και την ισότητα, εφόσον τα Μ.Μ.Ε. δεν προβάλλουν την εξελικτική πορεία της γυναίκας στην Ελληνική κοινωνία, αποτέλεσμα των θεσμικών αλλαγών και των κοινωνικών διεργασιών που συντελούνται.

2. Ενώ τα τελευταία χρόνια για την ισότητα των δύο φύλων έχει διαμορφωθεί ευρύ θεσμικό πλαίσιο και πρόγραμμα θετικών δράσεων για την εφαρμογή της, τα Ραδιοτηλεοπτικά μέσα δεν έχουν παρακολουθήσει την εξέλιξη αυτή, με αποτέλεσμα η εικόνα της γυναίκας σε ολόκληρο το πρόγραμμα να μην ανταποκρίνεται στη σημερινή πραγματικότητα και να μην προβάλλονται οι αγώνες, οι διεκδικήσεις και οι κατακτήσεις του Γυναικείου Κινήματος.

3. Τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα με την εκπληκτική ικανότητα καθημερινού επηρεασμού συνειδητού και υποσυνείδητου και διαμόρφωσης κοινωνικών αντιλήψεων αποτελούν βασικό φορέα παιδείας και εκπαιδευτικών ερεθισμάτων. Αιτία για το ότι τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα δεν παίζουν τον εκπαιδευτικό τους ρόλο σωστά στο θέμα της ισότητας των δύο φύλων είναι:

α) η έλλειψη γνώσης και ευαισθητοποίησης στο πρόβλημα, των περισσοτέρων ανθρώπων που δημιουργούν το πρόγραμμα,

β) η έλλειψη στελεχών γυναικών στις θέσεις όπου παίρνονται ουσιαστικές αποφάσεις και διαμορφώνεται η πολιτική των μέσων,

γ) και η πατριαρχική νοοτροπία που διακατέχει τους περισσότερους υπεύθυνους στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

Αποτέλεσμα της πιο πάνω διαμορφωμένης κατάστασης είναι ότι τα Μ.Μ.Ε. δεν ανταποκρίνονται στον κοινωνικό τους ρόλο, τουλάχιστον σε ότι αφορά την δημιουργία μιας άλλης αντίληψης για τη γυναίκα και τις σχέσεις των φύλων.

4. στον τομέα της διαφήμισης επισημαίνονται τρία βασικά προβλήματα που αναπαράγουν τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων.

Πρότυπα διαφημισης:

α) η γυναίκα σεξουαλικό αντικείμενο,

β) η γυναίκα χαμηλότερου πνευματικού επιπέδου σε σχέση με τον άνδρα,

γ) η γυναίκα αποκλειστικά υπεύθυνη για το νοικοκυριό και τη διατροφή των παιδιών.

5. Στον χώρο του τύπου, υπάρχει ελλιπής ενημέρωση και πληροφόρηση σε όλα τα θέματα που αφορούν την αλλαγή της κοινωνικής θέσης της γυναίκας. Πολλές φορές από μερίδα του Τύπου, υπάρχει εσκεμμένη υποβάθμιση του θέματος της Ισότητας, των αγώνων του γυναικείου κινήματος, αλλά και των ίδιων των γυναικών που αγωνίζονται στην πρωτοπορία τους.

Ιδιαίτερα διαπιστώνεται προσβλητική και η αντιδραστική αντιμετώπιση των γυναικών που συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή. Συνήθως η γυναίκα – πολιτικός – κρίνεται όχι με βάση τις ικανότητες και το έργο της, αλλά με βάση την εξωτερική της εμφάνιση.

Ως ενδιαφέρουσες προτάσεις για τα Μ.Μ.Ε. σε σχέση με την γυναίκα μπορούν να αναφερθούν οι εξής:

- Χρειάζεται να διαμορφωθεί ένα «*πλαίσιο αρχών*», ένα «*σύστημα αξιών*» με βάση το οποίο θα λειτουργήσουν τα Μ.Μ.Ε. σε σχέση με τη γυναίκα.
- Τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα πρέπει να διαμορφώσουν συγκεκριμένη πολιτική πάνω στο θέμα της Ισότητας των δύο φύλων, η οποία να αφορά το σύνολο του προγράμματος.
- Ίσες ευκαιρίες στην πρόσβαση και στην προώθηση γυναικών σε όλους τους τομείς σχεδιασμού, παραγωγής και δημιουργίας προγράμματος.
- Προβολή των πραγματικών σημερινών κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η γυναίκα εργαζόμενη, η γυναίκα αγρότισσα, η γυναίκα νοικοκυρά, η νέα γυναίκα, καθώς και η γυναίκα της τρίτης ηλικίας, μέσα από έρευνες και ενημερωτικές εκπομπές και ρεπορτάζ.
- Μέσα από τις ενημερωτικές εκπομπές συνεχής πληροφόρηση για τους νέους θεσμούς και τις θετικές δράσεις που προωθούν την αλλαγή της κοινωνικής θέσης της Ελληνίδας.
- Διαμόρφωση των προγραμμάτων της εκπαιδευτικής τηλεόρασης με βάση την αρχή της ισότητας.

- Ιδιαίτερα προσοχή πρέπει να δοθεί στην ανάθεση των τηλεοπτικών σειρών και στην προμήθεια ξένων τηλεοπτικών ταινιών και σειρών, οι οποίες δεν πρέπει να διαιωνίζουν τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων.
- Σεμινάρια για τους εργαζόμενους στους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς πάνω στο θέμα της Ισότητας των δύο φύλων.
- Εκπαιδευτικά σεμινάρια των εργαζομένων γυναικών στην τηλεόραση για τις νέες τεχνολογικές μεθόδους.
- Ίσες ευκαιρίες αξιοκρατικής ανάδειξης και για τις γυναίκες στα Δ.Σ, στις Γενικές Διευθύνσεις, στις Διευθύνσεις Προγραμμάτων, στις Αρχισυνταξίες των Ραδιοτηλεοπτικών Οργανισμών.

2.12. Ευρωπαϊκά προγράμματα υποστήριξης των γυναικών

2.12.1. Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Επιμόρφωσης [39]

Μετά τις εκλογές του 1981, αρχίζει η ίδρυση γραφείων υποστήριξης του γυναικείου πληθυσμού, τα οποία ασχολούνται και με τον τομέα, που αφορά την ανισότητα ανδρών και γυναικών στις ευκαιρίες απασχόλησης.

Για να διευκολυνθεί η πρόσβαση των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία και η ένταξή τους στην αγορά εργασίας, έχουν μπει σε εφαρμογή προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης.

Η Πολιτεία δίνει ιδιαίτερο βάρος σ' αυτά τα προγράμματα και τα ενισχύει. Στόχος αυτής της πολιτικής, είναι να βοηθήσει τις γυναίκες να βελτιώσουν τη μειονεκτική, συγκριτικά με τους άνδρες, θέση τους στον τομέα της εργασίας.

Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής και με την οικονομική ενίσχυση, τις περισσότερες φορές, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, πραγματοποιούνται επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Τα προγράμματα αυτά μπαίνουν σε εφαρμογή, είτε από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, σε συνεργασία με άλλους φορείς, είτε αυτοτελώς απ' αυτούς τους φορείς (Ο.Α.Ε.Δ., ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. κ.α.) και απευθύνονται:

- Σε γυναίκες, που ήταν άνεργες, έγιναν μέλη συνεταιρισμού και χρειάζονται επαγγελματική κατάρτιση ή επιμόρφωση.
- Σε γυναίκες άνεργες, προκειμένου να αποκτήσουν επαγγελματική κατάρτιση ή εξειδίκευση σε διάφορους τομείς.

---

[39] **Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης**, «*Τι έγινε στον τομέα της Ισότητας από το 1981 έως σήμερα*», Αθήνα 1997, σελ. 31-36

Παράλληλα με τα προγράμματα αυτά, πραγματοποιούνται και άλλα, συμπληρωματικά, για να έχουν οι γυναίκες μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης στην απασχόληση. Τέτοια προγράμματα είναι:

- Τα προγράμματα της επιδοτούμενης απασχόλησης γυναικών.
- Τα προγράμματα του επαγγελματικού προσανατολισμού, που βασίζονται στην κατάργηση της διάκρισης των επαγγελμάτων σε «*αντρικά*» και «*γυναικεία*».
- Τα προγράμματα εκπαίδευσης γυναικών και σε μη φθίνοντα παραδοσιακά «*αντρικά*» επαγγέλματα.
- Η διενέργεια, σε εθνικό επίπεδο ερευνών και μελετών, που στόχο έχουν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων παραγωγικής απασχόλησης των γυναικών και να συντελέσουν στη σωστή προετοιμασία τους για συμμετοχή τους στην αγορά αμειβόμενης εργασίας.

2.12.2. Υλοποίηση προγραμμάτων κατά τη χρονική περίοδο 1982 – 1985

Σύμφωνα με τα παραπάνω, πραγματοποιήθηκαν τα εξής προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης κατά την περίοδο 1982 – 1985:

- Προγράμματα Επαγγελματικού Προσανατολισμού του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), του Υπουργείου Παιδείας και του Κέντρου Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.), που περιλαμβάνουν εκπαίδευση γυναικών σε παραδοσιακά «αντρικά» επαγγέλματα, καθώς και εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες.
- Το πρόγραμμα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, που μετά από πρόταση του Συμβουλίου Ισότητας, εκπαίδευσε για πρώτη φορά πενήντα (50) γυναίκες οδηγούς

λεωφορείων, οι οποίες άρχισαν ήδη να εργάζονται στην Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών (Ε.Α.Σ.).

- Προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, για την επιδότηση νέων θέσεων απασχόλησης για νέους και για άτομα άνω των 25 ετών. Τα προγράμματα αυτά προβλέπουν αυξημένο ποσοστό επιδότησης στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, για κάθε πρόσληψη γυναίκας.
- Προγράμματα εκπαίδευσης του Υπουργείου Γεωργίας, για εξωγεωργική επαγγελματική κατάρτιση γυναικών, με στόχο την απόκτηση γνώσεων και κατάλληλων εφοδίων, για να απασχοληθούν επαγγελματικά στο χώρο που ζουν.

Η εκπαίδευση αφορά ειδικότητες σε παραδοσιακούς και μη παραδοσιακούς τομείς εργασίας, όπως: συνεταιρισμούς, γεωργικά μηχανήματα, ελαιοχρωματισμούς, ανθοκομία, τεχνολογία τροφίμων, αγροτικό τουρισμό, αγροτική τεχνική (οικοδομικά, υδραυλικά, ξυλουργικά), ξυλογλυπτική, οικοτεχνία, χειροτεχνία.

- Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών των αγροτουριστικών συνεταιρισμών, σε θέματα διοίκησης, οικονομικής διαχείρισης και υποδοχής τουριστών.
- Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών του Αγροτικού Συνεταιρισμού Πουλερικών του χωριού Καλιάνι της Γορτυνίας, στην Πελοπόννησο, σε θέματα οργάνωσης παραγωγικής μονάδας, διατροφής και υγιεινής πουλερικών, συσκευασίας προϊόντων κ.α.
- Πρόγραμμα επιμόρφωσης είκοσι (20) γυναικών ως συμβούλων τουρισμού Περιφερειακής Ανάπτυξης, με τη συνεργασία του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.).
- Πρόγραμμα επιμόρφωσης τριάντα (30) νέων άνεργων γυναικών στη σύγχρονη μηχανογραφημένη λογιστική, με τη συνεργασία του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. και την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

- Πρόγραμμα επιμόρφωσης ειδικών επιστημόνων για την οργάνωση του Κέντρου Υποδοχής Κακοποιημένων γυναικών.
- Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης των γυναικών – μελών των παραγωγικών και τουριστικών συνεταιρισμών, που δημιουργούνται με την ενθάρρυνση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.

Τα προγράμματα αυτά πραγματοποιούνται με τη συνεργασία και άλλων φορέων (Ο.Α.Ε.Δ., ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., Σ.Τ.Ε., κατά τόπους Ν.Ε.Ι. και Νομαρχίες) και επιδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

- Προγράμματα επιμόρφωσης γυναικών ως οργανωτριών διαμονής και ψυχαγωγίας ομάδων τουριστών, με τη συνεργασία και την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου.
- Πρόγραμμα επιμόρφωσης γυναικών στην Τουριστική Αγορά, με τη συνεργασία του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. και την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.
- Το πρόγραμμα ΕΨΙΛΟΝ, που κατάρτισε το Συμβούλιο Ισότητας των δύο φύλων, σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ. και πραγματοποιήθηκε ήδη πειραματικά από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και τον Ο.Α.Ε.Δ. με σαράντα (40) περίπου γυναίκες.

Στόχος του προγράμματος αυτού είναι η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης, ενημέρωσης και ενθάρρυνσης των γυναικών, που επιθυμούν να ενταχθούν στην παραγωγή ή, αν έχουν διακόψει να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας. Για το σκοπό αυτό, στελέχη, που επιμορφώθηκαν στο ειδικό Κέντρο RETRA VAILLER στη Γαλλία, επιμόρφωσαν και θα επιμορφώσουν και άλλα άτομα.

Σκοπός της επιμόρφωσης αυτών των ατόμων, είναι να ενημερώσουν τις γυναίκες, που επιθυμούν να εργαστούν ή να ξαναεργαστούν σχετικά με τις νέες συνθήκες και προϋποθέσεις της αγοράς εργασίας και να ενθαρρύνουν το ενδιαφέρον τους για εργασία ή ειδικότερα επαγγελματική κατάρτιση.

- Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών στη ζαχαροπλαστική, με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, του Ο.Α.Ε.Δ. και Σ.Τ.Ε. Μεταξύ των γυναικών, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αυτό ήταν γυναίκες, που επιμορφώθηκαν, σύμφωνα με το πρόγραμμα ΕΨΙΛΟΝ.

Εκτός από τα παραπάνω θετικά βήματα, που έγιναν ήδη, η Γενική Γραμματεία Ισότητας έχει προχωρήσει στην ολοκλήρωση ενός ειδικού προγράμματος για την εκπαίδευση και την εργασία, που προτείνεται για υλοποίηση στους αρμόδιους φορείς, τόσο για το δημόσιο, όσο και για τον ιδιωτικό τομέα.

2.12.3. Υλοποίηση Προγραμμάτων από τα τέλη του 1986 έως το 1990

Με την πολύτιμη εμπειρία των προγραμμάτων, που ολοκληρώθηκαν και έχοντας πάντα σαν στόχο την επαγγελματική και κοινωνική κατοχύρωση των γυναικών, τα νέα προγράμματα, που εφαρμόστηκαν από το τέλος του 1986 έως το 1990 ακολούθησαν τις παρακάτω κύριες κατευθύνσεις:

- Εκπαίδευση γυναικών σε παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα, όπως τα προγράμματα μηχανοδηγών, οδηγών τρόλεϊ, τεχνικών τηλεόρασης, χειριστών αγροτικών μηχανημάτων κ.λ.π.
- Εξειδίκευση και δημιουργία στελεχών για τις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας, όπως προγράμματα για μελέτη αγοράς, MANAGEMENT, ανάλυσης και προγραμματισμό, σύγχρονη ηλεκτρονική λογιστική Φ.Π.Α., νομοθεσία Ε.Ε. για οικονομικά θέματα, ηλεκτρονικοί υπολογιστές.
- Εξειδίκευση σε τομείς απασχόλησης, που παρουσιάζεται αυξημένη ζήτηση, όπως αναπαλαίωση – συντήρηση ιστορικών μνημείων, συντήρηση εικόνων αγιογραφιών, βιομηχανικό σχέδιο, αναπαλαίωση Έργων Τέχνης, σχεδιασμό κοσμήματος –

υποδήματος. Ακόμα επαγγελματική κατάρτιση δημοσιογράφων στα νέα συστήματα πληροφορικής στον Τύπο.

- Τέλος, αντιμετωπίζουν τις αυξημένες ανάγκες γυναικών, που μειονεκτούν λόγω αναπηρίας, με προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών με ειδικές ανάγκες σαν δακτυλογράφοι και χειρίστριες ηλεκτρονικών υπολογιστών.

2.12.4. Αναφορά στην Κοινοτική Πρωτοβουλία «NOW» [40]

Είναι γεγονός ότι η σημαντική αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό – φαινόμενο που χαρακτηρίζει τις δύο προηγούμενες δεκαετίες – δεν συνοδεύτηκε από την ανάλογη βελτίωση της θέσης τους στην αγορά εργασίας.

Οι γυναίκες ακόμα και σήμερα αντιμετωπίζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό άνισες ευκαιρίες πρόσβασης και μεταχείρισης στον εργασιακό χώρο σε σχέση με τους άντρες. Εξαιτίας της ελλιπούς εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης εξακολουθούν να περιορίζονται σε παραδοσιακές μορφές απασχόλησης, σε εργασίες με χαμηλό επίπεδο απαιτουμένων προσόντων και σε θέσεις με μειωμένες προοπτικές ανέλιξης.

Παράλληλα η τεχνολογική εξέλιξη καθώς και οι ραγδαίες διαρθρωτικές αλλαγές στην απασχόληση προβάλλουν έντονη την απειλή της ανεργίας για ένα συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Ήδη αποτελούν την μεγάλη πλειοψηφία των μακροχρόνια ανέργων (68%), ενώ διογκώνεται σταδιακά η διαφορά μεταξύ των ποσοστών ανδρικής και γυναικείας ανεργίας (14% για τις γυναίκες έναντι 7% των ανδρών). Η δεδομένη «δυσκαμψία» των γυναικών στο ζήτημα της αναζήτησης εργασιας σε συνδυασμό με την ουσιαστική

---

[40] **Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης**, Γενική Γραμματεία Ισότητας, «*Δημιουργία Επιχειρήσεων Γυναικών*», Ιανουαριος 1998, σελ. 3-7

έλλειψη – ιδιαίτερα στη χώρα μας – δομών στήριξης και πληροφόρησης διαμορφώνουν ένα πλέγμα δυσοίωνων προοπτικών αλλαγής της επαγγελματικής τους κατάστασης.

Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια προσπάθεια μείωσης των ανισοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών και αποτροπής καταστάσεων αποκλεισμού από την αγορά εργασίας χρηματοδοτεί μια σειρά μέτρων και θετικών δράσεων υπερ των γυναικών – προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, επιδοτήσεις κ.λ.π. – ιδιαίτερα στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Η Πρωτοβουλία NOW (New Opportunities for Women, Νέες ευκαιρίες για τις γυναίκες) - που υιοθέτησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 18 Δεκεμβρίου 1990 – αναδεικνύεται η σημαντικότερη από αυτά, δεδομένου ότι διαφοροποιείται από τα συνήθη προγράμματα προώθησης των ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας προσεγγίζοντας το πρόβλημα της επαγγελματικής ένταξης των γυναικών με πιο ολοκληρωμένο τρόπο. Βασικό χαρακτηριστικό της Πρωτοβουλίας, είναι ότι αναγνωρίζει την ανεπάρκεια των μέτρων επαγγελματικής κατάρτισης και ενίσχυσης της απασχόλησης να λειτουργήσουν αποτελεσματικά από μόνα τους υπέρ της επαγγελματικής ένταξης των γυναικών. Θέτει δε ως πρώτη προτεραιότητα την εξασφάλιση συνθηκών για να αναπτυχθούν συνοδευτικά μέτρα, όπως επαγγελματικός προσανατολισμός, πληροφόρηση, παροχή συμβουλών κ.λ.π. σε γυναίκες μέσα από τη δημιουργία μόνιμων δομών στήριξης και προώθησης της γυναικείας απασχόλησης.

Παράλληλα η Πρωτοβουλία NOW συμβάλλοντας στην γενικότερη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της γυναικείας ανεργίας δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ενθάρρυνση και ενίσχυση των γυναικών που έχουν ή θέλουν να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Ήδη τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια βαθμιαία αυξανόμενη τάση των γυναικών προς τη δημιουργία μικρών ανεξάρτητων δραστηριοτήτων.

Η μακροχρόνια οικονομική στασιμότητα με τις γνωστές επιπτώσεις της στην αγορά εργασίας οδηγεί όλο και περισσότερες γυναίκες να σκέπτονται τη λύση στο πρόβλημα της απασχόλησής τους μέσα από την ίδρυση μιας επιχείρησης. Όμως η αυτοαπασχόληση ή η δημιουργία μικρών επιχειρήσεων δεν αποτελεί μόνο μια απάντηση στο ζήτημα της ανεργίας των γυναικών. Συχνά αναδεικνύεται ο καλύτερος ίσως τρόπος ένταξης στην αγορά εργασίας δεδομένου, ότι επιτρέπει αφενός μεγαλύτερη ελαστικότητα στην οργάνωση της εργασίας τους αφετέρου καλύτερη αξιοποίηση των επαγγελματικών τους προσόντων και ικανοτήτων.

Έρευνες πάνω σε θέματα επαγγελματικής δραστηριότητας γυναικών καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι που τις κατευθύνουν προς τη δημιουργία δικής τους επιχείρησης και που διαμορφώνουν ταυτόχρονα τα δύο ουσιαστικά προφίλ των γυναικών επιχειρηματιών είναι:

α. Η ανάγκη απασχόλησης και η μη δυνατότητα εύρεσης εξαρτημένης εργασίας.

β. Η ύπαρξη γυναικών με υψηλή εκπαίδευση και εξειδίκευση που επιθυμούν μεγαλύτερη επαγγελματική ικανοποίηση και επιτυχία.

Η εξασφάλιση όμως της βιωσιμότητας αυτών των επιχειρήσεων αποδεικνύεται πολλές φορές ιδιαίτερα δύσκολη και επίπονη. Διαπιστώνεται ότι, πέρα από τον αυξημένο φόβο για την ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου, οι γυναίκες έχουν ανεπαρκή πληροφόρηση για τις συνθήκες της αγοράς, τις δυνατότητες χρηματοδότησης, το επιχειρηματικό περιβάλλον κ.λ.π. Επίσης, εμφανίζουν σημαντική έλλειψη «*τεχνογνωσίας*» και εμπειρίας πάνω σε θέματα οργάνωσης και λειτουργίας επιχειρήσεων.

Επιπλέον, η ουσιαστική απουσία προγραμμάτων επιχειρηματικής εκπαίδευσης, ειδικά προσαρμοσμένων στις ανάγκες των γυναικών και η έλλειψη, όπως προαναφέρθηκε, κατάλληλων δομών τεχνικής στήριξης,

επιτείνουν το προβλημα. Ως εκ τούτου, στόχος των ενεργειών απασχόλησης στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας N.O.W., οι οποίες, σημειωτέον, αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα της, ήταν ακριβώς η αλλαγή της επιχειρησιακής νοοτροπίας των γυναικών, μέσα από εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης, λειτουργία υπηρεσιών πληροφόρησης και καθοδήγησης για γυναίκες επιχειρηματίες, καθώς και μέτρα οικονομικής υποστήριξης για τη δημιουργία επιχειρήσεων.

2.12.4.1. Στόχοι και μέτρα του «N.O.W.» [41]

Η N.O.W. είναι η νέα πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την προώθηση ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες στον τομέα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Στόχοι της Πρωτοβουλίας αυτής είναι:

α) **Προώθηση της ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών**.

- Προτεραιότητα στις άνεργες, στις γυναίκες, που απειλούνται με απώλεια της εργασίας τους ή σε γυναίκες, που έχουν προσωρινή εργασία.

β) **Βοήθεια στην ανασυγκρότηση περιοχών βιομηχανικής παρακμής**.

- Προτεραιότητα στις κατηγορίες γυναικών, όπως του στόχου α.

γ) **Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, για όσες γυναίκες είναι άνεργες ηλικίας άνω των 25 ετών, σ' ολόκληρη την Κοινότητα**.

- Για μακροχρόνια άνεργες γυναίκες και γυναίκες, που έχουν εξομοιωθεί με την κατηγορία αυτή.

---

[41] **Δίμηνη Επιθεώρηση** «*Τοπική Αυτοδιοίκηση – Αποκέντρωση*», Αθήνα 1991, τεύχος 2, σελ. 59-61

δ) **Διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων, που αναζητούν εργασία, ηλικίας κάτω των 25 ετών, σ' ολόκληρη την Κοινότητα.**

- Για νεαρές γυναίκες κάτω των 25 ετών.

ε) **Προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών**.

- Για γυναίκες στις αγροτικές περιοχές, που αναλαμβάνουν αγροτικές, περιβαλλοντικές, τουριστικές ή άλλες πρωτοβουλίες.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, η Κοινότητα θα υποστηρίξει κυρίως:

1. Μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων προκαταρκτικής κατάρτισης, προσαρμοσμένων στις ανάγκες λειτουργίας επιχειρήσεων ή συνεταιρισμών.
2. Μέτρα για την υποβοήθηση της δημιουργίας δραστηριοτήτων ελεύθερων επαγγελματιών.
3. Μέτρα προσανατολισμού και παροχής συμβουλών, προκατάρτισης και πρόσβασης στην απασχόληση, με στόχο την επαγγελματική επανένταξη.

Συμπληρωματικά στα παραπάνω μέτρα, υποστηρίζεται η δημιουργία παιδικών σταθμών, κυρίως στις ζώνες βιομηχανικής συγκέντρωσης, υπέρ των γυναικών που εργάζονται σε επιχειρήσεις ή κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και οι δαπάνες λειτουργίας παιδικών σταθμών, που υπάγονται σε κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης.

Ως απαραίτητη προϋπόθεση τέθηκε η εξασφάλιση διακρατικής συνεργασίας, μέσα στα πλαίσια της Κοινότητας, με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών και τη δημιουργία δικτύων, σε μια προσπάθεια βελτίωσης του ανθρώπινου δυναμικού, συμφωνα με τις ανάγκες της Ενιαίας Αγοράς. Για την πρωτοβουλία «N.O.W.», που σηματοδοτείται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και ιδιαίτερα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο έχουν προβλεφθεί 120 εκ. ECU από τον κοινοτικό προϋπολογισμό για μια τριετία.

2.12.5. Τοπική Αυτοδιοίκηση και Γυναικεία Απασχόληση

Αξίζει να σημειωθεί, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Κοινότητας για την ενίσχυση προτάσεων, που προωθούν την κοινωνική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο και υποστηρίζουν την τοπική οικονομία. Με βάση το κοινοτικό αυτό ενδιαφέρον, αλλά και την προσπάθεια της Ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, για την αναβάθμιση της κοινωνικής της πολιτικής, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα μας υπέβαλλαν ολοκληρωμένο λειτουργικό πρόγραμμα, στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας «N.O.W.».

Οι προτάσεις έχουν καινοτομικό χαρακτήρα και λειτούργησαν ως πιλότοι. Σκοπός είναι η δημιουργία τοπικών υπηρεσιών επιτελικού χαρακτήρα για την υποστήριξη των γυναικών, που κάλυπταν ευρύτερες από τα όρια του δήμου γεωγραφικές και οικιστικές ενότητες.

Το συνολικό πρόγραμμα της τοπικής αυτοδιοίκησης αφορά:

α) Το συνολικό γυναικείο ενεργό πληθυσμό σε αστικές περιοχές της Ελλάδας, με στόχο τη δημιουργία τοπικών κέντρων πληροφόρησης, προσανατολισμού και παροχής συμβουλών, καθώς και προκαταρκτικής και επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό την ένταξη ή επανένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας.

β) Το συνολικό γυναικείο ενεργό πληθυσμό σε αγροτικές τουριστικές περιοχές, με στόχο τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών από γυναίκες και τη λειτουργία τοπικών υπηρεσιών παροχής βοήθειας σε γυναίκες για το σκοπό αυτό.

Αντικείμενο της διακρατικής συνεργασίας θα είναι κυρίως η ανταλλαγή εμπειριών, που αφορούν την οργάνωση και λειτουργία των κέντρων πληροφόρησης και των τοπικών υπηρεσιών υποστήριξης των γυναικών.

2.12.6. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ»

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» αποτελείται από τρεις άξονες, EMPLOYMENT – N.O.W., EMPLOYMENT – HORIZON, EMPLOYMENT – YOUTHSTART, που απευθύνονται σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν αυτές οι ομάδες – στόχοι και στη διευκόλυνση της πρόσβασής τους στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση.

Η συνολική χρηματοδότηση της Πρωτοβουλίας για το διάστημα 1994 – 1999 είναι: 83.506.666 ECU, τα οποία κατανέμονται στους άξονες ως εξής:

- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – N.O.W. **21.333.500 ECU**
- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – HORIZON **43.467.166 ECU**
- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – YOUTHSTART **18.706.000 ECU**

Τέλος, οι Αρχές, που διέπουν την Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» είναι:

- **Προσέγγιση από τη βάση προς τα πάνω**

Ο σχεδιασμός μιας ενέργειας προϋποθέτει τη κινητοποίηση και την ενεργό συμμετοχή ενός ευρέως φάσματος εμπειριών και ειδημόνων φορέων, που θα εντοπίσει τις ανάγκες και τα προβλήματα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και θα αποφασίσει για τις κατάλληλες δράσεις και τον τρόπο υλοποίησής του.

- **Πολλαπλασιαστικό Αποτέλεσμα**

Οι ενέργειες θα πρέπει να στοχεύουν στη δυνατότητα μεταφοράς των επιτυχημένων εφαρμογών τους και στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τους, σε συναφείς δράσεις, που θα απευθύνονται σε άλλες ομάδες – στόχους ή σε άλλη γεωγραφική περιοχή.

- **Συμπληρωματικότητα και Συνεργεία**

Οι ενέργειες θα πρέπει να προϋποθέτουν συμπληρωματικότητα ως προς τους στόχους και τις άλλες δράσεις, που χρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, ως προς τις άλλες Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, το Τρίτο μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα δράσης για την Προώθηση της Ισότητας των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, τις πολιτικές για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και την πολιτική για την καταπολέμηση του φαινομένου του Κοινωνικού Αποκλεισμού.

- **Διάρκεια – Κόστος Ενεργειών**

Η διάρκεια των ενεργειών πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 24 και 36 μηνών και σε αναλογία με τους προτεινόμενους στόχους.

Το κόστος των ενεργειών θα πρέπει να ανέρχεται τουλάχιστον στο 1 MECU.

- **Παρακολούθηση – Αξιολόγηση**

Οι προτεινόμενες ενέργειες θα πρέπει να προβλέπουν σύστημα συνεχούς παρακολούθησης και εσωτερικής αξιολόγησης, τόσο κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος, όσο και εκ των υστέρων, βάσει ποιοτικών και ποσοτικών δεικτών.

2.12.7. Απασχόληση N.O.W.

Αξιοποιώντας την εμπειρία από την προσαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας N.O.W., που στοχεύει στην προώθηση της ισότητας ευκαιριών ανδρών και γυναικών σχετικά με τον προσανατολισμό, την κατάρτιση, την απασχόληση και τη διεκδίκηση θέσεων διοικητικής ευθύνης.

Οι ενέργειες στην ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – N.O.W. πρέπει να αφορούν αποκλειστικά:

- Άνεργες γυναίκες με χαμηλά επαγγελματικά προσόντα.
- Εργαζόμενες με χαμηλή ή ανεπίκαιρη εξειδίκευση.
- Εργαζόμενες που στοχεύουν σε θέσεις διοικητικής ευθύνης.
- Γυναίκες επιχειρηματίες.
- Γυναίκες, που αντιμετωπίζουν πρόσθετα κοινωνικά εμπόδια.
- Αρμόδια στελέχη φορέων του Δημοσίου και Ιδιωτικού τομέα (εκπαιδευτικοί, εκπαιδευτές, συνδικαλιστές, στελέχη οργανισμών κ.λ.π.).

Φορείς υπεύθυνοι για την υλοποίηση είναι:

Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Παιδείας, Γενικές Γραμματείες: Ισότητας, Πρόνοιας, Λαϊκής Επιμόρφωσης, Νέας Γενιάς, Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι., Νομαρχιακή και τοπική Αυτοδιοίκηση, Ι.Ε.Κ., Ο.Α.Ε.Δ., ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., Επιμελητήρια, Ασφαλιστικοί Οργανισμοί, Δ.Ε.Κ.Ο., ΣΕΛΕΤΕ – ΠΑΤΕΣ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Σύλλογοι Γονέων, Ε.Ο.Μ.ΜΕ.Χ., Τράπεζες και λοιπά πιστωτικά Ιδρύματα, μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις Γυναικών κ.τ.λ.

2.12.8. Η εφαρμογή του «N.O.W.» στο Νομό Μεσσηνίας

Ύστερα από προσωπική συνέντευξη, που είσαμε με τον κ. Φουρναράκη Παναγιώτη, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης στο Νομό Μεσσηνίας, μας ανέφερε ότι η εφαρμογή του προγράμματος «N.O.W.» έγινε σε τρία επίπεδα.

Στο **πρώτο επίπεδο**, που διήρκεσε από το 1992 έως το 1994, το πρόγραμμα αναφερόταν στην επαγγελματική κατάρτιση σε θέματα αρχιτεκτονικής τοπίου (ανθοδετική) και αγροτουρισμού.

Τα θέματα αρχιτεκτονικής τοπίου αναφέρονται σε εκπαίδευση για την αποξήρανση λουλουδιών, σύνθεση ανθοδέσμης, διακόσμηση γάμων κ.τ.λ., ενώ τα θέματα αγροτουρισμού αφορούσαν τη φιλοξενία τουριστών σε αγροτικές περιοχές, προκειμένου να γνωρίσουν την αγροτική ζωή.

Εκπαιδεύτηκαν είκοσι κοπέλες από τη Μεσσηνία και η διάρκεια του προγράμματος ήταν 600 ώρες. Στα πλαίσια του προγράμματος πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική εκδρομή για μία (1) εβδομάδα στην Αγγλία, η οποία είχε επιτυχία.

Στη Μεσσηνία το πρόγραμμα της ανθοδετικής πέτυχε, ενώ το πρόγραμμα του αγροτουρισμού δεν είχε επιτυχία. Είχε όμως μεγάλη επιτυχία στην Αγγλία.

Στο **δεύτερο επίπεδο**, που ξεκίνησε το 1993 και τελείωσε το 1995 το πρόγραμμα N.O.W. αφορούσε το σχεδιασμό κήπων, δημιουργία συντριβανιών, βραχόκηπων κ.τ.λ.

Το πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε, διότι σταμάτησε η χρηματοδότηση.

Τέλος, στο **τρίτο επίπεδο**, που ξεκινά το 1995 και τελειώνει με παράταση το 1998 το πρόγραμμα αφορά εκπαίδευση σε θρησκευτικούς και ορειβατικούς τόπους, ώστε να αυξηθεί ο τουρισμός σ' αυτές.

Σκοπός του προγράμματος είναι η δημιουργία μικρών επιχειρήσεων (τουριστικά γραφεία) για την κατάλληλη ενημέρωση των τουριστών.

Το πρόγραμμα αυτό είχε επιτυχία στη Χαλκίδα. Στη Μεσσηνία δεν πραγματοποιήθηκε, διότι το προηγούμενο πρόγραμμα απέτυχε.

2.12.9. Περιγραφή των αξόνων – μέτρα – ενέργειες – δράσεις της πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – N.O.W.

Η περιγραφή αυτή γίνεται στους πίνακες που ακολουθούν:

I. **ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – N.O.W.**

ΜΕΤΡΟ	**ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ**
Α.1.1. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	1. Ενίσχυση δεσμών Α.Ε.Ι., Κέντρων Κατάρτισης / Επιχειρήσεων. 2. Εκπόνηση εκπαιδευτικού υλικού. 3. Δημιουργία Τοπικών υπηρεσιών προσανατολισμού και προκατάρτισης 4. Δημιουργία Τοπικών υπηρεσιών επιχειρηματικότητας. 5. Δημιουργία δομών φροντίδας παιδιών.
Β.1.2. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	1. Κατάρτιση για δημιουργία / βελτίωση Μ.Μ.Ε. / Συνεταιρισμών. 2. Κατάρτιση σε νέους τομείς / για την αναβάθμιση δεξιοτήτων. 3. Κατάρτιση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτών, στελεχών δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, συνδικαλιστών. 4. Αξιολόγηση εμπειριών και δραστηριοτήτων. 5. Κατάρτιση προσωπικού υπηρεσιών φροντίδας.
Γ.1.3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ & ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΑΠΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1. Δικτύωση και συνεργασία των πρωτοβουλιών τοπικής απασχόλησης γυναικών. 2. Δημιουργία χρηματοπιστωτικών μηχανισμών στήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας. 3. Παροχή οικονομικής ενίσχυσης για γυναικείες επιχειρήσεις και επιδότηση της γυναικείας απασχόλησης.
Δ.1.4. ΔΙΑΔΟΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ & ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	1. Διασφάλιση και διάχυση τεχνογνωσίας. 2. Μέτρα συνειδητοποίησης 3. Μεθοδολογία αξιολόγησης επαγγελματικής κατάρτισης με βάση το φύλο.
Α.1.1. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	
1. Ενίσχυση δεσμών Α.Ε.Ι. Κέντρων Κατάρτισης Επιχειρήσεων.	• Δόμηση της συντονιστικής λειτουργίας σε επίπεδο περιφέρειας. • Συγκρότηση εταιρικών σχέσεων μεταξύ ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οργανισμών παροχής επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών και επιχειρήσεων.
2. Εκπόνηση εκπαιδευτικού υλικού.	• Ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για την προώθηση των γυναικών σε μη παραδοσιακά και τεχνολογικά ανεπτυγμένα επαγγέλματα
3. Δημιουργία Τοπικών υπηρεσιών προσανατολισμού και προκατάρτισης.	• Λειτουργία και βελτίωση υφιστάμενων τοπικών δομών. • Δημιουργία νέων τοπικών δομών.
4. Δημιουργία Τοπικών υπηρεσιών επιχειρηματικότητας.	• Λειτουργία και βελτίωση υφιστάμενων τοπικών δομών. • Δημιουργία νέων τοπικών δομών, με έμφαση στα αστικά κέντρα της περιφέρειας.
5. Δημιουργία δομών φροντίδας παιδιών.	• Βελτίωση υφιστάμενων υπηρεσιών. • Δημιουργία υπηρεσιών για βρέφη και νήπια. • Δημιουργία κινητών μονάδων φύλαξης παιδιών.

Β.1.2. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	
1. Κατάρτιση για δημιουργία βελτίωση Μ.Μ.Ε. Συνεταιρισμών	• Κατάρτιση για βελτίωση υφιστάμενων γυναικείων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών. • Κατάρτιση για την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας και αυτοαπασχόλησης.
2. Κατάρτιση σε νέους τομείς για την αναβάθμιση δεξιοτήτων.	• Ευέλικτη κατάρτιση άνεργων γυναικών. • Κατάρτιση εργαζόμενων γυναικών χαμηλής ή καθόλου εξειδίκευσης. • Κατάρτιση εργαζόμενων για την ανάληψη διοικητικής ευθύνης.
3. Κατάρτιση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτών, στελεχών δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, συνδικαλιστών.	• Κατάρτιση εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας και μέσης εκπαίδευσης. • Κατάρτιση συντελεστών δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. • Κατάρτιση συνδικαλιστικών στελεχών.
4. Αξιολόγηση εμπειριών και δραστηριοτήτων.	• Ανάπτυξη μεθοδολογίας - αξιολόγησης μη αναγνωρισμένων εμπειριών και δραστηριοτήτων γυναικών.
5. Κατάρτιση προσωπικού υπηρεσιών φροντίδας	• Κατάρτιση γυναικών στις υπηρεσίες φροντίδας παιδιών.
Γ.1.3. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
1. Δικτύωση και συνεργασία των πρωτοβουλιών τοπικής απασχόλησης γυναικών.	• Δικτύωση και συνεργασία σε τοπικό επίπεδο, με διεθνικές προεκτάσεις. • Τοπικά forum γυναικών επιχειρηματιών.
2. Δημιουργία χρηματοπιστωτικών μηχανισμών στήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας.	• Δημιουργία συστήματος χρηματοπιστωτικής στήριξης. • Πιλοτική εφαρμογή συστημάτων χρηματοπιστωτικής στήριξης.
3. Παροχή οικονομικής ενίσχυσης για γυναικείες επιχειρήσεις και επιδότηση της γυναικείας απασχόλησης.	• Ενίσχυση γυναικείων επιχειρήσεων και επιδότηση της απασχόλησης.
Δ.1.4. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ - ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ	
1. Διασφάλιση και διάχυση τεχνογνωσίας.	• Δίκτυα φύλαξης παιδιών. • Σύνδεση των τοπικών υπηρεσιών προσανατολισμού και στήριξης της επιχειρηματικότητας με εθνικές πρωτοβουλίες. • Μελέτες αξιολόγησης και ανάδειξης προτύπων καλής πρακτικής.
2. Μέτρα συνειδητοποίησης.	• Ευαισθητοποίηση κοινωνικών εταίρων και κοινού.
3. Μεθοδολογία αξιολόγησης επαγγελματικής κατάρτισης με βάση το φύλο.	• Μεθοδολογία και πιλοτική εφαρμογή.

2.13. Συμπεράσματα

1. Οσον αφορά τη σχέση γυναίκας και πολιτικής παρατηρείται προς το τέλος της δεκαετίας του '80 μεγαλύτερη ετοιμότητα που χαρακτηρίζει τις ίδιες έναντι των νέων ανδρών για άμεση / προσωπική και δυναμική παρέμβαση στην πολιτική διαδικασία.
2. Στο επίπεδο εκπαίδευση οι γυναίκες ξεπερνούν τους άνδρες στα ποσοστά αναλφαβητισμού, αλλά όσο περνούν οι δεκαετίες το ποσοστό αυτό μειώνεται.
3. Κύρια παρατήρηση της σχέσης γυναίκας και υγείας είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης των γυναικών σε καλής ποιότητας υπηρεσίες υγείας και την πλήρη ενημέρωση τους σχετικά με αυτές.
4. Ο ελεύθερος χρόνος που φαίνεται να έχει στη διάθεσή του ο γυναικείος πληθυσμός ούτε επαρκής είναι ούτε διατίθεται σε δραστηριότητες που τον αναπτύσσουν σωματικά και ψυχικά. Ορισμένες κατηγορίες ατόμων (όπως οι έγγαμες, εργαζόμενες μητέρες, επαγγελματικές ομάδες των αγροτών και των εργατών) εμφανίζονται ακόμη πιο στερημένες και σε διάρκεια ελεύθερου χρόνου και σε ποιότητα εμπειριών στις οποίες μπορούν να τον διαθέσουν.
5. Σχετικά με την κακοποιημένη γυναίκα το ποσοστό κακοποίησης έχει αυξηθεί την τελευταία δεκαετία και θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης πέφτουν κυρίως εργαζόμενες με ευάλωτα κοινωνικά και εργασιακά χαρακτηριστικά (όπως νέες, χήρες, διαζευγμένες, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου).
6. Στην αγορά εργασίας οι γυναίκες εξακολουθούν να μην έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και προοπτικές με τους άνδρες. Εξακολουθούν να καταλαμβάνουν τις κατώτερες βαθμίδες στην επαγγελματική ιεραρχία, θέσεις μικρού ενδιαφέροντος και ευκαιριακές δουλειές.

7. Σχετικά με την ανεργία των γυναικών παρατηρούμε ότι την τελευταία δεκαετία η Ελλάδα αποτελεί θλιβερή πρωτιά έναντι των άλλων κρατών – μελών που πλήττει τις νεαρότερες γυναίκες ηλικίας κάτω των 25 ετών.
8. Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται η εργαζόμενη μητέρα από το κοινωνικό σύνολο είναι η μητρότητα να μη θεωρείται προσφορά και ευτυχία αλλά να ορθώνεται απειλητική για εργαζόμενους και εργοδότες.
9. Διαπίστωση σχετικά με τα Μ.Μ.Ε. είναι ότι η κοινή γνώμη παραμένει απληροφόρητη πάνω στα θέματα που αφορούν τη γυναίκα και την ισότητα, εφόσον τα Μ.Μ.Ε. δεν προβάλλουν την εξελικτική πορεία της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία.
10. Το πρόγραμμα «N.O.W.» αποτέλεσε προσωρινή απασχόληση για τις άνεργες γυναίκες στο Νομό Μεσσηνίας, εφόσον ήταν επιδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. Δυστυχώς όμως αποδείχθηκε μη αποτελεσματικό.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

3.1. Δημογραφικό προφίλ του Ν. Μεσσηνίας

3.1.1. Εισαγωγή

Τα στατιστικά στοιχεία, που αναφέρονται στο κεφάλαιο αυτό, συλλέχθηκαν από τη Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας και αναφέρονται στο χρονικό έτος 1991. Λόγω έλλειψης ορισμένων στοιχείων, επισκεφτήκαμε και τη Στατιστική Υπηρεσία Αθηνών, για την καλύτερη και εγκυρότερη πραγματοποίηση της εργασίας μας. Οι Πίνακες σχηματίστηκαν βάσει των στοιχείων της Στατιστικής Υπηρεσίας. Ενώ τα Ιστογράμματα και οι Πίτες σχηματίστηκαν από τις δύο σπουδάστριες.

Ελπίζουμε, μέσα από αυτό το κεφάλαιο να κατανοηθεί η ποσοτική και ποιοτική διαστρωμάτωση της γυναίκας στο Νομό Μεσσηνίας.

3.1.2. Πληθυσμός κατά περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.

Πληθυσμός κατά περιοχή

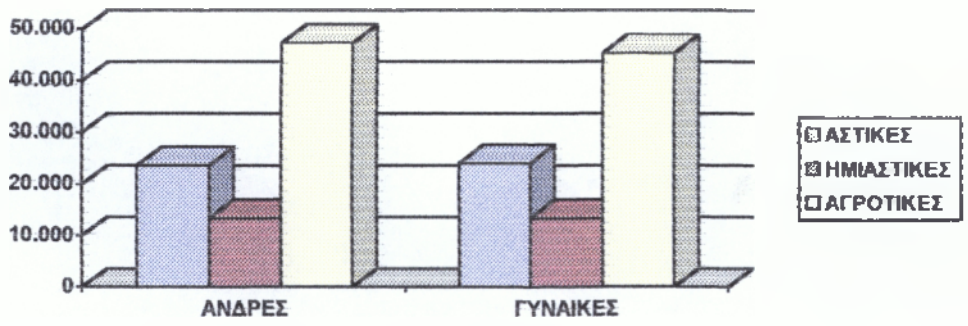
(βλέπε Παράρτημα Ι)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΑΣΤΙΚΕΣ	23.625	24.016	47.641	28,0%	29,0%
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ	13.346	13.359	26.705	15,8%	16,2%
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ	47.284	45.334	92.618	56,2%	54,8%
ΣΥΝΟΛΟ	**84.255**	**82.709**	**166.964**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	***50,5%***	***49,5%***	***100,0%***		

***Πηγή**: Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882 Β 93, σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)*

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.1.

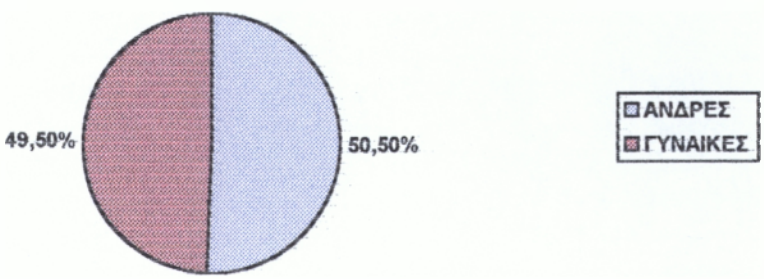
Απεικόνιση πληθυσμού κατά περιοχή

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

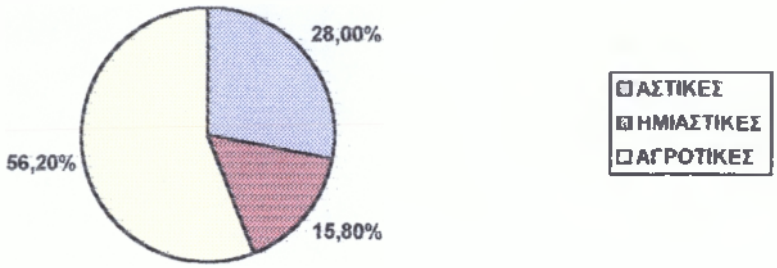
ΣΧΗΜΑ 4.1.

Ποσοστά πληθυσμού κατά περιοχή

ΣΧΗΜΑ 4.1.Α.

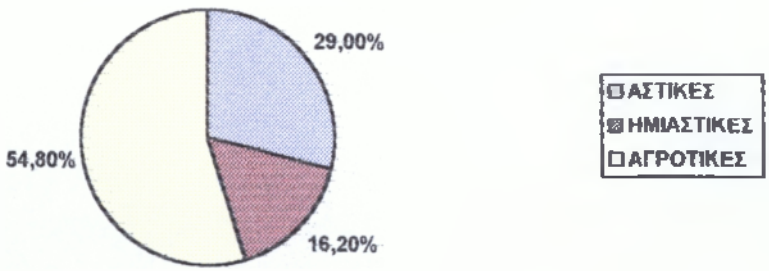
Ποσοστά ανδρών κατά περιοχή

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.1.Β.

Ποσοστά γυναικών κατά περιοχή

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

Είναι προφανής η διαπίστωση ότι οι άνδρες υπερτερούν από τις γυναίκες, με μικρή διαφορά στο γενικό σύνολο, με 50,5% έναντι 49,5%. Στις αστικές και ημιαστικές περιοχές υπερτερούν οι γυναίκες ως ποσοστό, ενώ οι άνδρες κερδίζουν έδαφος στις αγροτικές περιοχές.

3.1.3. Πληθυσμός κατά φύλο αγροτικών περιοχών

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.

Πληθυσμός κατά φύλο αγροτικών περιοχών

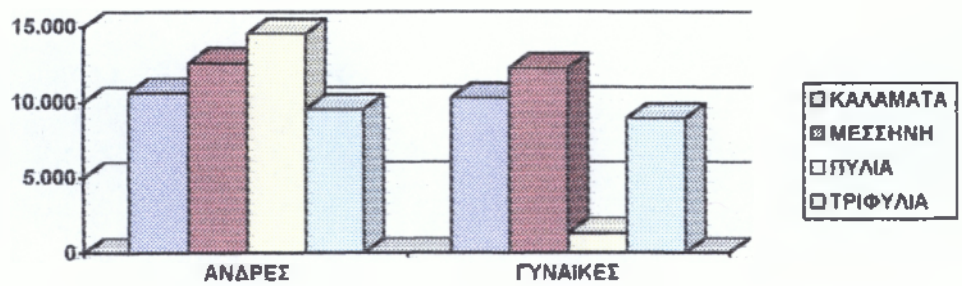
(βλέπε Παράρτημα Ι)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	10.609	10.260	20.869	22,4%	22,6%
ΜΕΣΣΗΝΗ	12.616	12.240	24.856	26,7%	27,0%
ΠΥΛΙΑ	14.539	13.915	28.454	30,8%	30,7%
ΤΡΙΦΥΛΙΑ	9.520	8.919	18.439	20,1%	19,7%
ΣΥΝΟΛΟ	**47.284**	**45.334**	**92.618**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*51,0%*	*49,0%*	*100,0%*		

Πηγή *Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882/Β/93. σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)*

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.2.

Απεικόνιση πληθυσμού κατά φύλο αγροτικών περιοχών

Πηγή*: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.2.

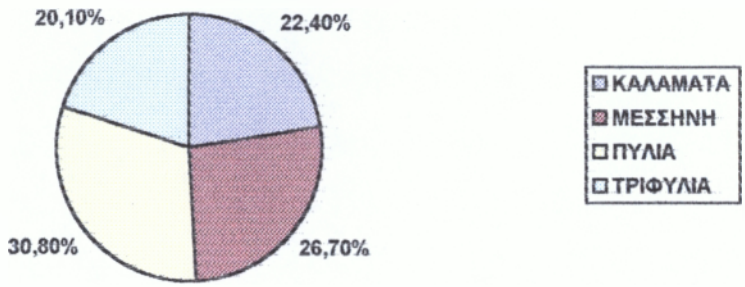
Ποσοστά πληθυσμού κατά φύλο αγροτικών περιοχών

Πηγή*: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.2.Α.

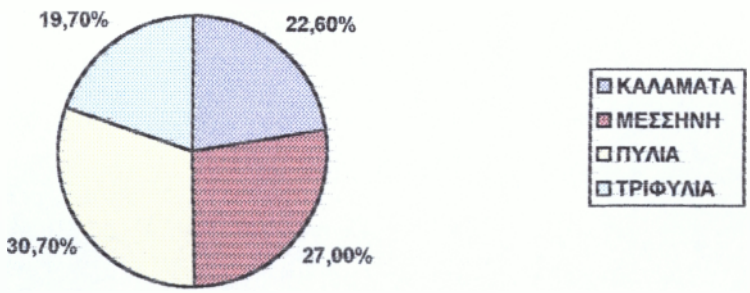
Ποσοστά ανδρών αγροτικών περιοχών

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.1.Β.

Ποσοστά γυναικών αγροτικών περιοχών

Πηγή: Ιδία έρευνα

Όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, οι άντρες υπερτερούν από τις γυναίκες επί του γενικού συνόλου στις αγροτικές περιοχές. Στις επαρχίες Καλαμάτας και Μεσσήνης όμως, υπερτερούν οι γυναίκες, ως ποσοστό έναντι των ανδρών, ενώ οι άνδρες υπερτερούν στις επαρχίες Πυλίας και Τριφυλίας.

3.1.4. Οικογενειακή κατάσταση κατά φύλο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.

Οικογενειακή κατάσταση κατά φύλο

(βλέπε Παράρτημα 1)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΑΓΑΜΟΙ	25.155	17.394	42.549	33,8%	23,7%
ΕΓΓΑΜΟΙ	46.013	45.138	91.151	61,9%	61,4%
ΧΗΡΟΙ	2.588	10.249	12.837	3,5%	13,9%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ	618	720	1.338	0,8%	1,0%
ΣΥΝΟΛΟ	**74.374**	**73.501**	**147.875**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*50,3%*	*46.7%*	*100,0%*		

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882/Β/93, σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.3.

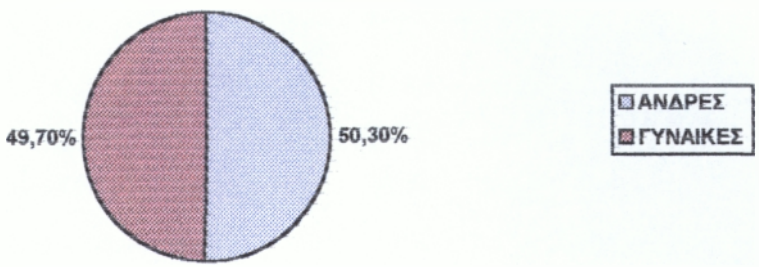
Απεικόνιση οικογενειακής κατάστασης κατά φύλο

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.3.

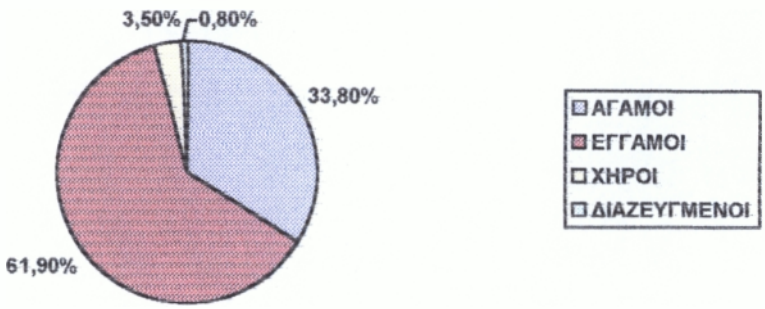
Ποσοστά οικογενειακής κατάστασης κατά φύλο

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.3.Α.

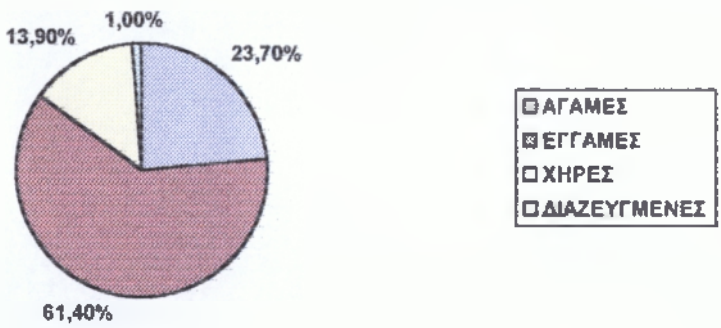
Ποσοστά οικογενειακής κατάστασης ανδρών

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.3.Β.

Ποσοστά οικογενειακής κατάστασης γυναικών

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

Παρατηρείται ότι, στους άγαμους και έγγαμους υπερτερούν οι άνδρες με ποσοστά 33,8% και 61,9% έναντι των γυναικών, με 23,7% και 61,4%. Ενώ οι γυναίκες υπερτερούν έναντι των ανδρών στις κατηγορίες «*χήροι*» και «*διαζευγμένοι*», με ποσοστό 13,9% και 1% έναντι 3,5% και 0,8% αντίστοιχα.

3.1.5. Επίπεδο εκπαίδευσης

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4.

Επίπεδο εκπαίδευσης Ν. Μεσσηνίας

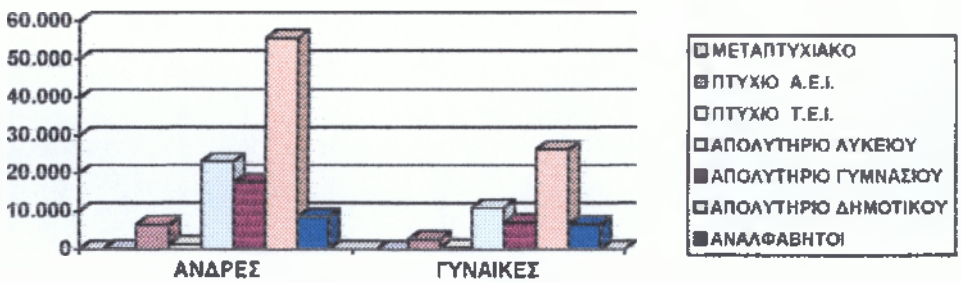
(βλέπε Παράρτημα Ι)

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	221	66	287	0,2%	0,1%
ΠΤΥΧΙΟ Α.Ε.Ι.	6.455	2.681	9.136	5,7%	4,9%
ΠΤΥΧΙΟ Τ.Ε.Ι.	1.257	545	1.802	1,1%	1,0%
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ	23.102	10.990	34.092	20,5%	20,3%
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	17.618	7.096	24.714	15,6%	13,1%
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	55.518	26.367	81.885	49,3%	48,6%
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ	8.518	6.530	15.048	7,6%	12,0%
ΣΥΝΟΛΟ	**112.689**	**54.275**	**166.964**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*67,5%*	*32,5%*	*100,0%*		

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882/Β/93, σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.4.

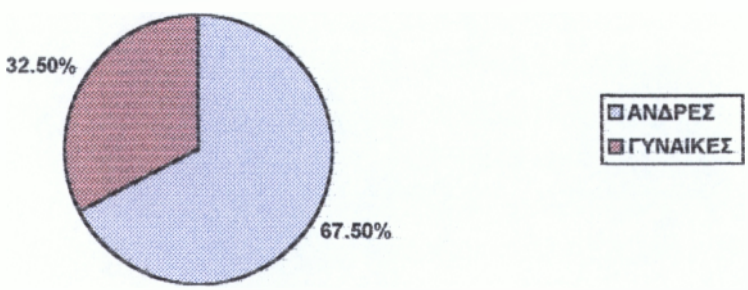
Απεικόνιση επιπέδου εκπαίδευσης Ν. Μεσσηνίας

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.4.

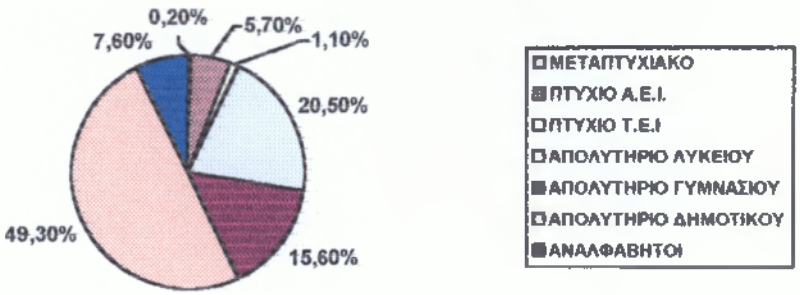
Ποσοστά επιπέδου εκπαίδευσης πληθυσμού

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.4.Α.

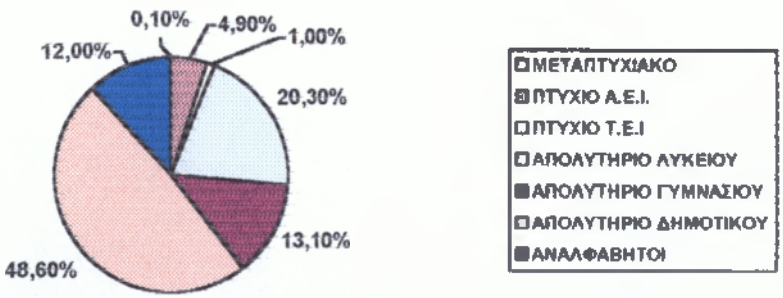
Ποσοστά επιπέδου εκπαίδευσης ανδρών

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.4.Β.

Ποσοστά επιπέδου εκπαίδευσης γυναικών

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

Η διαπίστωση που προκύπτει είναι ότι, οι άνδρες υπερτερούν και πάλι κατά πολύ, με ποσοστό 67,5% έναντι των γυναικών με 32,5%. Παρατηρείται ότι, το ποσοστό των ανδρών σε όλες τις κατηγορίες υπερτερεί από τις γυναίκες. Στη μόνη κατηγορία που υπερτερούν οι γυναίκες είναι στους αναλφάβητους, με ποσοστό 12% έναντι των ανδρών.

3.1.6. Θέση στο επάγγελμα

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5.

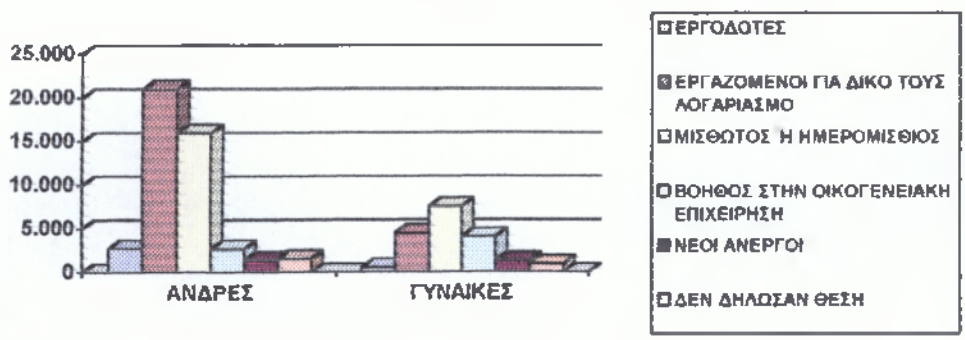
Θέση στο επάγγελμα *(βλέπε Παράρτημα Ι)*

ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ	2.699	499	3.198	6,0%	2,7%
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ	20.929	4.472	25.401	46,4%	23,8%
ΜΙΣΘΩΤΟΣ Ή ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΣ	15.920	7.524	23.444	35,3%	40,2%
ΒΟΗΘΟΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	2.665	4.024	6.689	5,9%	21,5%
ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ	1.340	1.297	2.637	30,%	6,9%
ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ ΘΕΣΗ	1.538	910	2.448	3,4%	4,9%
ΣΥΝΟΛΟ	**45.091**	**18.726**	**63.817**	**100.0%**	**100.0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*70,6%*	*29,4%*	*100,0%*		

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Αθηνών Φ.Ε.Κ. 882/Β/93, σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.5.

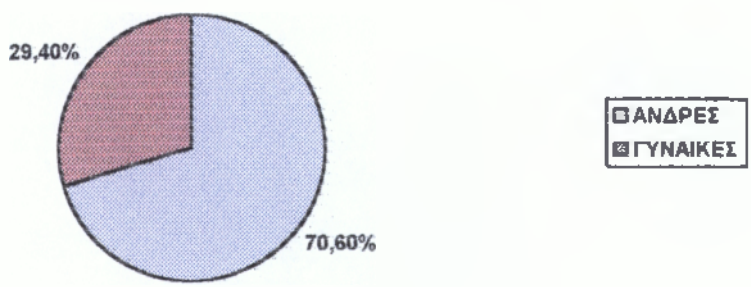
Απεικόνιση στη θέση στο επάγγελμα

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.5.

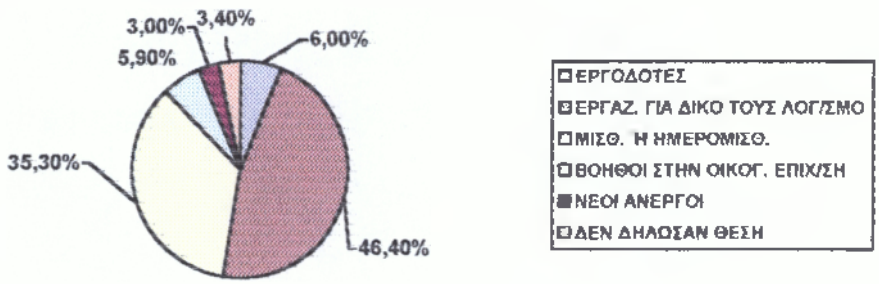
Ποσοστά πληθυσμού για τη θέση στο επάγγελμα

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.5.Α.

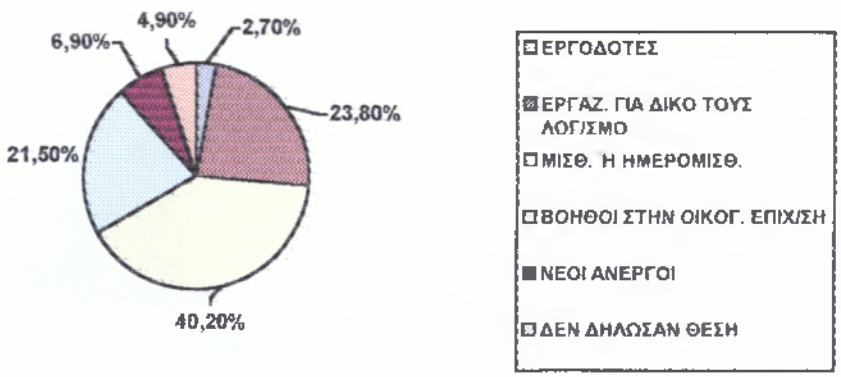
Ποσοστά ανδρών στη θέση του επαγγέλματος

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.5.Α.

Ποσοστά ανδρών στη θέση του επαγγέλματος

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

Και πάλι οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες, με ποσοστό 70,6% έναντι 29,4%. Στις κατηγορίες εργοδότες, εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό υπερτερούν οι άνδρες, ενώ οι γυναίκες υπερτερούν στην κατηγορία βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση κατά 21,5% έναντι των ανδρών κατά 5,9%, όπου είναι μια σημαντική διαφορά. Και στην κατηγορία μισθωτοί με ποσοστά 40,2% για τις γυναίκες και 35,3% για τους άνδρες. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι οι νέες άνεργες γυναίκες έχουν το διπλάσιο ποσοστό ανεργίας από τους άνδρες, 6,9% για τις γυναίκες έναντι 3,0% των ανδρών.

3.1.7. Απασχολούμενοι κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6.

Απασχολούμενοι κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων

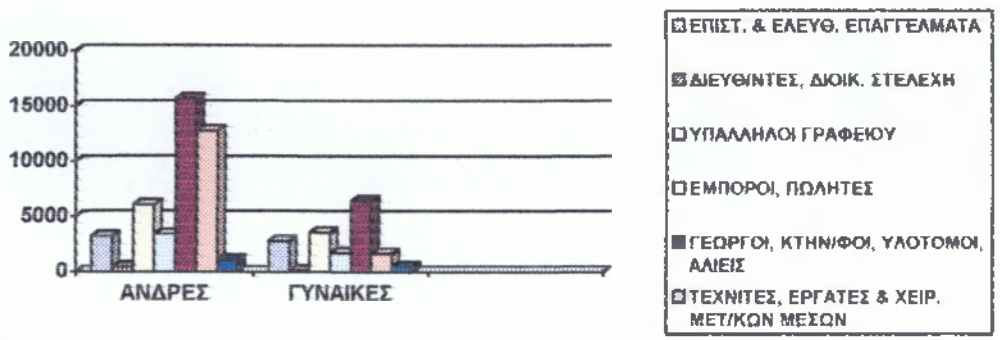
(βλέπε Παράρτημα Ι)

ΑΤΟΜΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ & ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	3.172	2.760	5.932	7,5%	16,6%
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ & ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	457	80	537	1,1%	0,5%
ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	6.029	3.542	9.571	14,2%	21,4%
ΕΜΠΟΡΟΙ & ΠΩΛΗΤΕΣ	3.380	1.672	5.052	7,9%	10,1%
ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΥΛΟΤΟΜΟΙ, ΑΛΙΕΙΣ	15.646	6.376	22.022	36,8%	38,4%
ΤΕΧΝΙΤΕΣ, ΕΡΓΑΤΕΣ & ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΕΤ/ΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	12.753	1.662	14.415	30,0%	10,0%
ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	1.051	492	1.543	2,5%	3,0%
ΣΥΝΟΛΟ	**42.488**	**16.584**	**59.072**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*72,0%*	*28,0%*	*100,0%*		

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882/Β/93, σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.6.

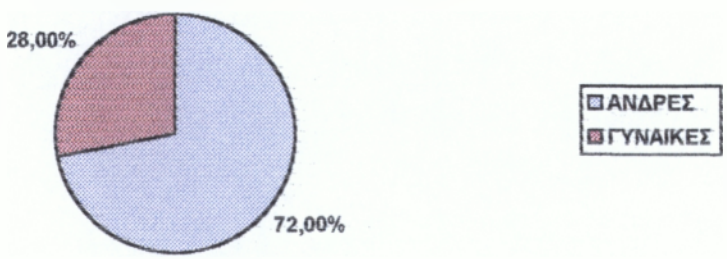
Απεικόνιση απασχολούμενων κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.6.

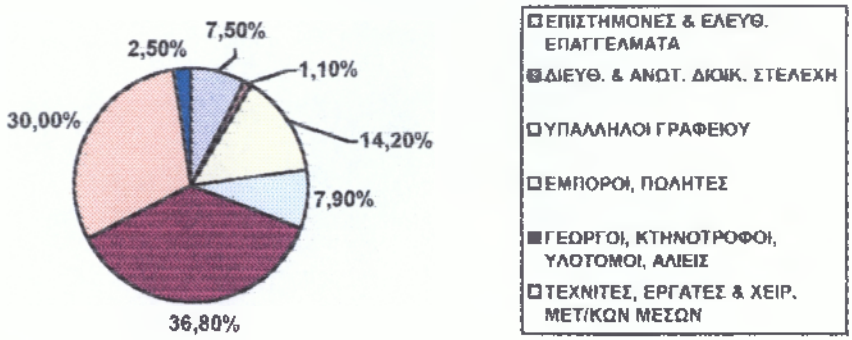
Ποσοστά πληθυσμού κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.6.Α.

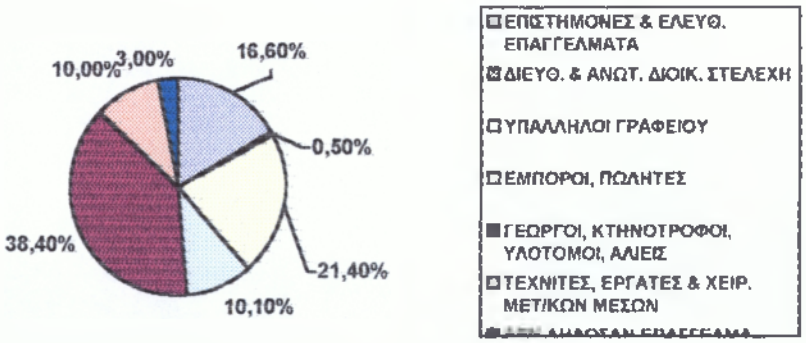
Ποσοστά ανδρών στη θέση του επαγγέλματος

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

ΣΧΗΜΑ 4.6.Β.

Ποσοστά γυναικών στη θέση του επαγγέλματος

***Πηγή**: Ιδία έρευνα*

Οι άνδρες και πάλι υπερτερούν στο γενικό σύνολο, έναντι των γυναικών με 72% και 28% αντίστοιχα. Αλλά το ποσοστό των γυναικών στα ελευθέρια και επιστημονικά επαγγέλματα, υπάλληλοι γραφείου, πωλητές, γεωργοί, κτηνοτρόφοι είναι μεγαλύτερο έναντι των ανδρών. Στις κατηγορίες, που υπερτερούν οι άνδρες ως ποσοστό, είναι διευθυντές, διοικητικά στελέχη, καθώς επίσης και τεχνίτες. Άρα οι γυναίκες υπολείπονται ακόμη, όσον αφορά την κατάκτηση διευθυντικών θέσεων και την ειδίκευση σε τεχνικά επαγγέλματα.

3.1.8. Απασχολούμενοι και άνεργοι κατά φύλο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7.

Απασχολούμενοι και άνεργοι κατά φύλο

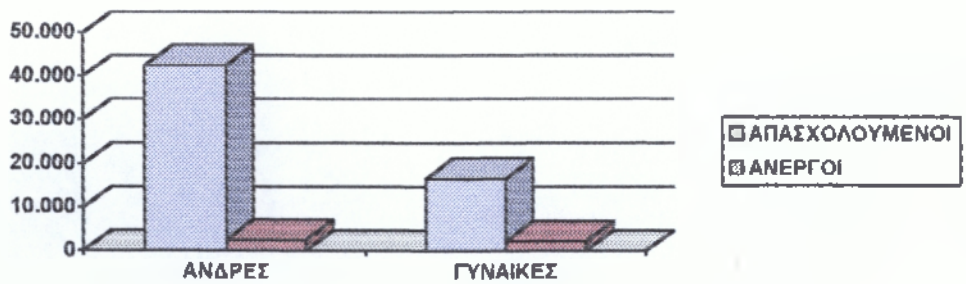
(βλέπε Παράρτημα Ι)

ΟΜΑΔΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΔΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	42.488	16.584	59.072	94,2%	88,6%
ΑΝΕΡΓΟΙ	2.603	2.142	4.745	5,8%	11,4%
ΣΥΝΟΛΟ	**45.091**	**18.726**	**63.817**	**100,0%**	**100,0%**
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ	*70,7%*	*29,3%*	*100,0%*		

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Καλαμάτας Φ.Ε.Κ. 882/Β/93. σελ. 9415, 9561-9569 (βλέπε Παράρτημα ΙΙ)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 4.7.

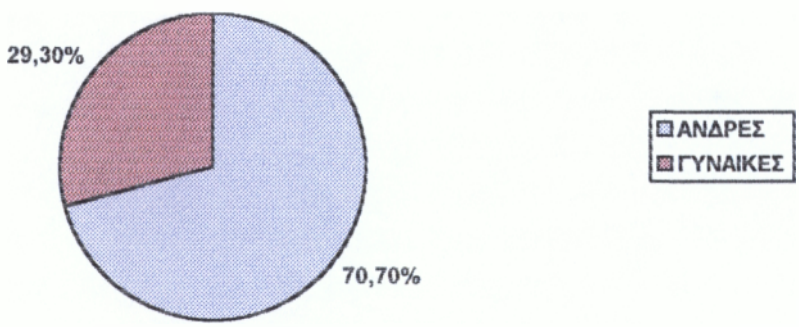
Απεικόνιση απασχολούμενων και άνεργων κατά φύλο

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.7.

Ποσοστά απασχολούμενων και άνεργων κατά φύλο

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.7.Α.

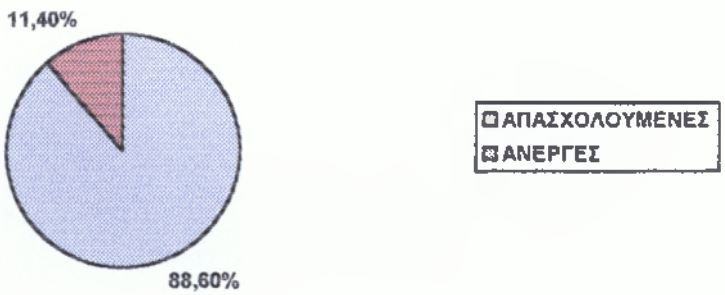
Ποσοστά ανδρών απασχολούμενων και άνεργων

Πηγή: Ιδία έρευνα

ΣΧΗΜΑ 4.7.Β.

Ποσοστά γυναικών απασχολούμενων και άνεργων

Πηγή: Ιδία έρευνα

Η διαπίστωση, που προκύπτει είναι ότι το ποσοστό απασχολούμενων ανδρών (94,2%) είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό των γυναικών έναντι 88,6%. Ενώ οι γυναίκες κατέχουν σχεδόν διπλάσιο ποσοστό ανεργίας από τους άνδρες. Το ποσοστό των ανέργων γυναικών ανέρχεται στο 11,4%, ενώ των άνεργων ανδρών στο ποσοστό 5,8%.

3.2. Έρευνα από το ερωτηματολόγιο

3.2.1. Αντικείμενο της έρευνας – Στόχοι

Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει την κοινωνική διαστρωμάτωση της γυναίκας στο Ν. Μεσσηνίας.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιμέρους στόχοι αυτής της έρευνας είναι:

Καταγραφή οικογενειακών στοιχείων (ποσοστά παντρεμένων και μη, διαζευγμένων κ.λ.π.).

Μελέτη των Κρατικών Κοινωνικών δομών παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών προς το γυναικείο πληθυσμό (κέντρα ` οικογενειακού προγραμματισμού, παιδικοί σταθμοί κ.λ.π.).

Καταγραφή του μορφωτικού επιπέδου (αναλφάβητες, δημοτικό κ.λ.π.).

Καταγραφή της επαγγελματικής θέσης (αγρότισσα, ιδιωτικός υπάλληλος, άνεργος κ.λ.π.).

Οι παραπάνω στόχοι καθιστούν την έρευνα ιδιαίτερα σημαντική, διότι θα μας οδηγήσουν σε τεκμηριωμένα συμπεράσματα, όσον αφορά την πραγματική εικόνα, που παρουσιάζει ο γυναικείος πληθυσμός στο Νομό Μεσσηνίας.

3.2.2. Υλικό – Μέθοδος

Οι δύο σπουδάστριες πραγματοποίησαν έρευνα μέσω γραπτού ερωτηματολογίου στο γυναικείο πληθυσμό του Νομού Μεσσηνίας, με σκοπό την καταγραφή των ιδιαίτερων προβλημάτων των γυναικών σ' αυτή την περιοχή της Ελλάδας.

Η έρευνα διεξήχθη το διάστημα Μάρτιο – Αύγουστο του 1998 και περιελάμβανε δείγμα 500 γυναικών, εκ των οποίων μισθωτές ιδιωτικού

τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, άνεργες, αγρότισσες, νοικοκυρές κ.λ.π., ηλικίας 20 έως 70 και άνω. Το δείγμα ήταν τυχαίο και αντιπροσωπευτικό ως προς την κατανομή του.

Το ερωτηματολόγιο (βλέπε Παράρτημα ΙΙΙ), που συντάχθηκε από την εισηγήτρια καθηγήτρια και τις σπουδάστριες, αποτελείται από 40 ερωτήσεις, που στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν κλειστές (υπήρχε για κάθε ερώτηση κατάλογος προεπιλεγμένων απαντήσεων). Οι συνεντεύξεις έγιναν, όσο αυτό ήταν δυνατόν, χωρίς την παρουσία άλλου μέλους της οικογένειας (σύζυγος, παιδιά, γονείς κ.λ.π.).

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 40 ερωτήσεις, που αναφέρονται:

- Στην οικογενειακή κατάσταση
- Στην επαγγελματική κατάσταση
- Στη μορφωτική κατάσταση
- Στην περιουσιακή κατάσταση.

Η έρευνα διεξήχθη με τη μέθοδο των τυχαίων αριθμών και με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου στα νοικοκυριά.

3.2.3. Αναλυτική παρουσίαση του δείγματος

Συγκεντρώθηκαν 500 ερωτηματολόγια, που ικανοποιούν τις αρχικές προδιαγραφές της έρευνας. Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα και συνεχίζει με την ανάλυση των ακόλουθων ερωτήσεων.

1. Τι ηλικία έχετε;

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

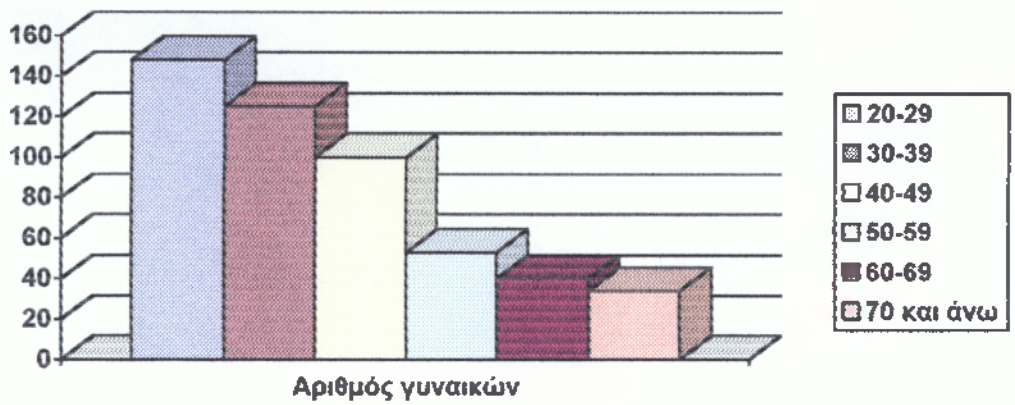
Ηλικιακή κατανομή

Ηλικίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
20 – 29	148	29,6
30 – 39	125	25,0
40 – 49	100	20,0
50 – 59	53	10,6
60 – 69	40	8,0
70 και άνω	34	6,8
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 1

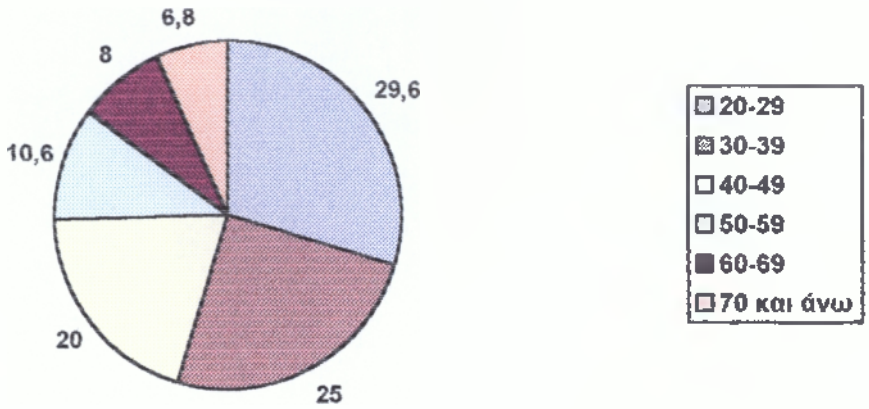
Απεικόνιση ηλικιακής κατανομής

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Ηλικιακή κατανομή σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών, που απάντησαν τα ερωτηματολόγια ήταν ηλικίας 20-29 ετών, με ποσοστό 29,6%. Ακολουθούν με φθίνουσα σειρά οι επόμενες ηλικίες.

2. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

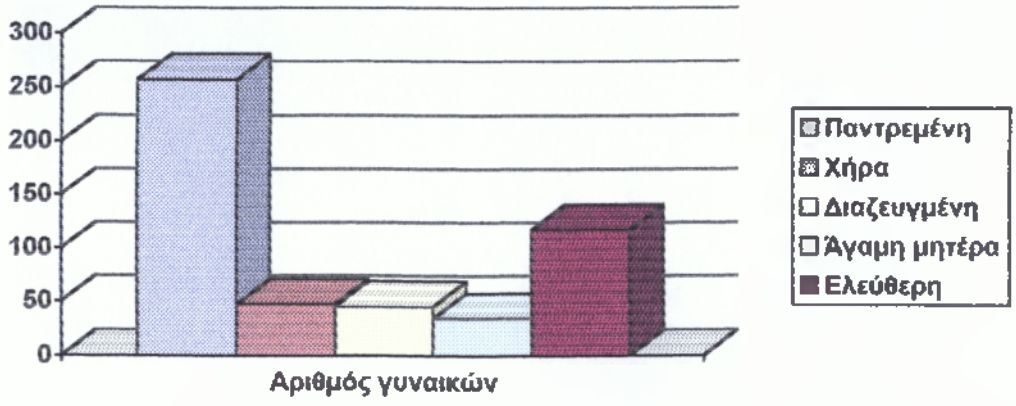
Οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή Κατάσταση	Αριθμός Γυναικών	Ποσοστά
Παντρεμένη	257	51,4
Χήρα	47	9,4
Διαζευγμένη	45	9,0
Άγαμη μητέρα	34	6,8
Ελεύθερη	117	23,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 2

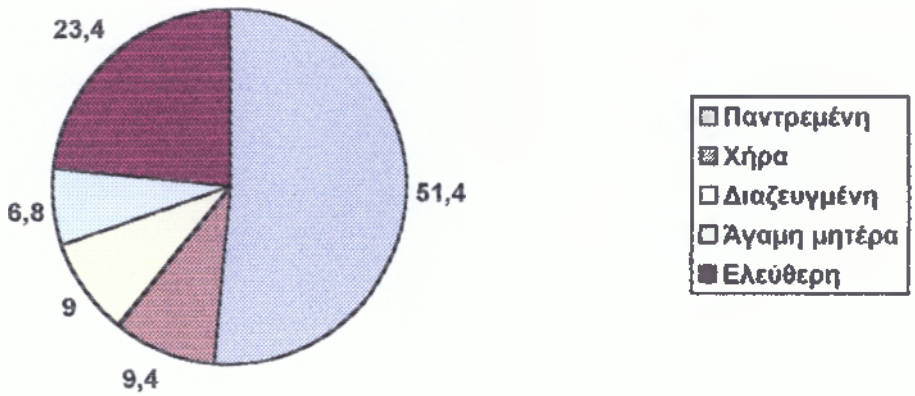
Απεικόνιση οικογενειακής κατάστασης

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Οικογενειακή κατάσταση σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια, προκύπτει ότι οι παντρεμένες γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό με 51,4%, ακολουθούν οι ελεύθερες με 23,4% και έπονται οι χήρες με 9,4%, οι διαζευγμένες με 9% και τέλος οι άγαμες μητέρες 6,8%.

3.α. Έχετε παιδιά;

ΠΙΝΑΚΑΣ 3α

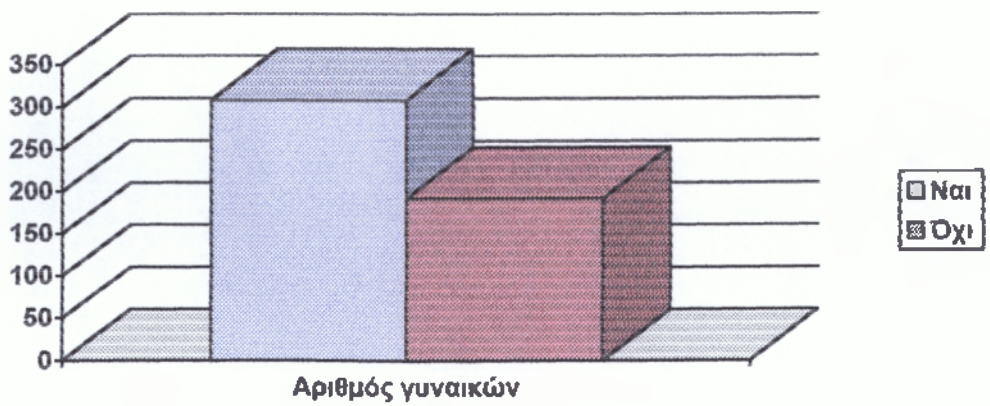
Κατανομή γυναικών που έχουν ή δεν έχουν παιδιά

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	308	61,6
ΟΧΙ	192	38,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 3α

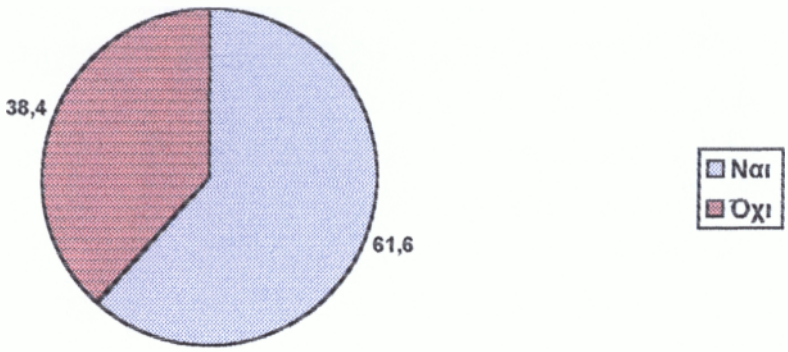
Απεικόνιση των γυναικών που έχουν ή δεν έχουν παιδιά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3α

Ηλικιακή κατανομή σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος των γυναικών στην ερώτηση εάν έχουν παιδιά, απάντησαν θετικά το 61,6%, ενώ αρνητικά το 38,4%.

3.β. Αν ΝΑΙ πόσα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3β

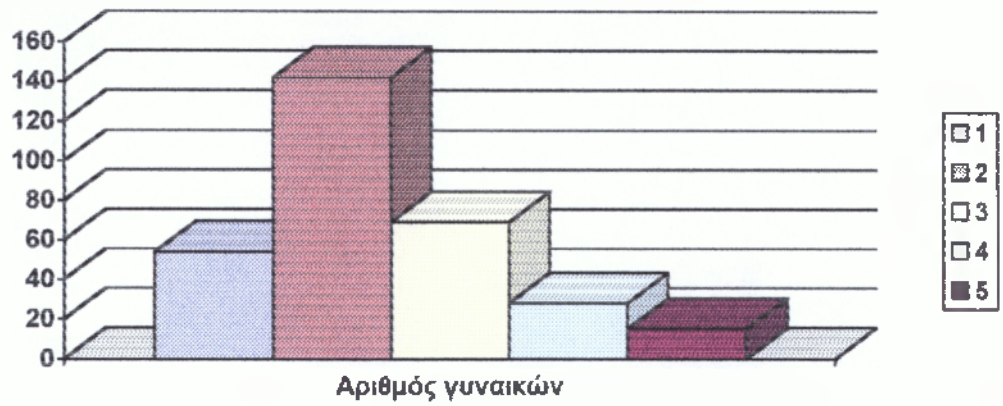
Αριθμός παιδιών

Ηλικίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
1	54	17,6
2	142	46,0
3	69	22,5
4	28	9,0
5	15	4,9
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 3β

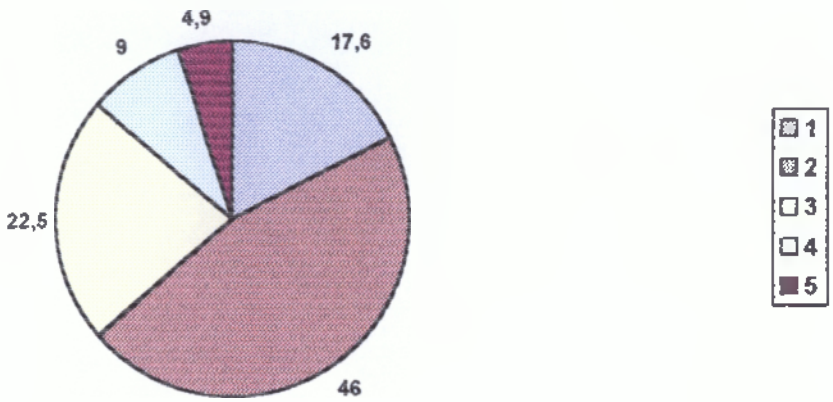
Απεικόνιση αριθμού παιδιών

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3β

Αριθμός παιδιών σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε ότι οι περισσότερες οικογένειες περιορίζονται στον αριθμό των δύο παιδιών, με ποσοστό 46%, ακολουθεί ο αριθμός των τριών παιδιών, με ποσοστό 22,5%, ο αριθμός του ενός παιδιού με ποσοστό 17,6%, ο αριθμός των τεσσάρων παιδιών με 9% και τέλος ο αριθμός των πέντε παιδιών με ποσοστό 4,9%.

Οπότε συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ελληνικών οικογενειών περιορίζονται στον αριθμό των δύο με τριών παιδιών.

4. Ποιος είναι ο τόπος διαμονής σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

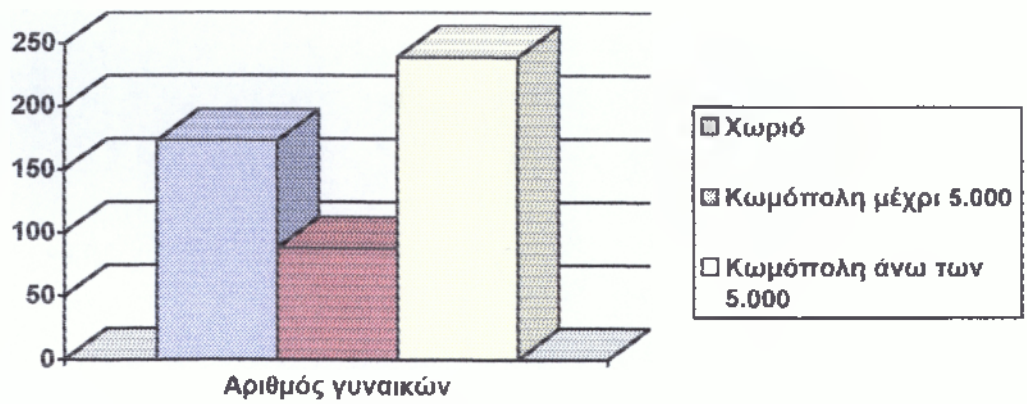
Κατανομή του τόπου διαμονής

Τόπος διαμονής	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Χωριό	173	34,6
Κωμόπολη μέχρι 5.000	88	17,6
Κωμόπολη άνω των 5.000	239	47,8
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 4

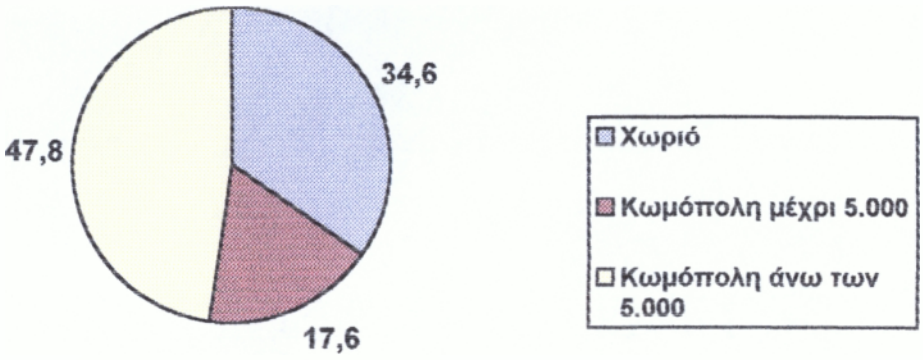
Απεικόνιση του τόπου διαμονής

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Κατανομή του τόπου διαμονής σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι στην έρευνά μας το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών, που ερωτήθηκαν κατοικούν σε κωμόπολη άνω των 5.000 κατοίκων, με ποσοστό 47,8%, ακολουθεί το χωριό με 34,6% και τέλος η κωμόπολη μέχρι 5.000 κατοίκων με ποσοστό 17,6%.

5. Για ποιο λόγο έχετε εγκατασταθεί εδώ;

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

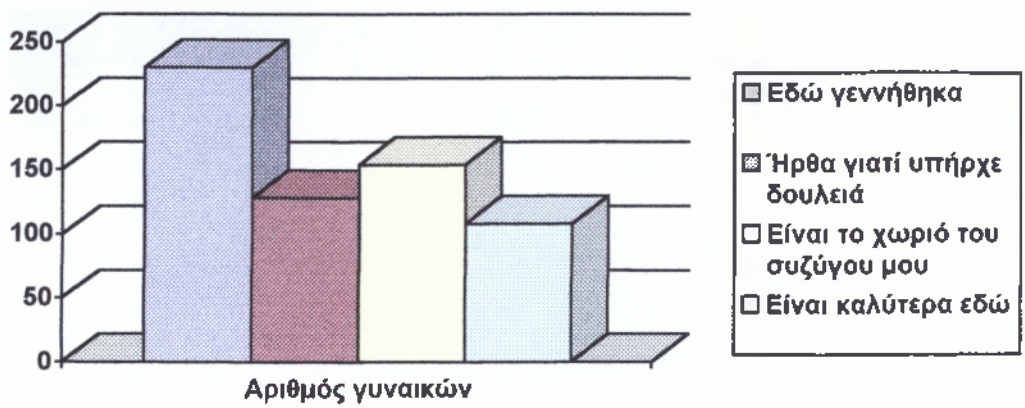
Λόγοι εγκατάστασης

Λόγοι εγκατάστασης	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Εδώ γεννήθηκα	230	37,1
Ήρθα γιατί υπήρχε δουλειά	128	20,1
Είναι το χωριό του συζύγου μου	154	24,8
Είναι καλύτερα εδώ	108	18,0
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 5

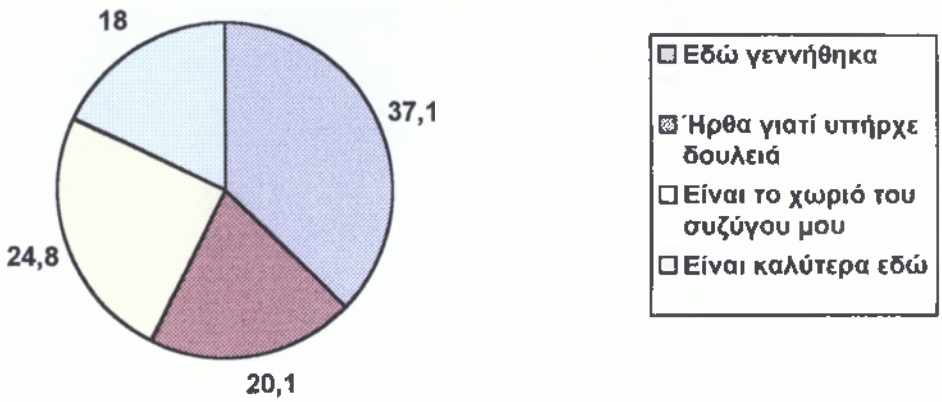
Απεικόνιση λόγων εγκατάστασης

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Λόγοι εγκατάστασης σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Από τον πίνακα συμπεραίνουμε ότι το 37,1% των γυναικών απάντησαν ότι «*εδώ γεννήθηκα*», ακολουθεί με 24,8% ότι είναι «*ο τόπος του συζύγου τους*», με 20,1% ότι «*ήρθα γιατί υπήρχε δουλειά*» και τέλος το 18% ότι «*είναι καλύτερα εδώ*».

6. Είστε ευχαριστημένη από τις Κρατικές Παροχές;

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

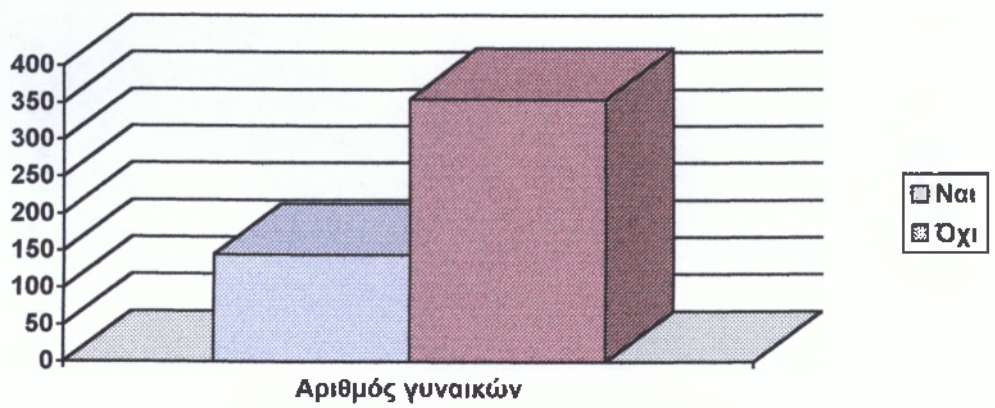
Κατανομή γυναικών που είναι ή δεν είναι ευχαριστημένες από τις Κρατικές Παροχές

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	145	29
ΟΧΙ	355	71
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 6

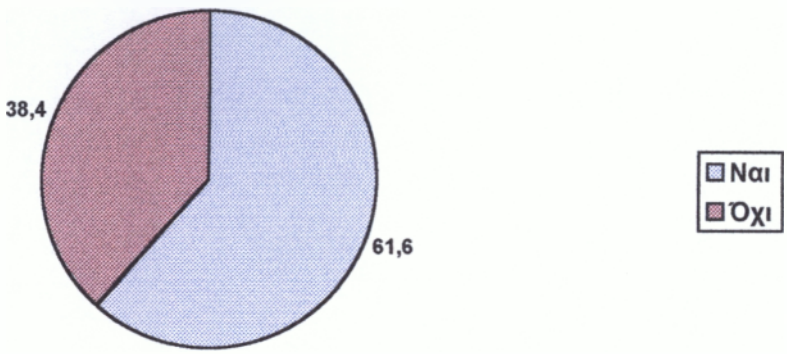
Απεικόνιση των γυναικών που είναι ή δεν είναι ευχαριστημένες από τις Κρατικές Παροχές

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Κατανομή των γυναικών που είναι ή δεν είναι ευχαριστημένες από τις Κρατικές Υπηρεσίες σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα το 71% δεν είναι ευχαριστημένες από τις κρατικές παροχές, ενώ το 29% είναι ευχαριστημένες.

Αυτό σημαίνει ότι από μεριάς πολιτείας πρέπει να κινητοποιηθούν οι αρχές, έτσι ώστε όλοι να απολαύσουν τις κρατικές παροχές και φυσικά να είναι ευχαριστημένοι.

7. Αν ΟΧΙ τι θα θέλατε να σας παρέγεται;

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

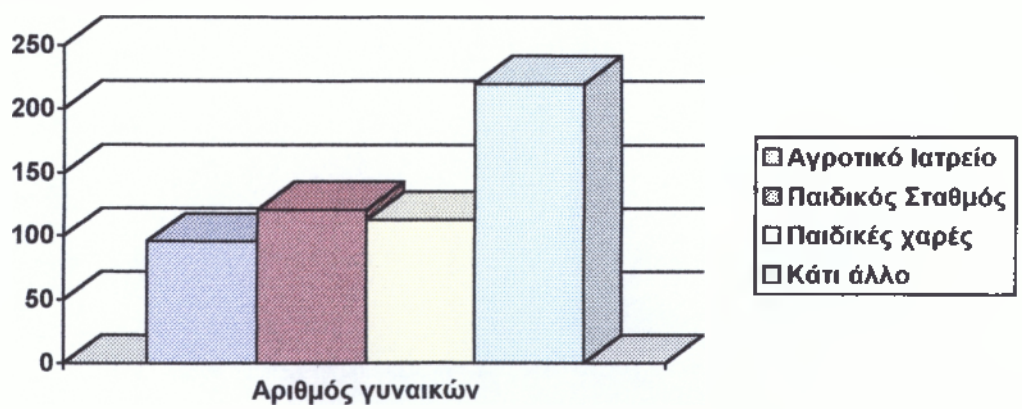
Παροχή Κρατικών Υπηρεσιών

Κατηγορίες Κρατικών Υπηρεσιών	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Αγροτικό Ιατρείο	96	17,5
Παιδικός σταθμός	121	22
Παιδικές χαρές	113	20,5
Κάτι άλλο	220	40
Σύνολο	**550**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 7

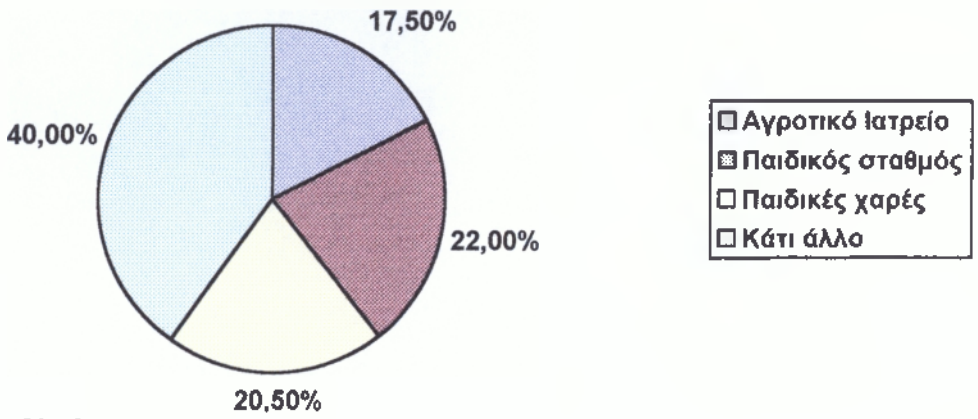
Απεικόνιση παροχών Κρατικών Υπηρεσιών

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

Παροχή Κρατικών Υπηρεσιών σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια για τις γυναίκες οι οποίες δεν είναι ευχαριστημένες από τις κρατικές υπηρεσίες, προκύπτει ότι το 22% θέλει παιδικό σταθμό, το 20,5% παιδικές χαρές, το 17,5% Αγροτικό Ιατρείο και ένα 40% κάτι άλλο όπως γυμναστήριο, βιβλιοθήκες, πολιτιστικούς και αθλητικούς συλλόγους και ότι άλλο θα κάλυπτε τις ανάγκες τους.

8. Είστε ικανοποιημένοι από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών;

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

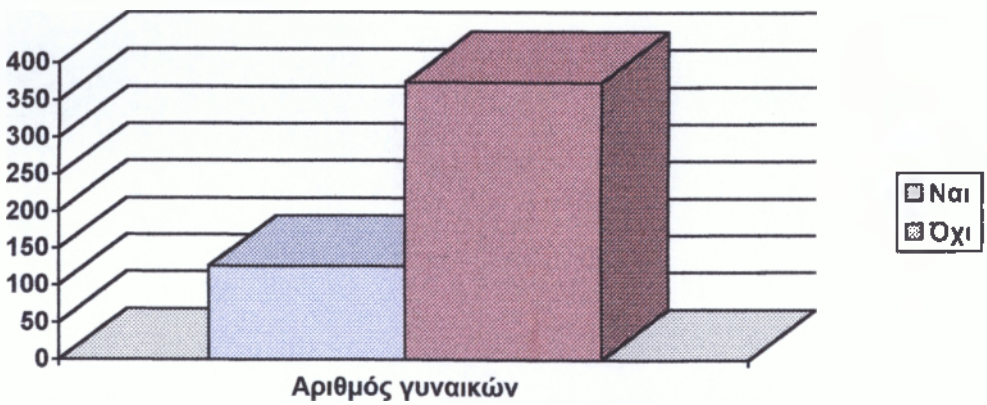
Κατανομή γυναικών που είναι ή δεν είναι ικανοποιημένες από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	126	25,2
ΟΧΙ	374	74,8
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 8

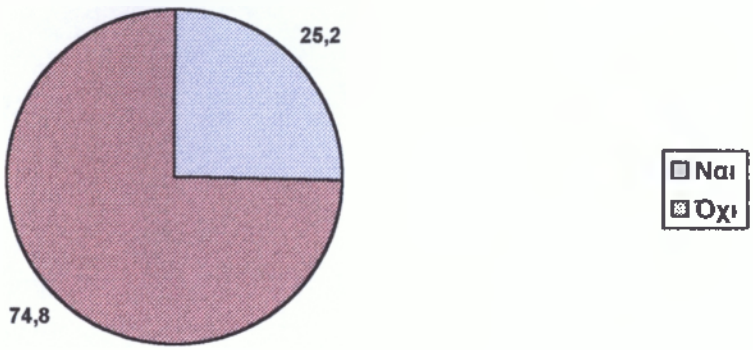
Απεικόνιση των γυναικών που είναι ή δεν είναι ικανοποιημένες από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Κατανομή των γυναικών που είναι ή δεν είναι ικανοποιημένες από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι το 74,8% δεν είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών και μόλις το 25,2% είναι ικανοποιημένοι.

9. Αν ΟΧΙ τι θα θέλατε να σας υπάρχει:

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

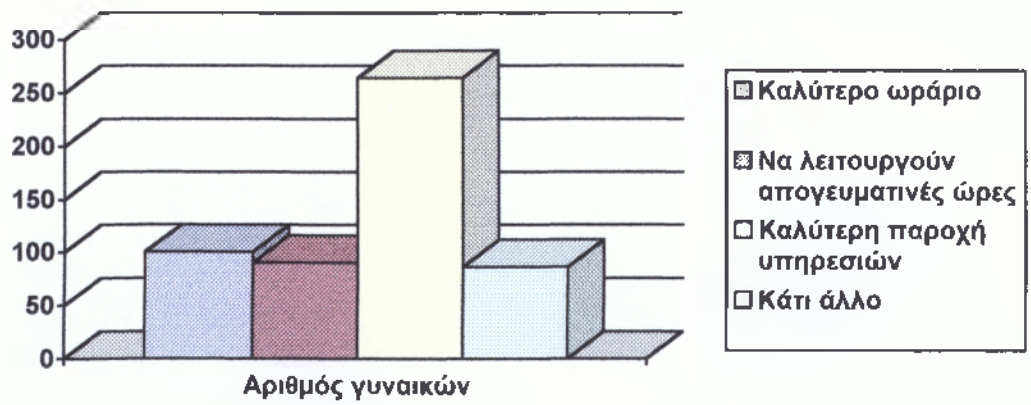
Παροχή Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Κατηγορίες για την καλύτερη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Καλύτερο ωράριο	100	18,5
Να λειτουργούν απογευματινές ώρες	90	16,7
Καλύτερη παροχή υπηρεσιών	264	48,9
Κάτι άλλο	86	15,9
Σύνολο	**540**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 9

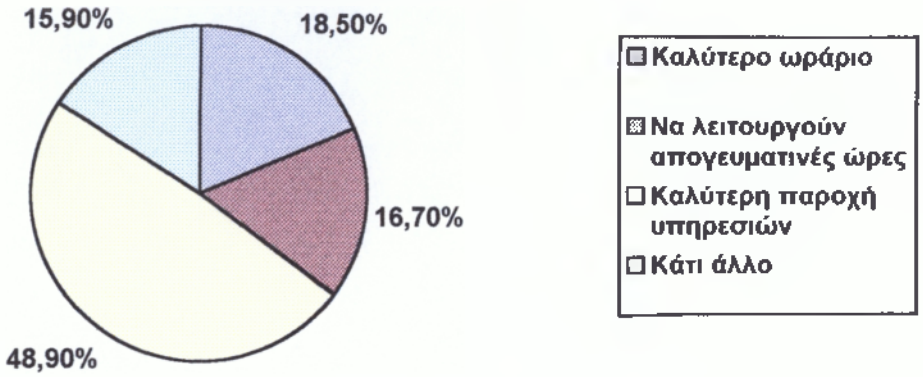
Απεικόνιση παροχών Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

Παροχή Κρατικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια για τις γυναίκες οι οποίες δεν είναι ικανοποιημένες από τη λειτουργία των κρατικών και κοινωνικών υπηρεσιών, προκύπτει ότι το 48,9% αναζητά καλύτερη παροχή υπηρεσιών, το 18,5% καλύτερο ωράριο, το 16,7% να λειτουργεί απογευματινές ώρες και τέλος το 15,9% ζητά κάτι άλλο όπως π.χ. καλύτερη συμπεριφορά των υπαλλήλων.

10. Έχετε σκεφτεί να φύγετε από τον τόπο σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

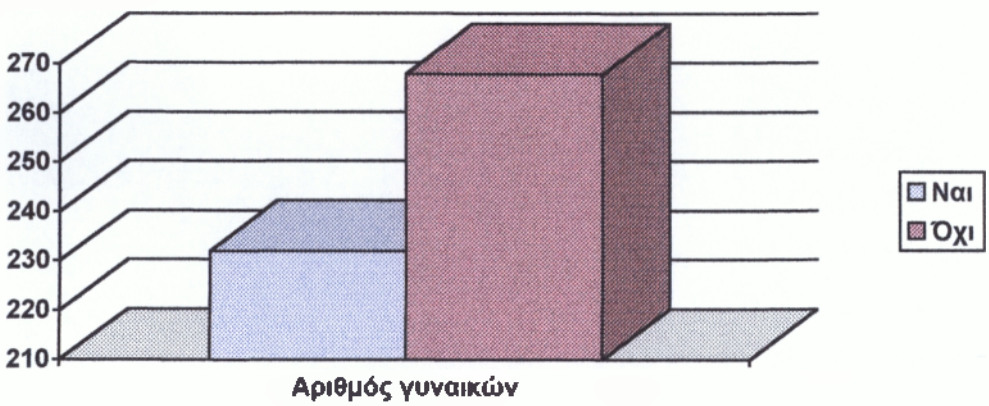
Κατανομή γυναικών που έχουν σκεφτεί ή όχι να φύγουν από τον τόπο τους

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	232	46,4
ΟΧΙ	268	53,6
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 10

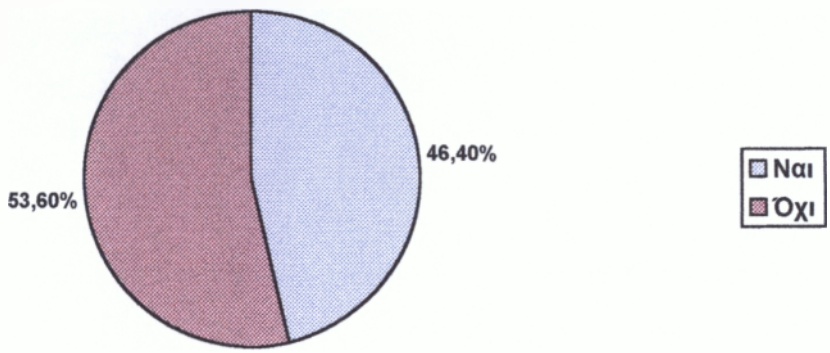
Απεικόνιση των γυναικών που έχουν σκεφτεί ή όχι να φύγουν από τον τόπο τους

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10

Κατανομή των γυναικών που έχουν σκεφτεί ή όχι να φύγουν από τον τόπο τους σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα το 53,6% δεν έχει σκεφτεί να φύγει από τον τόπο του, ενώ το 46,4% το έχει σκεφτεί για διαφόρους λόγους, όπως θα διαπιστώσετε παρακάτω.

11. Ποιοι είναι οι λόγοι τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

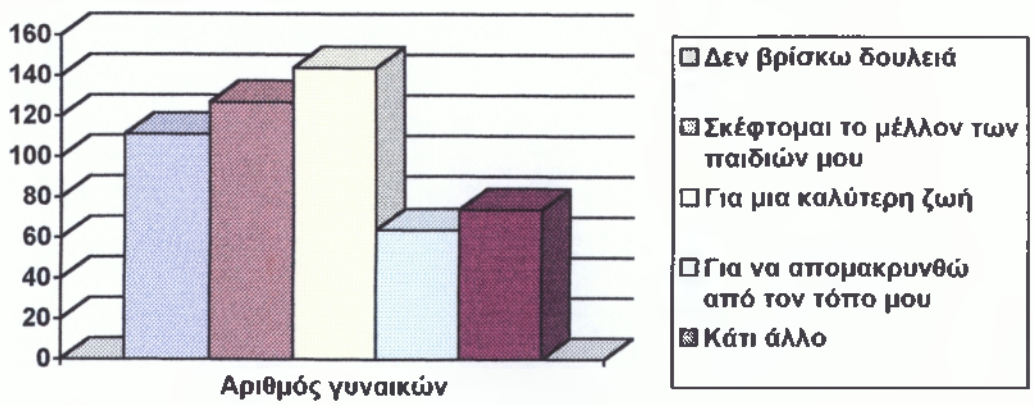
Λόγοι τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής τους

Λόγοι τάσης φυγής	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Δεν βρίσκω δουλειά	111	21,4
Σκέφτομαι το μέλλον των παιδιών μου	127	24,4
Για μια καλύτερη ζωή	144	27,7
Για να απομακρυνθώ από τον τόπο μου	64	12,3
Κάτι άλλο	74	14,2
Σύνολο	**520**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 11

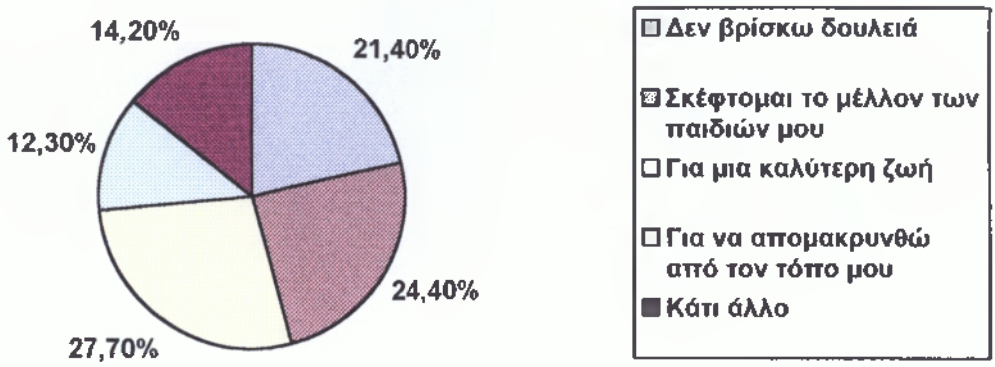
Απεικόνιση λόγων τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής τους

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11

Λόγοι τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής τους σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια, οι λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες να φύγουν από τον τόπο τους είναι το 27,7% για μια καλύτερη ζωή, το 24,4% σκέφτονται το μέλλον των παιδιών τους, το 21,4% δεν βρίσκει δουλειά, το 14,2% σκέφτεται να φύγει από τον τόπο τους για κάποιους άλλους λόγους και το 12,3% για να απομακρυνθούν από τον τόπο διαμονής τους.

12. Τι είδους μόρφωση έχετε;

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

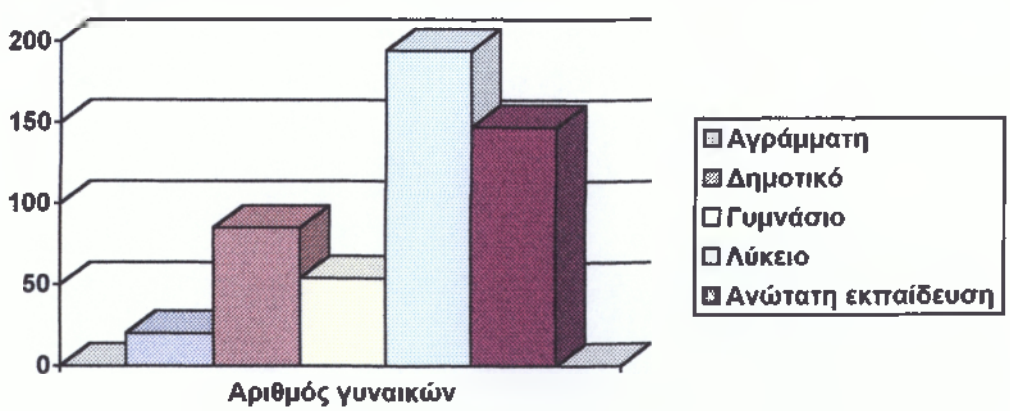
Κατηγορίες μόρφωσης

Κατηγορίες μόρφωσης	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Αγράμματη	20	4
Δημοτικό	85	17
Γυμνάσιο	54	10,8
Λύκειο	194	38,8
Ανώτατη εκπαίδευση	147	29,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 12

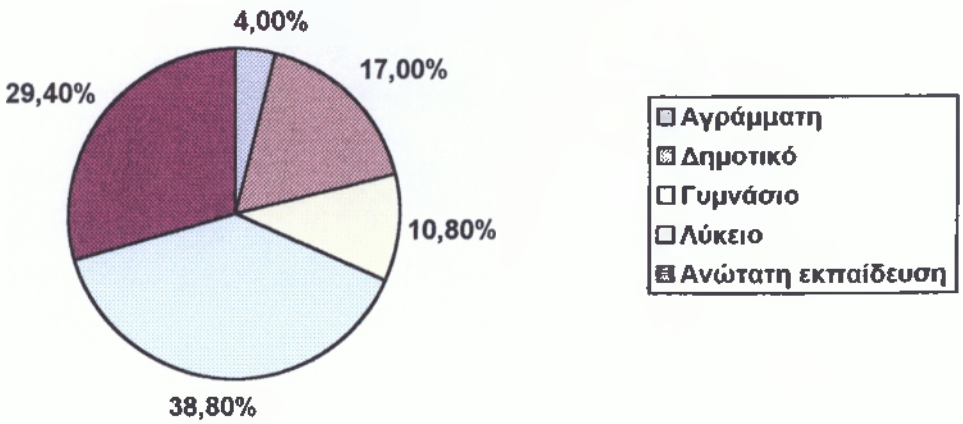
Απεικόνιση λόγων τάσης φυγής από τον τόπο διαμονής τους

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12

Κατηγορίες μόρφωσης σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών στο επίπεδο εκπαίδευσης είναι οι απόφοιτοι του Λυκείου με ποσοστό 38,8%, ακολουθούν οι απόφοιτες Ανώτατης εκπαίδευσης με ποσοστό 29,4%, έπειτα οι απόφοιτες Δημοτικού με 17%, έπειτα οι απόφοιτες Γυμνασίου με ποσοστό 10,8% και τέλος οι αγράμματες με 4%. Άρα συμπεραίνουμε ότι οι γυναίκες διακατέχουν μικρό ποσοστό ανώτατης εκπαίδευσης.

13. Ποιοι είναι οι λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσής σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

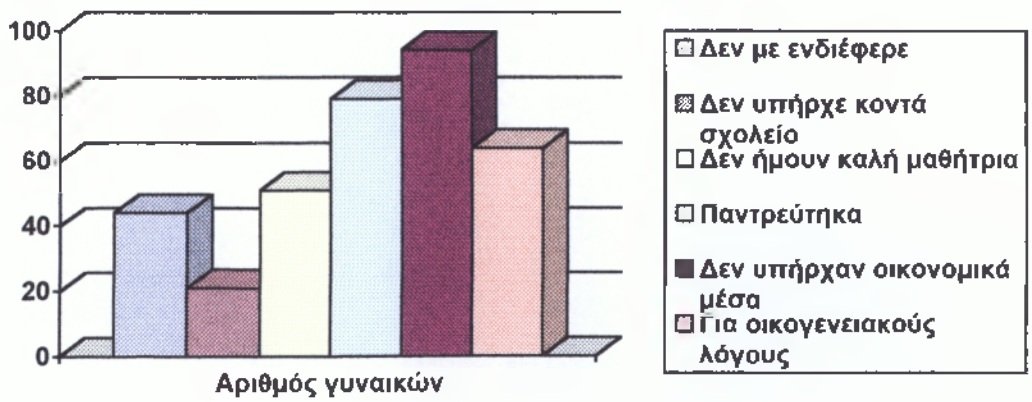
Λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης

Λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Δεν με ενδιέφερε	44	12,5
Δεν υπήρχε κοντά σχολείο	21	6
Δεν ήμουν καλή μαθήτρια	51	14,4
Παντρεύτηκα	79	22,4
Δεν υπήρχαν οικονομικά μέσα	94	26,6
Για οικογενειακούς λόγους	64	18,1
Σύνολο	**353**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 13

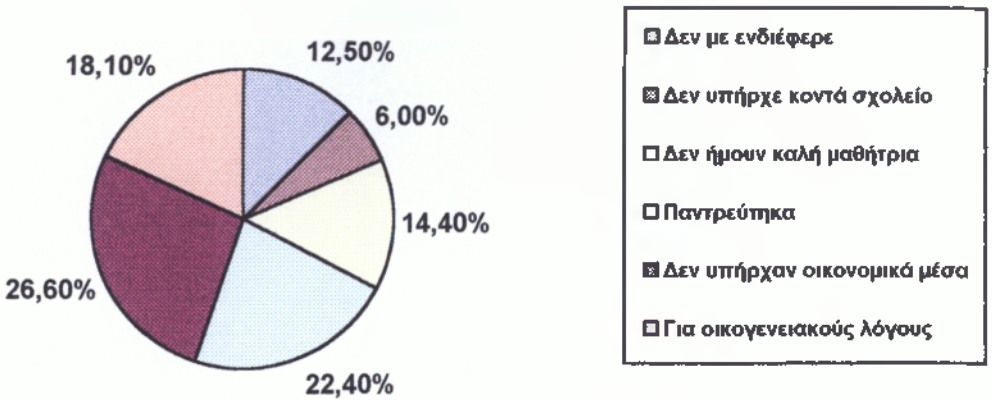
Απεικόνιση λόγων χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13

Λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Οι λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες να έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, των 353 ερωτηματολογίων που απαντήθηκαν, είναι ότι δεν υπήρχαν οικονομικά μέσα με ποσοστό 26,6%, ακολουθεί το ποσοστό 22,4% οι οποίες δηλώνουν ότι παντρεύτηκαν, στη συνέχεια το 18,1% δηλώνει, για οικογενειακούς λόγους, έπειτα το 14,4% που δηλώνουν ότι δεν ήταν καλές μαθήτριες, ακολουθεί επίσης το ποσοστό 12,5% που υποστηρίζουν ότι δεν τις ενδιέφερε το επίπεδο εκπαίδευσής τους και τέλος το 6% υποστηρίζει ότι δεν υπήρχε κοντά σχολείο.

14. Από ποιον λαμβάνονται οι οικογενειακές αποφάσεις;

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

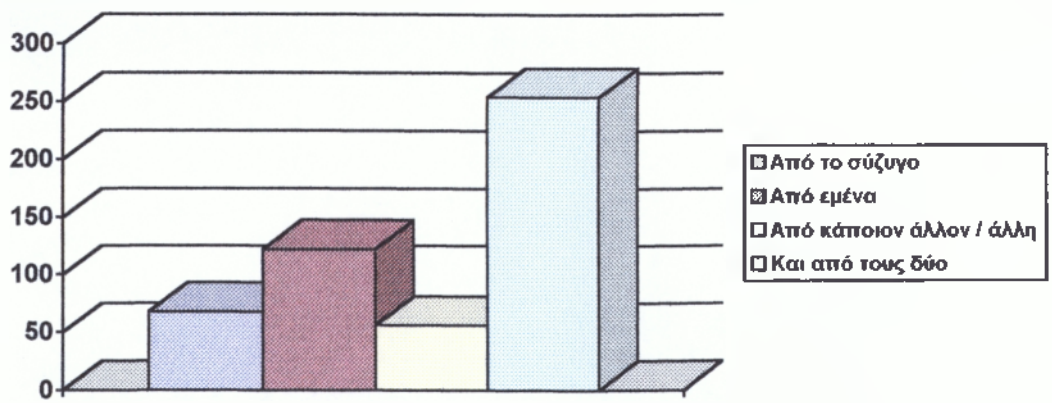
Λήψη οικογενειακών αποφάσεων

Λήψη οικογενειακών αποφάσεων	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Από το σύζυγο	68	13,6
Από εμένα	122	24,4
Από κάποιον άλλον / άλλη	56	11,2
Και από τους δύο	254	20,8
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 14

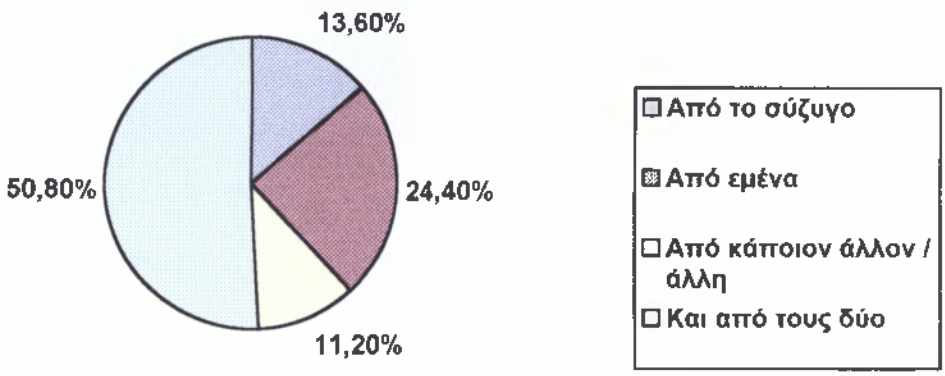
Απεικόνιση λήψεων οικογενειακών αποφάσεων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14

Λήψη οικογενειακών αποφάσεων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Στα 500 ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν το 50,8% των γυναικών δηλώνει ότι οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται και από τους δύο το 24,4% υποστηρίζει ότι λαμβάνονται «από εμένα» ποσοστό που αναλογεί στο γεγονός ότι το 23,4% των απαντηθέντων ερωτηματολογίων αντιστοιχεί στην κατηγορία των ελεύθερων γυναικών. Το ότι οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται από το σύζυγο το υποστηρίζει μόνο το 13,6% και τέλος το 11,2% δηλώνει ότι λαμβάνονται από κάποιον άλλον ή άλλη.

15. Έχετε ακίνητη περιουσία στο όνομά σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

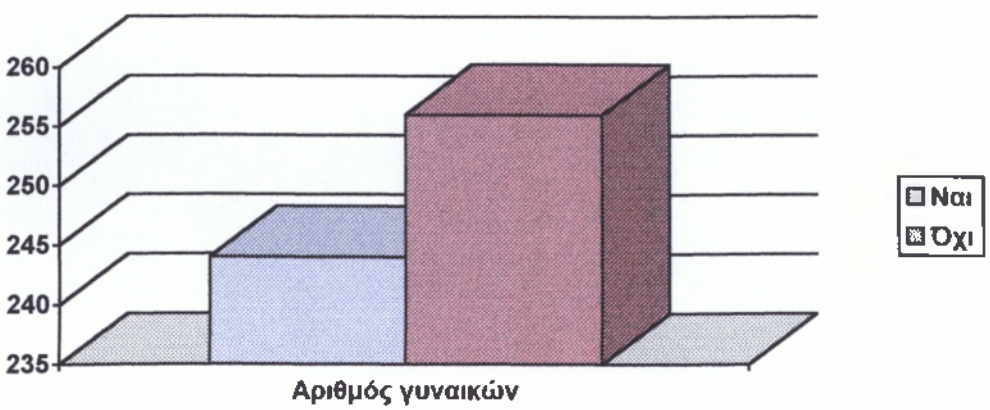
Κατηγορία γυναικών που έχουν ή δεν έχουν ακίνητη περιουσία

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	244	48,8
ΟΧΙ	256	51,2
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 15

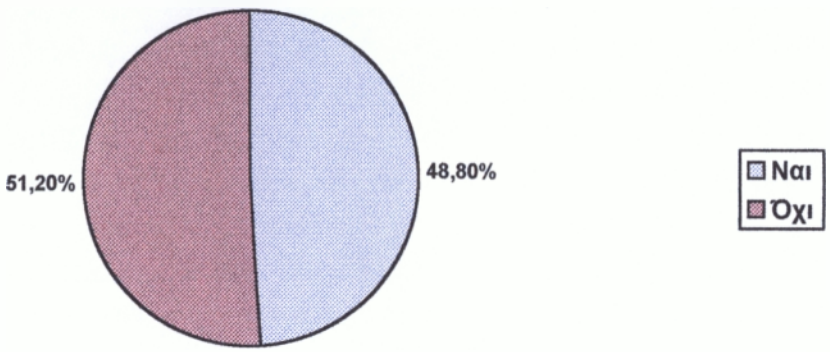
Απεικόνιση γυναικών που έχουν ή δεν έχουν ακίνητη περιουσία

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15

Κατανομή των γυναικών που έχουν ή δεν έχουν ακίνητη περιουσία σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που αναλογεί σε 51,2% των γυναικών δηλώνει ότι δεν έχει ακίνητη περιουσία στο όνομά τους, ενώ αντίθετα το 48,8% δηλώνει ότι έχει ακίνητη περιουσία στο όνομά τους.

16. Εάν έχετε πως τα αποκτήσατε;

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

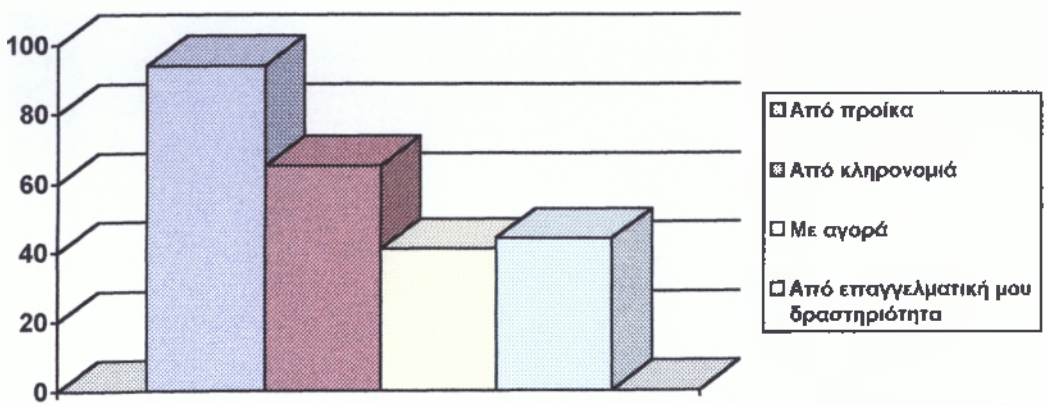
Πηγές απόκτησης

Πηγές απόκτησης	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Από προίκα	94	28,5
Από κληρονομιά	65	26,6
Με αγορά	41	16,8
Από επαγγελματική μου δραστηριότητα	44	18,1
Σύνολο	**244**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 16

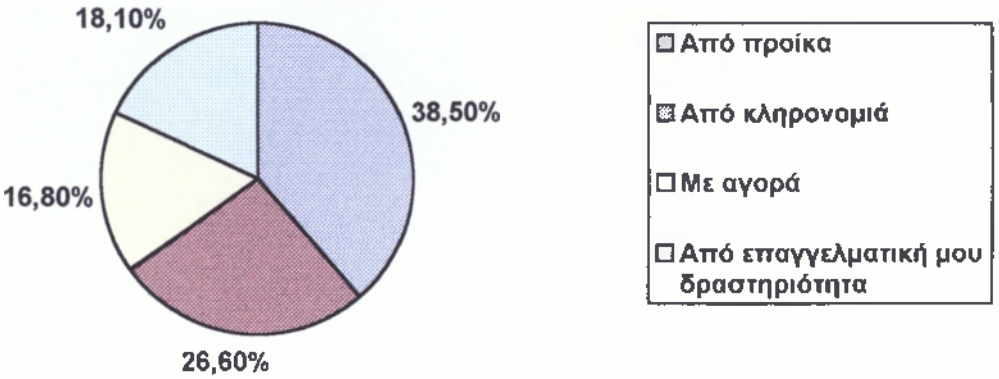
Απεικόνιση πηγών απόκτησης

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16

Πηγές απόκτησης σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι από τα 244 απαντηθέντα ερωτηματολόγια το 38,5% υποστηρίζει ότι έχει ακίνητη περιουσία από προίκα, το 26,6% από κληρονομιά, το 18,1% από επαγγελματική δραστηριότητα και τέλος το 16,8% με αγορά.

17. Έχετε τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά σας με ποσό άνω του 1.000.000 δρχ.;

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

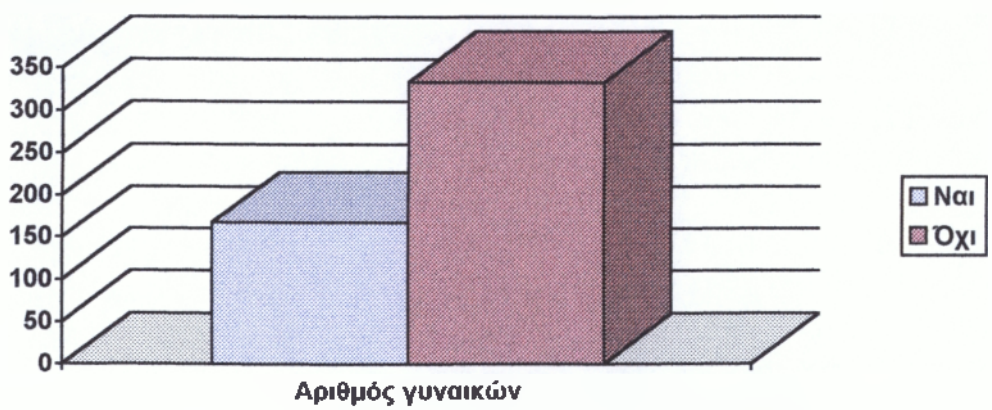
Κατηγορία γυναικών που έχουν ή δεν έχουν τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	167	33,4
ΟΧΙ	333	66,6
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 17

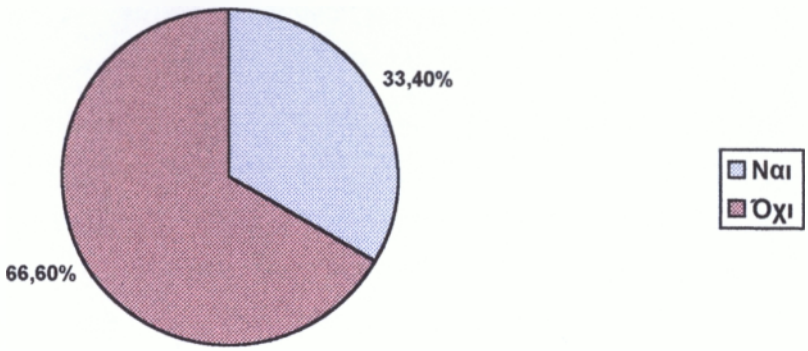
Απεικόνιση γυναικών που έχουν ή δεν έχουν τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17

Κατανομή των γυναικών που έχουν ή δεν έχουν τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των γυναικών που αντιστοιχεί σε 66,6% δηλώνει ότι δεν έχει τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους, ενώ το 33,4% δηλώνει ότι έχει τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους. Σύμφωνα με αυτή την ερώτηση και την ερώτηση 15 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών εξακολουθεί να μην έχει ακίνητη περιουσία στο όνομά τους, καθώς επίσης και τραπεζικό λογαριασμό, γεγονός που δείχνει ότι ο γυναικείος πληθυσμός εξακολουθεί να εξαρτάται από τον άνδρα.

18. Ποια είναι η επαγγελματική δραστηριότητά σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

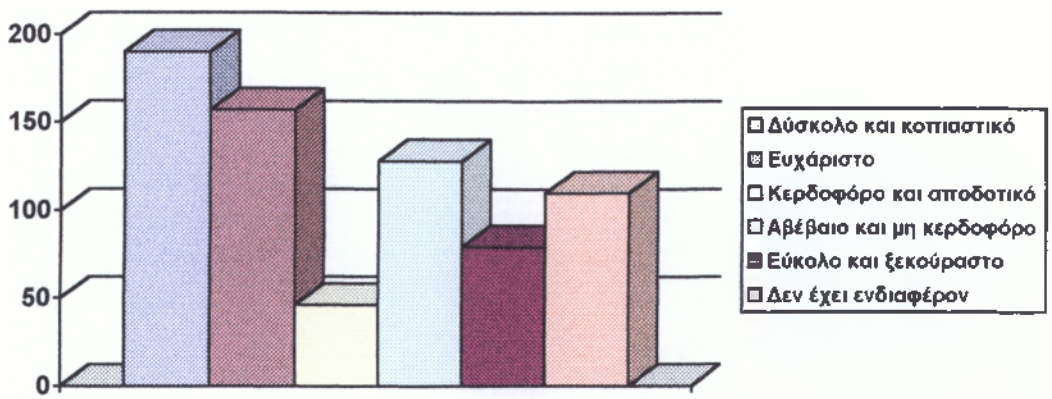
Κατηγορίες επαγγελματικής δραστηριότητας

Κατηγορίες επαγγ. δραστηριότητας	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Νοικοκυρά – Οικιακά	99	19,8
Αγρότισσα	51	10,2
Εργάτρια	44	8,8
Δημόσιος υπάλληλος	113	22,6
Ιδιωτικός υπάλληλος	56	11,2
Ελεύθερος επαγγελματίας	38	7,6
Άνεργη	46	9,2
Συνταξιούχος	18	3,6
Κάτι άλλο	35	7,0
Σύνολο	**710**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 19

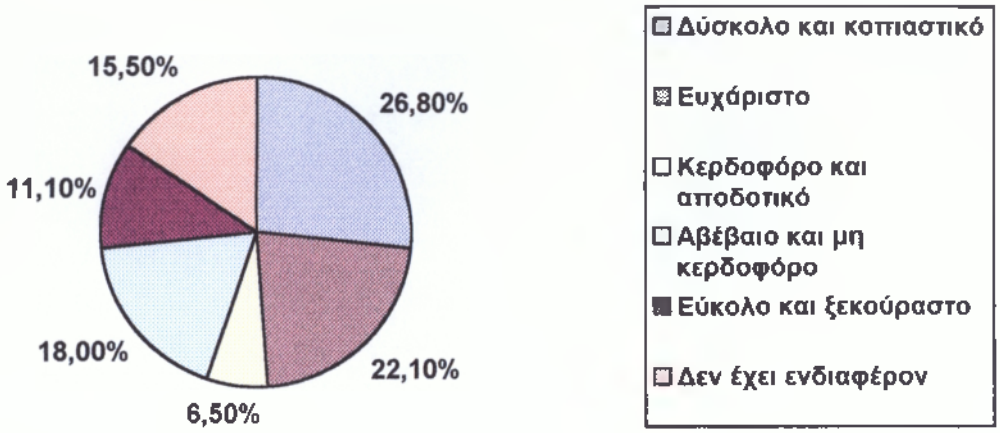
Απεικόνιση μορφών επαγγέλματος

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19

Κατηγορίες επαγγελματικής δραστηριότητας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Στα 500 ερωτηματολόγια βρέθηκαν 710 απαντήσεις, σύμφωνα με τις οποίες διαπιστώνετε ότι το 26,8% των γυναικών υποστηρίζει ότι το επάγγελμά τους είναι δύσκολο και κοπιαστικό, το 22,1% υποστηρίζει ότι είναι ευχάριστο, το 18,% δηλώνει αβέβαιο και μη κερδοφόρο, το 15,5% δηλώνει ότι δεν έχει ενδιαφέρον, το 11,1% υποστηρίζει ότι είναι εύκολο και ξεκούραστο και τέλος το 6,5% δηλώνει ότι είναι κερδοφόρο και αποδοτικό.

20. Πως περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

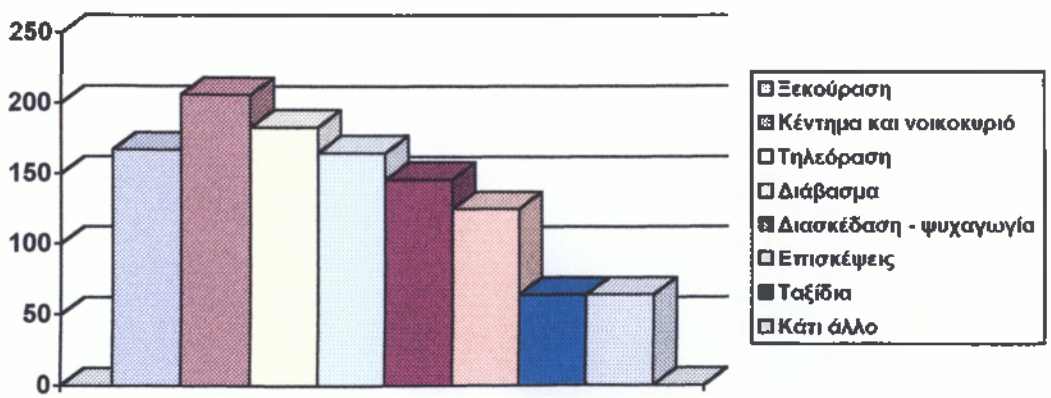
Κατηγορίες ελεύθερου χρόνου

Κατηγορίες ελεύθερου χρόνου	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Ξεκούραση	167	15,0
Κέντημα και νοικοκυριό	206	18,4
Τηλεόραση	183	16,3
Διάβασμα	165	14,7
Διασκέδαση – ψυχαγωγία	146	13,0
Επισκέψεις	125	11,2
Ταξίδια	64	5,7
Κάτι άλλο	64	5,7
Σύνολο	**1120**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 20

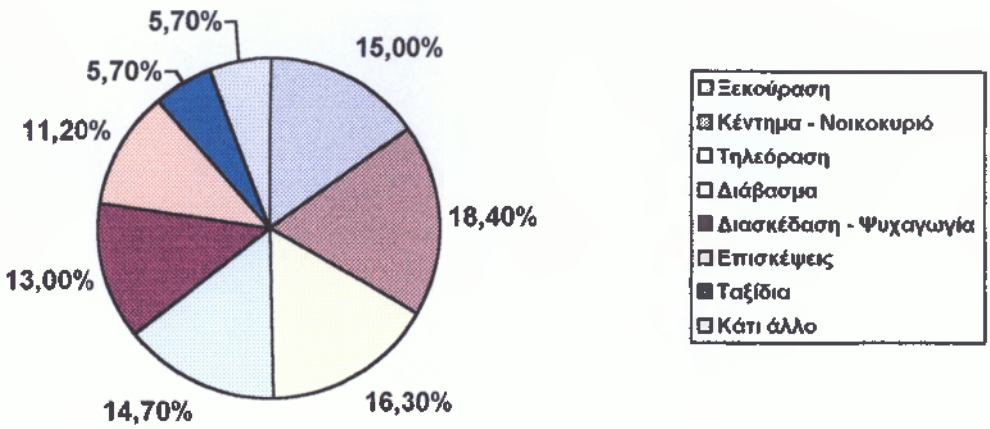
Απεικόνιση ελεύθερου χρόνου

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20

Κατηγορίες ελεύθερου χρόνου σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό το διακατέχει η κατηγορία κέντημα – νοικοκυριό με 18,4%, ακολουθεί η κατηγορία τηλεόραση με ποσοστά 16,3%, έπειτα η κατηγορία ξεκούραση με 15%, ακολουθεί το διάβασμα με 14,7%, έπειτα η διασκέδαση – ψυχαγωγία με ποσοστό 13%, έπειτα οι επισκέψεις με 11,2% και τέλος ισοβαθμούν τα ταξίδια και η κατηγορία «Κάτι άλλο» με 5,7%.

21. Ασχολείστε με κοινωνικές δραστηριότητες;

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

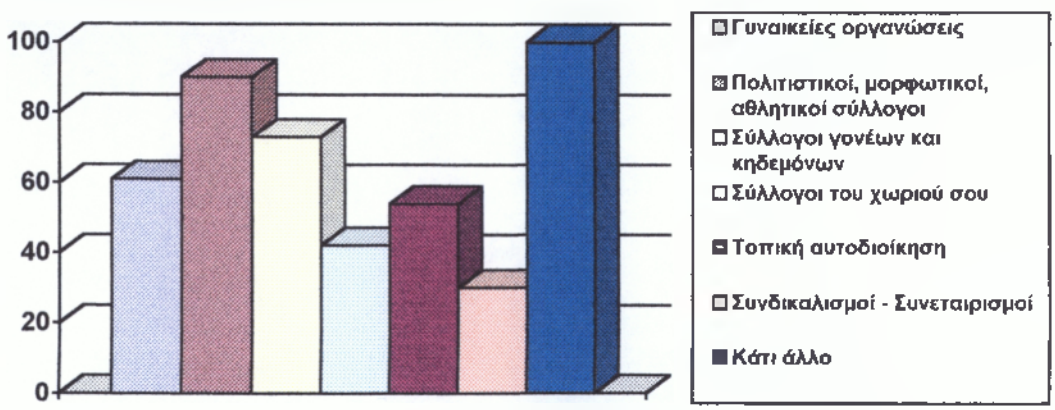
Κατηγορίες κοινωνικών δραστηριοτήτων

Κατηγορίες κοινωνικών δραστηριοτήτων	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Γυναικείες οργανώσεις	61	13,6
Πολιτιστικοί, μορφωτικοί, αθλητικοί σύλλογοι	90	20,0
Σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων	73	16,2
Σύλλογοι του χωριού σου	42	9,3
Τοπική αυτοδιοίκηση	54	12,0
Συνδικαλιστικά – Συνεταιρισμοί	30	6,7
Κάτι άλλο	100	22,2
Σύνολο	**450**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 21

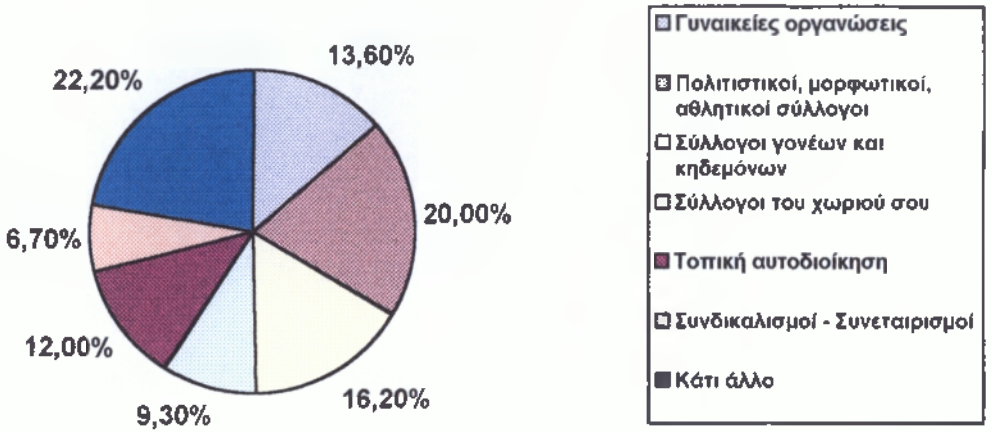
Απεικόνιση κοινωνικών δραστηριοτήτων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21

Κατηγορίες κοινωνικών δραστηριοτήτων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού ασχολείται με κάτι άλλο σε ποσοστό 22,2%, ακολουθούν πολιτιστικοί, αθλητικοί, μορφωτικοί σύλλογοι με ποσοστό 20%, επίσης με 16,2% ασχολούνται με συλλόγους γονέων και κηδεμόνων, το 13,6% ασχολείται με γυναικείες οργανώσεις, το 12% με την τοπική αυτοδιοίκηση, το 9,3% σε συλλόγους του χωριού τους και τέλος το 6,7% με συνδικαλισμούς – συνεταιρισμούς. Άρα συμπεραίνουμε ότι ο γυναικείος πληθυσμός σε μεγάλο ποσοστό δεν ασχολείται με κοινωνικές δραστηριότητες.

22. Είστε ασφαλισμένοι;

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

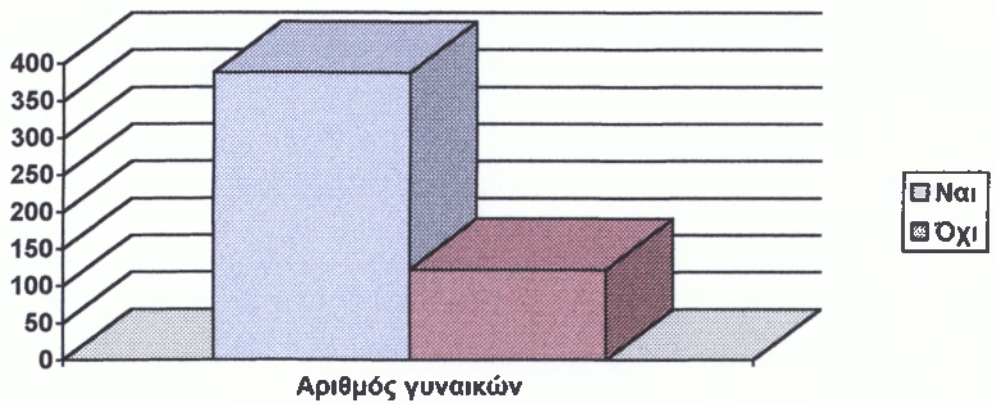
Κατηγορία ασφαλισμένων και ανασφάλιστων

Κατηγορία	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	388	77,6
ΟΧΙ	122	22,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 22

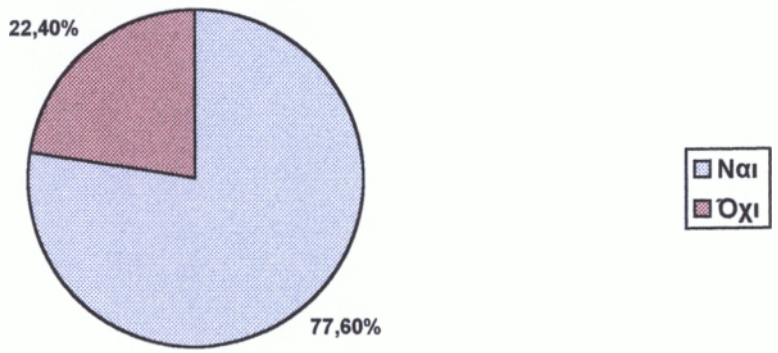
Απεικόνιση ασφαλισμένων και ανασφάλιστων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22

Κατανομή ασφαλισμένων και ανασφάλιστων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το 77,6% του γυναικείου πληθυσμού είναι ασφαλισμένες, ενώ το 22,4% δεν είναι ασφαλισμένες. Αν και οι ασφαλισμένοι αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό από τις μη ασφαλισμένες, παρ' όλα αυτά θα μπορούσαν να κατέχουν μεγαλύτερο ποσοστό ασφάλισης.

23. Αν ΝΑΙ πού;

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

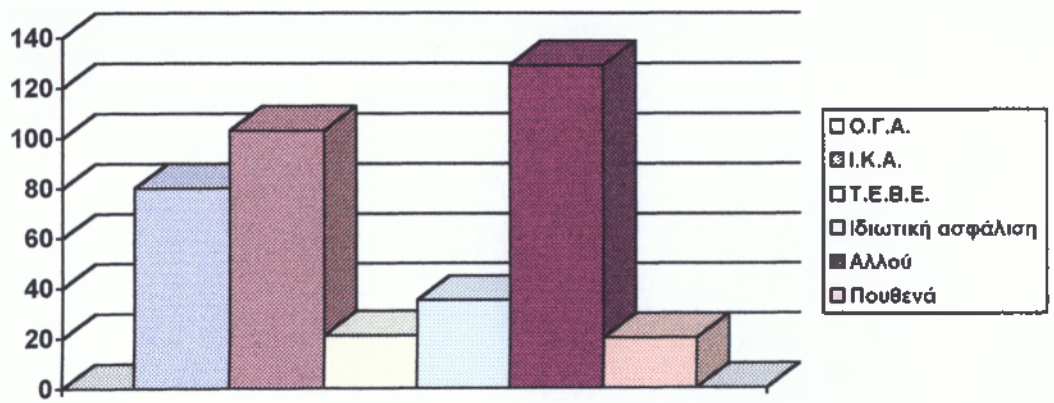
Κατηγορίες ασφαλιστικών ταμείων

Κατηγορίες ασφαλιστικών ταμείων	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Ο.Γ.Α.	80	20,6
Ι.Κ.Α.	103	26,5
Τ.Ε.Β.Ε.	21	5,4
Ιδιωτική Ασφάλιση	35	9,0
Αλλού	129	33,3
Πουθενά	20	5,2
Σύνολο	**388**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 23

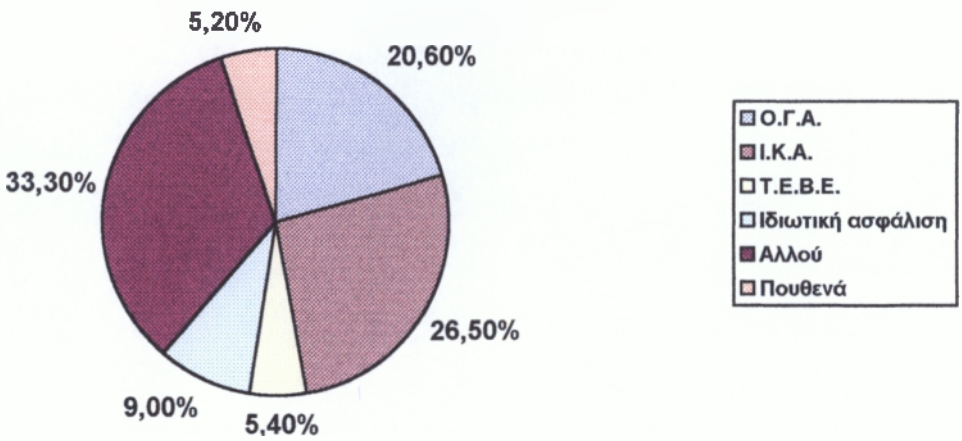
Απεικόνιση ασφαλιστικών ταμείων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23

Κατηγορίες ασφαλιστικών ταμείων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία το 33,3% των γυναικών είναι ασφαλισμένο «Αλλού» κυρίως Δημόσιο, Τ.Σ.Α., Τ.Α.Π. – Ο.Τ.Ε. και έπειτα το 26,5% είναι ασφαλισμένες στο Ι.Κ.Α., το 20,6% στο Ο.Γ.Α., το 9% στην ιδιωτική ασφάλιση, το 5,4% στο Τ.Ε.Β.Ε. και τέλος το 5,2% πουθενά.

24. Νομίζετε ότι οι κοινωνικές παροχές (Υγεία, Παιδεία, ασφάλιση):

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

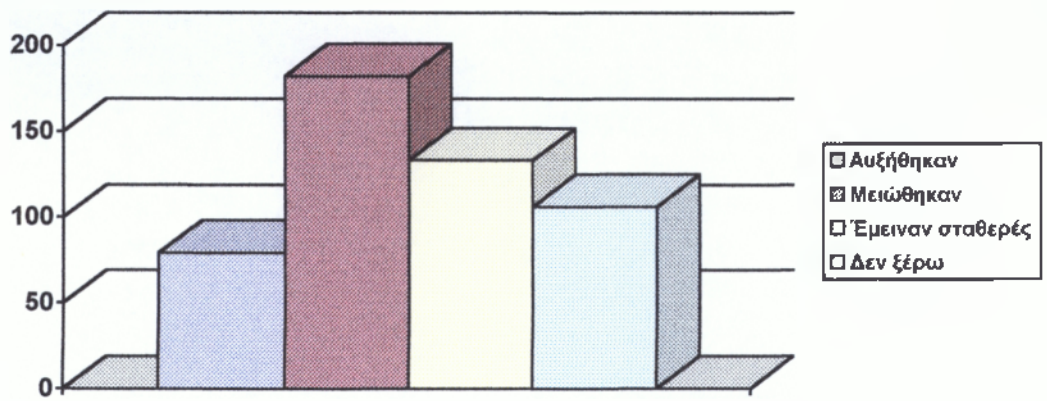
Διαβαθμίσεις κοινωνικών παροχών

Διαβαθμίσεις	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Αυξήθηκαν	79	15,8
Μειώθηκαν	182	36,4
Έμειναν σταθερές	133	26,6
Δεν ξέρω	106	21,2
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 24

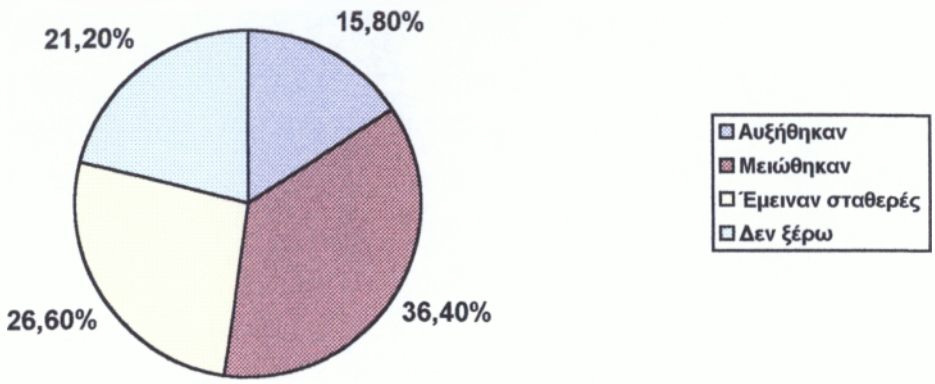
Απεικόνιση διαβαθμίσεων κοινωνικών παροχών

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24

Διαβαθμίσεις κοινωνικών παροχών σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Το 36,4% υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές παροχές (Υγεία, παιδεία, ασφάλιση) έχουν μειωθεί, το 26,6% δηλώνει ότι έμειναν σταθερές, ενώ το 21,2% δηλώνει ότι «δεν ξέρει» και τέλος το 15,8% υποστηρίζει ότι αυξήθηκαν.

25. Έχετε κάποιο πρόβλημα υγείας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

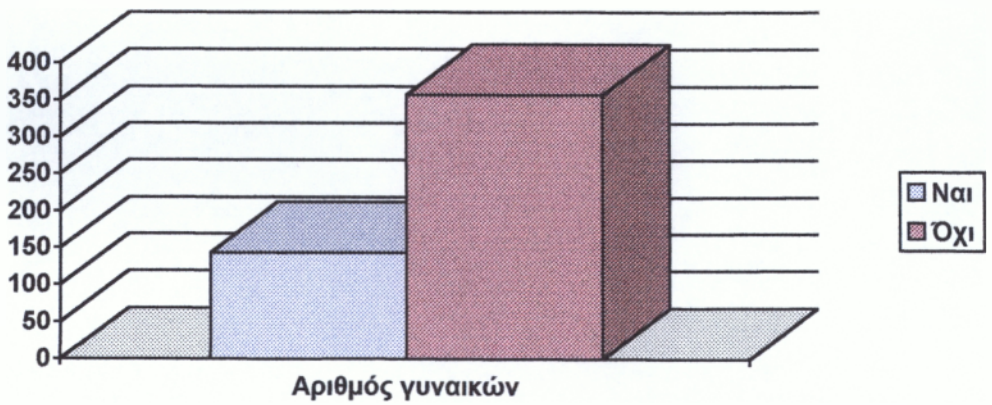
Κατηγορίες εάν έχουν ή δεν έχουν πρόβλημα υγείας

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	143	28,6
ΟΧΙ	357	71,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 25

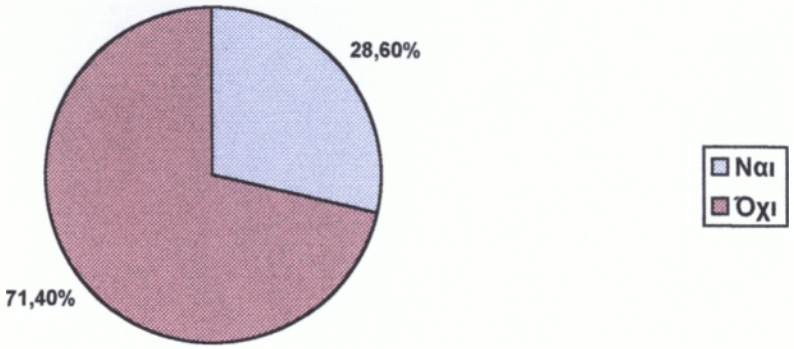
Απεικόνιση κατηγοριών εάν έχουν ή δεν έχουν πρόβλημα υγείας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25

Κατηγορίες εάν έχουν ή δεν έχουν πρόβλημα υγείας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το 71,4% του γυναικείου πληθυσμού δεν έχει κάποιο πρόβλημα υγείας, ενώ το 28,6% έχει πρόβλημα υγείας.

26. Αν ΝΑΙ είναι:

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

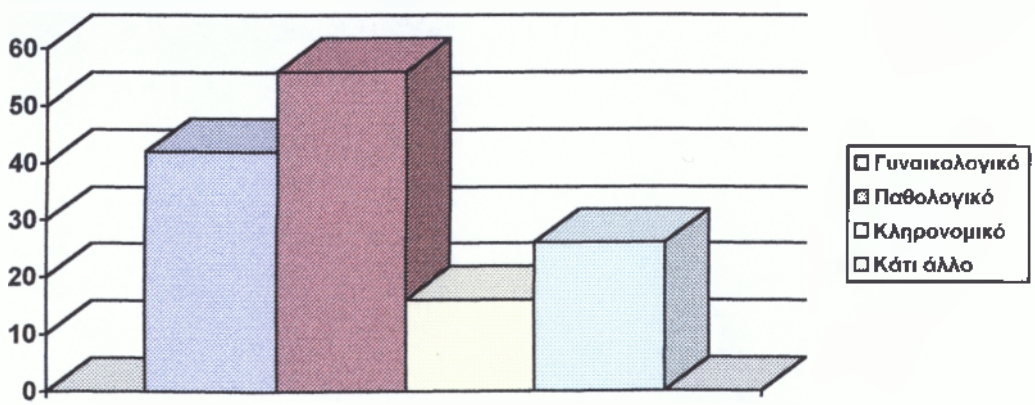
Κατηγορίες προβλημάτων υγείας

Κατηγορίες προβλημάτων υγείας	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Γυναικολογικό	42	29,4
Παθολογικό	56	39,1
Κληρονομικό	16	11,2
Κάτι άλλο	29	20,3
Σύνολο	**143**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 26

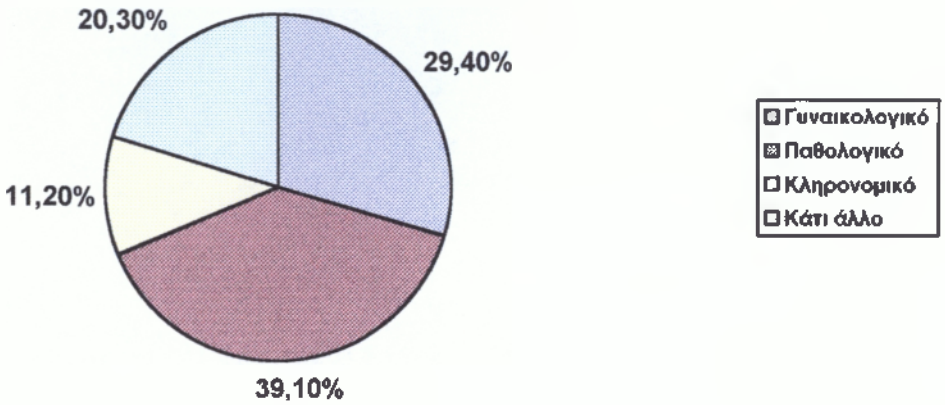
Απεικόνιση προβλημάτων υγείας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26

Κατηγορίες προβλημάτων υγείας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Από τις 143 γυναίκες που απάντησαν ότι έχουν κάποιο πρόβλημα υγείας το 39,1% δηλώνει ότι έχει παθολογικό πρόβλημα, το 29,4% γυναικολογικό πρόβλημα, το 20,3% «κάτι άλλο» και τέλος το 11,2% κληρονομικό.

27. Νομίζετε ότι η ανεργία σχετικά με τις γυναίκες στη χώρα μας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

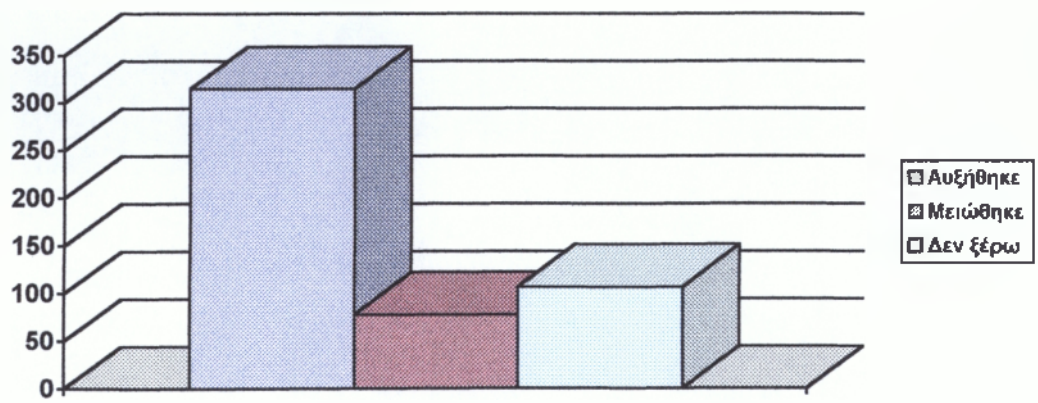
Διαβαθμίσεις ανεργίας

Διαβαθμίσεις	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Αυξήθηκε	315	63,0
Μειώθηκε	78	15,6
Δεν ξέρω	107	21,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 27

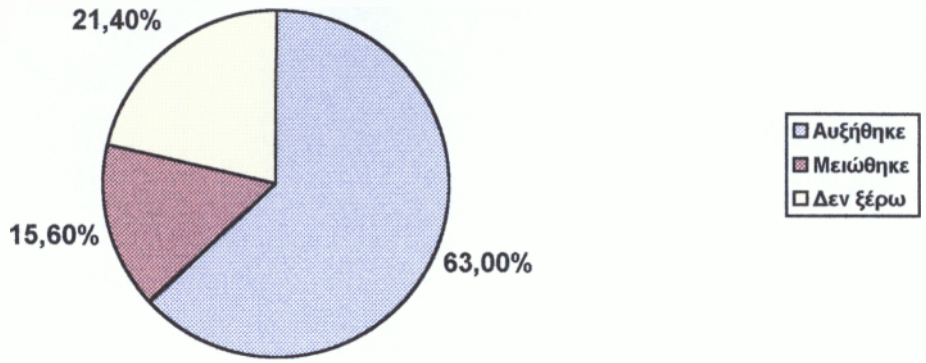
Απεικόνιση διαβαθμίσεων ανεργίας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 27

Διαβαθμίσεις ανεργίας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Το 63% δηλώνει ότι η ανεργία αυξήθηκε, ενώ το 21,4% δηλώνει ότι «δεν ξέρει» και τέλος το 15,6% υποστηρίζει ότι η ανεργία μειώθηκε.

28. Είστε ενημερωμένοι για τα κοινωνικά προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

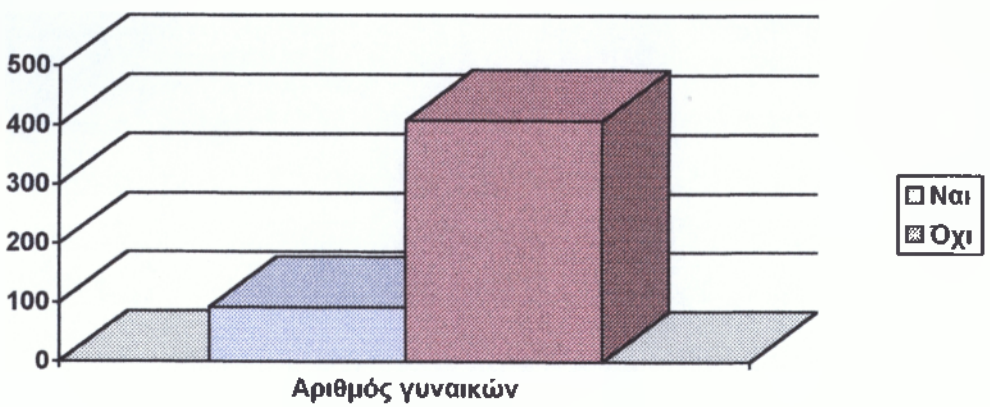
Κατηγορίες εάν είναι ή δεν είναι ενημερωμένες για τα Κοινωνικά Προγράμματα του Υ.Υ.Π.

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	92	18,4
ΟΧΙ	408	81,6
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 28

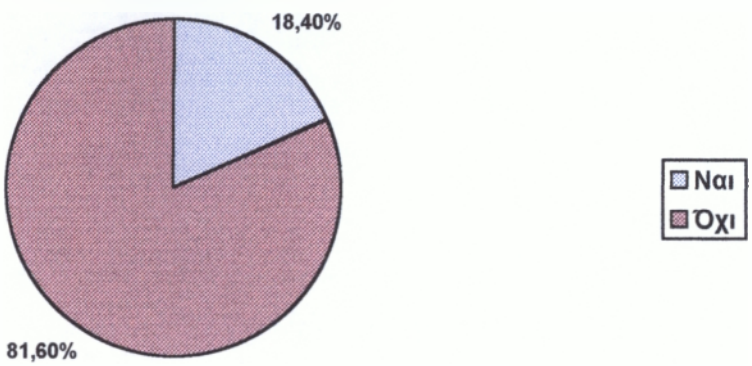
Απεικόνιση κατηγοριών εάν είναι ή δεν είναι ενημερωμένες για τα Κοινωνικά Προγράμματα του Υ.Υ.Π.

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 28

Κατηγορίες εάν είναι ή δεν είναι ενημερωμένες για τα Κοινωνικά Προγράμματα του Υ.Υ.Π. σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που αντιστοιχεί σε 81,6% δηλώνει ότι δεν έχει ενημερωθεί σε κοινωνικά προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, ενώ αντίθετα το 18,4% δηλώνει ότι έχει ενημερωθεί. Άρα συμπεραίνουμε ότι υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης από πλευράς πολιτείας.

29. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα;

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

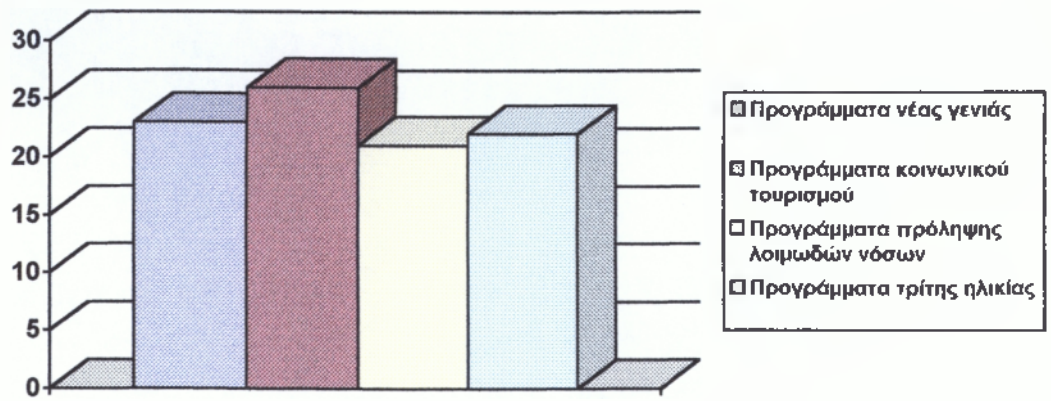
Κατηγορίες προγραμμάτων

Κατηγορίες προγραμμάτων	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Προγράμματα νέας γενιάς	23	25,0
Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού	26	28,3
Προγράμματα πρόληψης λοιμωδών νόσων	21	22,8
Προγράμματα τρίτης ηλικίας	22	23,9
Σύνολο	**92**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 29

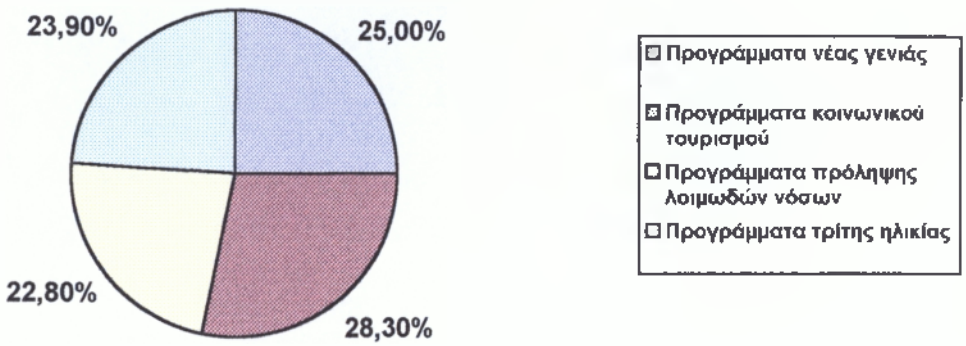
Απεικόνιση προγραμμάτων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 29

Κατηγορίες προγραμμάτων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Το 28,3% υποστηρίζει ότι έχει ενημερωθεί για προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, το 25% δηλώνει ότι έχει ενημερωθεί για προγράμματα νέας γενιάς, το 23,9% για προγράμματα τρίτης ηλικίας και τέλος το 22,8% δηλώνει ότι έχει ενημερωθεί για προγράμματα λοιμωδών νόσων.

30. Έχετε συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα Κατάρτισης – Απασχόλησης Ανέργων Γυναικών;

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

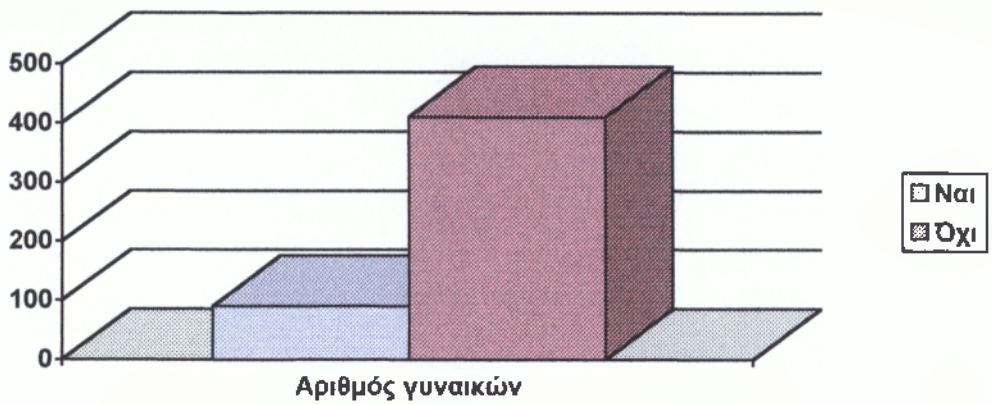
Κατηγορίες εάν έχουν συμμετάσχει ή όχι σε ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	90	18
ΟΧΙ	410	82
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 30

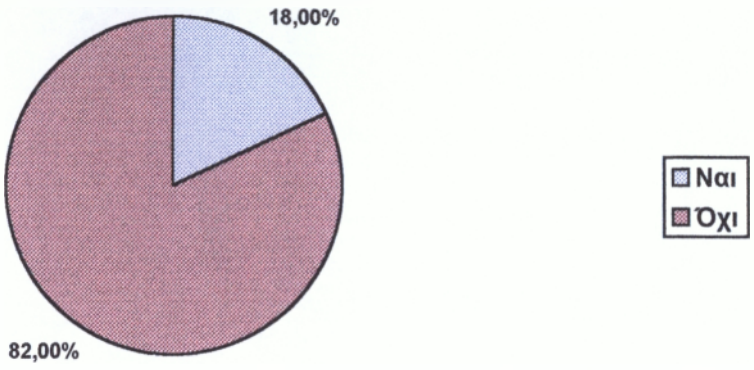
Απεικόνιση κατηγοριών εάν έχουν συμμετάσχει ή όχι σε ευρωπαϊκά προγράμματα

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 30

Κατηγορίες εάν έχουν ή δεν έχουν συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το 82% δεν έχει συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης – απασχόλησης ανέργων γυναικών, ενώ το 18% έχει συμμετάσχει.

30. Αν ΝΑΙ σε ποια:

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

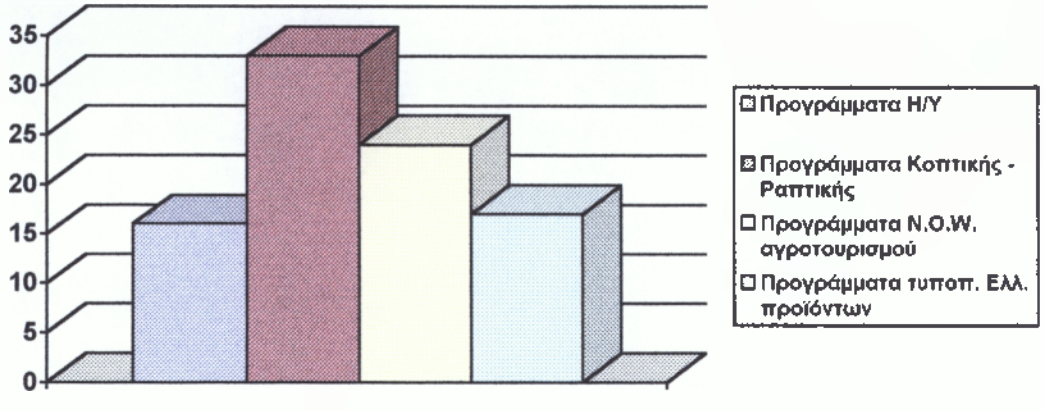
Κατηγορίες προγραμμάτων

Κατηγορίες προγραμμάτων	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Προγράμματα Η/Υ	16	17,8
Προγράμματα Κοπτικής - Ραπτικής	33	36,7
Προγράμματα «Ν.Ο.W.» αγροτουρισμού	24	26,6
Προγράμματα τυποποίησης ελλ. προϊόντων	17	18,9
Σύνολο	**90**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 31

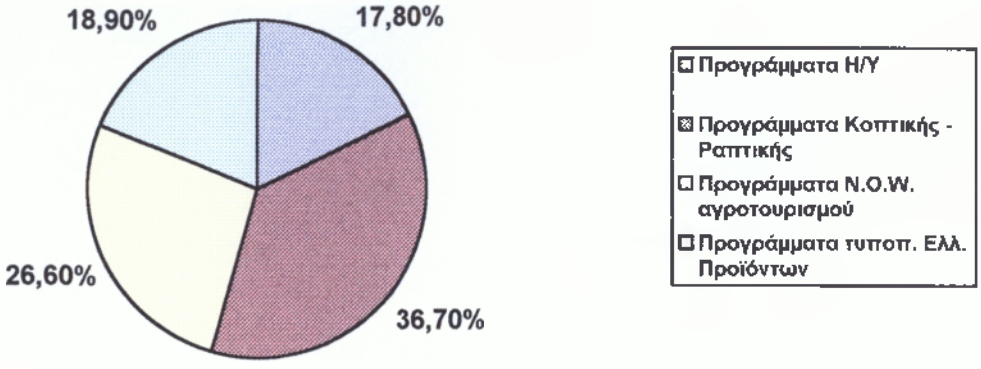
Απεικόνιση προγραμμάτων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 31

Κατηγορίες προγραμμάτων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Συμπεραίνουμε ότι το 36,7% έχει συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα κοπτικής – ραπτικής, το 26,6% στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα «N.O.W.», που αφορούσε τον αγροτουρισμό, το 18,9% δήλωσε ότι πήρε μέρος σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα που αφορούσε την τυποποίηση του ελληνικού προϊόντος, ενώ μόλις το 17,8% έχει συμμετάσχει σε προγράμματα εκμάθησης ηλεκτρονικών υπολογιστών.

32. Είστε ενημερωμένοι για τα προγράμματα πρόληψης σε θέματα Δημόσιας Υγείας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

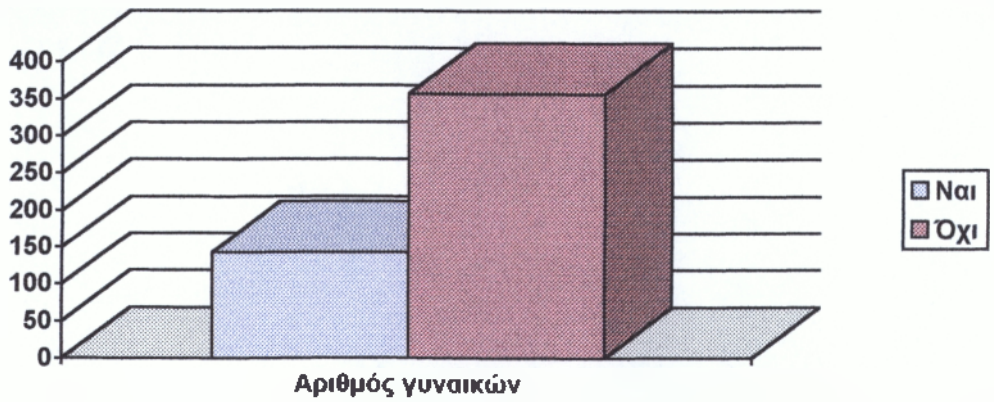
Κατηγορίες εάν έχουν ή δεν έχουν ενημερωθεί σε θέματα Δημόσιας Υγείας

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	143	28,6
ΟΧΙ	357	71,4
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 32

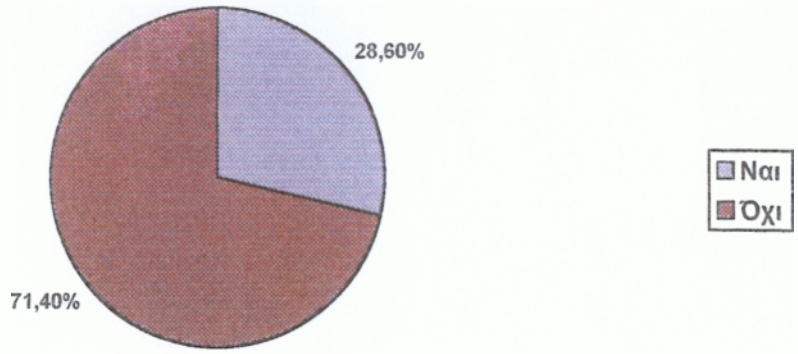
Απεικόνιση εάν έχουν ή δεν έχουν ενημερωθεί σε θέματα Δημόσιας Υγείας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 32

Κατηγορίες εάν έχουν ή δεν έχουν ενημερωθεί σε θέματα Δημόσιας Υγείας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρούμε ότι το 71,4% δεν είναι ενημερωμένες σε θέματα πρόληψης Δημόσιας Υγείας, ενώ το 28,6% είναι ενημερωμένες. Και σ' αυτή την ερώτηση συμπεραίνουμε έλλειψη ενημέρωσης πάνω σε βασικά θέματα πρόληψης δημόσιας υγείας.

33. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα;

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

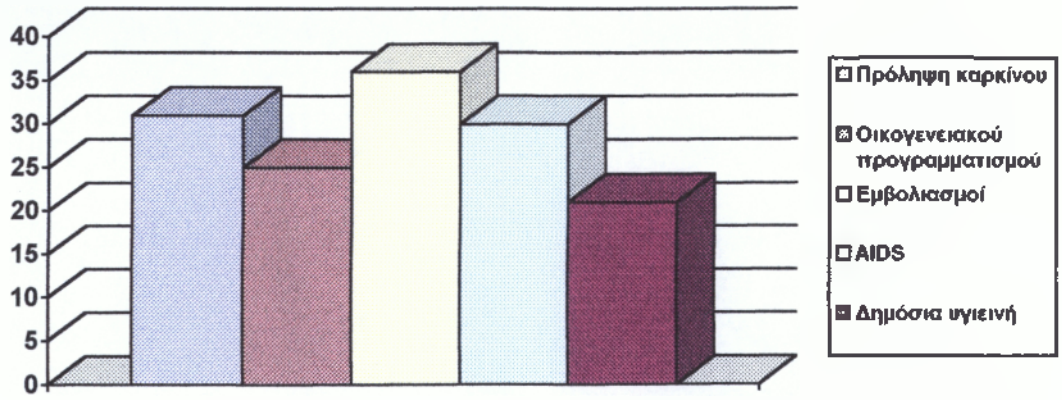
Κατηγορίες προγραμμάτων σε θέματα δημόσιας υγείας

Κατηγορίες προγραμμάτων	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Πρόληψης καρκίνου	31	21,7
Οικογενειακού προγραμματισμού	25	17,5
Εμβολιασμοί	36	25,2
AIDS	30	20,9
Δημόσια υγιεινή	21	14,7
Σύνολο	**143**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 33

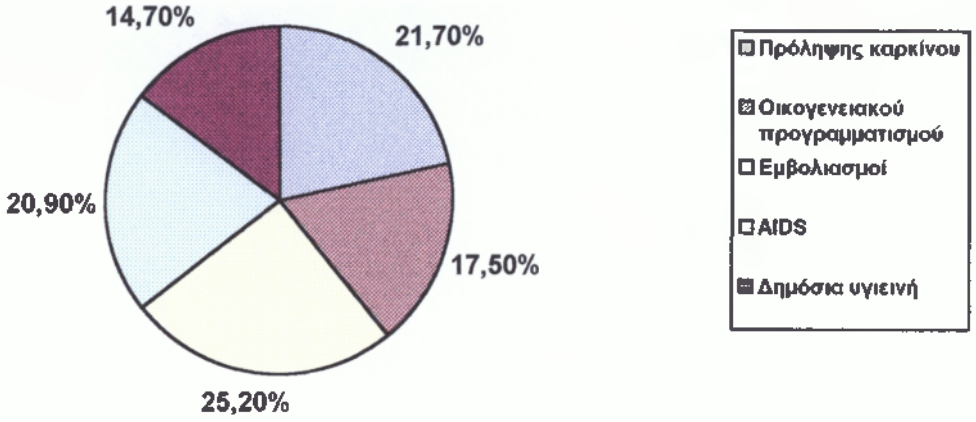
Απεικόνιση προγραμμάτων σε θέματα δημόσιας υγείας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 33

Κατηγορίες προγραμμάτων σε θέματα δημόσιας υγείας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία των 143 γυναικών, καταλήγουμε στο γεγονός ότι το 25,2% των γυναικών είναι ενημερωμένες σε θέματα εμβολιασμών, το 21,7% είναι ενημερωμένες για την πρόληψη του καρκίνου, το 20,9% είναι ενημερωμένες για την αντιμετώπιση του AIDS, το 17,5% είναι ενημερωμένες σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού και τέλος το 14,7% σε θέματα δημόσιας υγιεινής.

34. Υπάρχει συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Νοσοκομείου για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

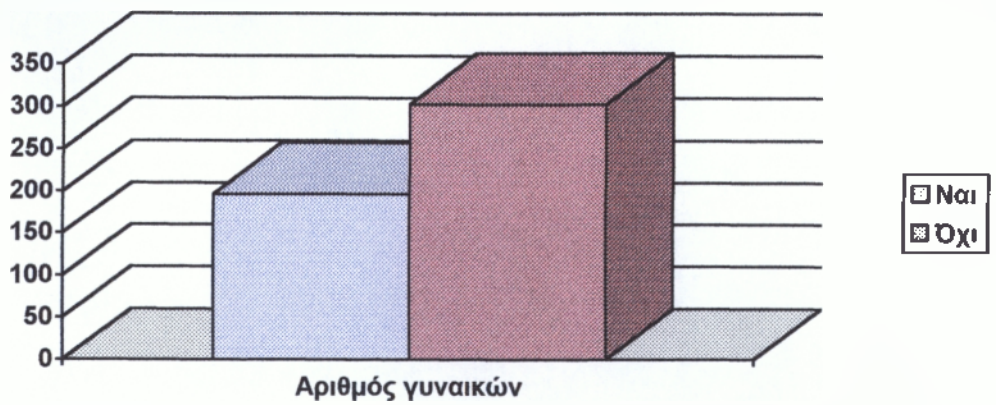
Κατηγορίες εάν υπάρχει ή όχι συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	197	39,4
ΟΧΙ	303	60,6
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 34

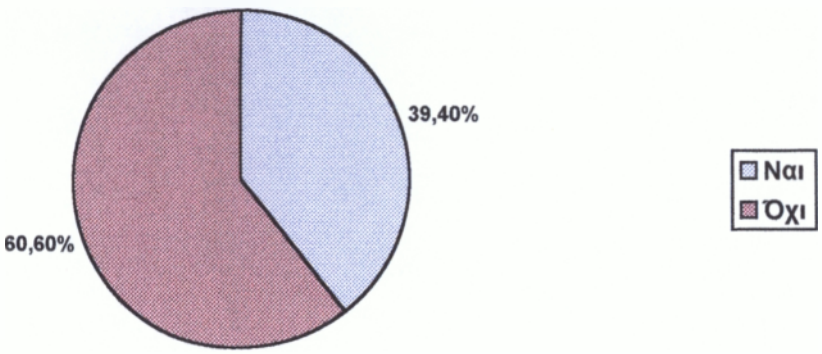
Απεικόνιση εάν υπάρχει ή όχι συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 34

Κατηγορίες εάν υπάρχει ή δεν όχι συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Συμπεραίνουμε ότι το 60,6% δεν έχει συνεργαστεί με τους κοινωνικούς λειτουργούς του νοσοκομείου για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων τους, ενώ το 39,4% έχει συνεργαστεί με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς.

35. Υπάρχει Γραφείο Ισότητας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

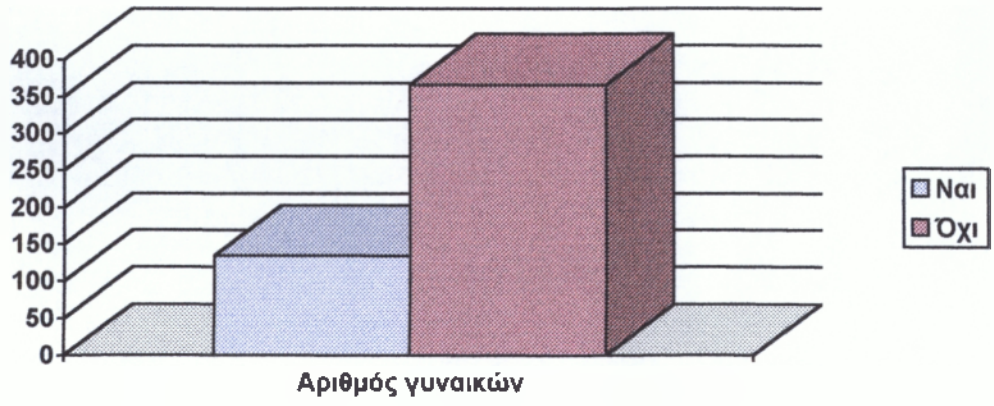
Κατηγορίες εάν υπάρχει ή όχι Γραφείο Ισότητας

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	134	26,8
ΟΧΙ	366	73,2
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 35

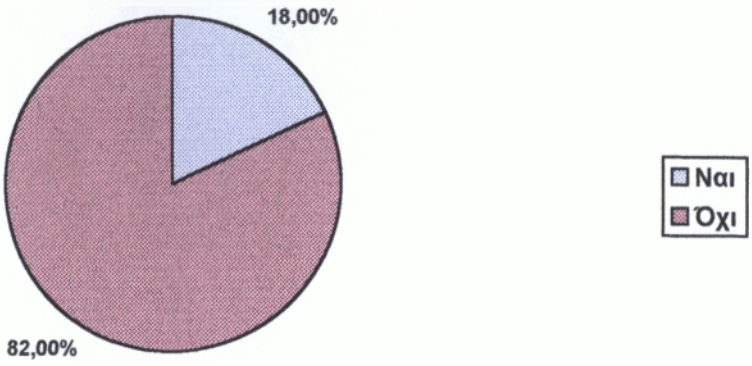
Απεικόνιση εάν υπάρχει ή όχι Γραφείο Ισότητας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 35

Κατηγορίες εάν υπάρχει ή όχι Γραφείο Ισότητας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Το 73,2% υποστηρίζει ότι δεν γνωρίζει εάν υπάρχει Γραφείο Ισότητας, ενώ το 26,8% υποστηρίζει την ύπαρξη Γραφείου Ισότητας.

36. Τι γνωρίζετε ότι σας έχει προσφέρει;

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

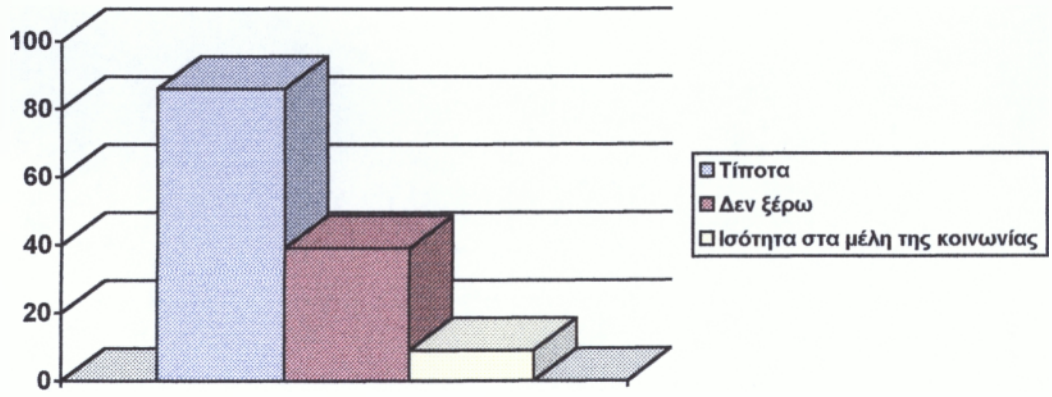
Κατηγορίες προσφοράς Γραφείου Ισότητας

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Τίποτα	86	64,2
Δεν ξέρω	39	29,1
Ισότητα στα μέλη της κοινωνίας	9	6,7
Σύνολο	**134**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 36

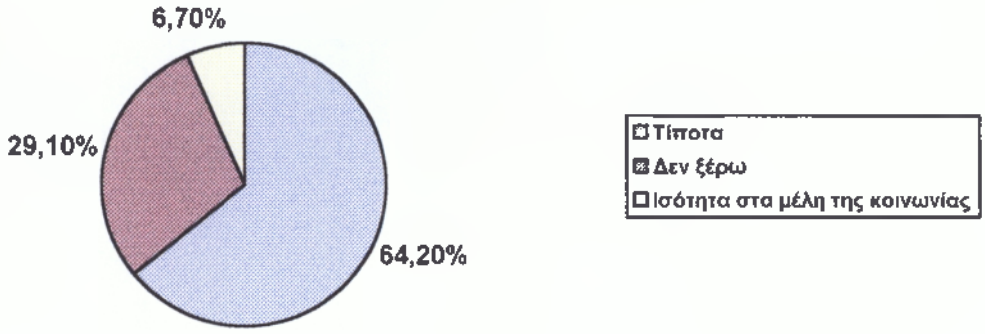
Απεικόνιση προσφοράς Γραφείου Ισότητας

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 36

Κατηγορίες προσφοράς του Γραφείου Ισότητας σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Στις 134 ερωτηθείσες γυναίκες το 64,2% δηλώνει ότι δεν τους έχει προσφέρει τίποτα το Γραφείο Ισότητας, το 29,1% δηλώνει ότι δεν ξέρει εάν τους έχει προσφέρει κάτι το Γραφείο Ισότητας, ενώ μόλις το 6,7% υποστηρίζει ότι η προσφορά του γραφείου ισότητας είναι η εξασφάλιση ισότητας μεταξύ των μελών της κοινωνίας. Άρα συμπεραίνουμε ότι και εδώ υπάρχει μεγάλη έλλειψη ενημέρωσης ως προς την προσφορά του γραφείου ισότητας, όσον αφορά τα θέματα των γυναικών.

37. Γνωρίζετε ότι υπάρχουν γυναικείοι σύλλογοι στην περιοχή σας;

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

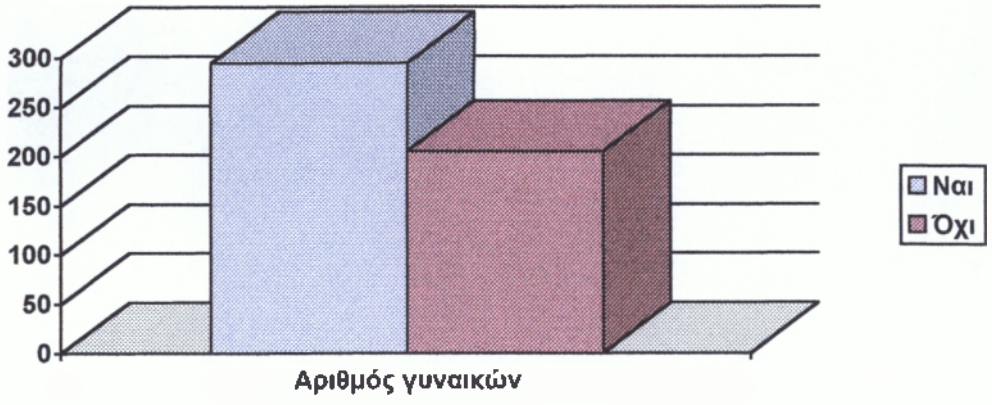
Κατηγορίες εάν υπάρχουν ή όχι γυναικείοι σύλλογοι

Κατηγορίες	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
ΝΑΙ	295	59
ΟΧΙ	205	41
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 37

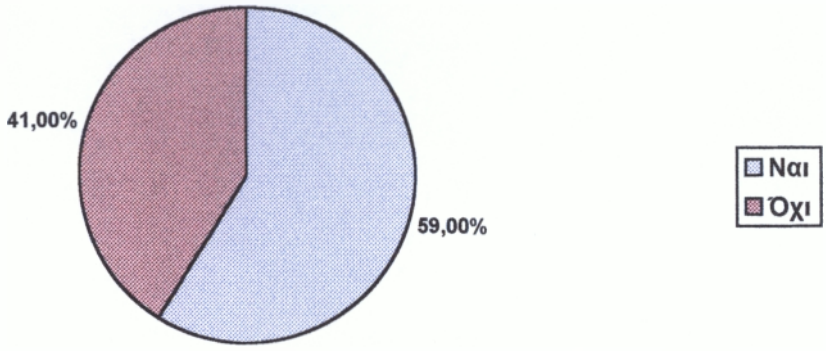
Απεικόνιση εάν υπάρχουν ή όχι γυναικείοι σύλλογοι

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 37

Κατηγορίες εάν υπάρχουν ή όχι γυναικείοι σύλλογοι σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Συμπεραίνουμε ότι το 59% γνωρίζει την ύπαρξη γυναικείων συλλόγων στην περιοχή τους, ενώ το 41% δεν γνωρίζει ότι υπάρχουν γυναικείοι σύλλογοι στην περιοχή τους.

38. Αν ΝΑΙ κρίνετε τη δράση τους:

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

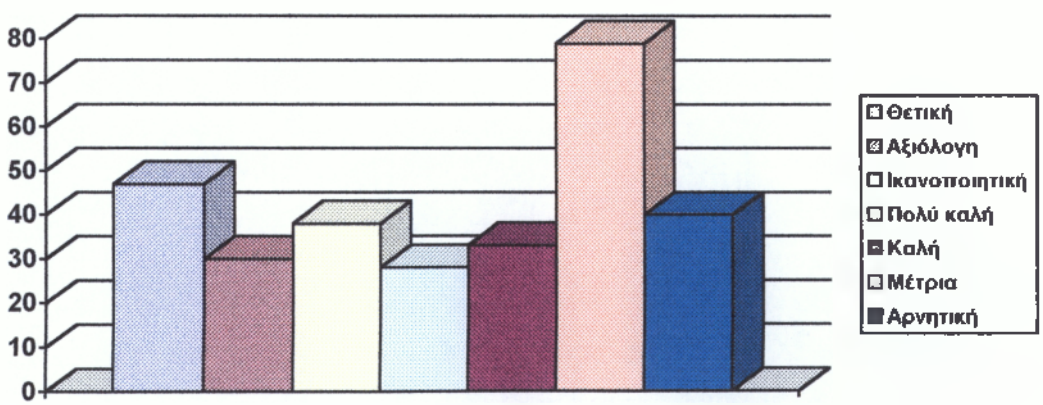
Διαβαθμίσεις γυναικείων συλλόγων

Διαβαθμίσεις	Αριθμός γυναικών	Ποσοστά
Θετική	47	15,9
Αξιόλογη	30	10,2
Ικανοποιητική	38	12,9
Πολύ καλή	28	9,5
Καλή	33	11,2
Μέτρια	79	26,8
Αρνητική	40	13,5
Σύνολο	**295**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 38

Απεικόνιση διαβαθμίσεων γυναικείων συλλόγων

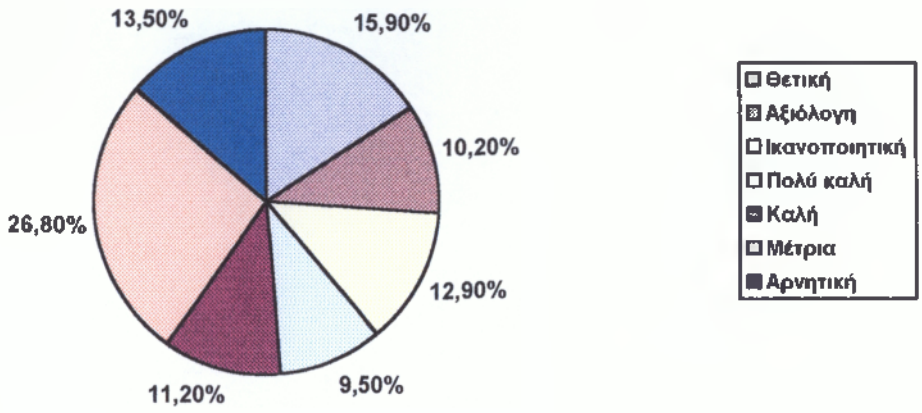

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 38

Διαβαθμίσεις γυναικείων συλλόγων

σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα των 295 απαντήσεων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το 26,8% κρίνει τη δράση των γυναικείων συλλόγων «μέτρια», το 15,9% την κρίνει ως «θετική», το 13,5% «αρνητική», το 12,9% ως «ικανοποιητική», το 11,2% ως «καλή», το 10,2% ως «αξιόλογη» και τέλος το 9,5% κρίνει τη δράση τους ως «πολύ καλή».

39. Ποια προβλήματα από τα παρακάτω αξιολογείτε ως τα σοβαρότερα που έχετε ν' αντιμετωπίσετε:

ΠΙΝΑΚΑΣ 39

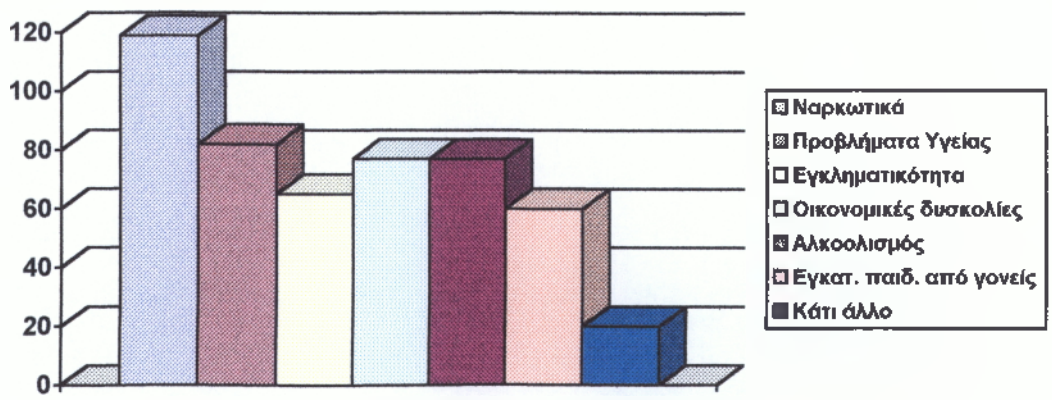
Κατηγορίες προβλημάτων

Κατηγορίες προβλημάτων	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Ναρκωτικά	119	23,8
Προβλήματα Υγείας	82	16,4
Εγκληματικότητα	65	13,0
Οικονομικές δυσκολίες	77	15,4
Αλκοολισμός	77	15,4
Εγκατάλειψη παιδιών από τον ένα ή και τους δύο γονείς	60	12,0
Κάτι άλλο	20	4,0
Σύνολο	**500**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 39

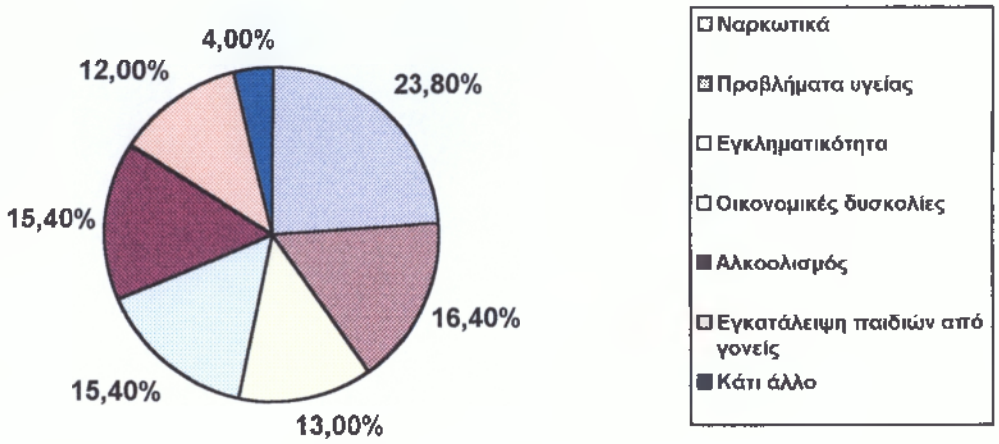
Απεικόνιση προβλημάτων

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 39

Κατηγορίες προβλημάτων σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Παρατηρώντας τον πιο πάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι από τις 500 απαντήσεις το 23,8% αξιολογεί ως μέγιστο πρόβλημα τα ναρκωτικά, το 16,4% τα προβλήματα υγείας, στην τρίτη και τέταρτη θέση παρατηρείται ισοβαθμία των κατηγοριών οικονομικές δυσκολίες και αλκοολισμός με ποσοστό 15,4%, έπειτα ακολουθεί η εγκληματικότητα με 13%, ακολουθεί η εγκατάλειψη παιδιών από τον ένα ή και τους δύο γονείς με ποσοστό 12% και τέλος το 4% αξιολογεί ως έβδομη θέση την κατηγορία «κάτι άλλο», όπως διαπροσωπικές και επικοινωνιακές θέσεις.

40. Τι νομίζετε ότι πρέπει να γίνει από μεριάς πολιτείας για την υποστήριξη των γυναικών σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο;

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

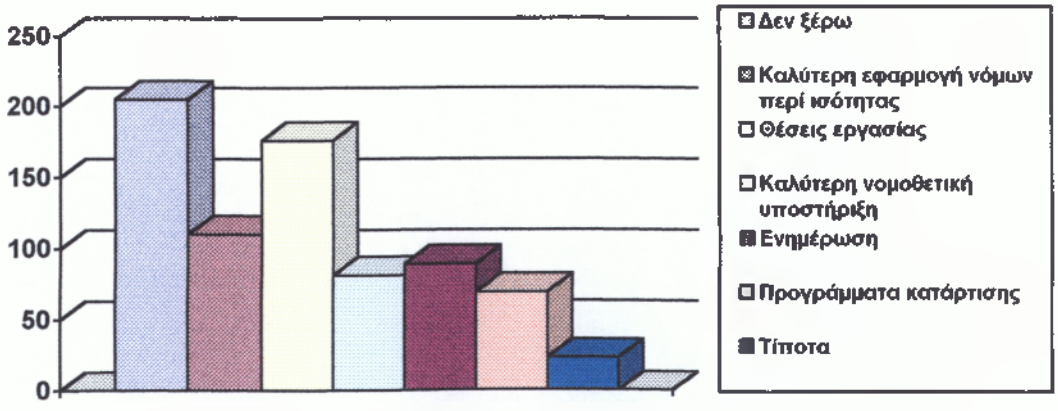
Προτάσεις όσον αφορά το επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο

Κατηγορίες προβλημάτων	**Αριθμός γυναικών**	**Ποσοστά**
Δεν ξέρω	205	27,3
Καλύτερη εφαρμογή των νόμων περί ισότητας	110	14,6
Θέσεις εργασίας	176	23,4
Καλύτερη νομοθετική υποστήριξη	81	10,7
Ενημέρωση	89	11,8
Προγράμματα ισότητας	69	9,2
Τίποτα	23	3,0
Σύνολο	**753**	**100,0**

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 40

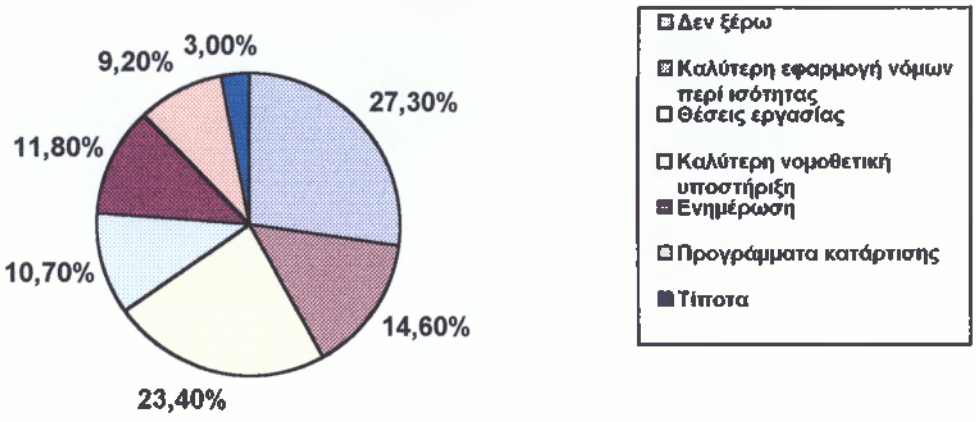
Απεικόνιση προτάσεων όσον αφορά το επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 40

Προτάσεις όσον αφορά το επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο σε ποσοστά

Πηγή: *Ιδία έρευνα*

Από τα 500 ερωτηματολόγια βρέθηκαν για την ερώτηση αυτή753 απαντήσεις, σύμφωνα με τις οποίες τον 27,3% απάντησε ότι «δεν ξέρω», το 23,4% ζητά περισσότερες θέσεις εργασίας, το 14,6% ζητά καλύτερη εφαρμογή των νόμων περί ισότητας, το 11,8% ζητά περισσότερη ενημέρωση από πλευράς πολιτείας, το 10,7% ζητά καλύτερη νομοθετική υποστήριξη (δηλ. καλύτερο ωράριο για τις εργαζόμενες μητέρες, καλύτερες αποδοχές, πρόωρη συνταξιοδότηση), το 9,2% ζητά προγράμματα κατάρτισης και τέλος το 3% είναι ικανοποιημένο σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο και δεν ζητά «τίποτα» από πλευράς πολιτείας. Το ποσοστό 27,3% στην απάντηση «δεν ξέρω» δικαιολογείται, διότι οι ίδιες απευθύνονται σ' εμάς για την απάντηση της ερώτησης, γιατί υποστήριζαν ότι δεν ξέρουν. Έτσι δικαιολογείται το μεγάλο αυτό ποσοστό σ' αυτήν την ερώτηση.

3.3. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

1. Οι άνδρες υπερτερούν έναντι των γυναικών στις αγροτικές περιοχές.
2. Οσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση οι άνδρες υπερτερούν έναντι των γυναικών στις κατηγορίες «άγαμοι» και «έγγαμοι», ενώ οι γυναίκες υπερτερούν στις κατηγορίες «χήρες» και «διαζευγμένες».
3. Οσον αφορά την εκπαίδευση παρατηρούμε ότι οι άνδρες υπερτερούν κατά πολύ έναντι των γυναικών.
4. Οσον αφορά την απασχόληση κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων, οι γυναίκες υπολείπονται ακόμη στην κατάκτηση διευθυντικών θέσεων και την ειδίκευση σε τεχνικά επαγγέλματα.
5. Σχετικά με το ποσοστό ανεργίας, το ποσοστό των γυναικών είναι μεγαλύτερο έναντι των ανδρών.
6. Οι περισσότερες γυναίκες περιορίζονται στον αριθμό των δύο παιδιών. Έτσι η πολιτεία πρέπει να ωθήσει τις γυναίκες για τη διεύρυνση της οικογένειας, δίνοντας σ' αυτές κίνητρα που θα προωθούσαν τη γέννηση περισσότερων παιδιών.
7. Σύμφωνα με την έρευνα, οι γυναίκες σε μεγάλο ποσοστό δεν είναι ευχαριστημένες από τις κρατικές παροχές.
8. Απαιτούν περισσότερες κρατικές παροχές, όπως κρατικά γυμναστήρια, βιβλιοθήκες, πολιτιστικούς, αθλητικούς συλλόγους, νοσοκομεία κ.α.
9. Επίσης σε μεγάλο ποσοστό δεν είναι και πάλι, ευχαριστημένες από τις κρατικές και κοινωνικές υπηρεσίες.
10. Θα προτιμούσαν καλύτερη λειτουργία των κρατικών και κοινωνικών υπηρεσιών.

11. Οι περισσότερες γυναίκες δεν έχουν σκεφτεί να φύγουν από τον τόπο τους, ενώ αυτές που θέλουν να φύγουν ο κύριος λόγος είναι «για μια καλύτερη ζωή».
12. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών είναι απόφοιτες Λυκείου, αλλά το ποσοστό της ανώτατης εκπαίδευσης παραμένει μικρό.
13. Ο κύριος λόγος ούτως ώστε να μην ακολουθήσουν στην Ανώτατη Εκπαίδευση είναι ότι δεν υπήρχαν οικονομικά μέσα.
14. Οι οικογενειακές αποφάσεις κατά πλειοψηφία λαμβάνονται και από τους δύο.
15. Οσον αφορά την ακίνητη περιουσία, οι περισσότερες γυναίκες και μάλιστα σε μεγάλο ποσοστό δεν έχουν τίποτα στο όνομά τους, ενώ αυτές που έχουν τα αποκτήσανε από προίκα.
16. Επίσης, οι περισσότερες γυναίκες δεν έχουν και τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά τους. Έτσι, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού εξακολουθεί να εξαρτάται από τον άνδρα, όχι βέβαια με απόλυτη ακρίβεια, γιατί μπορεί πιθανόν να υπάρχουν εργαζόμενες γυναίκες, οι οποίες να μην έχουν τίποτα στο όνομά τους, καθώς επίσης και τραπεζικό λογαριασμό, έτσι έχουν μεν εισόδημα δικό τους, αλλά όχι στο όνομά τους.
17. Στον ελεύθερο χρόνο τους, οι περισσότερες γυναίκες ασχολούνται με κέντημα και νοικοκυριό.
18. Όσον αφορά αν ασχολούνται με κοινωνικές δραστηριότητες, παρατηρούμε παντελή έλλειψη.
19. Όσον αφορά την ασφάλιση, οι περισσότερες γυναίκες είναι ασφαλισμένες, αλλά θα μπορούσε να κατέχει και μεγαλύτερα ποσοστά η ασφάλιση αν από μεριάς πολιτείας κινητοποιηθούν όλοι οι ασφαλιστικοί οργανισμοί.

20. Το μεγαλύτερο μέρος ασφάλισης στην έρευνά μας καλύπτει το Δημόσιο και αυτό γιατί οι ίδιες είναι δημόσιοι υπάλληλοι ή είναι σύζυγοι δημόσιων υπαλλήλων.
21. Όσον αφορά τις κοινωνικές παροχές (υγεία, παιδεία, ασφάλιση) οι περισσότερες γυναίκες υποστηρίζουν ότι έχουν μειωθεί.
22. Το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού δηλώνει υγιέστατο, ενώ το υπόλοιπο, το οποίο έχει κάποιο πρόβλημα δηλώνει ότι είναι παθολογικό.
23. Οι περισσότερες γυναίκες υποστηρίζουν ότι η ανεργία στη χώρα αυξήθηκε.
24. Υπάρχει παντελής έλλειψη σχετικά με τα κοινωνικά προβλήματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.
25. Επίσης, η συμμετοχή όσον αφορά τα ευρωπαϊκά προγράμματα απασχόλησης ανέργων γυναικών και εδώ είναι δραματική. Από τις λίγες που έχουν συμμετάσχει οι περισσότερες από αυτές δηλώνουν ότι πήραν μέρος σε προγράμματα κοπτικής – ραπτικής.
26. Επίσης, ακόμη μια φορά παρατηρούμε παντελή έλλειψη σχετικά με την ενημέρωση σε θέματα πρόληψης Δημόσιας Υγείας. Από το μικρό ποσοστό που απάντησαν θετικά στην ερώτηση συμπεραίνουμε ότι είναι ενημερωμένες σε θέματα εμβολιασμών και αυτό δικαιολογείται το είναι μητέρες.
27. Το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού δηλώνει ότι δεν γνωρίζει ότι υπάρχει γραφείο ισότητας, από το μικρό μέρος που απομένει ότι γνωρίζει την ύπαρξη γραφείου ισότητας δηλώνουν ότι δεν τους έχει προσφέρει τίποτε.
28. Το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού γνωρίζει ότι υπάρχουν γυναικείοι σύλλογοι στην περιοχή τους και κρίνει τη δράση τους μέτρια. Το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού το πρόβλημα που αξιολογεί ως το σοβαρότερο είναι τα ναρκωτικά.

29. Και τέλος στην ερώτηση τι πρέπει να γίνει από μεριάς πολιτείας για την υποστήριξη των γυναικών σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο οι περισσότερες γυναίκες (εάν εξαιρέσουμε την πρώτη απάντηση «Δεν ξέρω») απάντησαν ότι το κράτος πρέπει να προνοήσει για την ύπαρξη περισσότερων θέσεων εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Γενικά συμπεράσματα

Το επίπεδο εκπαίδευσης των γυναικών, είναι χαμηλότερο έναντι των ανδρών, αλλά όσο περνούν οι δεκαετίες αυτό μειώνεται.

Όσον αφορά την υγεία των γυναικών, η ενημέρωση σχετικά μ' αυτή δεν κυμαίνεται σε καθόλου ικανοποιητικά επίπεδα.

Στην αγορά εργασίας εξακολουθούν και πάλι οι γυναίκες να μειονεκτούν έναντι των ανδρών.

Όσον αφορά την ανεργία, το επίπεδο που κυμαίνεται είναι ιδιαίτερα υψηλό, και πάλι οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας έναντι των ανδρών.

Οι άνδρες υπερτερούν έναντι των γυναικών στις αγροτικές περιοχές.

Η υπογεννητικότητα όλο και αυξάνεται στο Ν. Μεσσηνίας για το λόγο ότι οι οικογένειες περιορίζονται στον αριθμό των δύο παιδιών, έτσι σε λίγα χρόνια η Ελλάδα θα είναι χώρα γερόντων.

Οι γυναίκες σε μεγάλο ποσοστό δεν είναι ευχαριστημένες από τις κρατικές παροχές, καθώς επίσης και από τις κρατικές και κοινωνικές υπηρεσίες.

Οι περισσότερες γυναίκες δηλώνουν ότι οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται και από τους δύο.

Όσον αφορά την ασφάλιση των γυναικών, διατηρείται μεν σε ικανοποιητικά επίπεδα, αλλά θα μπορούσε να είναι και υψηλότερη.

Και τέλος παρατηρούμε και τονίζουμε την παντελή έλλειψη σχετικά με θέματα Δημόσιας Υγείας, κοινωνικά προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας κ.α. Η ενημέρωση αποτελεί ένα

σημαντικό «όπλο» του γυναικείου φύλου, αλλά δυστυχώς δεν εκπληρώνεται.

4.2. Προτάσεις

Οσον αφορά την εκπαίδευση προτείνεται το εξής:

1. Πρέπει η Ελλάδα να επωφεληθεί από την πείρα που διαθέτουν ορισμένα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κρίνεται αναγκαία η συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας και των κρατών – μελών των χωρών της Ευρώπης, ώστε να αξιοποιηθεί η εμπειρία αυτή σε συνδυασμό με την παράλληλη αξιοποίηση ερευνητικών δεδομένων που έχουν προκύψει, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις άλλες χώρες.
2. Οσον αφορά την υγεία προτείνονται τα εξής:
3. Περισσότερη πληροφόρηση σχετικά με την υγεία των γυναικών, κυρίως για τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες, η μετάδοση των οποίων είναι πολλές φορές αποτέλεσμα βιασμού και έχουν καταστρεπτικές συνέπειες στην υγεία των γυναικών.
4. Να αυξηθούν οι δαπάνες για την υγεία των γυναικών και να ενισχυθούν κατάλληλα προγράμματα πρόληψης για τη βελτίωση της υγείας τους.

Οσον αφορά την ψυχαγωγία προτείνεται:

1. Για την ανάδειξη του γυναικείου αθλητισμού είναι σημαντικό να προβάλλονται οι γυναίκες που ασχολούνται με τον αθλητισμό για να αποτελέσουν πρότυπα στις νέες γυναίκες που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν σοβαρά με κάποιο άθλημα.
2. Από μεριάς πολιτείας θα πρέπει να υιοθετηθούν προγράμματα από το σχολείο που χρειάζεται να δημιουργηθούν νέες δομές κατά τρόπο ώστε να ενθαρρύνεται και να εξασφαλίζεται η

συμμετοχή των κοριτσιών στις αθλητικές εκδηλώσεις. Ομως θα πρέπει ο σχεδιασμός να γίνει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να τους δίνονται κίνητρα να παραμείνουν στο χώρο ως αθλήτριες και αργότερα ως επαγγελματίες ή φίλαθλοι.

Οσον αφορά τη σχέση γυναίκες και κακοποίησης προτείνεται:

1. Δημιουργία κέντρων σ' όλη τη χώρα για την υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών.
2. Διοργάνωση ειδικών σεμιναρίων για την ενημέρωση των κακοποιημένων γυναικών.
3. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίδεται για την προστασία της αξιοπρέπειας των γυναικών στους χώρους εργασίας κυρίως στον ιδιωτικό τομέα.

Οσον αφορά τη σχέση γυναίκας και εργασίας προτείνεται:

1. Πρέπει να γίνει σωστή ενημέρωση των γυναικών εκ μέρους των συνδικαλιστικών φορέων πάνω στα δικαιώματά τους.
2. Η παρέμβαση της επιθεώρησης εργασίας πρέπει να είναι εντονότερη, ώστε να μη γίνονται παραβιάσεις της αρχής της ισότητας των δύο φύλων κατά τη λειτουργία και τη λήξη της σχέσης εργασίας, ιδιαίτερα δε να αποφεύγονται απολύσεις εγκύων και νέων μητέρων.
3. Η επιβολή πριν απ' όλα και σημαντικότερο, να δραστηριοποιηθούν περισσότερο οι ίδιες οι γυναίκες, ούτως ώστε να συμμετέχουν ενεργά στα κέντρα των πολιτικών και οικογενειακών αποφάσεων. Μόνο έτσι θα επιτευχθεί η πραγματική ισότητα ανδρών και γυναικών μέσα στην ελληνική κοινωνία.
4. Καινούργιο νομικό πλαίσιο για τη μητρότητα και διευκολύνσεις προς τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις, που να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα. Άδειες τοκετού, επίδομα κυοφορίας, λοχείας, να καταβάλλονται χωρίς καμία

περικοπή σε όλες τις γυναίκες που εργάζονται, ανεξάρτητα από το είδος της εργασιακής σχέσης.

5. Περισσότερες θέσεις εργασίας και εξασφάλιση βασικών συνθηκών πρόληψης, υγειονομικής και φαρμακευτικής περίθαλψης, εξασφάλιση υγιεινής και ασφάλεια στους τόπους δουλειάς, για όλες τις εργαζόμενες.

Όσον αφορά την οικογένεια – μητρότητα – παιδί προτείνεται:

1. Δωρεάν ενημέρωση και χορήγηση της αντισυλληπτικής μεθόδου που ταιριάζει σε κάθε γυναίκα.
2. Αναγνώριση της μητρότητας σαν παράγοντα στην ανάπτυξη της χώρας και ο οικογενειακός προγραμματισμός ν' αναγνωριστεί σαν πρωταρχικός παράγοντας αντιμετώπισης του δημογραφικού μας προβλήματος.
3. Τα επιδόματα για τα παιδιά πρέπει να αναμορφωθούν, να είναι ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών και το εισόδημα της οικογένειας.
4. Δημιουργία μαιευτηρίων, περισσότερων παιδικών σταθμών, σχολές για παιδιά με ειδικές ανάγκες κ.τ.λ. για την καλύτερη υποστήριξη των μητέρων που διαμένουν στις διάφορες περιφέρειες και ιδιαίτερα στις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές.

Όσον αφορά την ασφάλιση προτείνεται:

1. Θεσμοθέτηση μέτρων για την ασφάλιση όλων των άτυπων μορφών εργασίας. Ουσιαστική εφαρμογή του νόμου για την ασφάλιση των γυναικών, μέτρα για τους παραβάτες.
2. Μείωση των ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης για τις γυναίκες.

Όσον αφορά την προβολή των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε. προτείνεται:

1. Τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα πρέπει να διαμορφώσουν συγκεκριμένη πολιτική πάνω στο θέμα της ισότητας των δύο φύλων, η οποία να αφορά το σύνολο του προγράμματος.
2. Μέσα από τις ενημερωτικές εκπομπές πρέπει να υπάρχει συνεχής πληροφόρηση για τους νέους θεσμούς και τις θετικές δράσεις που προωθούν την αλλαγή της κοινωνικής θέσης της Ελληνίδας.
3. Τελευταίο και πιο σημαντικό, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην ανάθεση των τηλεοπτικών σειρών και στην προμήθεια ξένων τηλεοπτικών ταινιών και σειρών, οι οποίες δεν θα πρέπει να διαιωνίζουν:
   α) τη γυναίκα ως σεξουαλικό αντικείμενο.
   β) τη γυναίκα χαμηλότερου πνευματικού επιπέδου σε σχέση με τον άνδρα.
   γ) τη γυναίκα αποκλειστικά υπεύθυνη για το νοικοκυριό και τη διατροφή των παιδιών.

Τέλος όσον αφορά τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης θα πρέπει να γίνει πιο αντικειμενικά η εφαρμογή των ευρωπαϊκών προγραμμάτων απασχόλησης ανέργων γυναικών, χωρίς τη χρησιμοποίηση του «μέσου», σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των γυναικών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΥΔΗ – ΚΑΛΙΑΝΗ ΙΡΙΣ, «*Η Επαγγελματικά Εργαζόμενη Ελληνίδα*», Αθήνα 1978

ΔΕΛΛΗΓΙΑΝΝΗ, «*Εκπαίδευση και Φύλο*», Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 136-140

ΔΟΥΛΚΕΡΗ ΤΕΣΣΑ, «*Ισότητα των Δύο Φύλων στις Εργασιακές Σχέσεις*», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994

ΔΟΥΛΚΕΡΗ ΤΕΣΣΑ, «*Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ισότητα των Δύο Φύλων*», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994

ΚΟΚΚΩΝΗ ΕΙΡΗΝΗ, «*Η Γυναίκα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση*», Αθήνα 1996

ΟΥΟΚΕΡ ΛΕΝΟΡ, «*Η Κακοποιημένη Γυναίκα*», Αθήνα 1992

ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ – ΜΑΛΟΥΤΑ ΜΑΡΩ, «*Γυναίκες και Πολιτική*», Αθήνα 1992

ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΝΤ. Ν., «*Παραβιάσεις της Αρχής της Ισότητας των Δύο Φύλων στις Εργασιακές Σχέσεις*», Αθήνα 1992

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ Α., «*Κοινωνική Πρόνοια για Γενική Θεώρηση*», Αθήνα 1996, σελ. 281-295

ΦΡΑΓΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ, «*Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*», Αθήνα 1994

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«***Απασχόληση N.O.W.***», Υπουργείο Εργασίας 1998

«***Δημιουργία Επιχειρήσεων Γυναικών***», Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης», Γενική Γραμματεία Ισότητας, Ιανουάριος 1998

«***Τοπική Αυτοδιοίκηση – Αποκέντρωση***», Δίμηνη Επιθεώρηση, Αθήνα 1991, τεύχος 2°

«***Εθνική Έκθεση της Ελλάδας***», Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Αθήνα 1996

«***Εθνική Έκθεση της Ελλάδας***», Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Αθήνα 1995

«***Ενημέρωση***», Σεπτέμβριος 1996, τεύχος 17°

«***Ενημέρωση***», Δεκέμβριος 1996, τεύχος 20°

«***Εργασία***», Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1995, σελ. 11-16

«***Εργασία***», Σεπτέμβριος 1997, τεύχος 11°

«***Ο.Γ.Ε.***», Νοέμβριος 1995, τεύχος 8°

«***Ο.Γ.Ε.***», Μάρτιος 1995

«***Ο.Γ.Ε.***», Μάιος 1996, τεύχος 10°

«***Ο.Γ.Ε.***», Οκτώβριος 1996, τεύχος 11°

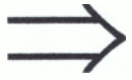
«***Παρατηρητής***», Δεκέμβριος 1997

«***Σύγχρονα Θέματα***», Δεκέμβριος 1995

«***Τι έγινε στον τομέα της Ισότητας από το 1981 έως σήμερα***», Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης, Αθήνα 1997

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

- Πληθυσμός κατά περιοχή .
- Πληθυσμός κατά φύλο αγροτικών περιοχών .
- Οικογενειακή κατάσταση κατά φύλο .
- Επίπεδο εκπαίδευσης .
- Θέση στο επάγγελμα .
- Απασχολούμενοι κατά φύλο ατομικών επαγγελμάτων .
- Απασχολούμενοι και άνεργοι κατά φύλο .

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ
ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ			ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
						ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ						
ΣΥΝΟΛΟ	166.964	84.255	82.709	47.641	23.625	24.016	26.705	13.346	13.359	92.618	47.284	45.334
0	1.813	923	890	742	375	367	320	151	169	751	397	354
1	1.657	859	798	606	304	302	272	136	136	779	419	360
2	1.673	872	801	590	314	276	315	153	162	768	405	363
3	1.762	864	898	631	306	325	298	135	163	833	423	410
4	1.863	965	898	646	356	290	330	172	158	887	437	450
0-4	8.768	4.483	4.285	3.215	1.655	1.560	1.535	747	788	4.018	2.081	1.937
5	1.975	1.025	950	743	385	358	334	165	169	898	475	423
6	1.891	983	908	682	361	321	313	152	161	896	470	426
7	2.099	1.115	984	764	410	354	324	158	166	1.011	547	464
8	2.132	1.127	1.005	776	405	371	360	181	179	996	541	455
9	2.224	1.148	1.076	814	410	404	360	188	172	1.050	550	500
5-9	10.321	5.398	4.923	3.779	1.971	1.808	1.691	844	847	4.851	2.583	2.268
10	2.354	1.218	1.136	889	434	455	394	197	197	1.071	587	484
11	2.365	1.222	1.143	831	421	410	399	208	191	1.135	593	542
12	2.308	1.177	1.131	831	428	403	377	194	183	1.100	555	545
13	2.256	1.174	1.082	767	401	366	382	193	189	1.107	580	527
14	2.255	1.157	1.098	777	388	389	379	182	197	1.099	587	512
10-14	11.538	5.948	5.590	4.095	2.072	2.023	1.931	974	957	5.512	2.902	2.610
15	2.278	1.163	1.115	748	386	362	373	192	181	1.157	585	572
16	2.260	1.139	1.121	758	367	391	359	189	170	1.143	583	560
17	2.160	1.146	1.014	746	408	338	387	199	188	1.027	539	488
18	2.058	1.088	970	706	376	330	353	189	164	999	523	476
19	1.673	772	901	569	271	298	323	142	181	781	359	422
15-19	10.429	5.308	5.121	3.527	1.808	1.719	1.795	911	884	5.107	2.589	2.518
20	1.967	970	997	594	274	320	361	195	166	1.012	501	511
21	1.859	972	887	558	266	292	362	190	172	939	516	423
22	2.131	1.129	1.002	678	339	339	401	215	186	1.052	575	477
23	2.244	1.172	1.072	718	353	365	427	225	202	1.099	594	505
24	2.108	1.069	1.039	671	319	352	413	194	219	1.024	556	468
20-24	10.309	5.312	4.997	3.219	1.551	1.668	1.964	1.019	945	5.126	2.742	2.384
25	2.160	1.120	1.040	731	375	356	384	187	197	1.045	558	487

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ
ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ			ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΕΣ
26	2.039	1.051	988	704	323	381	374	197	177	961	531	430
27	2.149	1.141	1.008	766	376	390	352	187	165	1.031	578	453
28	2.138	1.114	1.024	748	358	390	381	206	177	1.007	550	457
29	2.054	1.083	971	711	340	371	350	191	159	993	552	441
25-29	10.540	5.509	5.031	3.660	1.772	1.888	1.843	968	875	5.037	2.769	2.268
30	2.317	1.199	1.118	783	381	402	379	192	187	1.155	626	529
31	2.207	1.166	1.041	791	394	397	348	200	148	1.068	572	496
32	2.128	1.144	984	753	388	365	330	166	164	1.045	590	455
33	2.072	1.082	990	726	356	370	334	177	157	1.012	549	463
34	2.069	1.053	1.016	736	368	368	334	174	160	999	511	488
30-34	10.793	5.644	5.149	3.789	1.887	1.902	1.725	909	816	5.279	2.848	2.431
35	2.055	1.084	971	706	355	351	328	163	165	1.021	566	455
36	1.981	1.045	936	709	360	349	307	158	149	965	527	438
37	1.831	948	883	660	330	330	297	146	151	874	472	402
38	1.983	1.050	933	673	340	333	323	171	152	987	539	448
39	1.885	1.042	843	644	349	295	323	164	159	918	529	389
35-39	9.735	5.169	4.566	3.392	1.734	1.658	1.578	802	776	4.765	2.633	2.132
40	2.141	1.114	1.027	727	373	354	325	153	172	1.089	588	501
41	1.761	942	819	597	311	286	311	170	141	853	481	392
42	1.856	1.025	831	582	314	268	343	179	164	931	532	399
43	2.009	1.121	888	648	352	296	312	167	145	1.049	602	447
44	1.913	1.022	891	608	311	297	335	189	146	970	522	448
40-44	9.680	5.224	4.456	3.162	1.661	1.501	1.626	858	768	4.892	2.705	2.187
45	1.751	975	776	546	300	246	270	147	123	935	528	407
46	1.763	948	815	535	272	263	258	135	123	970	541	429
47	1.384	792	592	389	240	149	236	127	109	759	425	334
48	1.455	758	697	410	220	190	242	126	116	803	412	391
49	1.470	784	686	406	202	204	238	122	116	826	460	366
45-49	7.823	4.257	3.566	2.286	1.234	1.052	1.244	657	587	4.293	2.366	1.927
50	2.243	1.183	1.060	623	334	289	357	187	170	1.263	662	601
51	1.846	942	904	513	249	264	275	144	131	1.058	549	509
52	1.990	1.020	970	541	283	258	319	176	142	1.131	561	570
53	1.948	1.009	939	483	238	245	303	152	151	1.162	619	543
54	2.221	1.100	1.121	585	286	299	360	179	181	1.276	635	641

ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ
ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΚΩΔΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ			ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
50 54	10.248	5.254	4.994	2.745	1.390	1.355	1.613	838	775	5.890	3.026	2.864
55	2.417	1.242	1.175	585	292	293	349	181	168	1.483	769	714
56	2.323	1.124	1.199	478	234	244	348	158	190	1.497	732	765
57	2.388	1.240	1.148	550	275	275	339	181	158	1.499	784	715
58	2.264	1.152	1.112	507	246	261	336	181	155	1.421	725	696
59	2.274	1.179	1.095	497	251	246	356	181	175	1.421	747	674
55 59	11.666	5.937	5.729	2.617	1.298	1.319	1.728	882	846	7.321	3.757	3.564
60	3.132	1.527	1.605	632	307	325	495	250	245	2.005	970	1.035
61	2.151	1.158	993	467	262	205	326	159	167	1.358	737	621
62	2.498	1.196	1.302	539	257	282	356	161	195	1.603	778	825
63	2.137	1.098	1.039	425	211	214	300	150	150	1.412	737	675
64	2.526	1.203	1.323	457	217	240	421	210	211	1.648	776	872
60 64	12.444	6.182	6.262	2.520	1.254	1.266	1.898	930	968	8.026	3.998	4.028
65	2.510	1.157	1.353	506	212	294	380	166	214	1.624	779	845
66	2.206	1.007	1.199	421	178	243	333	155	178	1.452	674	778
67	1.579	755	824	297	130	167	239	104	135	1.043	521	522
68	1.735	766	969	320	132	188	230	107	123	1.185	527	658
69	1.419	736	683	273	131	142	210	104	106	936	501	435
65 69	9.449	4.421	5.028	1.817	783	1.034	1.392	636	756	6.240	3.002	3.238
70	2.216	957	1.259	417	172	245	316	131	185	1.483	654	829
71	1.124	575	549	201	100	101	150	79	71	773	396	377
72	1.409	617	792	252	101	151	176	79	97	981	437	544
73	1.382	622	760	228	101	127	178	81	97	976	440	536
74	1.296	574	722	222	87	135	182	82	100	892	405	487
70 74	7.427	3.345	4.082	1.320	561	759	1.002	452	550	5.105	2.332	2.773
75	1.695	786	909	294	107	187	257	124	133	1.144	555	589
76	1.378	628	750	233	108	125	164	79	85	981	441	540
77	1.170	531	639	197	85	112	161	83	78	812	363	449
78	1.815	732	1.083	282	104	178	266	104	162	1.267	524	743
79	1.136	550	586	190	85	105	155	71	84	791	394	397
75 79	7.194	3.227	3.967	1.196	489	707	1.003	461	542	4.995	2.277	2.718
80	1.711	646	1.065	296	104	192	215	79	136	1.200	463	737
81	1.010	525	485	140	69	71	133	70	63	737	386	351

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ
ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ			ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
82	897	414	483	123	55	68	115	42	73	659	317	342
83	800	357	443	122	51	71	115	52	63	563	254	309
84	736	310	426	130	49	81	86	38	48	520	223	297
82-84	5.154	2.252	2.902	811	328	483	664	281	383	3.679	1.643	2.036
85	767	317	450	120	41	79	99	37	62	548	239	309
86	588	280	308	83	35	48	77	35	42	428	210	218
87	465	188	277	58	27	31	77	25	52	330	136	194
88	393	163	230	40	13	27	52	23	29	301	127	174
89	268	112	156	44	21	23	35	11	24	189	80	109
85-89	2.481	1.060	1.421	345	137	208	340	131	209	1.796	792	1.004
90	478	145	333	74	20	54	69	21	48	335	104	231
91	100	47	53	17	6	11	14	9	5	69	32	37
92	110	42	68	13	4	9	9	3	6	88	35	53
93	69	29	40	9	2	7	11	5	6	49	22	27
94	60	15	45	10	1	9	10	4	6	40	10	30
90-94	817	278	539	123	33	90	113	42	71	581	203	378
95	51	17	34	7	2	5	3	1	2	41	14	27
96	19	9	10	2	1	1	3	1	2	14	7	7
97	15	6	9	3	2	1	2	0	2	10	4	6
98	16	4	12	3	0	3	2	1	1	11	3	8
99	8	2	6	3	1	2	2	1	1	3	0	3
95-99	109	38	71	18	6	12	12	4	8	79	28	51
100	39	9	30	5	1	4	8	0	8	26	8	18

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΔΗΜΟΙ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	ΘΗΛΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
2.7 ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ													
ΣΥΝΟΛΟ	92.619	47.284	7.566	8.100	8.186	11.147	10.285	45.334	6.815	7.170	6.750	12.383	12.216
2.7.1 ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΛΑΜΩΝ													
ΣΥΝΟΛΟ	20.869	10.609	1.866	2.068	1.892	2.864	1.919	10.260	1.752	1.820	1.555	2.755	2.378
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ	607	303	61	63	71	87	26	299	76	58	61	63	41
ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΝΟΣ	182	72	7	9	5	30	21	110	10	7	12	49	32
ΑΓΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΟΥ	294	153	20	20	28	36	43	141	22	16	22	30	51
ΑΓΡΙΑΔΟΥ	211	104	19	21	21	26	17	107	23	20	17	23	24
ΑΙΘΑΙΑΙ	326	171	49	27	36	35	24	155	26	21	31	37	40
ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	410	205	28	25	35	62	50	205	27	35	26	57	60
ΑΛΕΙΟΜΙΡΩΝ	89	49	11	14	7	14	3	40	8	10	9	8	5
ΑΛΩΝΙΩΝ	194	92	16	15	16	25	21	102	13	17	12	28	32
ΑΜΝΙΟΥ	224	111	0	21	20	40	22	113	8	15	9	37	44
ΑΜΦΕΙΑΙ	658	327	87	67	56	79	38	331	72	87	39	76	57
ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΥ	126	65	14	11	7	16	17	61	12	5	7	16	21
ΑΝΟΙΞΑΙ	487	242	45	42	43	50	62	245	32	46	38	57	72
ΑΝΕΙΚΑΛΑΜΟΥ	345	171	35	36	39	39	23	174	39	32	34	46	23
ΑΡΙΟΣ	1.354	666	119	144	95	164	125	688	117	138	103	185	145
ΑΡΙΟΚΟΡΙΟΥ	294	152	33	23	27	35	34	142	20	21	26	33	42
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	339	186	36	18	41	45	48	153	32	11	23	44	41
ΑΦΑΡΩΝ	1.247	645	98	119	111	165	152	602	100	113	75	162	152
ΑΓΙΟΠΟΛΟΥΛΑΙΑΣ	153	80	7	23	8	27	15	73	9	13	11	23	17
ΒΑΛΑΝΙΔΙΑΣ	112	64	11	10	12	21	10	48	8	12	5	17	6
ΒΡΟΜΟΚΡΥΣΗΣ	158	78	16	9	13	21	19	80	17	12	9	23	19
ΔΟΛΙΩΝ	375	193	25	25	34	73	36	182	25	23	23	49	62
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	352	171	27	34	25	59	25	181	36	25	24	56	40
ΕΠΟΧΩΡΙΟΥ	396	206	14	32	43	60	53	190	16	28	26	64	56
ΘΑΛΑΜΩΝ	126	96	15	19	13	28	20	100	15	12	10	29	34
ΘΟΥΡΙΑΣ	1.140	567	107	122	117	138	83	573	110	119	97	134	113
ΚΑΜΠΟΥ	599	300	62	85	93	79	54	299	65	64	34	82	54
ΚΑΡΔΑΜΥΛΗΣ	180	93	8	19	11	34	21	87	9	15	8	15	20
ΚΑΡΔΑΜΥΛΗΣ	574	289	36	50	59	91	53	285	29	55	52	82	67
ΚΑΡΥΟΠΟΡΙΟΥ	91	49	4	10	5	20	8	42	5	9	2	13	13
ΚΑΣΤΑΝΙΑΣ	196	99	23	15	15	21	25	97	17	6	15	25	35
ΚΕΚΙΟΥ	262	139	22	26	27	38	26	123	21	20	19	36	27
ΚΑΤΣΑΒΑΣ	182	95	14	15	10	32	21	87	8	12	10	30	27
ΚΑΛΑΜΑ	231	123	17	38	17	34	22	108	17	18	14	30	24
ΚΑΣΤΡΟΝ	758	375	84	67	78	91	54	383	100	72	68	82	61
ΜΑΚΑΡΙΑ	195	99	11	17	12	35	29	96	8	7	9	35	37
ΜΙΚΡΟΜΑΝΗΣ	735	429	59	161	52	83	65	306	43	47	50	81	85
ΜΕΛΟΥΝΗΣ	204	115	19	18	29	29	18	93	20	15	14	29	15
ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ	1.124	526	103	158	116	132	66	548	106	132	119	96	90
ΝΟΜΙΤΣΗ	152	73	7	13	9	33	11	83	8	10	9	30	26
ΠΗΓΑΔΙΩΝ	251	141	32	26	33	37	13	110	25	27	26	25	7
ΣΠΟΡΑΔΑ	149	72	16	19	15	22	11	77	14	11			
ΦΑΡΑΚΛΟΥ	411	204	37										

ΔΗΜΟΙ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΗΘ. ΦΥΛΩΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	ΘΗΛΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
ΒΟΛΙΑΝΗΣ	229	121	24	24	24	33	16	108	28	25	15	27	13
ΒΡΟΛΑΣΣΙΟΥ	435	204	37	38	31	63	35	231	40	42	30	62	57
ΒΡΟΣΙΝΑΙΟΥ	201	94	18	11	17	29	19	107	16	18	13	26	34
ΒΥΡΓΟΥ	181	79	13	10	14	23	19	102	19	10	18	28	27
ΓΕΓΚΑΛΟΥ	176	84	13	13	12	26	20	92	9	8	14	35	26
ΔΑΣΟΧΩΡΙΑΣ	236	112	23	17	29	32	11	124	23	21	24	36	21
ΕΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	554	288	56	50	64	80	38	266	32	45	49	70	70
ΕΤΑΜΑΤΙΝΟΥ	128	79	11	26	8	22	12	49	7	14	6	18	6
ΕΤΑΥΡΟΠΗΓΕΙΟΥ	525	268	57	65	39	69	38	257	54	50	39	68	46
ΙΘΩΡΙΑΝΙΚΩΝ	293	152	28	28	23	51	22	141	27	27	16	41	30
ΙΡΑΧΗΛΑΣ	207	93	13	14	14	37	15	114	8	11	22	34	19
ΓΕΕΡΙΟΝ	258	129	22	13	19	43	32	129	17	17	16	44	35
					2.7.2 ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΛΛΗΝΙΚΗ								
ΣΥΝΟΛΟ	24.856	12.616	2.025	2.064	2.107	3.502	2.918	12.240	1.801	1.816	1.659	3.361	3.603
ΔΗΜΟΙ													
ΑΝΑΡΟΥΣΗΣ	780	395	67	69	82	98	84	385	56	69	50	105	105
ΝΕΑΣΠΑΡΑ	1.405	704	142	131	133	179	119	701	136	136	121	144	164
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΑΘΡΑΜΙΟΥ	629	322	52	61	58	90	61	306	36	45	46	104	75
ΑΓΡΙΑΛΑΣ	137	71	9	5	9	27	16	66	6	8	9	19	24
ΑΓΡΙΑΘΟΥΛΙΟΥ	123	67	9	11	8	12	27	56	4	6	4	11	31
ΑΜΦΙΘΕΑΣ	512	260	53	36	60	75	36	252	45	50	30	70	57
ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ	413	209	45	40	32	58	34	204	41	35	35	46	47
ΑΝΘΑΝΕΙΑΣ	169	83	25	13	12	18	15	86	16	12	12	19	27
ΑΝΘΟΥΣΗΣ	139	73	9	9	17	17	21	66	13	8	13	17	15
ΑΝΩ ΜΕΛΙΤΕΙΑΣ	169	92	8	15	16	24	29	76	7	7	6	25	31
ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΕΙΟΥ	369	185	25	29	27	52	53	183	23	18	29	53	69
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ	557	280	31	57	45	75	72	277	35	41	31	71	97
ΑΡΣΙΝΟΗΣ	241	121	17	15	29	19	41	120	19	11	21	32	37
ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ	1.038	546	116	84	96	142	106	492	84	81	73	116	138
ΒΕΛΙΚΑΣ	330	158	25	23	33	43	34	172	32	30	33	44	33
ΒΟΥΤΑΙΝΗΣ	184	90	14	7	10	24	35	94	11	11	8	30	34
ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ	39	22	0	1	1	7	11	17	0	0	2	5	10
ΒΕΡΓΑΔΑ	417	188	31	30	34	63	31	229	42	38	27	52	69
ΒΙΑΒΟΛΙΤΣΙΟΥ	729	430	87	69	57	155	113	499	73	65	64	136	161
ΒΙΟΛΙΩΝ	415	210	31	43	34	60	42	205	32	27	36	55	50
ΒΡΑΙΝΑΙ	76	40	3	11	4	14	8	36	2	4	3	12	15
ΒΛΑΧΟΓΕΡΚΑΝΙΣΤΑ	334	141	31	33	41	52	24	153	23	22	24	48	36
ΕΥΑΙ	489	353	75	51	75	88	64	136	65	60	43	86	82
ΖΕΡΜΠΙΣΙΩΝ	212	105	3	23	16	32	26	107	9	12	11	39	36
ΖΕΥΓΟΛΑΤΕΙΟΥ	599	293	44	55	47	78	71	306	47	45	44	88	82
ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣ	143	56	7	11	5	19	22	77	5	12	5	21	34
ΚΑΛΑΜΑΡΑ	133	75	11	15	9	19	21	58	4	9	3	25	17
ΚΑΛΑΜΠΟΚΗΣ	414	216	33	32	32	68	51	198	21	25	27	61	64
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΡΑΧΗΣ	202	106	19	17	19	29	23	96	15	17	11	28	25
ΚΑΛΥΒΙΩΝ													

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΔΗΜΟΙ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΝΘΟΤΕΜ. ΠΟΛ ΤΟΝ ΦΥΛΩΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	ΘΗΛΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
ΚΑΤΣΑΡΟΥ	598	297	53	46	40	85	73	301	40	42	40	80	99
ΚΑΤΩ ΜΕΑΡΕΙΑΣ	423	200	20	30	28	65	57	223	27	26	22	68	80
ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ	175	78	15	8	12	29	14	97	21	13	14	27	22
ΚΕΦΑΛΑΙΝΟΥ	191	102	17	17	15	26	27	89	14	11	13	20	29
ΚΕΦΑΛΟΠΥΛΟΥ	158	78	5	11	5	21	36	80	7	5	5	19	44
ΚΑΗΜΑΤΟΣ	130	66	13	11	15	16	11	64	19	6	9	18	12
ΚΟΡΟΝΗΑΕΑΣ	115	58	4	10	11	18	15	57	7	11	4	17	18
ΚΟΥΤΣΟΦΑΡΗ	135	65	6	11	5	25	18	70	7	8	5	27	23
ΚΟΝΤΣΑΝΤΙΝΟΥ	221	105	8	14	15	27	41	116	8	8	13	31	56
ΛΑΚΠΑΙΝΗΣ	290	141	16	27	18	42	38	149	22	19	16	42	50
ΛΕΥΚΟΧΩΡΑΣ	295	155	24	31	25	34	41	140	17	17	18	39	49
ΛΟΥΤΡΟΥ	140	69	9	10	6	27	17	71	9	9	6	25	22
ΛΥΚΟΤΡΑΦΟΥ	325	169	24	29	21	51	44	156	16	21	17	61	41
ΜΑΓΓΑΝΙΑΚΟΥ	183	93	11	11	17	30	24	90	14	9	15	26	26
ΜΑΓΟΥΛΑΣ	161	74	8	12	13	15	26	87	14	16	7	24	26
ΜΑΛΕΝΗΣ	175	89	11	17	20	20	21	86	14	13	11	23	25
ΜΑΛΑΣ	169	81	16	14	13	19	20	87	11	8	12	21	35
ΜΑΝΔΡΑΣ	89	50	3	12	3	11	21	39	0	5	3	15	16
ΜΑΝΕΤΗ	456	233	48	37	44	70	34	223	47	42	29	66	39
ΜΑΝΙΖΑΡΙΟΥ	146	79	11	12	14	20	21	68	6	3	13	19	27
ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙΟΥ ΙΟΘΜΗΣ	405	208	42	21	40	56	49	197	24	25	32	53	63
ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙΟΥ ΠΑΜΙΣΟΥ	356	185	25	38	34	53	35	171	24	30	30	32	35
ΜΕΡΟΜΗΣ	767	389	63	55	66	121	84	378	52	57	48	112	109
ΜΙΛΑ	152	78	20	4	19	16	19	74	13	4	20	15	22
ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ	255	125	22	21	24	41	17	130	22	22	27	14	25
ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ ΙΟΘΜΗΣ	331	175	25	39	25	50	45	156	15	18	19	55	49
ΟΙΧΑΛΙΑΣ	413	214	38	30	35	62	49	199	23	25	25	63	63
ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ	182	86	10	17	7	28	24	96	11	21	13	18	33
ΠΑΡΑΠΟΥΓΚΙΟΥ	119	60	6	6	8	21	19	59	6	3	6	19	25
ΠΕΥΚΟΥ	146	78	8	16	13	24	17	68	7	13	10	17	21
ΠΙΑΛΑΙΤΡΑΣ	190	94	17	16	17	27	17	96	21	16	6	28	25
ΠΙΠΕΡΙΤΣΗΣ	133	67	6	12	10	17	22	66	4	6	9	21	26
ΠΑΛΑΙΑΜΟΠΟΥΣΗΣ	90	48	1	4	6	21	16	42	3	4	1	18	16
ΠΟΛΙΧΝΗΣ	274	142	25	16	24	34	43	132	25	12	13	31	46
ΠΟΛΥΑΘΟΥ	171	91	17	18	15	25	16	80	13	13	18	15	21
ΠΟΥΛΙΤΣΙΟΥ	70	36	2	3	5	14	12	34	4	5	2	10	13
ΡΕΥΜΑΤΙΑΣ	155	77	12	11	11	11	27	65	5	2	10	13	35
ΣΑΜΟΥ	115	71	5	14	6	25	23	64	5	9	6	25	19
ΣΚΑΛΑΣ	519	274	42	47	53	60	72	245	35	36	26	61	87
ΣΟΛΑΚΙΟΥ	175	86	16	12	17	18	21	89	11	14	9	22	33
ΣΠΙΤΑΛΙΟΥ	154	78	12	10	17	24	15	76	21	11	9	17	18
ΣΤΕΝΥΚΑΜΠΟΥ	124	66	5	9	13	22	17	58	8	9	10	18	13
ΣΤΕΡΝΑΣ	546	285	41	45	57	82	60	261	38	46	32	74	71
ΣΤΡΕΦΙΟΥ	579	299	43	59	46	85	66	280	29	43	46	87	75
ΤΡΙΚΟΡΦΟΥ	475	247	31	49	34	80	53	228	34	36	24	68	62
ΤΡΙΟΔΟΥ	229	112	22	19	25	22	19	117	19	28	20	24	26
ΤΣΟΥΚΑΛΑΙΙΚΟΥ	290	151	32	27	31	50	26	139	33	25	27	26	28
ΦΙΛΙΑ	234	119	15	14	21	34	35	115	20	20	13	34	28
ΣΥΝΟΛΟ	28.454	14.539	2.225	2.296	2.603	4.106	3.311	13.915	2.026	2.124	2.004	4.822	2.939

2.715 ΕΚΑΡΚΙΑ ΠΥΛΑΙΑΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΥΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΔΗΜΟΙ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΜΦΟΤΕΡΑ ΤΟΝ ΤΟΜΕΙΣ	ΑΡΡΕΝΕΣ						ΘΗΛΕΙΣ					
	ΣΥΝΟΛΟ	ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
ΔΗΜΟΙ													
ΨΥΧΟΥ	2.473	1.260	241	221	224	326	198	1.213	208	222	226	299	258
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΑΑΡΙΑΝΗΣ	305	155	18	22	24	45	46	150	18	15	25	42	50
ΑΚΡΙΤΟΧΩΡΙΟΥ	303	156	20	30	34	44	28	147	21	32	23	44	27
ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ	140	75	6	13	4	35	17	65	3	10	6	27	19
ΑΝΑΔΟΚΟΡΙΟΥ	356	187	27	21	34	53	52	169	28	15	25	42	59
ΑΝΕΙΑΣΤΕΙΟΥ	660	327	39	51	54	116	67	313	33	39	36	115	90
ΒΑΛΕΗ	169	83	8	9	14	36	14	86	10	10	9	41	16
ΒΑΛΧΟΒΟΥΛΑΟΥ	1.372	602	117	105	108	160	112	570	93	89	100	135	153
ΒΟΥΝΑΡΙΩΝ	226	110	11	20	15	38	26	116	11	16	16	35	38
ΓΑΥΡΑΔΑΝ	242	139	20	22	17	57	23	121	11	27	20	39	31
ΔΑΡΑ	459	238	48	31	32	67	55	220	22	35	23	68	72
ΔΡΟΣΙΑΣ	115	49	5	3	10	18	13	66	10	6	2	26	22
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ	488	256	37	44	44	64	67	232	39	51	40	48	74
ΖΚΑΛΙΝΗΣ	342	175	21	24	20	59	47	167	11	22	20	56	60
ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	98	48	5	6	7	10	20	50	10	5	5	6	22
ΚΑΛΑΙΟΣΑΙ	556	287	47	43	47	85	65	269	44	39	30	78	78
ΚΑΛΟΚΟΡΙΟΥ	209	103	16	7	26	32	22	106	17	17	19	27	26
ΚΑΛΛΑΝΙΟΥ	297	152	18	29	20	39	66	145	16	15	21	39	54
ΚΑΡΠΟΦΟΡΙΩΝ	340	173	11	27	44	45	24	167	30	32	29	48	28
ΚΑΣΤΑΝΙΩΝ	43	23	3	2	1	5	7	20	3	3	2	5	7
ΚΟΚΚΙΝΟΥ	110	66	8	5	16	13	24	52	5	7	5	14	21
ΚΟΝΔΟΥ	114	57	5	15	8	16	15	57	8	10	6	18	15
ΚΟΡΥΦΑΣΙΟΥ	688	338	48	48	54	119	69	350	56	43	56	104	91
ΚΟΡΩΝΗΣ	1.774	924	158	189	199	219	159	870	144	155	165	234	172
ΚΟΥΚΚΟΥΝΑΡΑΣ	643	341	74	70	65	74	58	302	50	61	56	75	60
ΚΟΥΡΙΑΚΙΟΥ	162	87	14	12	12	25	26	75	11	17	9	20	18
ΚΡΕΜΜΥΔΙΟΥ	947	457	72	72	89	115	86	490	84	81	81	125	119
ΚΥΝΗΓΟΥ	506	283	76	32	42	90	103	225	17	33	19	57	99
ΛΑΧΑΝΑΔΑΣ	164	91	25	13	17	16	20	73	11	8	12	15	27
ΛΟΥΤΣΑ	1.002	522	68	91	88	145	135	480	54	61	77	158	130
ΛΥΚΕΙΟΝ	90	48	4	3	7	14	20	42	3	1	2	15	21
ΜΑΔΙΕΣ	84	42	1	3	6	12	13	42	2	2	6	13	19
ΜΑΝΙΑΚΙΟΥ	73	38	9	2	3	11	13	35	1	3	3	11	17
ΜΑΡΓΕΛΙΟΥ	74	42	8	6	4	10	14	32	4	5	4	6	13
ΜΕΣΟΝΗΣ	1.177	580	102	98	114	153	113	597	104	103	101	137	152
ΜΕΣΟΒΟΤΑΝΟΥ	372	196	22	37	42	49	44	178	18	31	21	51	57
ΜΕΣΟΧΩΡΙΟΥ	207	106	10	12	19	28	37	101	11	10	9	29	42
ΜΕΤΑΞΟΧΩΡΙΟΥ	322	167	25	31	26	45	40	155	19	22	26	45	43
ΜΗΛΙΤΣΗΣ	286	149	12	12	29	49	47	137	14	15	13	37	58
ΜΗΛΙΟΥΣΣΟΥ	161	77	11	7	12	26	21	84	11	13	10	31	19
ΜΥΡΣΙΝΟΧΩΡΙΟΥ	125	63	10	4	10	21	18	62	7	6	9	22	18
ΝΕΑΙ ΚΟΡΩΝΗΣ	416	207	29	32	40	48	33	218	24	37	26	46	61
ΝΕΡΟΜΥΛΟΥ	454	235	48	26	45	56	60	219	30	35	31	65	58
ΝΙΚΙΤΕΡΙΟΥ	139	177	26	23	27	33	48	152	26	18	25	41	52
ΝΙΚΟΛΑΪΤΕΙΑ	125	63	1	4	10	24	24	62	5	7	6	14	30
ΠΑΝΟΥΣΑΙΩΝ	205	110	12	19	11	39	29	98	12	14	16	28	28
ΠΕΛΕΚΑΝΑΔΑΣ	247	121	19	11									

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΤΕ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΔΗΜΟΣ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΗΜΟΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΨΗΦΟΥΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ 0-14	ΑΡΡΕΝΕΣ 15-29	ΑΡΡΕΝΕΣ 30-44	ΑΡΡΕΝΕΣ 45-64	ΑΡΡΕΝΕΣ 65 +	ΘΗΛΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ	ΘΗΛΕΙΣ 0-14	ΘΗΛΕΙΣ 15-29	ΘΗΛΕΙΣ 30-44	ΘΗΛΕΙΣ 45-64	ΘΗΛΕΙΣ 65 +
ΠΕΤΡΙΤΣΕΟΥ	228	117	15	14	19	37	34	111	12	19	11	39	30
ΠΗΛΑΤΟΥ	176	91	2	9	8	29	43	85	8	4	8	31	32
ΠΥΛΑΣ	190	99	17	13	14	28	27	91	9	14	11	25	32
ΡΟΜΑΝΟΥ	360	184	24	33	29	68	30	176	27	31	24	56	38
ΣΟΥΛΗΜΑΡΙΟΥ	575	302	49	58	50	94	61	273	49	37	45	72	70
ΥΑΜΕΙΑΣ	136	70	8	9	11	17	29	66	8	8	8	21	21
ΦΑΛΑΝΘΗΣ	352	180	26	34	25	48	47	172	12	29	23	53	55
ΦΟΙΝΙΚΙΑΣ	104	54	5	5	8	21	15	50	4	7	6	15	18
ΦΟΙΝΙΚΟΥΝΤΟΣ	635	328	55	56	75	80	62	307	55	51	61	66	74
ΧΑΝΔΡΙΝΟΥ	1.002	495	77	65	95	136	122	507	84	73	85	118	147
ΧΑΡΑΚΟΠΙΟΥ (ΚΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ)	949	470	77	71	77	133	112	479	71	71	55	163	119
ΧΑΡΑΥΓΗΣ	289	143	10	10	25	36	60	146	19	16	14	44	53
ΧΑΤΖΗ	902	467	66	90	72	129	110	435	57	71	75	124	108
ΧΡΑΝΩΝ	469	236	27	31	42	87	49	233	33	38	33	68	61
ΧΡΥΣΟΚΕΛΛΑΡΙΑΣ	612	315	42	57	45	92	79	297	51	43	34	89	80
ΧΩΜΑΤΑΔΑΣ	282	150	16	14	29	43	48	132	15	14	16	40	47
					2.7.4 ΕΘΑΡΚΕΙΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ								
ΣΥΝΟΛΟ	19.439	9.520	1.450	1.674	1.584	2.625	2.137	8.919	1.216	1.410	1.449	2.591	2.442
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΑΓΑΛΙΑΝΗΣ	325	162	28	22	27	46	39	163	23	25	32	41	42
ΑΓΙΟΥ ΕΟΤΙΟΥ	173	94	21	15	17	22	19	79	12	11	13	21	22
ΑΓΡΙΑΙΑΣ	154	78	14	21	11	20	12	76	10	14	13	19	20
ΑΕΤΟΥ	811	420	65	96	72	113	74	391	65	63	66	103	94
ΑΜΠΕΛΟΝΑΣ	212	114	20	15	16	35	28	98	9	17	19	31	22
ΑΜΠΕΛΟΦΥΤΟΥ	416	205	28	22	28	59	61	211	32	32	31	64	52
ΑΝΩ ΑΜΠΡΙΟΥ	194	98	22	15	19	22	20	96	12	9	24	23	23
ΑΡΜΕΝΙΩΝ	317	162	26	14	36	43	43	155	25	18	26	34	52
ΑΡΤΕΚΙΟΥ	48	27	1	3	0	9	9	26	2	5	2	7	10
ΑΥΛΩΝΟΣ	327	166	17	16	27	41	45	161	19	21	18	44	59
ΒΑΛΑΣΑΣ	284	159	32	40	16	46	25	125	15	30	18	36	30
ΒΑΝΑΔΑΣ	154	68	11	9	11	21	16	64	12	9	11	17	17
ΒΑΓΙΑΙΚΟΥ	484	240	23	32	49	23	53	224	28	21	27	23	25
ΒΡΥΣΙΩΝ	189	101	22	19	30	31	20	88	12	13	13	28	22
ΓΑΥΚΟΡΡΙΖΙΟΥ	137	58	7	4	12	18	27	69	10	7	7	23	22
ΔΑΦΝΙΟΥ	1.629	820	117	168	155	249	131	809	96	130	155	209	212
ΕΛΑΙΑΣ	337	150	33	39	29	42	37	157	25	32	21	46	33
ΕΞΟΧΙΚΟΥ	196	104	18	24	9	32	21	92	9	14	22	29	18
ΚΑΚΑΛΕΤΡΙΟΥ	129	70	9	11	15	19	14	59	7	12	8	15	17
ΚΑΛΥΤΕΑΙΝΗΣ	101	46	3	9	6	18	10	55	7	11	10	11	16
ΚΑΛΟΓΕΡΕΙΤΟΥ	73	47	4	8	11	9	15	31	3	5	3	13	7
ΚΑΛΟΥ ΝΕΡΟΥ	661	344	44	70	61	89	68	297	37	57	50	87	66
ΚΑΜΑΡΙΟΥ	95	50	8	9	6	17	10	45	7	5	9	16	15
ΚΑΡΥΩΝ	156	64	9	9	8	24	14	72	13	15	7	16	21
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΗΣ	190	99	10	11	14	27	35	97	11	14	11	27	28
ΚΟΚΚΑ	428	220	38	26	46	58	52	208	40	21	42	37	68
ΚΟΛΑΝΑΚΙΟΥ	1.403	721	95	132	125	209	161	682	94	105	110	192	181
ΚΟΥΒΕΛΑ	219	121	25	19	20	33	25	97	11	11	14	34	27
ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ	61	34	5	4	4	7	14	34	4	4	4	12	10

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΥΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

016

ΔΗΜΟΙ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΟΥ ΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ					ΘΗΛΕΙΕΣ					
	ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	ΣΥΝΟΛΟ	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
ΑΥΚΟΥΔΕΣΙΟΥ	68	26	6	3	2	10	5	22	3	4	3	7	5
ΒΑΛΤΕΣ	105	56	14	15	4	19	2	51	13	12	8	12	6
ΒΑΛΤΟΥΣ	207	99	12	14	20	30	23	108	13	26	15	31	23
ΒΑΡΔΟΠΟΛΑΕΩΣ	418	205	45	42	33	57	28	213	33	49	31	52	48
ΒΕΤΑΞΑΔΑΣ	167	90	17	12	11	31	19	77	5	10	13	26	23
ΒΟΝΙΤΣΗΣ ΡΙΟΥ	81	41	2	6	3	11	21	40	1	0	6	14	21
ΒΟΥΤΣΑΚΙΟΥ	399	207	29	49	30	58	41	192	27	30	36	52	49
ΒΟΥΤΡΙΑΤΑΔΑΣ	205	106	25	18	25	17	21	99	22	12	19	14	32
ΜΥΡΟΥ	109	57	15	10	15	9	8	52	15	13	12	6	6
ΝΕΑΝΙ	254	124	16	23	24	32	29	130	13	23	20	40	34
ΞΗΡΟΚΑΜΠΟΥ	54	31	2	6	4	8	11	23	1	4	0	8	10
ΠΑΛΑΙΟΥ ΛΟΥΤΡΟΥ	80	43	7	7	11	10	8	37	4	8	6	11	8
ΠΕΡΑΙΚΩΝΕΡΙΟΥ	165	89	18	20	15	21	15	74	20	9	17	16	12
ΠΕΤΡΑΣ	121	65	10	4	17	18	16	56	5	5	11	17	18
ΠΛΑΤΑΝΙΟΝ	223	123	18	11	30	37	27	100	18	11	15	27	31
ΣΑΛΤΗΣ	226	126	32	29	23	27	15	100	16	26	17	17	24
ΠΟΛΥΘΕΑΣ	135	70	15	11	7	14	23	65	8	8	6	18	25
ΠΡΟΑΓΩΝΟΥ	94	45	3	6	8	13	15	49	12	6	7	9	15
ΠΥΡΓΟΥ	839	440	74	88	64	132	82	399	52	54	76	121	96
ΡΑΝΤΟΒΟΥΛΟΥ	218	120	16	16	20	35	31	98	9	12	13	29	35
ΡΑΧΩΝ	519	155	25	25	38	45	22	164	31	37	32	35	29
ΡΟΔΙΑΣ	115	67	11	17	7	10	14	46	3	11	7	12	13
ΣΕΛΛΑ	201	105	15	14	18	26	34	96	17	17	13	20	29
ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟΥ	322	152	15	15	24	49	49	170	15	15	24	54	64
ΣΙΤΟΧΩΡΙΟΥ	56	27	0	4	3	9	11	29	1	4	1	8	15
ΣΚΑΡΦΟΥ	89	50	11	5	9	14	12	39	4	5	7	13	10
ΣΠΑΤΑΣ	589	302	40	58	58	87	59	286	43	47	44	78	74
ΣΤΑΣΙΜΟΥ	124	67	8	9	14	21	15	57	10	8	8	18	13
ΣΤΑΣΙΟΥ	99	52	5	9	6	17	17	67	7	5	5	14	16
ΣΥΡΡΙΖΟΥ	139	75	14	14	10	25	12	64	5	9	10	23	17
ΤΡΙΠΥΛΑΣ	88	43	6	17	6	12	7	40	8	9	5	11	7
ΦΑΡΑΚΛΑΔΑΣ	315	169	26	34	27	42	40	146	22	21	25	40	38
ΦΑΣΣΙΑΝΩΝ	51	23	1	7	1	6	5	28	5	7	1	6	4
ΦΛΟΚΑΣ	66	32	4	1	6	10	11	34	4	3	1	14	12
ΧΑΛΑΖΟΝΙΟΥ	250	116	20	18	27	31	22	132	25	26	16	31	34
ΧΑΛΚΙΑ	161	91	19	13	12	24	23	72	13	8	20	14	17
ΨΑΡΤΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ	394	207	38	46	35	62	46	177	30	40	32	38	39
ΨΥΤΕΧΩΡΙΟΥ	192	92	11	13	9	25	35	100	12	15	15	20	38
ΨΑΡΙΟΥ	519	259	21	33	30	77	93	280	34	40	31	72	103

ΑΠΟΓΡΑΦΗ 1981

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΛΑΜΩΝ

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ → ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΟΤΩΝ: 325

- Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω κατά φύλο και οικονομική κατάσταση
Σύνολο Ελλάδος, γεωγραφικά διαμερίσματα
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Αριθμός των φύλων					Άνεργοι			
Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Χήρες	Διαζ/νοι	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Χήρες
						ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ		
147.875	42.549	91.151	12.837	1.338	74.374	25.155	46.013	2.588
2.354	2.354	0	0	0	1.218	1.218	0	0
2.365	2.365	0	0	0	1.222	1.222	0	0
2.308	2.307	1	0	0	1.177	1.177	0	0
2.256	2.255	1	0	0	1.174	1.174	0	0
2.255	2.251	3	1	0	1.157	1.157	0	0
11.538	11.532	5	1	0	5.948	5.948	0	0
2.278	2.271	7	0	0	1.163	1.162	1	0
2.260	2.235	24	0	1	1.139	1.137	2	0
2.160	2.094	66	0	0	1.146	1.142	4	0
2.058	1.952	106	0	0	1.088	1.079	9	0
1.673	1.502	166	1	4	772	767	5	0
10.429	10.054	369	1	5	5.308	5.287	21	0
1.967	1.654	310	1	2	970	955	15	0
1.859	1.471	383	1	4	972	930	42	0
2.131	1.581	542	1	7	1.129	1.049	81	0
2.244	1.549	678	5	12	1.172	1.046	123	0
2.108	1.313	782	2	11	1.069	896	170	0
10.309	7.568	2.695	10	36	5.312	4.875	431	0
2.160	1.202	946	0	12	1.120	857	262	0
2.099	1.005	1.020	3	11	1.051	753	294	3
2.149	946	1.187	3	13	1.141	725	412	0
2.138	864	1.239	5	30	1.114	660	445	0
2.054	695	1.334	5	20	1.083	544	535	0
10.540	4.712	5.726	16	86	5.509	3.539	1.948	3
2.317	705	1.586	11	15	1.199	569	620	4
2.207	581	1.604	4	18	1.166	452	707	0
2.128	537	1.555	14	22	1.144	411	723	1
2.072	438	1.593	14	27	1.082	342	727	2
2.069	373	1.643	15	38	1.053	281	759	0
10.793	2.634	7.981	58	120	5.644	2.055	3.536	7
2.055	339	1.672	13	32	1.084	261	809	2
1.981	268	1.674	7	32	1.045	206	824	1

		Θύλεις			
Δικ/νοι	Σύνολο	Άρρενες	Έγγαμες	Χήρες	Δικ/νοι
618	73.501	17.394	45.138	10.249	720
0	1.136	1.136	0	0	0
0	1.143	1.143	0	0	0
0	1.131	1.130	1	0	0
0	1.082	1.081	1	0	0
0	1.098	1.094	3	1	0
0	5.590	5.584	5	1	0
0	1.115	1.109	6	0	0
0	1.121	1.098	22	0	1
0	1.014	952	62	0	0
0	970	873	97	0	0
0	901	735	161	1	4
0	5.121	4.767	348	1	5
0	997	699	295	1	2
0	897	541	341	1	4
0	1.002	533	461	1	7
3	1.072	503	555	5	9
3	1.039	417	612	2	8
6	4.997	2.693	2.264	10	30
1	1.040	345	694	0	11
1	988	252	726	0	10
4	1.008	221	775	3	9
9	1.024	204	794	5	21
4	971	151	799	5	16
19	5.031	1.173	3.778	13	67
6	1.118	136	966	7	9
7	1.041	129	897	4	11
9	984	126	832	13	13
11	990	96	866	12	16
13	1.016	92	884	15	25
46	5.149	579	4.445	51	74
18	971	77	869	11	14
14	936	52	850	6	18

3 - Πληθυσμός πλικίας 10 ετών και άνω κατά φύλο και οικογενειακή κατάσταση
Σύνολο Ελλάδος, χαρακτηριστικά δειγματοληψίας
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Άγαμοι/ες των οποίων					Άνανδρες				
Σύνολο	Άνευρα.	Έσσευρα.	Χήρα.	Διαζ/νες	Σύνολο	Άνευρα.	Έσσευρα.	Χήρα.	Διαζ/νες
1.831	213	1.566	13	39	948	158	771	4	15
1.983	238	1.691	16	38	1.050	189	840	2	19
1.885	208	1.630	15	32	1.042	152	870	2	18
9.735	1.265	8.233	64	173	5.169	966	4.108	11	84
2.141	240	1.841	28	32	1.114	182	917	3	12
1.761	139	1.581	22	19	942	100	826	3	13
1.856	190	1.614	19	33	1.025	138	868	1	18
2.009	167	1.773	30	39	1.121	130	966	4	21
1.913	128	1.706	34	45	1.022	89	905	4	24
9.680	864	8.515	133	168	5.224	639	4.482	15	88
1.751	132	1.559	30	30	975	97	853	3	22
1.763	136	1.556	43	28	948	89	836	5	18
1.384	89	1.245	25	25	792	60	708	6	18
1.455	90	1.305	36	24	758	62	676	6	14
1.470	107	1.306	37	20	784	66	697	7	14
7.823	554	6.971	171	127	4.257	374	3.770	27	86
2.243	154	1.999	63	27	1.183	96	1.059	11	17
1.846	116	1.625	68	37	942	63	845	14	20
1.990	122	1.781	66	21	1.020	73	925	11	11
1.948	110	1.726	81	31	1.009	59	921	11	18
2.221	126	1.962	103	30	1.100	73	999	13	15
10.248	628	9.093	381	146	5.254	364	4.749	60	81
2.417	168	2.094	116	39	1.242	91	1.104	30	17
2.323	112	2.064	127	20	1.124	62	1.027	22	13
2.388	130	2.095	140	23	1.240	69	1.137	21	13
2.264	117	1.968	153	26	1.152	58	1.056	26	12
2.274	138	1.943	165	28	1.179	65	1.071	28	15
11.666	665	10.164	701	136	5.937	345	5.395	127	70
3.132	190	2.637	277	28	1.527	78	1.396	36	17
2.151	117	1.801	202	31	1.158	52	1.048	41	17
2.498	139	2.071	260	28	1.196	59	1.059	59	9
2.137	95	1.780	237	25	1.098	40	995	51	12
2.526	128	2.064	303	31	1.203	55	1.086	52	10
12.444	669	10.353	1.279	143	6.182	284	5.594	239	65

Σύνολο	Ανεμος	Εσοχικ.	Χίονι	Δι.αέ/νου
883	55	795	9	24
933	49	851	14	19
843	56	760	13	14
4.566	299	4.125	53	89
1.027	58	924	25	20
819	39	755	19	6
831	52	746	18	15
888	37	807	26	18
891	39	801	30	21
4.456	225	4.033	118	80
776	35	706	27	8
815	47	720	38	10
592	29	537	19	7
697	28	629	30	10
686	41	609	30	6
3.566	180	3.201	144	41
1.060	58	940	52	10
904	53	780	54	17
970	49	856	55	10
939	51	805	70	13
1.121	53	963	90	15
4.994	264	4.344	321	65
1.175	77	990	86	22
1.199	50	1.037	105	7
1.148	61	958	119	10
1.112	59	912	127	14
1.095	73	872	137	13
5.729	320	4.769	574	66
1.505	112	1.241	241	11
993	65	753	161	14
1.302	80	1.002	201	19
1.039	55	785	186	13
1.323	73	978	251	21
5.262	385	4.759	1.040	78

Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαΐου 1991

Αιτούντων την ιθύνση					Αποφυγή					Θύλεα				
Σύνολο	Αγαμοι	Εγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι	Σύνολο	Αγαμοι	Εγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι	Σύνολο	Αγαμοι	Εγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι
2.510	129	1.999	366	26	1.157	53	1.051	46	7	1.353	76	938	320	19
2.206	114	1.724	348	20	1.007	40	917	42	8	1.199	74	807	306	12
1.579	81	1.224	264	10	755	35	673	44	3	824	46	551	220	7
1.735	108	1.291	319	17	766	38	677	47	4	969	70	614	272	13
1.419	75	1.068	264	12	796	27	659	44	6	683	48	409	220	6
9.449	507	7.296	1.561	85	4.421	193	3.977	223	28	5.028	314	3.319	1.338	57
2.216	116	1.549	526	25	957	40	827	80	10	1.259	76	722	446	15
1.124	58	825	233	8	575	22	501	47	5	549	36	324	186	3
1.409	58	965	379	7	617	25	530	59	3	792	33	435	320	4
1.382	61	990	325	6	622	20	550	49	3	760	41	440	276	3
1.296	55	896	350	5	574	18	491	63	2	722	37	395	287	3
7.427	348	5.215	1.813	51	3.345	125	2.899	298	23	4.082	223	2.916	1.515	28
1.695	79	1.113	489	14	786	23	648	111	4	909	56	465	378	10
1.378	62	918	393	5	628	15	531	79	3	750	47	387	314	2
1.170	56	764	342	8	531	20	439	75	3	639	36	331	267	5
1.815	57	1.096	655	7	732	12	580	139	1	1.083	45	516	516	6
1.136	37	659	437	3	550	13	421	113	3	586	24	238	324	0
7.194	291	4.550	2.316	37	3.227	83	2.619	517	14	3.967	208	1.937	1.799	23
1.711	67	874	769	7	646	19	499	135	3	1.065	48	385	628	4
1.010	27	566	414	3	525	10	392	132	1	485	17	184	282	2
897	24	502	369	2	414	8	326	80	0	483	16	176	289	2
800	35	395	369	1	357	9	254	93	1	443	26	141	276	0
796	23	365	344	4	310	5	217	86	2	425	18	148	258	2
5.154	176	2.702	2.259	17	2.252	51	1.668	526	7	2.902	125	1.094	1.733	10
767	25	335	405	2	317	4	210	103	0	450	21	125	302	2
588	16	265	306	1	280	9	174	97	0	308	7	91	209	1
463	5	184	274	2	188	4	111	73	0	277	1	73	201	2
393	11	160	222	0	163	3	100	60	0	230	8	60	162	0
268	10	89	168	1	112	2	62	47	1	156	8	27	121	0
2.481	67	1.033	1.375	6	1.060	22	657	380	1	1.421	45	376	995	5
478	8	128	340	2	145	4	81	60	0	333	4	47	280	2
100	1	39	60	0	47	0	25	22	0	53	1	14	38	0
110	1	29	80	0	42	0	20	22	0	68	1	9	58	0
69	0	20	49	0	29	0	15	14	0	40	0	5	35	0
60	0	7	53	0	15	0	5	10	0	45	0	2	43	0

Πίνακας 3 - Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω κατά φύλο και οικογενειακή κατάσταση
Σύνολο Ελλάδος, κεντρικά διαμερίσματα
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Ηλικία	Αγαστέρων των φύλων					Άρρενες					Θήλυκα				
	Σύνολο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι	Σύνολο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι	Σύνολο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι	Διαζ/νοι
94	817	10	223	582	2	278	4	146	128	0	539	6	77	454	2
95	51	2	13	36	0	17	1	9	7	0	34	1	4	29	0
96	19	0	4	15	0	9	0	3	6	0	10	0	1	9	0
97	15	0	1	14	0	6	0	1	5	0	9	0	0	9	0
98	16	2	1	13	0	4	0	1	3	0	12	2	0	10	0
99	8	0	3	5	0	2	0	2	0	0	6	0	1	5	0
99	109	4	22	83	0	38	1	16	21	0	71	3	6	62	0
100	39	1	5	33	0	9	0	3	6	0	30	1	2	27	0

Πίνακας 5 - Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης
Σύνολο Ελλάδος κατά αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, διαμερίσματα απογραφής και νομούς.
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Σύνολο	Μεταπτυχιακό	Πτυχίο Α.Ε.Ι.	Πτυχίο Τ.Ε.Ι. (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)	Πτυχίο Ανωτέρας Σχολής	Απολυτήριο Ανωτέρας Σχολής ή ΕΠΛ	Απολυτήριο Λυκείου ή Εξατάξιου Γυμνασίου	Πτυχίο Τ.Ε.Α.	Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	Απολυτήριο Γενικού Λυκείου Γυμνασίου	Απολυτήριο Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου	Απολυτήριο Δημοτικού	Δεν τε- λείωσε το Δ/κό σχ. Εφηβικά και ανάγνωση	Δεν τε- λείωσε το Δ/κό κα- Δ/κά Εφηβ. και ανάγνωση	Δεν γρά- τσε στο Δ/κό κα- Δεν ξέρει ανάγνωση
ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ															
Αμφοτέρων των φύλων	147.875	221	6.455	1.257	762	1.679	23.102	861	1.415	17.618	6.977	55.518	16.835	5.367	9.818
10-14	11.538	0	0	0	0	0	0	0	0	794	89	6.829	3.710	41	75
15-19	10.429	0	0	0	0	573	2.093	139	74	5.916	541	910	86	20	103
20-24	10.309	5	488	199	48	869	4.096	302	207	1.592	784	1.579	59	23	124
25-29	10.540	33	1.104	370	101	139	3.343	197	280	1.518	756	2.450	94	43	112
30-34	10.793	32	1.090	238	108	41	3.155	76	281	1.238	671	3.583	127	50	103
35-39	9.735	23	1.024	141	115	13	2.219	58	213	1.113	756	3.696	181	58	125
40-44	9.680	36	881	131	85	18	1.801	34	167	867	586	4.544	309	82	109
45-49	7.823	27	487	65	71	11	1.221	17	73	657	398	3.938	501	141	166
50-54	10.248	25	426	58	85	6	1.272	16	55	667	499	5.120	1.100	372	477
55-59	11.666	13	350	28	59	3	1.366	12	32	795	551	4.854	1.936	662	1.005
60-64	12.444	9	270	21	43	1	1.163	7	13	660	427	5.471	2.495	802	1.062
65-69	9.449	8	136	5	29	3	555	2	10	414	312	4.432	1.830	710	1.003
70-74	7.427	4	84	2	16	0	278	2	4	371	237	3.172	1.409	651	1.123
75 +	15.794	6	115	5	22	2	600	5	6	1.016	370	4.890	2.814	1.712	4.231
Αρσενικά	74.374	155	3.774	712	547	887	12.112	634	1.239	10.522	4.686	29.151	7.014	1.363	1.578
10-14	5.948	0	0	0	0	0	0	0	0	399	55	3.511	1.932	21	30
15-19	5.308	0	0	0	0	280	889	88	70	3.029	326	526	35	13	52
20-24	5.312	2	180	90	35	451	1.840	217	168	920	471	826	36	14	62
25-29	5.509	21	498	202	68	95	1.561	140	244	802	461	1.272	59	23	69
30-34	5.644	23	611	151	74	24	1.457	65	246	700	399	1.766	59	22	57
35-39	5.169	15	620	83	89	8	1.056	49	183	643	462	1.782	80	28	65
40-44	5.224	24	548	75	84	13	933	28	154	556	406	2.195	145	31	51
45-49	4.257	20	320	33	51	9	683	12	66	454	274	2.065	187	39	64
50-54	5.254	18	288	32	43	4	790	13	49	454	349	2.672	300	91	91
55-59	5.937	11	262	18	41	2	930	8	28	578	417	2.588	688	173	193
60-64	6.182	5	189	15	30	0	887	7	13	504	337	2.856	987	201	181
65-69	4.421	8	97	5	22	0	415	1	9	329	241	2.062	639	162	132
70-74	3.345	4	66	1	11	0	209	2	3	250	184	1.755	561	148	121
75 +	6.854	4	95	8	19	1	472	4	6	864	314	2.975	1.287	397	426
Θήλεις	73.501	66	2.681	545	215	792	10.990	227	176	7.096	2.291	26.367	9.811	4.004	8.240
10-14	5.590	0	0	0	0	0	0	0	0	395	34	3.318	1.778	20	45
15-19	5.121	0	0	0	0	293	1.204	45	4	2.887	215	384	51	7	51
20-24	4.997	3	308	109	13	418	2.196	85	39	672	313	753	23	9	62
25-29	5.031	12	606	168	33	44	1.782	57	36	716	295	1.178	35	20	49
30-34	5.149	9	479	87	34	17	1.699	11	35	538	282	1.817	68	28	46
35-39	4.566	8	404	52	26	5	1.163	9	30	470	294	1.914	101	30	60
40-44	4.456	12	333	55	21	5	868	6	13	311	180	2.349	164	51	58
45-49	3.566	7	167	32	20	2	538	5	7	203	124	1.923	334	102	102
50-54	4.994	7	138	26	22	2	482	3	6	213	150	2.448	810	281	396

Πίνακας 3 [illegible]

Σύνολο Ελλάδος κατά αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, γεωγραφικά διαμερίσματα και νομοί.

Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Σύνολο	Μεταπτυχιακό	Πτυχίο Α.Ε.Ι.	Πτυχίο Τ.Ε.Ι. (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)	Πτυχίο Ανωτέρας Σχολής	Φοιτά σε ΑΕΙ, ΤΕΙ ή Ανωτέρα Σχολή	Απολυτήριο Γεν. Λυκείου ή εξατάξιου Γυμνασίου ή ΕΠΛ	Πτυχίο Τ.Ε.Λ.	Πτυχίο Τ.Ε.Σ.	Απολυτήριο τριταξίου Γυμνασίου	Εγκατέλειψε το Γυμνάσιο	Απολυτήριο Δημοτικού	Δεν τελείωσε το Δ/κό αλλά ξέρει γραφή και ανάγνωση	Δεν τελείωσε το Δ/κό και δεν ξέρει γραφή και ανάγνωση	Δεν γοήτησε στο Δ/κό και δεν ξέρει γραφή και ανάγνωση
55-59	5.729	2	88	10	18	1	436	4	4	217	134	2.266	1.248	489	812
60-64	6.262	4	81	6	13	1	276	0	0	156	90	2.615	1.538	601	881
65-69	5.028	0	39	0	7	3	140	1	1	85	71	2.070	1.192	548	871
70-74	4.082	0	18	1	5	0	69	0	1	81	53	1.417	932	503	1.002
75 +	8.930	2	20	5	3	1	128	1	0	152	56	1.915	1.527	1.315	3.805

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ, ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΑΣΤΙΚΕΣ (ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ),
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ	ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ: ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ Η ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΙ	ΒΟΗΘΟΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ	ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ ΘΕΣΗ
			ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ				
ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	63.817	3.198	25.401	23.444	6.689	2.637	2.448
0 - 14	156	0	13	46	50	37	10
15-19	2.350	20	193	723	434	873	107
20-24	6.676	116	1.025	2.765	1.072	1.211	487
25-29	7.739	285	1.987	3.771	839	398	459
30-34	7.926	420	2.436	3.960	623	94	393
35-39	7.137	408	2.521	3.438	484	15	271
40-44	6.911	462	2.647	3.084	473	7	238
45-49	5.239	321	2.348	2.016	408	2	144
50-54	6.197	387	3.166	1.901	602	0	141
55-59	5.828	396	3.459	1.151	706	0	116
60-64	4.675	263	3.322	461	572	0	57
65-69	1.625	72	1.231	83	224	0	15
70-74	736	31	566	26	103	0	10
75 +	622	17	487	19	99	0	0
ΑΡΡΕΝΕΣ	45.091	2.699	20.929	15.920	2.665	1.340	1.538
0 - 14	114	0	11	36	43	20	4
15-19	1.433	13	150	485	337	388	60
20-24	4.381	87	787	1.712	850	659	286
25-29	5.232	233	1.580	2.307	589	218	305
30-34	5.494	339	2.019	2.536	313	48	239
35-39	5.006	333	2.088	2.291	126	2	166
40-44	5.029	388	2.235	2.184	79	3	140
45-49	3.942	275	1.983	1.520	64	2	98
50-54	4.545	345	2.649	1.404	50	0	97
55-59	4.340	354	2.843	979	76	0	88
60-64	3.383	230	2.680	359	74	0	40
65-69	1.194	63	1.026	68	28	0	9
70-74	562	26	472	20	18	0	6
75 +	456	13	406	19	18	0	0
ΘΗΛΕΙΣ	18.726	499	4.472	7.524	4.024	1.297	910
0 - 14	42	0	2	10	7	17	6
15-19	917	7	43	238	97	485	47
20-24	2.295	29	238	1.053	222	552	201
25-29	2.507	52	407	1.464	250	180	154
30-34	2.432	81	417	1.424	310	46	154

12/10/94

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ, ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΑΣΤΙΚΕΣ (ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ),
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ,ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ,ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

		ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ					
ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΛΙΚΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ	ΜΙΣΘΩΤΟΣ Η ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΣ	ΒΟΗΘΟΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ	ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ ΘΕΣΗ
35-39	2.131	75	433	1.147	358	13	105
40-44	1.882	74	412	900	394	4	98
45-49	1.297	46	365	496	344	0	46
50-54	1.652	42	517	497	552	0	44
55-59	1.488	42	616	172	630	0	28
60-64	1.292	33	642	102	498	0	17
65-69	431	9	205	15	196	0	6
70-74	194	5	94	6	85	0	4
75 +	166	4	81	0	81	0	0

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 - ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ... ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ

ΣΥΝΟΛΟ, ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ & ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΕΣ & ΑΣΤΟΦΥΛΑΚΕΣ	ΥΦΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΚΑΙ.	ΕΜΠΟΡΟΙ & ΠΩΛΗΤΕΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΕΦΟΡΟΙ, ΚΙΝΗΣΙΟΔΡΟΜΟΙ ΥΔΟΤΟΜΟΙ, ΑΛΛΕΣ ΚΑΙ.	ΤΕΧΝΙΤΕΣ, ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΕΤ/ΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	ΑΝΑΞΙΟΙ ΑΝΕΠΑΡΚΟΣ Η ΑΣΑΦΩΣ ΤΟ ΕΠΑΓ/ΜΑ	ΑΛΛΟΙ ΑΝΑΞΙΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ->		0/1	2	3	4	5	6	7/8/9	Χ2	Χ3
				ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ						
ΑΜΦΟΤΕΡΟΙ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	59.072	5.932	537	5.056	5.052	4.515	22.022	14.415	313	1.225
- 14	110	1	0	2	1	8	55	41	0	2
15-19	1.375	24	1	58	116	138	454	524	6	54
20-24	4.941	442	11	451	570	446	1.250	1.583	34	154
25-29	6.873	1.139	30	747	626	584	1.515	2.000	57	175
30-34	7.501	1.042	55	1.023	741	697	1.500	2.205	42	17
35-39	6.902	996	78	853	660	587	1.440	2.107	42	14
40-44	6.735	877	97	709	567	635	1.694	1.940	48	15
45-49	5.145	508	71	414	423	407	1.768	1.422	27	105
50-54	6.092	401	73	407	441	456	2.815	1.362	28	89
55-59	5.763	232	45	233	428	310	3.506	830	15	89
60-64	4.654	155	24	97	310	186	3.495	317	13	54
65-69	1.625	55	6	10	96	40	1.331	65	2	19
70-74	736	24	2	5	41	16	614	19	1	14
75 +	622	19	0	3	12	5	586	0	0	0
ΑΡΡΕΝΕΣ	42.433	5.172	457	2.971	3.380	3.058	15.646	12.253	217	930
- 14	91	1	0	1	1	2	43	41	0	2
15-19	992	7	0	8	53	56	357	472	4	35
20-24	3.450	104	7	152	307	278	1.019	1.443	20	103
25-29	4.704	616	22	321	370	418	1.209	1.803	32	113
30-34	5.252	545	41	510	459	514	1.133	1.904	33	113
35-39	4.886	552	44	447	412	383	1.014	1.848	29	95
40-44	4.934	529	51	471	407	452	1.166	1.609	30	109
45-49	3.481	343	41	320	301	288	1.232	1.243	20	73
50-54	4.473	268	35	342	354	281	1.824	1.165	24	60
55-59	4.290	188	57	252	351	226	2.349	775	13	70
60-64	5.353	125	26	88	255	121	2.414	272	10	55
65-69	1.192	53	6	10	72	25	953	59	2	12
70-74	542	24	1	2	33	10	442	19	0	11
75 +	456	19	0	0	10	4	423	0	0	1
ΘΗΛΕΙΣ	16.584	2.760	80	2.085	1.672	1.457	6.376	1.662	96	396
- 14	19	0	0	1	0	6	11	0	0	1

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 - ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ, ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΑΓΩΝΙΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΓΑΛΑΔΟΣ, ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ),
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΟΜΟΙ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1971.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΟΜΑΔΕΣ ΑΓΩΝΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ									
		ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ & ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΔΙΕΥΘ/ΝΤΕΣ & ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΚΑΙ.	ΕΜΠΟΡΟΙ & ΠΩΛΗΤΕΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ ΥΛΟΤΟΜΟΙ, ΑΛΙΕΙΣ ΚΑΙ.	ΤΕΧΝΙΤΕΣ, ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΕΤ/ΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	ΑΝΑΦΕΑΝ ΑΝΕΠΑΡΚΩΣ Η ΑΣΑΦΩΣ ΤΟ ΕΠΑΓ/ΜΑ	ΑΕΝ ΑΝΑΦΕΡΘΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ->		0/1	2	3	4	5	6	7/8/9	X2	X3
15-19	383	17	1	50	63	82	97	52	2	19
20-24	1.511	338	2	299	268	168	231	140	14	51
25-29	2.169	723	8	426	256	166	306	197	25	62
30-34	2.249	517	14	513	282	183	367	301	9	63
35-39	2.018	442	14	466	248	204	426	259	13	46
40-44	1.802	348	14	231	180	183	530	251	18	47
45-49	1.264	165	10	96	122	119	536	179	7	30
50-54	1.619	133	8	65	87	175	921	197	4	29
55-59	1.473	44	6	29	77	84	1.157	55	2	19
60-64	1.286	30	2	9	55	65	1.081	25	3	16
65-69	431	2	0	0	24	15	378	6	0	6
70-74	194	1	1	0	8	6	172	0	1	5
75 +	166	0	0	0	2	1	163	0	0	0

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ, ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ.
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΙ				ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΙ
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΕΡΓΟΙ ΑΠΟ ΑΥΤΟΥΣ ΝΕΟΙ	
		ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ			
ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	63.817	59.072	4.745	2.637	83.277
10-14	156	110	46	37	11.382
15-19	2.350	1.375	975	873	7.677
20-24	6.676	4.941	1.735	1.211	3.333
25-29	7.739	6.873	866	398	2.725
30-34	7.926	7.501	425	94	2.864
35-39	7.137	6.902	235	15	2.598
40-44	6.911	6.735	176	7	2.769
45-49	5.239	5.145	94	2	2.584
50-54	6.197	6.092	105	0	4.051
55-59	5.828	5.763	65	0	5.838
60-64	4.675	4.654	21	0	7.769
65-69	1.625	1.623	2	0	7.824
70-74	736	736	0	0	6.691
75 +	622	622	0	0	15.172
ΑΡΡΕΝΕΣ	45.091	42.488	2.603	1.340	28.505
10-14	114	91	23	20	5.834
15-19	1.433	992	441	388	3.475
20-24	4.381	3.430	951	659	632
25-29	5.232	4.704	528	218	201
30-34	5.494	5.252	242	48	147
35-39	5.006	4.884	122	2	163
40-44	5.029	4.933	96	3	195
45-49	3.942	3.881	61	2	315
50-54	4.545	4.473	72	0	709
55-59	4.340	4.290	50	0	1.597
60-64	3.383	3.368	15	0	2.799
65-69	1.194	1.192	2	0	3.227
70-74	542	542	0	0	2.803
75 +	456	456	0	0	6.408
ΘΗΛΕΙΣ	18.726	16.584	2.142	1.297	54.772
10-14	42	19	23	17	5.548
15-19	917	383	534	485	4.202
20-24	2.295	1.511	784	552	2.701
25-29	2.507	2.169	338	180	2.524

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΙ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΑΣΤΙΚΕΣ (ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ),
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ,ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΑΣΤΙΚΕΣ,ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ.
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1991.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΙ				ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΙ
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΕΡΓΟΙ ΑΠΟ ΑΥΤΟΥΣ ΝΕΟΙ	
30-34	2.432	2.249	183	46	2.717
35-39	2.131	2.018	113	13	2.435
40-44	1.882	1.802	80	4	2.574
45-49	1.297	1.264	33	0	2.269
50-54	1.652	1.619	33	0	3.342
55-59	1.488	1.473	15	0	4.241
60-64	1.292	1.286	6	0	4.970
65-69	431	431	0	0	4.597
70-74	194	194	0	0	3.888
75 +	166	166	0	0	8.764

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

- Φ.Ε.Κ. 882, σελ. 9415-9569 (Πληθυσμός)

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Αρ. Φύλλου 882

6 Δεκεμβρίου 1993

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. 24197/Γ 3812

Κύρωση των αποτελεσμάτων του πραγματικού πληθυσμού της γενικής απογραφής πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α. Του άρθρου 21 του Ν. Δ/τος 3627/56 «περί οργανώσεως της ΕΣΥΕ».

β. Του άρθρου 1 του Ν. Δ/τος 830/71 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων του Ν. Δ/τος 3627/1956».

γ. Του άρθρου 6 του Π. δ/τος 532/1991 «οργανισμός Γ.Γ. ΕΣΥΕ».

2. Του Π. δ/τος 488/89 «περί διενέργειας γενικών απογραφών: α) Οικοδομών και Κατοικιών β) Πληθυσμού - Οικοτεχνίας και γ) Γεωργίας - Κτηνοτροφίας».

3. Του Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» και του άρθρου 29Α που προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92.

4. Την κοινή υπουργική απόφαση αριθ. 18894/Γ 3582/28.9.1989 «προκήρυξη διενέργειας των απογραφών οικοδομών - κτιρίων, πληθυσμού κατοικιών - οικοτεχνίας και γεωργίας - κτηνοτροφίας τα έτη 1990, 1991».

5. Την υπουργική απόφαση αριθμ. 15470/ΔΔ5019/93 με θέμα «Συγκρότηση Γνωμοδοτικού Συμβουλίου επί των αποτελεσμάτων της απογραφής πληθυσμού, έτους 1991».

6. Τις γνωμοδοτήσεις του Συμβουλίου Τοπωνυμιών του Υπουργείου Εσωτερικών, για την ορθή γραφή των ονομάτων των δήμων, κοινοτήτων και οικισμών (πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών) της Χώρας, και

7. Το σχετικό πρακτικό της 17ης Αυγούστου 1993 του αρμόδιου Γνωμοδοτικού Συμβουλίου, επί των αποτελεσμάτων της απογραφής πληθυσμού 1991, κυρώνουμε:

Τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού, που διενεργήθηκε σε ολόκληρη τη Χώρα τη 17η Μαρτίου 1991, όπως αυτά εμφανίζονται στους παρακάτω πίνακες, τα οποία αφορούν τον πραγματικό πληθυσμό κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά) και εγκρίνουμε όπως δημοσιευθούν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και αποτελέσουν στο εξής τον επίσημο αριθμό των κατοίκων των ανωτέρω περιφερειών.

Από τις διατάξεις της απόφασης αυτής δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 24 Νοεμβρίου 1993

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΗΜΑΤΑΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΠ.-ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινοτητες, Οικισμοί	Πληθυσμος
17	**ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ**	
171	ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΛΑΜΩΝ	
	ΔΗΜΟΙ	
17100100	Δημος Καλαμάτας	44.052
01	Καλαματα,η	43.625
02	Καλλιθέα,η	52
03	Κουταλά,τα	52
04	Μενινα,τα	27
05	Μονή Βελανιδιάς,η	—
06	Μπουρνιας,ο	211
07	Προφήτης Ηλιας,ο	85
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
17110100	Κοινότητα Αβίας	472
01	Αβία,η	185
02	Ακρογιαλιον,το	123
03	Μεγάλη Μαντινεια,η	164
17110200	Κοινοτητα Αγιων Νικολαου	607
01	Άγιος Νικόλαος,ο	484
02	Άγιος Δημήτριος,ο	123
17110300	Κοινοτητα Αγίου Νίκωνος	182
01	Άγιος Νίκων,ο	182
17110400	Κοινοτητα Αγίου Φλώρου	294
01	Άγιος Φλώρος,ο	241
02	Χριστοφιλαίικα,τα	53
17110500	Κοινοτητα Αγρίλου	211
01	Άγριλος,ο	211
17110600	Κοινοτητα Αιθαιας	326
01	Αίθαια,η	326
17110700	Κοινοτητα Αλαγονιας	410
01	Αλαγονία,η	330
02	Μαχαλάς,ο	80
17110800	Κοινοτητα Αλτομιρων	89
01	Αλτομιρα,τα	89
17110900	Κοινότητα Αλωνίων	194
01	Αλωνια,τα	194
17111000	Κοινοτητα Αμμου	224
01	Αμμος,η	224
17111100	Κοινότητα Αμφειας	658
01	Άνω Αμφεια,η	398
02	Κάτω Αμφεια,η	252
03	Μονή Γαρδικίου,η	8
17111200	Κοινότητα Αντημούλου	126
01	Αντημούλος,ο	126
17111300	Κοινότητα Ανθείας	487
01	Άνθεια,η	458
02	Αίξεια,η	29
17111400	Κοινοτητα Αντικαλαμου	345
01	Αντικαλαμος,ο	345
17111500	Κοινοτητα Αριας	1.354
01	Άρις,ο	1.354
17111600	Κοινοτητα Αριοχωρίου	294
01	Αριοχωριον,το	294
17111700	Κοινοτητα Αρτεμισιας	339
01	Αρτεμισία,η	327
02	Θεοτοκος,η	12
17111800	Κοινοτητα Αρφαρων	1.247
01	Αρφαρα,τα	1.122
02	Άγιος Κωνσταντινος,ο	88
03	Ανω Αρφαρα,τα	37
17111900	Κοινοτητα Ασποσπουλιας	153
01	Ασπροπουλια,η	153
17112000	Κοινοτητα Ασπροχωματος	1.240
01	Ασπροχωμα,το	910
02	Αχομπτικα,τα	169
03	Καλαμιον,το	132
04	Κατοικιδιον,το	29
17112100	Κοινοτητα Βελανιδιας	112
01	Βελανιδια,η	112
17112200	Κοινότητα Βεργας	1.271
01	Παραλία Βεργας,η (Ανριλια,η)	1.195
02	Άνω Βέργα,η	5
03	Κάτω Βεργα,η	71
17112300	Κοινοτητα Βρομοβρυσης	158
01	Βρομόβρυση,η	32
02	Άνω Βρομόβρυση,η	—
03	Δρεμον,το	63
04	Κρασοπουλα,η	63
17112400	Κοινοτητα Δολων	375
01	Κάτω Δολοι,οι	135
02	Άνω Δολοι,οι	65
03	Καλιναπικα,τα	73
04	Κιτριαι,αι	102
17112500	Κοινοτητα Ελαιοχωριου	352
01	Ελαιοχωριον,το	62
02	Αράχοβα,η	52
03	Διάσελλα,τα	18
04	Μονή Διαμόβης,η	6
05	Περιβολακια,τα	214
17112600	Κοινοτητα Εξωγωριου	394
01	Εξωχωριον,το	318
02	Νεκρα,η	76
17112700	Κοινοτητα Θαλαμων	196
01	Θαλαμαι,αι	106
02	Πλατανος,ο	80
03	Σωματιανά,τα	10

Νομος Μεσσηνίας (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινοτητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17112800	Κοινοτητα Θουριας	1.140
01	Θουρία,η	1.140
17112900	Κοινοτητα Κάμπου	641
01	Κάμπος,ο	537
02	Οροβάς,ο	38
03	Πλάτωμα,το	56
04	Τούμπια,τα	10
17113000	Κοινοτητα Καρβελίου	180
01	Καρβέλιον,το	94
02	Αγία Τριάς,η	25
03	Εμπαλοί,οι	15
04	Κάτω Καρβέλιον,το	46
17113100	Κοινοτητα Καρδαμύλης	574
01	Καρδαμύλη,η	429
02	Αγία Σοφία,η	28
03	Καλαμίτσι,το	49
04	Κάμπος,ο	30
05	Πετροβούνιον,το	38
17113200	Κοινοτητα Καρυοβουνίου	91
01	Καρυοβούνιον,το	84
02	Δρυάστη,η	7
17113300	Κοινοτητα Καστάντας	196
01	Καστάντα,η	196
17113400	Κοινοτητα Κέντρου	262
01	Κέντρον,το	24
02	Ανατολικόν,το	59
03	Βόρειον,το	109
04	Χώρα Γαϊτανών,η	70
17113500	Κοινοτητα Λαγκάδας	182
01	Λαγκάδα,η	182
17113600	Κοινοτητα Λαδά	231
01	Λαδάς,ο	227
02	Αγία Μαρίνα,η	—
03	Άγιος Βασίλειος,ο	4
17113700	Κοινοτητα Λαιΐκων	758
01	Λαϊκα,τα	547
02	Κατσαραϊκα,τα	97
03	Ξεροκάμπι,το	41
04	Σπιτάκια,τα	73
17113800	Κοινοτητα Μηλέας	195
01	Μηλέα,η	129
02	Κάτω Χώρα,η	41
03	Κυβέλεια,τα	25
17113900	Κοινοτητα Μικρας Μαντινειας	606
01	Μικρά Μαντίνεια,η	606
17114000	Κοινοτητα Μικρομάνης	735
01	Μικρομάνη,η	735
17114100	Κοινοτητα Νεδούσης	206
01	Νέδουσα,η	206
17114200	Κοινοτητα Νεοχωρίου	1.124
01	Νεοχώριον,το	363
02	Λεύκτρον,το	36
03	Στουπα,η	725
17114300	Κοινοτητα Νομιτσή	1(
01	Νομιτσής,ο	1(
17114400	Κοινοτητα Πηγαδίων	25
01	Πηγάδια,τα	4
02	Δένδρα,τα	1(
03	Κρύα Βρύση,η	6
04	Ριζανα,τα	3
17114500	Κοινότητα Πηγών	14
01	Πηγαί,αι	14
02	Σκουρόλακκος,ο	—
17114600	Κοινότητα Πιδήματος	41
01	Πιδημα,το	41
17114700	Κοινότητα Πλατεος	52(
01	Πλατύ,το	52(
17114800	Κοινότητα Πλατσης	311
01	Πλατσα,η	240
02	Κοτρώνιον,το	4
03	Πηγή,η	67
17114900	Κοινότητα Πολιανης	229
01	Πολιανη,η	229
17115000	Κοινότητα Προαστιου	435
01	Προαστιον,το	357
02	Λάκκος,ο	15
03	Νέον Προαστιον,το	63
17115100	Κοινοτητα Προσηλίου	201
01	Προσήλιον,το	171
02	Καλύβαι,αι	30
17115200	Κοινοτητα Πύργου	181
01	Πύργος,ο	181
17115300	Κοινοτητα Ριγκλίων	176
01	Ριγκλια,τα	99
02	Άνω Ριγκλια,τα	47
03	Ελαιοχώριον,το	30
17115400	Κοινότητα Σαϊδόνας	236
01	Σαϊδόνα,η	236
17115500	Κοινοτητα Σπερχονείας	554
01	Σπερχόγεια,η	554
17115600	Κοινοτητα Σταματινού	128
01	Σταματινόν,το	90
02	Πελεκητή,η	38
17115700	Κοινότητα Σταυροπηγίου	525
01	Σταυροπήγιον,το	352
02	Λαγκάδια,τα	46
03	Μάλτα,η	127
17115800	Κοινότητα Σωτηριανίκων	293
01	Σωτηριάνικα,τα	189
02	Δροσοπηγή,η	6
03	Κουρης,ο	35
04	Χαραυγή,η	63
17115900	Κοινοτητα Τραχηλας	207
01	Τραχήλα,η	207

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17116000	Κοινότητα Τσερίων	258
01	Τσέρια,τα	139
02	Γιατραίικα,τα	27
03	Ζαχαριά,η	18
04	Καταφύγιον,το	44
05	Πεδινον,το	30
	Σύνολο Επαρχίας Καλαμών	*68.510*
172	ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΕΣΣΗΝΗΣ	
	ΔΗΜΟΙ	
17200100	Δήμος Ανδρούσης	780
01	Ανδρούσα,η	655
02	Βασιλάδα,η	125
17200200	Δήμος Μελιγαλά	1.405
01	Μελιγαλάς,ο	1.405
17200300	Δήμος Μεσσήνης	6.519
01	Μεσσήνη,η	6.453
02	Άγιος Κωνσταντίνος,ο	29
03	Μυλωνάς,ο	31
04	Ξινός,ο	6
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
17210100	Κοινότητα Αβραμιού	628
01	Αβραμιόν,το	471
02	Δρακοντέριον,το	157
17210200	Κοινότητα Αγριλιάς	137
01	Αγριλιά,η	137
17210300	Κοινότητα Αγριλοβουνου	123
01	Αγριλόβουνον,το	110
02	Βρυσούλα,η	13
17210400	Κοινότητα Αμφιθέας	512
01	Αμφιθέα,η	512
17210500	Κοινότητα Αναλήψεως	413
01	Ανάληψις,η	370
02	Άγιος Αυγουστίνος,ο	43
17210600	Κοινότητα Ανδανίας	169
01	Ανδανία,η	169
17210700	Κοινότητα Ανθούσης	139
01	Ανθούσα,η	139
17210800	Κοινότητα Άνω Μελπείας	168
01	Άνω Μέλπεια,η	97
02	Άγιος Αθανάσιος,ο	52
03	Πηγή,η	19
17210900	Κοινότητα Αριστοδημείου	368
01	Αριστοδήμειον,το	368
17211000	Κοινότητα Αριστομένους	557
01	Αριστομένης,ο	459
02	Χορεντρα,η	98
17211100	Κοινότητα Αρσινόης	241
01	Αρσινόη,η	241
17211200	Κοινότητα Βαλύρας	1.038
01	Βαλύρα,η	1.038
17211300	Κοινότητα Βελίκας	330
01	Βελίκα,η	242
02	Παραλία Βελίκας,η	88
17211400	Κοινότητα Βουταινης	184
01	Άνω Βουταινα,η	90
02	Κάτω Βουταινα,η	50
03	Μάκρενα,η	44
17211500	Κοινότητα Δασοχωρίου	39
01	Δασοχώριον,το	39
17211600	Κοινότητα Δεσύλλα	417
01	Δεσύλλας,ο	417
17211700	Κοινότητα Διαβολίτσιου	979
01	Διαβολίτσιον,το	902
02	Άγιοι Θεόδωροι,οι	59
03	Μοναστηρακιον,το	18
17211800	Κοινότητα Διοδίων	415
01	Διόδια,τα	415
17211900	Κοινότητα Δραΐνας	76
01	Δραΐνα,η	76
17212000	Κοινότητα Ελληνοεκκλησίας	334
01	Ελληνοεκκλησία,η	334
17212100	Κοινότητα Εύας	689
01	Εύα,η	689
17212200	Κοινότητα Ζερμπισίων	212
01	Ζερμπίσια,τα	173
02	Κονχύλιον,το	39
17212300	Κοινότητα Ζευγολατείου	599
01	Ζευγολατείον,το	599
17212400	Κοινότητα Ηλέκτρας	143
01	Ηλέκτρα,η	143
17212500	Κοινότητα Καλαμαρά	133
01	Καλαμαράς,ο	133
17212600	Κοινότητα Καλλιρρόης	414
01	Καλλιρρόη,η	414
17212700	Κοινότητα Καλογερόρραχης	202
01	Καλογερόρραχη,η	202
17212800	Κοινότητα Καλυβίων	85
01	Καλύβια,τα	85
17212900	Κοινότητα Καρνασίου	215
01	Καρνάσιον,το	215
17213000	Κοινότητα Καρτερολίου	491
01	Καρτερόλιον,το	418
02	Μασχοχώριον,το	73
17213100	Κοινότητα Κατσαρού	598
01	Κατσαρός,ο	598

Νομός Μεσσηνίας (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δημοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17213200	Κοινότητα Κάτω Μελπείας	423
01	Κατω Μάλπεια,η	411
02	Βράχος,ο	12
17213300	Κοινοτητα Κεντρικού	175
01	Κεντρικον,το	175
17213400	Κοινοτητα Κεφαλινου	191
01	Κεφαλινός,ο	191
17213500	Κοινότητα Κεφαλοβρύσου	158
01	Κεφαλόβρυσον,το	129
02	Κουλκαδα,η	29
17213600	Κοινότητα Κλήματος	130
01	Κλήμα,το	130
17213700	Κοινοτητα Κορομηλέας	115
01	Κορομηλέα,η	115
17213800	Κοινοτητα Κουτιφαρη	135
01	Κουτιφαρης,ο	135
17213900	Κοινότητα Κωνσταντίνων	221
01	Κωνσταντινοι,οι	174
02	Πλάτανα,το	47
17214000	Κοινοτητα Λαμπαινης	290
01	Λάμπαινα,η	290
17214100	Κοινότητα Λευκοχώρας	295
01	Λευκοχώρα,η	295
17214200	Κοινοτητα Λουτρου	140
01	Λουτρόν,το	140
17214300	Κοινότητα Λυκοτραφου	325
01	Λυκοτραφος,ο	235
02	Μυρταποταμια,η	90
17214400	Κοινότητα Μαγγανιακού	183
01	Μαγγανιακον,το	183
17214500	Κοινοτητα Μαγούλας	161
01	Μαγούλα,η	161
17214600	Κοινοτητα Μαδένης	175
01	Μάδενα,η	175
17214700	Κοινότητα Μάλτας	168
01	Μάλτα,η	168
17214800	Κοινότητα Μάνδρας	89
01	Μάνδρα,η	89
17214900	Κοινότητα Μάνεση	456
01	Μάνεσης,ο	456
17215000	Κοινότητα Μαντζαριου	146
01	Μαντζάριον,το	146
17215100	Κοινότητα Μαυρομματιου Ιθωμης	405
01	Μαυρομμάτιον,το	313
02	Μονή Βουλκανου,η	—
03	Πετράλωνα,τα	92
17215200	Κοινότητα Μαυρομματιου Παμισου	356
01	Μαυρομμάτιον,το	356
17215300	Κοινοτητα Μεροπης	7[illegible]
01	Μεροπη,η	6[illegible]
02	Αλλανη,η	1[illegible]
03	Μουστα,η	[illegible]
17215400	Κοινοτητα Μιλα	[illegible]
01	Μίλα,το	12
02	Κάστρον,το	3
17215500	Κοινοτητα Νεοχωρίου Αριστομενους	25
01	Νεοχωριον,το	25
17215600	Κοινοτητα Νεοχωριου Ιθωμης	33
01	Νεοχωριον,το	2[illegible]
02	Κροντηρες,ο	[illegible]
17215700	Κοινοτητα Οιχαλιας	413
01	Οιχαλία,η	413
17215800	Κοινότητα Παλαιοκαστρου	182
01	Παλαιοκαστρον,το	107
02	Κυνηγος,ο	75
17215900	Κοινοτητα Παραπουγκιου	119
01	Παραπούγκιον,το	119
17216000	Κοινοτητα Πευκου	14[illegible]
01	Πευκον,το	[illegible]
02	Αγριλιες,οι	50
17216100	Κοινοτητα Πιλαλιστρας	19[illegible]
01	Πιλαλίστρα,η	190
17216200	Κοινοτητα Πιτεριτσης	133
01	Πιτεριτσα,η	133
17216300	Κοινότητα Πλατανόβρυσης	[illegible]
01	Πλατανοβρυση,η	[illegible]
17216400	Κοινοτητα Πολίχνης	274
01	Πολίχνη,η	274
17216500	Κοινοτητα Πολυλόφου	17[illegible]
01	Πολύλοφος,ο	171
17216600	Κοινοτητα Πουλιτσιου	70
01	Πουλίτσιον,το	21
02	Περδικόβρυση,η	49
17216700	Κοινοτητα Ρευματιάς	135
01	Ρευματια,η	121
02	Χρυσοτοπος,ο	14
17216800	Κοινοτητα Σιαμου	13[illegible]
01	Σιαμον,το	135
17216900	Κοινότητα Σκάλας	519
01	Σκάλα,η	293
02	Σταθμος,ο	226
17217000	Κοινοτητα Σολακιου	173
01	Σολάκιον,το	173
17217100	Κοινοτητα Σπιταλιου	154
01	Σπιτάλιον,το	154

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17217200	Κοινότητα Στενυκλάρου	124
01	Στενύκλαρος,ο	124
17217300	Κοινότητα Στέρνας	546
01	Στέρνα,η	398
02	Λετοφωλιά,η	148
17217400	Κοινότητα Στρεφίου	579
01	Στρεφιον,το	548
02	Χρυσοφόρα,η	31
17217500	Κοινότητα Τρικορφου	475
01	Τρικορφον,το	475
02	Μαύρος Λόγγος,ο	—
03	Χίλια Σπίτια,τα	—
17217600	Κοινότητα Τριόδου	229
01	Τριοδος,η	229
17217700	Κοινοτητα Τσουκαλαίικων	290
01	Τσουκαλαίικα,τα	290
17217800	Κοινοτητα Φίλια	234
01	Φίλια,το	234
	Σύνολο Επαρχίας Μεσσήνης	*31.375*
173	ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΥΛΙΑΣ	
	ΔΗΜΟΙ	
17300100	Δήμος Πύλου	2.473
01	Πύλος,η	2.014
02	Γιάλοβα,η	228
03	Ελαιοφυτον,το	114
04	Παλαιοντρον,το	42
05	Σφακτηρία,η (νησίς)	—
06	Σχινολακκα,η	75
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
17310100	Κοινότητα Αδριανής	305
01	Αδριανή,η	229
02	Κλεισουρα,η	52
03	Νεραϊδόβρυση,η	24
17310200	Κοινοτητα Ακριτοχωρίου	303
01	Ακριτοχωριον,το	303
17310300	Κοινοτητα Αμπελοκήπων	140
01	Αμπελοκηποι,οι	75
02	Κάτω Αμπελόκηποι,οι	65
17310400	Κοινότητα Αχλαδοχωρίου	356
01	Αχλαδοχωριον,το	220
02	Καλαμάκιον,το	136
17310500	Κοινότητα Βασιλιτσίου	640
01	Βασιλίτσιον,το	592
02	Άγιος Γεώργιος,ο	2
03	Λιβαδάκια,τα	22
04	Φαντρωμένη,η	24
17310600	Κοινότητα Βλάση	169
01	Βλασης,ο	169
17310700	Κοινοτητα Βλαχοπούλου	1.172
01	Βλαχοπουλον,το	1.107
02	Κούμαρον,το	65
17310800	Κοινοτητα Βουναρίων	226
01	Βουνάρια,τα	226
17310900	Κοινοτητα Γλυφάδας	262
01	Γλυφάδα,η	262
17311000	Κοινοτητα Δάρα	458
01	Δάρας,ο	312
02	Δαφνη,η	146
17311100	Κοινοτητα Δροσιάς	115
01	Δροσιά,η	110
02	Άνω Δροσια,η	5
17311200	Κοινοτητα Ευαγγελισμου	488
01	Ευαγγελισμος,ο	408
02	Καμαρια,τα	80
17311300	Κοινοτητα Ικλαίνης	342
01	Ικλαινα,η	342
17311400	Κοινοτητα Καινούργιου Χωριου	98
01	Καινουργιον Χωρίον,το	98
17311500	Κοινοτητα Καλλιθέας	556
01	Καλλιθέα,η	556
17311600	Κοινοτητα Καλοχωρίου	209
01	Καλοχώριον,το	209
17311700	Κοινοτητα Καπλανιου	297
01	Καπλάνιον,το	143
02	Εξοχικον,το	57
03	Ζιζάνιον,το	97
17311800	Κοινοτητα Καρποφόρων	340
01	Καρποφορα,τα	98
02	Ριζομυλος,ο	242
17311900	Κοινοτητα Καστανίων	43
01	Καστανια,τα	43
17312000	Κοινοτητα Κοκκίνου	118
01	Κόκκινον,το	92
02	Παναίτικα,τα	26
17312100	Κοινοτητα Κομπων	114
01	Κομποι,οι	114
02	Περουλια,τα	—
17312200	Κοινοτητα Κορυφασίου	688
01	Κορυφασιον,το	670
02	Πισάσκιον,το	18
17312300	Κοινοτητα Κορωνης	1.794
01	Κορώνη,η	1.794
17312400	Κοινοτητα Κουκκουνάρας	643
01	Κουκκουναρα,η	169
02	Στενωσιά,η	474
17312500	Κοινοτητα Κουρτακίου	162
01	Κουρτάκιον,το	162

Νομός Μεσσηνίας (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17312600	Κοινότητα Κρεμμυδίων	947
01	Κρεμμύδια,τα	947
17312700	Κοινότητα Κυνηγού	506
01	Κυνηγός,ο	445
02	Αραπόλακκοι,η	61
17312800	Κοινότητα Λαχανάδας	164
01	Λαχανάδα,η	164
17312900	Κοινότητα Λογγάς	1.007
01	Λογγά,η	1.007
17313000	Κοινότητα Λυκόσοης	90
01	Λύκισσα,η	29
02	Αγνάντιον,το	48
03	Γαμβριά,η	13
17313100	Κοινότητα Μαθίας	84
01	Μαθία,η	78
02	Τρυπαι,αι	6
17313200	Κοινότητα Μανιακίου	73
01	Μανιάκιον,το	38
02	Τουλούπα Χάνι,το	35
17313300	Κοινότητα Μαργελίου	74
01	Μαργέλιον,το	74
17313400	Κοινότητα Μεθώνης	1.177
01	Μεθώνη,η	1.173
02	Σαπιέντζα,η (νησίς)	4
17313500	Κοινότητα Μεσαποτάμου	372
01	Μεσαπόταμος,ο	372
17313600	Κοινότητα Μεσοχωρίου	207
01	Μεσοχώριον,το	207
17313700	Κοινότητα Μεταμορφώσεως	322
01	Μεταμόρφωσις,η	322
17313800	Κοινότητα Μηλίτσης	286
01	Μηλίτσα,η	137
02	Ανατολική Μηλίτσα,η	117
03	Βλασαίικα,τα	32
17313900	Κοινότητα Μηλιωτίου	161
01	Μηλιώτιον,το	161
17314000	Κοινότητα Μυρσινοχωρίου	125
01	Μυρσινοχώριον,το	125
17314100	Κοινότητα Νέας Κορώνης	416
01	Νέα Κορώνη,η	416
17314200	Κοινότητα Νερομύλου	454
01	Νερόμυλος,ο	454
17314300	Κοινότητα Πανιπερίου	339
01	Πανιπέριον,το	230
02	Αγία Σωτήρα,η	109
17314400	Κοινότητα Παπαφλέσσα	125
01	Παπαφλέσσας,ο	72
02	Άγιοι Απόστολοι,οι	26
03	Κοντογόνιον,το	27
17314500	Κοινότητα Παπτουλίων	20
01	Παπτούλια,τα	9
02	Πλάτανος,ο	11
17314600	Κοινότητα Πελεκανάδας	24
01	Πελεκανάδα,η	24
17314700	Κοινότητα Πεταλιδίου	1.30
01	Πεταλίδιον,το	1.13
02	Τζάνες,ο	12
03	Φόροι,οι	3
17314800	Κοινότητα Πετριτσίου	22
01	Πετρίτσιον,το	22
17314900	Κοινότητα Πηδάσου	174
01	Πήδασος,η	174
17315000	Κοινότητα Πύλας	190
01	Πύλα,η	160
02	Μπαλοδήμαινα,τα	30
17315100	Κοινότητα Ρωμανού	360
01	Ρωμανός,ο	269
02	Πετροχώριον,το	91
17315200	Κοινότητα Σουληναρίου	575
01	Σουληνάριον,το	575
17315300	Κοινότητα Υαμείας	136
01	Υάμεια,η	136
17315400	Κοινότητα Φαλάνθης	352
01	Φαλάνθη,η	162
02	Μυστράκιον,το	20
03	Χωματερον,το	170
17315500	Κοινότητα Φοινίκης	104
01	Φοινίκη,η	104
17315600	Κοινότητα Φοινικούντος	635
01	Φοινικούς,ο	588
02	Γριζόκαμπος,ο	38
03	Λουτσα,η	9
04	Σχίζα,η (νησίς)	—
17315700	Κοινότητα Χανδρινού	1.002
01	Χανδρινός,ο	907
02	Πλατανόβρυση,η	95
17315800	Κοινότητα Χαρακοπίου (Χαροκοπειού)	949
01	Χαρακοπιο,το (Χαροκοπειον,τα)	781
02	Αγία-Τριάδα,η	45
03	Άγιος Ισιδωρος,ο	28
04	Άγιος Νικόλαος,ο	33
05	Μυρτιά,η	17
06	Άγιος Ιωάννης,ο	29
07	Ποταμιά,η	16
17315900	Κοινότητα Χαραυγής	289
01	Χαραυγή,η	225
02	Καζαρμα,η	64

Νομός Μεσσηνίας (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17316000	Κοινότητα Χατζή	902
01	Χατζής,ο	902
17316100	Κοινότητα Χράνων (Κακορρεύματος)	469
01	Χράνοι,οι	284
02	Επισκοπή,η	114
03	Κακορρεύμα,το	71
04	Καφού,το	—
17316200	Κοινότητα Χρυσοκελλαριάς	612
01	Χρυσοκελλαριά,η	574
02	Άγιοι Ανάργυροι,οι	38
17316300	Κοινότητα Χωματάδας	282
01	Χωματάδα,η	164
02	Περιβολάκια,τα	118
	Σύνολο Επαρχίας Πυλίας	*28.454*
174	ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ	
	ΔΗΜΟΙ	
17400100	Δήμος Γαργαλιανών	5.310
01	Γαργαλιάνοι,οι	5.184
02	Βατιάς,ο	15
03	Βρομονέριον,το	17
04	Κάναλος,ο	44
05	Πηγάδια,τα	13
06	Ρίκια,τα	5
07	Χοχλαστή,η	32
17400200	Δήμος Κυπαρισσίας	5.149
01	Κυπαρισσία,η	4.520
02	Μεμί,το	162
03	Μπλεμενιάνοι,οι	44
04	Μύλοι,οι	99
05	Ρουζάκιον,το	149
06	Τερψιθέα,η	175
17400300	Δήμος Φιλιατρών	6.592
01	Φιλιατρά,τα	6.062
02	Αγία Κυριακή,η	163
03	Άγριλος,ο	131
04	Βρύσες,οι	59
05	Κουντρίον,το	13
06	Λαγκουβάρδος,ο	7
07	Λεμπεστενά,τα	35
08	Λιμενάριον,το	71
09	Μερολίθι,το	43
10	Στόμιον,το	8
17400400	Δήμος Χώρας	3.135
01	Χώρα,η	3.112
02	Στυλιανός,ο	23
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
17410100	Κοινότητα Αγαλιανής	325
01	Αγαλιανή,η	225
02	Βλασσάδα,η	43
03	Πηγαδούλια,τα	57
17410200	Κοινότητα Αγίου Σώστου	173
01	Άγιος Σώστης,ο	173
17410300	Κοινότητα Αγριλιάς	154
01	Νέα Αγριλιά,η	154
17410400	Κοινότητα Αετού	811
01	Αετός,ο	811
17410500	Κοινότητα Αμπελώνας	212
01	Αμπελώνα,η	212
17410600	Κοινότητα Αμπελοφύτου	416
01	Αμπελόφυτον,το	416
17410700	Κοινότητα Άνω Δωρίου	194
01	Άνω Δωρίον,το	194
17410800	Κοινότητα Αρμενίων	317
01	Αρμενιοί,οι	317
17410900	Κοινότητα Αρτικίου	48
01	Αρτίκιον,το	48
17411000	Κοινότητα Αυλώνος	327
01	Αυλών,ο	285
02	Πανόραμα,το	12
03	Πτέρη,η	30
17411100	Κοινότητα Βάλτας	284
01	Βάλτα,η	284
17411200	Κοινότητα Βανάδας	134
01	Βανάδα,η	134
17411300	Κοινότητα Βασιλικού	484
01	Βασιλικόν,το	484
17411400	Κοινότητα Βρυσών	189
01	Βρύσαι,αι	189
17411500	Κοινότητα Γλυκορριζίου	137
01	Γλυκορρίζιον,το	137
17411600	Κοινότητα Δωρίου	1.628
01	Δώριον,το	1.368
02	Άγιος Γεώργιος,ο	144
03	Άγιος Πέτρος,ο	7
04	Αμφιθέα,η	7
05	Κάτω Αμφιθέα,η	102
17411700	Κοινότητα Ελαίας	337
01	Ελαία,η	282
02	Αγιαννάκης,ο	13
03	Φόνισσα,η	42
17411800	Κοινότητα Εξοχικού	196
01	Εξοχικόν,το	196
17411900	Κοινότητα Καλαλτρίου	129
01	Καλαλτρίον,το	87
02	Μαρίνα,η	42
17412000	Κοινότητα Καλιτσαίνης	101
01	Καλίτσαινα,η	101
17412100	Κοινότητα Καλογερσίου	78
01	Καλογερσίον,το	78

Νομός Μεσσηνίας (συνέχεια)

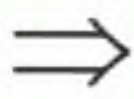
Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17412200	Κοινότητα Καλού Νερού	641
01	Καλον Νερόν,το	435
02	Άνω Καλον Νερόν,το	88
03	Κάκαβας,ο	118
17412300	Κοινότητα Καμαρίου	95
01	Καμάριον,το	95
17412400	Κοινότητα Καρυών	136
01	Καρυαί,αι	136
17412500	Κοινότητα Κεφαλόβρυσης	190
01	Κεφαλόβρυση,η	178
02	Τσερτσαίικα,τα	12
17412600	Κοινότητα Κόκλα	428
01	Κόκλας,ο	348
02	Κάτω Μάλθη,η	80
17412700	Κοινότητα Καπανακίου	1.403
01	Καπανάκι,το (Άνω Κοπανακιον,το)	1.282
02	Άγιος Δημήτριος,ο	38
03	Ριζοχώριον,το	83
17412800	Κοινότητα Κοίβελα	218
01	Κοίβελας,ο	190
02	Κυφέλη,η	28
17412900	Κοινότητα Κρυονερίου	63
01	Κρυονέριον,το	63
17413000	Κοινότητα Λαντζουνάτου	54
01	Λαντζουνάτον,το	54
17413100	Κοινότητα Λεύκας	293
01	Λεύκη,η	206
02	Τραγάνα,η	87
17413200	Κοινότητα Λυκουδεσίου (Χρυσικού)	48
01	Λυκουδέσιον,το (Χρυσικός,ο)	30
02	Κλωνίον,το	18
17413300	Κοινότητα Μάλης	105
01	Μάλη,η	105
17413400	Κοινότητα Μάλθης	207
01	Μάλθη,η	207
17413500	Κοινότητα Μαραθοπόλεως	418
01	Μαραθόπολις,η	418
02	Πρώτη,η (νησίς)	—
17413600	Κοινότητα Μεταξάδας	167
01	Μεταξάδα,η	132
02	Ποταμιά,η	33
03	Σταυρός,ο	2
17413700	Κοινότητα Μοναστηρίου	81
01	Μοναστήριον,το	81
17413800	Κοινότητα Μουζακίου	399
01	Μουζάκιον,το	399
17413900	Κοινότητα Μουριατάδας	205
01	Μουριατάδα,η	125
02	Καρβούνιον,το	80
17414000	Κοινότητα Μύρου	109
01	Μύρον,το	66
02	Αλιμάκιον,το	43
17414100	Κοινότητα Νέδας	254
01	Νέδα,η	254
17414200	Κοινότητα Ξηροκαμπου	54
01	Ξηρόκαμπος,ο	54
17414300	Κοινότητα Παλαιού Λουτρού	80
01	Παλαιόν Λουτρόν,το	80
17414400	Κοινότητα Περδικονερίου	163
01	Περδικονέριον,το	163
17414500	Κοινότητα Πέτρας	121
01	Πέτρα,η	121
17414600	Κοινότητα Πλατανίων	223
01	Πλατάνια,τα	223
17414700	Κοινότητα Πλάτης	226
01	Πλάτη,η	226
17414800	Κοινότητα Πολυθέας	135
01	Πολυθέα,η	135
17414900	Κοινότητα Προδρόμου	94
01	Πρόδρομος,ο	94
17415000	Κοινότητα Πύργου	839
01	Πύργος,ο	839
17415100	Κοινότητα Ραπτοπούλου	218
01	Ραπτόπουλον,το	207
02	Παλαιά Βρύση,η	11
17415200	Κοινότητα Ραχών	319
01	Ράχαι,αι	319
17415300	Κοινότητα Ροδιάς	113
01	Ροδιά,η	78
02	Δάρας,ο	35
17415400	Κοινότητα Σελλά	201
01	Σελλάς,ο	173
02	Άνυδρον,το	28
17415500	Κοινότητα Σιδηροκάστρου	322
01	Σιδηρόκαστρον,το	322
17415600	Κοινότητα Σιτοχωρίου	56
01	Σιτοχώριον,το	56
17415700	Κοινότητα Σκληρού	89
01	Σκληρός,ο	89
17415800	Κοινότητα Σπηλιάς	588
01	Σπηλιά,η	588
17415900	Κοινότητα Στασίμου	124
01	Στάσιμον,το	124
17416000	Κοινότητα Στασιού	99
01	Στασιόν,το	99

Νομός Μεσσηνίας (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
17416100	Κοινότητα Συρρίζου	139
01	Σύρριζον,το	107
02	Διμανόρα,η	32
17416200	Κοινότητα Τριτύλας	88
01	Τριτύλα,η	88
17416300	Κοινότητα Φαρακλάδας	315
01	Φαρακλάδα,η	315
17416400	Κοινότητα Φλεσιάδας	51
01	Φλεσιάς,η	51
17416500	Κοινότητα Φλόκας	66
01	Φλόκα,η	66
17416600	Κοινότητα Χαλαζονίου	250
01	Χαλαζόνιον,το	250
17416700	Κοινότητα Χαλκιά	163
01	Χαλκιάς,ο	163
17416800	Κοινότητα Χριστιανουπόλεως (Χριστιανού)	384
01	Χριστιανούπολις,η (Χριστιανον,το)	384
17416900	Κοινότητα Χρυσοχωρίου	192
01	Χρυσοχώριον,το	192
17417000	Κοινότητα Ψαρίου	539
01	Ψάριον,το	457
02	Άγιος Νικόλαος,ο	70
03	Κάτω Μέρη,τα	12
	Σύνολο Επαρχίας Τριφυλίας	28.625
	Σύνολο Νομού Μεσσηνίας	**166.964**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

- Δείγμα ερωτηματολογίου

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΣΧΟΛΗ: Σ.Δ.Ο.
ΤΜΗΜΑ: Δ.Μ.Υ.Π.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΘΕΜΑ:

«Κοινωνική Διαστρωμάτωση των Γυναικών. Περίπτωση Νομός Μεσσηνίας»

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΠΙΤΣΑΝΗ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΔΗΜΑΤΑΤΗ ΕΥΗ
ΑΔΑΜΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 1998

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Τι ηλικία έχετε; ☐

2. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Παντρεμένη :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Χήρα :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Διαζευγμένη :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Άγαμη μητέρα :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Ελεύθερη :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

3. Έχετε Παιδιά;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Αν ΝΑΙ πόσα: ☐

4. Ποιος είναι το τόπος διαμονής σας;

Χωριό :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Κωμόπολη μέχρι 5.000 :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Κωμόπολη άνω των 5.000 :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

5. Για ποιο λόγο έχετε εγκατασταθεί εδώ;

Εδώ γεννήθηκα :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Ήρθα γιατί υπήρχε δουλειά :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Είναι το χωριό του συζύγου μου :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Είναι καλύτερα εδώ :ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

6. Είστε ευχαριστημένη από τις Κρατικές Παροχές;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

7. Αν ΟΧΙ τι θα θέλατε να σας παρέχεται;

Αγροτικό Ιατρείο : ☐

Παιδικό σταθμό : ☐

Παιδικές χαρές : ☐

κάτι άλλο : ☐

8. Είστε ικανοποιημένοι από τη λειτουργία των Κρατικών και Κοινωνικών υπηρεσιών;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

9. Αν ΟΧΙ τι θα θέλετε να υπάρχει;

Καλύτερο ωράριο	:ΝΑΙ ☐	ΟΧΙ ☐
Να λειτουργούν απογευματινές ώρες	:ΝΑΙ ☐	ΟΧΙ ☐
Καλύτερη παροχή υπηρεσιών	:ΝΑΙ ☐	ΟΧΙ ☐
Κάτι άλλο	:ΝΑΙ ☐	ΟΧΙ ☐

10. Έχετε σκεφτεί να φύγετε από τον τόπο σας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

11. Ποιοι είναι οι λόγοι της τάσης φυγής από τον τόπο διαμονή σας;

Δεν βρίσκω δουλειά : ☐

Σκέφτομαι το μέλλον των παιδιών μου : ☐

Για μια καλύτερη ζωή : ☐

Για να απομακρυνθώ από τον τόπο μου : ☐

Κάτι άλλο : ☐

12. Τι είδους μόρφωση έχετε;

Αγράμματη : ☐

Δημοτικό : ☐

Γυμνάσιο : ☐

Λύκειο : ☐

Ανώτατη Εκπαίδευση : ☐

13. Ποιοι είναι οι λόγοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσή σας.

Δεν με ενδιέφερε : ☐
Δεν υπήρχε κοντά σχολείο : ☐
Δεν ήμουν καλή μαθήτρια : ☐
Παντρεύτηκα : ☐
Δεν υπήρχαν οικονομικά μέσα : ☐
Για οικογενειακούς λόγους ☐

14. Από ποιον λαμβάνονται οι οικογενειακές αποφάσεις;

Από τον σύζυγο : ☐
Από εμένα : ☐
Από κάποιον άλλον / άλλη : ☐
Και από τους δύο ☐

15. Έχετε ακίνητη περιουσία στο όνομά σας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

16. Εάν έχετε πως τα αποκτήσατε;

Από προίκα : ☐
Από κληρονομιά : ☐
Με αγορά : ☐
Από επαγγελματική μου δραστηριότητα : ☐

17. Έχετε τραπεζικά λογαριασμό στο όνομά σας με ποσό άνω του 1.000.000 δρχ.

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

18. Ποια είναι η επαγγελματική δραστηριότητά σας;

Νοικοκυρά - Οικιακά : ☐
Αγρότισσα : ☐
Εργάτρια : ☐
Δημόσιος υπάλληλος : ☐

Ιδιωτικός υπάλληλος : ☐
Ελεύθερος επαγγελματίας : ☐
Άνεργη : ☐
Συνταξιούχα : ☐
Κάτι άλλο : ☐

19. Το επάγγελμά σας είναι :

Δύσκολο και κοπιαστικό : ☐
Ευχάριστο : ☐
Κερδοφόρο και αποδοτικό : ☐
Αβέβαιο και μη κερδοφόρο : ☐
Εύκολο και ξεκούραστο : ☐
Δεν έχει ενδιαφέρον : ☐

20. Πως περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας;

Ξεκούραση : ☐
Κέντημα - Νοικοκυριό : ☐
Τηλεόραση : ☐
Διάβασμα : ☐
Διασκέδαση - Ψυχαγωγία : ☐
Επισκέψεις : ☐
Ταξίδια : ☐
Κάτι άλλο : ☐

21. Ασχολείστε με κοινωνικές δραστηριότητες;

Γυναικείες οργανώσεις :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Πολιτιστικούς - Μορφωτικούς - Αθλητικούς συλλόγους :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Σύλλογοι του χωριού σου :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Τοπική αυτοδιοίκηση :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Συνδικαλισμοί - Συνεταιρισμοί :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐
Κάτι άλλο :ΝΑΙ☐ ΟΧΙ ☐

22. Είστε ασφαλισμένοι;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

23. Αν ΝΑΙ που:

Στο Ο.Γ.Α. : ☐

Στο Ι.Κ.Α. : ☐

Στο Τ.Ε.Β.Ε. : ☐

Σε ιδιωτική ασφάλιση : ☐

Αλλού : ☐

Πουθενά : ☐

24. Νομίζετε ότι οι κοινωνικές παροχές σας (Υγεία, Παιδεία, Ασφάλιση).

Αυξήθηκαν : ☐

Μειώθηκαν : ☐

Έμειναν σταθερές : ☐

Δεν ξέρω : ☐

25. Έχετε κάποιο πρόβλημα υγείας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

26. Αν ΝΑΙ είναι:

Γυναικολογικό : ☐

Παθολογικό : ☐

Κληρονομικό : ☐

Κάτι άλλο : ☐

27. Νομίζετε ότι η ανεργία σχετικά με-τις γυναίκες στη χώρα μας.

Αυξήθηκε : ☐

Μειώθηκε : ☐

Δεν ξέρω : ☐

28. Είστε ενημερωμένοι για τα κοινωνικά προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

29. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα;

.....

.....

.....

30. Έχετε συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά Προγράμματα Κατάρτισης - Απασχόλησης Ανέργων Γυναικών;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

31. Αν ΝΑΙ σε ποια;

.....

.....

.....

32. Είστε ενημερωμένοι για τα προγράμματα πρόληψης σε θέματα Δημόσιας Υγείας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

33. Αν ΝΑΙ σε τι προγράμματα

.....

.....

.....

34. Υπάρχει συνεργασία με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Νοσοκομείου για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων σας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

35. Υπάρχει γραφείο ισότητας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

36. Τι γνωρίζετε ότι σας έχει προσφέρει;

.....

.....

.....

37. Γνωρίζετε ότι υπάρχουν γυναικείοι σύλλογοι στην περιοχή σας;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

38. Αν ΝΑΙ κρίνετε τη δράση τους:

Θετική : ☐

Αξιόλογη : ☐

Ικανοποιητική : ☐

Πολύ καλή : ☐

Καλή : ☐

Μέτρια : ☐

Αρνητική : ☐

39. Ποια προβλήματα από τα παρακάτω αξιολογείτε ως τα σοβαρότερα που έχετε ν' αντιμετωπίσετε;

Ναρκωτικά : ☐

Προβλήματα Υγείας : ☐

Εγκληματικότητα : ☐

Οικονομικές δυσκολίες : ☐

Αλκοολισμός : ☐

Εγκατάλειψη Παιδιών από τον έναν ή και τους δύο γονείς : ☐

Κάτι άλλο : ☐

(1,2,3,4,5,6) Τοποθετήστε τους αριθμούς κατά σειρά σπουδαιότητας.

40. Τι νομίζετε ότι πρέπει να γίνει από μεριάς πολιτείας για την υποστήριξη των γυναικών σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο;

.....

.....

.....

Σας ευχαριστούμε πολύ